

אליעזר בן יהודה, עלה לארץ בשנת תרמ"ב. כאדם הדוגל בשפה העברית, החל לפרסם את עתונו "השקפה" בשנת תר"ס. בן יהודה, שתיפקד כעורך העיתון, הביעה את תמיכתו ב"אוגנדיים" – ממיסדי התוכנית האוגנדית, אשר הוצגה ע"י הרצל בקונגרס הציוני השישי בקיץ תרס"ג. תוכנית זו, עוררה פילוג בקרב התנועה הציונית. בן יהודה החל לשסות את פרי ידיו ב"ציוני ציון" הנמנים עם מתנגדי התוכנית. אחת מטענות "ציוני ציון" כנגד ה"אוגנדיים" הייתה כי האוגנדיים הפנו עורף ובגדו בכל התוכנית הציונית-יהודית. בן יהודה הגיב על כך במאמרו "בת קול מהעתונים" הבקורת על מאמרו זה היו רבות ונזעמות ואב"י פרסם כמה ימים אח"כ מאמר לביאור הדברים. הרב קוק הגיב אף הוא על מאמרו של אב"י. תגובתו הייתה קשה. הוא מכנה את טענות אב"י ומאמרו כ"חרפה גדולה" הרב פרסם את אגרת יח, מכתב גלוי אשר הופץ כקונטרס בירושלים יפו והמושבות תובב"א. התגובות היו נלהבות, וצעירים רבים הזדהו עם הרב. לאחר מכן פרסם אב"י מאמר תגובה למאמרו של הרב, המצורף בסוף האגרת.

"עוד טענה אחת גדולה ונוראה טוענים ציוני עיון על ה"אוגנדיים" כי הם, ה"אוגנדיים" פונים ערף לכל העבר שלנו. כמה צביעות בטענה! אנשים שפנו כולם ערף להעבר מוכיחים אחרים בזה עצמם! כי אל נא נאחזי את העינים! רק בעלי הועד של "חפוש חטאים" לא פנו ערף להעבר שלנו. ואנו כלנו, כלנו, פנינו ערף להעבר, וזו תהילתנו ותפארתנו! עוד פעם אחרת אדבר על זה, ולעת עתה אביא פה דברים של טעם שדבר קצת מעין זה "חבר המערכת" ב"הזמן" גליון כ"ב, וזה לשונו: כל ימי הייתי מתחבט בשאלה: "חכמת ישראל" זו מה טיבה? שאלתי לגדולים ממני, לחכמים ממני, ולא הצלתי מפייהם תשובה מספיקה אפילו במקצת. פעם אחת נזדמנתי לפונדק אחד, בחו"ל, עם אחד מחכמינו המערביים שעסק כל ימיו "בחכמת ישראל", והאומלל הזה לא יכול להגביל לי את מושג "החכמה" שבה הוא מכלה את כחו. הרי כתבי-יד עתיקים הרי דפוסים עתיקים, "אינקונבליים"², הרי פירוש מילים זרות בתלמוד ובמדרשים, הרי קביעת זמן-חייהם של "פוסקים" ושל "פייטנים" – כל אלה הן חקירות הדורשות באמת חכמה וידיעה רבה במקצועות שונים. אבל הן

¹ נתפרסם ב"השקפה" שנה י' גליון מח'

² כינוי לספרים שהודפסו בתקופת המצאת הדפוס.

בכתבי היד בעצמם ובספרי שו"ת העתיקים בעצמם ובמילים הזרות בעצמן אין כל דבר חכמה, וגם כל אלה "הפוסקים ו"הפייטנים" היו רחוקים כל כך מחכמה! ואיך אפשר לקרא "חכמה" לדבר אשר בעיקרו הוא ההפך מחכמה? ואולם עתה אני מתחבט בשאלה אחרת: מה היא "ההתפתחות הטבעית של היסטוריה הישראלית", אשר הציונים הרוחניים שלנו מזכירים אותה בדחילא ורחימא? לכאורה כך היא ההתפתחות הטבעית של היסטוריותנו: עד החורבן הראשון, משערים אנחנו שהתפתחה היסטוריותנו בדרך הטבע: זאת אנחנו יכולים רק לשער מתוך הכתבים ההיסטוריים שלנו. מתוך הרמזים ה"טבעיים" המעטים שהתגבשו אליהם בשעה שלא נחה על כותביהם רוח הקודש... ואולם מזמן גלות בבל והלאה מתחילה "ההיסטוריה" שלנו להתפתח שלא כדרך הטבע – רק שטים שלוש תקופות קצרות, לפי הערך, בזמן הבית השני, ראויות להקרא בשם "תקופות טבעיות", כי בהן הראו היהודים אותות חיים, חיים עלי אדמות ולא חיי-חלומות ולא חיים "ככתוב", אבל דוקא התקופות הללו אינן חשובות כלל בעיני "רבותינו הקדמונים" יוצרי "הרוח העברי". חנוכה – היא רק לזכר נס פך השמן; ויוחנן כהן-גדול שמש בכהונה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי; ובמלחמות היהודים עם הרומאים היו רק "בריוני", ואלמלי מעשה ריב"ז לא היה כדאי להיטפל בכל העניין הזה, ובכלל העיקר הוא "חורבן הבית", ש"אין אנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך".

ואחרי החורבן השני, או אחרי חורבן ביתר, איני יודע כלל איזו היסטוריה יש לנו, וממילא נעלמה ממני "התפתחותה הטבעית". יודע אני רק "התפתחות טבעית" זו: פעם גירשו אותנו מארץ זו ופעם מארץ אחרת. בתחילה היינו "עבדים" (קאממער קנעכטע) למושלי אשכנז, ואחר כך היינו "פאקטורים" לפאנים הפולניים, גם זו התפתחות, גם זו אבולוציה. ובכן, לפי דעת "הרוחניים" שלנו עלינו להוסיף להתפתח "בהיסטוריותנו" על הדרך הזאת.

או אולי כוונתם של הציונים "הרוחניים" להתפתחותה הטבעית של היסטוריותנו הרוחנית? היינו להוסיף להתפלפל בהלכות ציצית, מקוואות, ערובי תבשילין, נידה וכו'? או להוסיף להתפלפל בשאלת הדת והדעת, האמונה והתבונה, ולהתאמץ להוכיח נחיצותה של "השכלה"? איזה עניינים רוחניים אחרים היה לנו בהיסטוריותנו בכל ימי גלותינו? "דברים אמיתיים!"

יח תגובה

והנה, ב"ברור דברים" בגליון מט' כבר אמרתי איזה עבר פנינו ערך, ורצוני פה להעיר רק הערה קטנה.

הרב הגאון הר"י קוק, כיוון שבא לכלל כעס בא לכלל טעות, וטעה בפירוש דברי הברורים כל כך.

באומרי "כולנו" פנינו עורף, לא הייתה חס ושלום כוונתי לכל הקהל ואף לכל הצעירים. דבר דברתי שם, כמו שהזכיר הרב הגאון הר"י קוק בעצמו, לאותם המרעישים שמים וארץ על ה"אוגנדיים" שהם, האוגנדיים, פונים עורף להעבר, והנה, אני מכיר את כל המרעישים האלה והרב הגאון הר"י קוק מכיר אותם כמוני, וידעתי כי רובם כופרים בכל, אוכלי טרפות ומחללי שבתות, - בגלוי ובסתר, הכל אחד! - דשים בעקביהם מצוות חמורות כקלות, ולא נשאר להם ממה שמוסכם לקרא "יהדות" ומה שהייתה באמת היהדות בכל העבר שלנו, מאומה, מאומה.

להם, רק להם קראתי: כולנו, ר"ל: גם אתם המרעישים פנינו עורף!

האמור יאמר הרב הגאון מיפו, כי הם לא פנו עורף להעבר שלנו? או הבשיל זה ידינתי הרב הגאון מיפו לכף חובה, שאני מודה בפירוש מה שאחרים מסתירים בצביעות פחות או יותר?

אמנם אמרתי: רק בעלי ועד חיפוש חטאים לא פנו עורף להעבר שלנו. והנה הרב הגאון הר"י קוק מדבר בזלזול אודות הועד הזה ואומר כי אינו יודע מציאותו. אם כך, דעתו של הרב הגאון קוק על ועד חיפוש חטאים, בודאי לא אני אתבע ממנו עלבון של הועד הזה. אבל, אני לא אמרתי רק הועד של חיפוש חטאים. אמור אמרתי: רק "בעלי" הועד, ו "בעלי" הועד הזה, שכמוני ככל אנשי ירושלים יודעים היטב את מציאותו, הם "רבני וחכמי ירושלים" שבחינת אמונות ודעות אין ביניהם ובין שאר מי שלא פנו עורף והעבר אלא קצת פחות או יותר קנאות, ואם נרצה להודות על האמת מוכרחים אנו לומר, שהם, בעלי ועד חיפוש חטאים יותר אמתיים, יותר עקיבים מאחרים.

הנה בארתי למי הייתה כוונתי באומרי כולנו פנינו עורף. ומובטחני כי הרב הגאון הר"י קוק לא יאמר כי בנוגע להם דברתי שקר.

אבל, באמת, כל האגרת הזאת היא אות ומופת, כי אפילו מי שלא נתכוונתי אליהם בדברי פנו פחות או יותר עורף להעבר שלנו. מלבד שכל סגנון האגרת הזו אינה של רב מהעבר שלנו, הנה יש בו דברים שהם באמת כפירה גמורה בהעבר שלנו.

הרב הגאון הר"י קוק אומר³ סימן רע הוא למפלגה אם היא חושבת שרק עמה הוא מקור חיים של כל החכמה וכל היושר וכל זולתה הכל הבל ורעות רוח.

אלה באמת דברים נאים, אבל מסופקני אם יכירו לו טובה בשבילם רוב הרבנים. כי בדברים האלה הלא הרב הגאון הר"י קוק נותן סימן רע במפלגת המאמינים המחליטים בודאי כי רק עמהם מקור חיים וכל זולתם הכל הבל ורעות רוח. האין זה כפירה בהעבר שלנו? האם כל העבר שלנו אינו מלא ממחשבה זו, כי רק עמנו מקור חיים וכו'?

הרה"ג הר"י קוק אומר עוד בחתימת דבריו: אם אהבתי ללמוד וללמד את יסודי הדעות שלנו, רחוק אני מלדרוש שלטון על דעותיו של איזה איש שיהיה שהוא בימינו דבר שאינו נשמע.

אלה דברים נאים מאד מאד בפי רב בישראל, ומי יתן והיה לב כל הרבנים שלנו כמותו, כי אז לא היה לנו צורך במלחמה בקרבנו ולהי מלחמת דברים, מלחמה בשלום של וויכוחים ומשא ומתן, שכל אחד מתאמץ להוכיח צדקת דעתו ולהשפיעה על אחרים.

כה+נז+קמח+קסו

כחלק ממיסוד הרבנות בארץ, פעל הרב קוק למינוי רבנים למושבות. סוגיית הרב במושבה עקרון, משכה תשומת לב מרובה כאשר זרז הרב קוק את אנשי המושבה בבניית ביתו של הרב המיועד (אגרת כה). וכאשר נפגע כבודו, יצא הרב קוק להגנתו ודרש את הרחקת הפוגע (אגרת נז). לאחר מכן, דאג הרב קוק למינויו של הרב יעקב יוסף זימטראיוסקי, ויותר מאוחר, להזדרכותו בשיעוריו (אגרת קמח), ולהרחבת פעילותו ושיעוריו למושבות האיזור (אגרת קסו). בקטע זה מיתוך ה"חבצלת", הובא דבר המינוי של הרב המוזכר.

³ביום ד' בא הנה אברך אחד מירושלים הרה"ג ר' יעקב יוסף זימטראיוסקי אחד מבני הישיבה הגדולה "תורת חיים", והביא מכתב בקשה מגאוני

³ מתוך ה"חבצלת" כד' מנ"א תרסח'

ירושלים אל הרב הגאון אב"ד דיפו שליט"א להשתדל להכניס את הרב הנ"ל במושב עקרון לרב תחת רשותו. הרה"ג אב"ד דיפו קבלו ברוב כבוד ותיכף שלח מכתב לעקרון והודיע אותם הבשורה הטובה. ביום ה' באו שלושה מחברי הועד ויעמדו לפני הרה"ג הג' דיפו שליט"א. הרב קבלם בכבוד והציע לפניהם את יקר ערך המעלות של הרה"ג ר' יעקב יוסף הנ"ל. והם הסכימו וביקשו מכבוד הרה"ג אב"ד דיפו שיבא גם הוא לעקרון לעת ערב נסעו כלם לעקרון.

ביום ב' שב רבינו הגדול לרחובות והרה"ג ר' יעקב יוסף נשאר ויתמנה בעקרון לפי הנראה יאריך שבתו על כסא הרבנות יען כי הוא כפוף ונכנע לרב הגליל דיפו ללכת בדרכיו ולשמוע אשרי חלקו שזכה להיות אחד מתלמידיו של הרה"ג אב"ד דיפו שליט"א ומי יתן לשמוע ביתר המושבות בשורות כאלה.

מד

ב"ה בירח מרחשוון ה' תרס"ז באברויסק.

לכבוד ידידי הרב הגאון האביר וחוקר נשגב וכו' מרן אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א (הגאב"ד דק"ק יפו והמושבות תובכ"א).

ספרו הנכבד "עקבי הצאן" הגיע לידי עוד לפני ב' שבועות, ואחרתי מלהשיב עד הנה יען כי חזיתי על מכתבו שהבטיח לי לשלחו ביחד עם הספר, ואחרי אשר אני רואה כי עוד לא זכיתי לקבל תשובה הגונה על מכתבי החולף על דבר ספרו "אדר היקר", ולכן גמרתי להודיע לכתר"ג לעת עתה מעט מהרהורי על דבר מחברתו המצוינה הזאת.

מראש הנני להביע את שמחתי על הצעד הגדול שהנני רואה בהתפתחות כתר"ג בהלך רוח ובסגנון ובידיעת מחלת עמנו, ואם כי הרפואה איננה בדוקה עוד כראוי, בכל זה ניצוץ תקוה נשקף לנו שאולי עוד נזכה לתחית המתים שנשאר בהם כח החיים טמון בעומק והנראה רק ליחידי הסגולה רופאי הנפש המצוינים שבעמנו ואולי עוד יוציאו את הכח הזה אל הפועל באופן שנוכה לראות חיים עבריים באומתנו, מי יתן והיה!

בספרי המדות יסופר, מעשה בחסיד אחד שראה נבלה מונחת על אם הדרך ואמר לתלמידיו, ראו כמה לבנים שיניה... החזיון הזה הנני רואה גם במאמרו "הדור" כי בשעה שכתר"ג רואה את המון עמנו בנבלות ובפחזותו עומד על אם הדרך ומורד באלהיו, באותה שעה יוציא כ' יקר מזולל ומראה באצבעו "על רגשי החסד, היושר, המשפט והחמלה העולים ומתבגרים, הכח המדעי והאידואלי הפורץ ועולה, חלק גדול מהדור הצעיר איננו חש כל כבוד לכל מה שהורגל, לא מפני שאופלה נפשו, לא מפני שנשפל מאותו הגבול שהחזק והמשפט עומדים עליו, בדעה ההמונית הרגילה, כי אם מפני שעלה עד המקום וכו', שנדמה לו שהכל הוא שפל הרבה מערכו וכו' פראי הוא אבל גם נעלה ונשא" (בדף ג' ובדף ד' ובכ"מ ממארו זה הוא קושר כתר"ג לדורנו הנוכחי). על זה מצאתי נחוץ להעיר כי אם אמנם צידה טובה היא לדון את הכל לכף זכות, ומי יתן ויעשו כן כל רבנינו וגאונינו, ואולם עליו גם לדעת כי מאד מאד כבד לטהר שרץ כזה ולהכניסו במקדש היהדות בלי עמל ומסירת נפש מצד גדולי הרוח של עם ישראל, ואשר לדאבון כל לבבינו עוד לא נראה העבודה הנחוצה הזאת עד היום הזה.

זכורני שבאחד ממאמרי כתבתי כדברים האלה: "המתבונן בעין פקוחה על המצב הרוחני והמוסרי של בני עמנו בימינו אלה יבוא לידי החלטה מרה כי מכף רגל ועד ראש אין בנו מתום. מעבר מזה במחנה האבות החרדים, אשר אם אמנם עוד נאמנים הם 'מעט' לתורתם ולעמם, אך קפאון נורא שורר בכל מעשיהם לעמם ולארצם ולתורתם, וגם אוי לנו אם נאמר-מצבם המוסרי ירד עד הדיוטא התחתונה, וכמעט בכל פנות שנפנה נראה במחנה החרדים עצמות יבשות העושים מעשיהם בתור מצוות אנשים מלומדה בלי כל רוח

חיים, ולעומת זה הבנים הנאורים, אשר אמנם נראה במעשיהם נצני 'אנרגיה' ורוח חיים, אך נתרחקו מעמם וספרתם באופן מגונה מאד, והאם תקוה לנו מבנים ומאבות כאלה להבנות?

ובכן עלינו לשמוע בקול נביאנו מלאכי השלום המשתדלים להשיב לב אבות, הנאמנים לעמם וספרתם, על בנים, ולב בנים, הער ומלא ליה חיים לכל דבר טוב ומועיל, על אבות, הקצוות מתאחדים ועמנו שב לתחיה" ("המגיד" לשנת תרנ"ט בגליון ל"ז-ל"ח במאמרי "הגיונות קצרים לירח האיתנים"). והנה את הדברים האלה כתבתי עוד לפני איזה שנים בשעה שבמחנה הבנים עוד לא נשרש המאטעריאליזמוס ההיסטוריי במדה כ"כ מרובה כמו בימינו, ועפ"י הרוב היו נאמנים עוד לרוח לאומם אם שנתרחקו מדתם, וכן במחנה האבות החרדים לא היה הדת כ"כ טפל כמו בימינו, אבל מה נאמר עתה? לאחד את תמצית היהדות עם תמצית המאטעראליזמוס ההיסטוריי הוא דבר שאי אפשר בשום אופן כי הם שני הפכים, וכמעט כל באי תורת קרל מרקס לא ישובו עוד אל היהדות אף להצדקה והמזוקקה, התשובה להיהדות תוכל להיות רק באופן שנצליח להוציא מן היהדות מאור כ"כ חזק וגדול עד שיתבטל האור המתעה של המאטעריאליזם ההיסטוריי בעצם ולא יזכר ולא יפקד עוד במחנה האנושות. במלות שונות, אם נמצא בתמצית היהדות סם הממית אש המאטעריאליזם ההיסטוריי כי אז באמת נוכל להתפאר נגד כל אנשי תבל באוצרנו הרוחניי האלהי, אבל כל זמן שעוד לא מצאנו את התמצית הזאת בל יתהלל חוגר כמפתח... אמנם כותב הטורים האלה הוא יגע כעת למצוא את הגרעין האלהי הזה, אך לע"ע תפלתי רק חזקה שלא היה יגיע כפי לריק ולא אלה רעיונות לבהלה.

כתר"ג כותב "יפחדו העמים המתהללים באלילים וכו' אבל יירא ישראל העם שהמאור היותר עליון של המחשבה היותר טהורה ויותר רוממה הוא עוזו וחסנו, שהצדק היותר טהור והיותר זך הוא הודו והדרו וכו'", כפי הנראה שנעלם מכתר"ג את הכח העז של מנגדי היהדות וכי חמושים הם בכלי נשק כאלה שהצדק וכן האהבה הכללית אך משחק להם, אחרי כי יחפצו לעקור מן השורש כל מדה נכונה שמקורה ברגש האהבה והצדק הכללי, באמרם כי גם הצדק איננו כי אם יליד ההכרח של המאטעריאליזמוס שהיה נחוץ ונברא בהיסטוריה רק לשעתו, אבל בהעולם הסאציאלי העתידי אין צדק ואין אהבה כי אם עבודה משותפת לכל בני האדם בהמכונה הכללית, באופן שכל אחד ואחד נהנה רק מיגיע כפו וזאת כל תהילתו של העולם הסוציאליי, ובכן עוד לא סר הפחד- שכתר"ג תארו במאמרו היקר "הפחד"-מגדולי הרוח של היהדות כי אמנם לאו מילתא זוטרתא היא...

כ' יודע אמנם כי "המחלה הנוראה של הדור אין מקומה העיקרי לא בלב, לא ברגש, לא בתאווה והפקירות, לא בידים פועלות און ולא ברגלים אצות לרעה, אעפ"י שכל אלה חולים ונכאבים הם, אבל יסודה של המחלה הוא המוח", בצד ה' במאמרו "הדור", אבל א"כ אתפלא איך עלה על דעתו כי מאמרי רגש כעין מאמרי כתר"ג יועילו להוציא את העקמומית שבמוח. כל דברי כתר"ג הם אמנם דברים היוצאים מן הלב הנכנסים ללב אך לא אל המוח הכופר... לא אכחד כי רוב דברי כתר"ג הם באמת טל של תחיה אבל גם כטל משכים הולך... מבלי לנגוע במח המלאכה עוד גדולה לפנינו והאל הטוב יחלצנו מהמצר.

במאמרו היקרים, "העונג והשמחה" "הפחד" "המחשבות" נמצאו הרבה דברים הראויים להשמע, וכבר הדפסתי רעיונות מעין זה במאמרי "אש דת ורוח לאומי", (המגיד תרנ"א) ועוד בכמה מאמרים שבהם הראיתי לדעת כי רוח הדור הצעיר מסוגל הוא רק לעבודה מאהבה ושלא על מנת לקבל פרס, וכי עלינו לפתח את הרוח הבוקע ועולה הזה ולהשתדל כי במקום גילה שם תהיה רעדה... (ברכות דף ל:), ואפס שעלי להעיר לכתר"ג עוד הפעם על דבריו במאמרו "המחשבות" בזה"ל. "שמא לא ימצא האדם בפועל את היתרון המוסרי שלנו עכשיו, נאמר לו: כשתבקש בכללית האומה בודאי תמצא, ולא עוד שאין הדבר תלוי עפ"י הצדק שבפועל שישנם כמה דברים המונעים ומעכבים אותו להופיע בגלוי, כי אם עפ"י כשרון הצדק הגנוז בכח בכלל האומה, והכשרון הזה הוא כ"כ גדול ונשגב עד שהוא עולה למרום הצדק האלהי וחפץ דוקא בצדק עולמי" (בצד כ"ו מספרו), ואמנם כן הוא כי צדק עולמי הוא תמצית היהדות, וכל מיני הליבראליזם השונים שמקורם אהבה ורגש מקורם ברוך היהדות העתיקה, באופן שבנקל לנו להיות נאמנים ליסודי היהדות, ויחד עם זה להיות גם ליבעראליי היותר קיצוניי לפי הסגנון החדש, אבל בשום אופן אין לנו להיות נאמנים ליסודי תורת קרל מרקס ברוח היהדות, אחרי כי התורה הזאת רחוקה מכל רוח ורגש, ובכן לא די לנו במה שנמצא את היתרון המוסרי של היהדות כי אם לנו גם בהיהדות כח הדוחה את המאטעריאליזמוס ההיסטורי והעוקרו משרשו, ועד העת ההיא אין לנו עוד לשמוח... כי לעת עתה עוד הנצחון ממנו והלאה וזולת שניצוץ תקוה נשקף לנו כי בוא תבוא העת הזאת ולא תאחר.

במאמרו "דרישת ד'", ז"ל: "מניעת דרישת ד' והסרת החפץ מהמדע העיוני היותר מאיר ונשגב, נעשה בתחלה מעצלות; מנטיה לדברים רק גסים ומקלות דעת, אבל במשך הזמן, האומה מתרגלת עם חליה, ונעשה לה כטבע שני, שאף אם תתעורר התעוררות קלושה לשוב להאיר באור הדעת את ד',

לא תוכל כ"כ על נקלה; ההרגל של המחשכים והמאסרים הצרים של הפתונים הדמיונים לכל הדברים הרמים שהעולם מושתת עליהם, עושה את האדם אסור בכבלי ברזל עד שאם ירצה לפתח את אסוריו, ירגיש בעצמו שהוא נעזב ונחלש, וכאלו בור הסוהר וחשכתו הם מעונו הטבעי וכו" (בצד כ"ח). ההשקפה הזאת היא אמיתית וכבר נודעה ונרגשת בין אנשים נבונים (גם) "המורה נבוכים נגע בזה בספרו חלק ראשון הרק ל' ופרק ל"ג בדברו ע"ד חסרון דרישת המדע האלהי, והרחיב בזה בדברים ישרים הריב"ל בהקדמת ספרו "תעודה בישראל"). וראיתי להודיע לכתר"ג מעט מהרהורי לבי בזה והוא כי העצלות הזאת הביאה לידי בטלה, ואחרי שכנודע שבטלה מביאה לידי שעמום המוח וטרופ הדעת (מס' כתובות ס"א), ולכן נולדה מזה ספרות שלמה בתקופות ידועות בחיי עמנו שמקורה רק הבטלה והשעמום... באופן שהספרות הזאת היא חזיון טבעי בפרט ובמין האדם בכלל, וגזירה היא מלפני קורא הדורות להשפיע עלינו לזמן ידוע ספרות עצלנית כזאת. אדמה, כי כתר"ג יבין להגיגי וירגיש עד היכן הדברים מגיעים. וראיתי אך להוסיף מעט כי אמנם בין האנשים העצלים האלה נראה אינרגיה עצומה ללחום ולפעמים גם במסירת נפש-עם הנבונים האינם הולכים בדרכיהם, ובהשקפה הראשונה הלא נדמה כי הוא היפך טבעם, כי היתכן באיש אחד בטלה ומלחמה? ואולם אם נוסיף להתבונן בזה נראה כי המלחמה הזאת היא חפץ טבעי באשר כי האינסטינקט שלהם מרגיש כי הבטלה והשעמום-הוא יסוד קיומם בעולמם, ובכן אך מלחמת הקיום הנראה בכל הטבע נראה בזה, ולא מוזר הוא א"כ במה שהם יוצאים למלחמה בעבור העצלות והבטלה. והדברים עתיקים.

במאמרו הנעלה "דעת אלהים" הוא חוקר אחר החזיון המוזר בהשקפה הראשונה והוא במה "שהמחשבה היותר רוממה תתאים דוקא להמחשבה היותר ילדותית" והאריך בזה בדברים מחוכמים מחכמת הנפש וחכמת האלהות. וראיתי לציין על זה איזה דברים מקוטעים: יחס המחשבה הרוממה להמחשבה הילדותית הוא כמו יחס המחשבה של הכופר בכל מחשבת האדם הפראי שאין לו כל מושג מהרעיון האלילי ומכ"ש מהרעיון האלהי (כנודע), גם האליליות לא נולדה אצל האדם קודם עמדו על מדרגת התפתחות ידועה, ועד היום הזה נמצאים שבטים פראים שונים שאין להם כל מושג מהרעיון האלילי ומכ"ש מהרעיון האלהי, לשניהם אין אלהים, אלא של זה אין אלהים מחוסר דעת ולזה אין אלהים מרבו דעת, כי גם אכול דבש הרבה לא טוב. ישנם הרבה דברים שרואה האדם בן דור הנוכחי בחכמתו, מה שראה האדם הקדמוני בדמיונו... נודע כי גם הקומוניזמוס משאת נפשם של הסוציאליסטים החדשים היה גם אצל האדם הקדמוני, וגם אצל הרבה עמים

פראים בימינו אלה. גם האהבה הכללית של תקופה האחרונה היא ילידת האהבת עצמו של התקופה הראשונה, והוא כי האהבה העצמית מתפתחת והולכת עד כי נעשית לאהבה כללית, באופן שהאלטרואיזם מקורו הוא העגאיזם, וכבר מורגל הוא בפי האינדואליסטים וניטשע בראשם כי על האדם העליון להיות במדרגת אדם הראשון קודם אכלו מעץ הדעת דהיינו מעבר השני של טוב ורע...

האנארכיסטים הקצונים אומרים כי על האדם ללכת ערום כביום הולדו בלי בושה וכלימה... (הוא מעין אגדת המקובלים ובעלי אגדה כי האדם בתקופה האחרונה אחרי תקון חטא עץ הדעת יהיה במדרגת אדם הראשון קודם החטא, והדברים עתיקים). הדיקאדענט האשכנזי הויפטמאן בחזיונו "הפעמון הנטבע" (העתקתו לא נמצא בשפתינו) שם בפי גבורו היינריך דברים כאלה: אבל שאלתכם מדוע אין לי כל חובה בעולמי, אשיבכם, כי גם האדם הקדמוני לא ידע משוב ורע ומכל חובה בעולם, ולא היה לו כל חובות מוסריות להחברה וביתו, כי כל החובות האלו קיבלו עליהם האנשים בעצמם והטוב והרע הם גבולים של המוסריות הנוצריות והאדם בכבודו ובעצמו.

בצד מ"א ממאמרו "דעת אלהים" הוא אומר עכשיו הגיע הזמן שיראה ישראל את עוזו והדרו בין בשלילה- לעקור את האשרה של שלילת האידיאליות והחופש האלהי, משורש שרשה, בין בחיוב-לרומם את האידיאליות, את האהבה לדכי ד' הנטועה בנפשו הלאומית פנימה, והיא הולכת ועולה פורחת ומתגדלת, לרגלי כל מה שמתגבר מקור ישראל, העם האחד שהאידיאה שלו הוא להחיות בקרבו את היסוד המוסרי, לא רק בצדו המעשי לבדו, כ"א גם בצדו האידיאלי שהוא מטרה בפני עצמו בתור התכנית העליונה של החיים, והצד האידיאלי לא יושלם לעולם בעז גבורתו, עד שרק הוא יהיה הכח המניע את הגלגל הקולטורי לכל צרכיו המרובים, כ"א כשיהיה נובע ממקורו האמיתי מאותו מקור שכל הטוב של המציאות נובע ממנו הטוב האידיאלי האלהי וכו' וכו'. על זה אני אומר כי לא "עכשיו" הגיע הזמן כי אם בשכבר הימים, ולוא עשו כן שומרי היהדות כי אז לא באנו עד משבר נפש האומה של עכשיו, ואם לא הראה ישראל את עוזו ואת הדרו עד הנה כי אז כבד מאד הדבר להראותו עכשיו בשעה ששתות המוסר נהרסו עד היסוד... וצדק עולמים מה יכול לפעול על דור צעיר שכולו חומריות מדעית והאומר כי המוסר אף היותר זך ונקי הוא רק פרי העבדות של אדם בתקופות ידועות, ובהעולם הסאציאלי חסד ומוסר מאן דכר שמייה?(דרך אגב ראיתי להעיר את אוזן כתר"ג כי גם להשיטה הקיצונית הזאת יש סמך בדברי המקובלים האומרים כי רק העולם הזה מתנהג במדת החסד ולכן עד ביאת משיחנו הלכה כבית הלל שמדתם מדת

החסד אבל לעתיד לבוא יתנהג העולם במדת הדין ותורה חדשה תצא שבה תהיה ההלכה כבית שמאי המעמיד את דבריו על מדת הדין, והוא מעין התקופה היותר קדמונית שבה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין... והנה גם פה ילדות וזקנה נשקו, הדור האחרון עם הדור הראשון נפגשו, וקצרתי בזה). בכלל המלאכה לא קלה היא כ"כ כאשר ידמה כ' כי דבר זה יתמלא "על ידי פתיחת מעין האגדה בהרחבה גדולה, ודוקא ע"י ת"ח גדולים וקדושים שקנו את התורה היראה והדבקות האלהית בלח עצמותם ובדם התמצית של לבבם, ודוקא הם ראויים הם להורות ולהודיע שאין הלמוד של מה ששייך למחשבה ורגש דבר ארעי וטפל, גם לא דבר של רשות או איסור, וק"ו שאינו דבר של אבוד זמן ומעין בטלה כי אם עיקר יסוד החיים, עיקר מעין הישועה. השאלות הרוחניות הגדולות שהיו נפתרות רק לגדולים ומצוינים מחויבות הן להפתר עכשיו בהדרגות שונות לכל העם ולהוריד דברים נשאים ונשגבים עד עמק הרגילה ההמונית. צריך לזה עושר רוח גדול ואדיר ועסקנות קבוע ומורגלת, שרק אז תתרחב הדעה ותתברר השפה, עד כדי להביע הדברים היותר עמוקים בסגנון קל ופפלורי להשיב נפשות צמאות וכו'" (לשונו במאמרו "עבודת אלהים" צד נ"ד). כמה תמימים הם הדברים האלה! לפי דעתי מרבית הגדולים והקדושים שעליהם ישליך כתר"ג את יהבו עוד רחוקים הם כרחוק מזרח ממערב מאותן ההרגשות העדינות האלהיות שכתר"ג מלא מהן על כל גדותיו... כי האמת נתנה להאמר כי מחברתו החדשה "עקבי הצאן" היא פנינה יקרה בספרותנו כי הנני רואה בה תמצית היהדות של הכוזרי והרך והרגש של המקובלים ובעלי החב"ד, וכ"ז נכתב בסגנון פופוליארי שאין למעלה ממנו, אבל כבר אמרתי במכתבי הקודם כי דרור אחד לא יביא את האביב, ובפנת המחקר והרגש האלהי הוא אחד ואין שני לו בהררי קדשנו ולמה לנו להונות את עצמנו. אין כל ספק בעיני כי מרבית הגדולים האלה לא לבד שלא יודיעו ברבים פתרון בסגנון קל להשאלות הרוחניות הגדולות כי אם עוד יצאו למלחמה על פותרים כאלה... ואם אולי כונת כתר"ג ליסד ישיבות שונות שבהן נקבע למוד המוסר מעין הקבוצים של ר' ישראל סאלאנטר ז"ל ובזה באמת ימצא לו עוזרים רבים בהר קדשנו, אבל אם כן ההר געש וילד עכבר...! כי הלא כבר נראה פעולת הקבוצים האלה במדינתנו, כי לא למוסרו של ה"מסילת ישרים" שואף הדור החדש שכתר"ג תארו באופן אמנותי במאמרו "הדור", ובכן לא מקדושים כאלה יושע יהודה. ובהנוגע לכתר"ג, עלי עוד הפעם לשנות כי על כ' עוד להתפתח הרבה עדי יגש אל המלאכה הזאת, ולע"ע הנני רואה בדבריו רק פרזאות יפות, שאמנם הנני מחבק ומנשקן מפני גודל הזך והזהר והרגש האלהי הטמון בהם, אבל אין בכוחן להחזיר את הדור

החדש לתחיה... ביחוד מה שגלה חפצו כמה פעמים במאמריו הנשגבים "דעת אלהים" ו"עבודת אלהים" כי על ידי הלמוד המוסריי ישובו בני הדור החדש למצות מעשיות הוא דבר הרחוק מאד, וכמעט אי אפשר הוא לפי הלך רוחם הם וגם לפי הלך הרוח של היהדות העליונה המחבכת זרועות עולם ואשר במרום תמריא, מבלי כל אחיזה במעשים גשמיים... די לנו אם רק נחזירם לעקרי היהדות אף אם לא לענפיה ולמה לנו לחשוב ולאבד זמן ע"ד התשובה לענפי היהדות ועי"ז נתרחק ביותר מהעיקר והשורש. ישים נא כתר"ג את הדברים האלה אל לבו למען ידע איך להשתמש בזמנו ובכשרונותיו הנעים ובהרגשותיו העדינות לדבר שאולי באמת תצא מזה תשועת ישראל הרוחניית כי כפי שאמרתי כמה פעמיים, באמת טמון בכתר"ג גרעין אלהי שלא כל אדם זכה לזה ועליו לפתח את הגרעין הזה למען עמנו אשר נאהב סלה.

במאמרו "דעת אלהים" (בצד מ"ה) כותב כ' בזה"ל: "הדמיון הכוזב שאפשר לקבל תמציתה של תורה בתור רגש דת שאין לו יחס לעצם סגולתה של האומה בחייה היותר שלמים, החברותיים ומדיניים, גרם ליקוי גדול לחלק רשום מאד של המין האנושי שיוכל רק אז להתרפאות ממנו, כשיפלוט את מה שבלע מרגשי הדת המופשטים שקרעם בחזקת היד מעץ החיים הכללי של תורת ישראל המשולב דוקא עם נשמתו הלאומית, וממילא יכול אח"כ לשוב לקבלם בצרוף כל האורה המקורית שהיא מוכרחת להיות נשאבת דוקא מטבע האומה המתגלה באור תורתה וכו'" ובדף מ"ו ז"ל "מהקליפה העבה הזאת יונקות הן הדתות המתפרנסות ע"י הלח שבשפל מצבה של תורת אמת", ובדף נ"ח במאמרו "עבודת אלהים" ז"ל: "המושג הכללי שנלקח אצל העמים כולם לפי אותו הנוגה שזרח עליהם באור כהה מאורו של ישראל, לא היה אפשר להנשא מהמושג שהוא בעצמות יסודו מושג אלילי והוא מתדמה רק בצד החיצוני של השפעת התורה וכנסת ישראל דהיינו שעבוד ועבודה לאיזה עצם נשגב באפס יחוישים אידיאליים בעצמותה של העבודה עצמה, זאת היא העבודה שמקורה היא הפלצות והזעזוע-לא יראת הכבוד וההוד המגדל את הנפש וכו' וכו'". מוכרחני להעיר לכ' כי בפנה הזאת נכנס בעולם שאינו שלו לגמרי, וכמעט שאתפלא על כתר"ג שלא נעלם ממנו כי "כל בן תורה צריך להיות איש יודע את המצב הכללי של החכמות בעולם ואת פעולתם של החיים, למען יכיר את הצביון והסגנון הכללי של הרוח שבדורו, וכו', צריך שלא יהיה זר לאדם גם כל רגשות החיים ההוים בעולם ונהוג בדור" (במאמרו "דרישת הדור") ופה כמעט שנעלם מכתר"ג שנמצאת חכמת הטעהאלאגיע בעולם ואשר ספרים לאלפים נכתבו אודותה מגדולי חכמי אומות העולם ואשר לא יבושו כי

ידברו אודותם בשערים המצוינים בהלכה, כי לו קרא כתר"ג לכלפ"ח איזה ספרים מהם בחכמת הטעהאלאגיע כי אז לא היה מהיר להוציא משפטים והשקפות מעין ההשקפות הנזכרות.

זכורני שבמחברתו הקטנה להצעירים הוא מזכיר לשבח את החכם הגדול וואלדימור סאלאוויאוו, אך כפי הנראה שאך שמעו שמע אבל לא קרא את ספריו הנעלים במקצוע הטעהאלאגיע ובמקצוע הפילוספיה כי לוא קרא את ספרי הפילוסוף הזה כי אז בטח היה נוכח לדעת כי גם מגדולי הרוח של הנוצרים לא זר המושג של עבודה מאהבה ויראת הרוממות במובנה היותר טהור ונעלה, וכי חכמים כסאלאוויאוו קרובים בקרבת רוח לרוח היהדות, וכל משאת נפשו צדק עולמים אידעליזם בכל פנות החיים הוא גם משאת נפשם של גדולי חכמי הטעהאלאגיע באירופא, על כ' לדעת כי בשעה שנצא למלחמה על הכפירה בכל, כי אז עלינו לקבל סיוע מגדולי חכמי אומות העולם כי בדבריהם נמצא הרבה מן המוכן ואפס שעלינו למרקם לפי רוחנו אנו.

אמת נכון הדבר כי אם בחפצנו להציב קו מבדיל בפנה הזאת כי אז עלינו להעמידו באופן כזה: רוח ישראל הוא המקור להרעיון האלהי, ורוח שארי הדתות נובע מהענפים של המקור, באופן שגם בהענפים נמצא הרוח כללי הנראה ומתגלה לפעמים לגדולי חסידי אומות העולם. ואמנם בפנה הזאת ישראל בכלל הוא ממלכת כהנים, כי נראה בדרך מקרה ליחידי סגולה בכל אומה ולשון זה נראה לבני האומה העברית בכלל באשר כי הם המקורים להענפים; אבל להחליט כי לבני שארי הדתות אין כל חלק ונחלה בהאידעאליזם הנשגב זו הוא שגגה שיצאה מלפני השליט. בכלל, אוי לי אם אומר ואוי לי אם לא אומר, והוא, כי בפנה הזאת, רצוני לאמר בחקרי הדת והמוסר, אשמנו מכל עם, כי תחת אשר אצל כל עם נאור כבר נמצאו בתי ספר גדולים אשר בהם יושבים פרופסורים וחכמים גדולים ודורשים בחקרי הדת והמוסר, הנה אצלנו בהעם שהוא כולו ממלכת כהנים אין זכר לזה... אמנם הרבה נסיבות שונות בזה אבל עכ"ל המציאות כן היא, ואוי לאותה כלימה!

עוד הרבה היה ראוי לי לכתוב ע"ד מחברתו "עקבי הצאן" מפני חין ערכה ורוממות הרגשותיה, אך זה אעשה כשאקבל מכתר"ג דברים ברורים בנוגע למכתבי ע"ד ספרו "אדר היקר" וספרו "עקבי הצאן" כי אז בדעתי לברר הרבה מהשקפותי הנוגעות לספריו בארוכה. בכלל הרבה השקפות יפות בספריו שבכל "לבי" הייתי מסכים עליהם באשר כי כן נוח לי אבל רחוקות הן לדאבון לבבי מן האמת... במלה אחת, עלינו לכוון בית ספר גבוה בירושלים ללמודי היהדות והמוסר האלהי, ויחד עם המלחמה שנלחם עם

הכפירה בכל עלינו גם לטהר את היהדות העליונה מן החושים והקוצים
הסובבים אותה ואז אור חדש על ישראל יאיר, וגם כל הגויים ינהרו
לאורו... וכו' וכו'.
ידידו המוקירו והמכבדו כרום ערכו,
שמואל אלכסנראוו.

נו⁴

אחד מהמאבקים הגדולים שערך הרב קוק כנגד הישוב החדש,
הוא חילול השבת. הרב קוק ראה את עניין זה לא רק כמצווה
כאחת המצוות, אלא כתנאי הכרחי לקיומו של המפעל הציוני.
לא אחת התבטא הרב קוק כי אין למפעל הציוני, אותו כיבד
והעריץ, קיום בלי ההקפדה על השביתה בשבת. למרות זאת,
בשל הריחוק הפיזי והרוחני של אנשי המושבות, לא נשמרה
השבת ולעיתים אף חוללה בפרהסיה.
אגרות ומכתבים רבים, לצד כרוזים זועקים שלח ופרסם הרב
קוק כנגד תופעה זו. לעתים היו המכתבים והכרוזים מכוונים
למקרה נקודתי, ולעתים היו כלליים. ראה גם אגרת רכו'.

בארץ הקדש- מאת סופרינו המיוחדים
רחובות.

בליל ש"ק פ' דברים פרצה אש על הכרמים, והלהב עלה עד
לשמים, ובבקר נתודע כי האש יצאה ע"י אחינו הפועלים שומרי
הכרמים, והקול נשמע בבית הרב הגאון אב"ד דיפו שליט"א, ותיכף
ראה את אנשי הועד והזהיר אותם לשמור את היהדות ולא תקרינה
עוד פרצות כאלה בכרם ישראל, ותיכף נכתבו מודעות בשם הועד
כדברים האלה:

⁴ מתוך ה"חבצלת" כד' מנ"א תרסח'

מודעה ואזהרה

באשר נתודע לועד המושבה כי לדאבונינו ישנם אחדים מאחינו שמרשים לעצמם לחלל את השבת בפרהסיא, היינו כי אחדים מהשומרים מבערים אש בלילי שבתות על הכרמים, ואחדים מהפועלים יוצאים ביום השבת במקלם ותרמילם ליפו, ובכן הננו מזהירים לבל יהין שום איש מאחינו לעשות כדברים האלה, כי לבד האיסור מחלול שבת ועלבון כבוד המושבה, יוכלו מעשים כאלה לגרום היזק גדול להמושבה, ובפרט למכירת היין, ולישוב ארצנו בכלל, ואין עונשים אלא מזהירים.

בשם ועד המושבה מזכיר הועד אליעזר גרשונזאהן
ז' מנ"א תרס"ח רחבות.

עז

בעז"ה הבוחר בציון. יד אייר כט לספירה. התרס"ז

כבוד הרה"ג מופת הדור והדרו כשת מוהר"ר אברהם יצחק הכהן.
קוק שליט"א.
תאווה נהיה תערב לנפש.

בפתחי את מעטפת מכתבו תאורנה עיני בראות כי הנה זה הוחל להתנוצץ אותו הדבר תאות לב ונפש, הנקרא בשם ישיבה לתורה ולחכמת האמת, שהיה אדיר כל חפצי מיום עמדי על דעתי לדעת האמת בטהרתה, ומיום אשר ישר נוכחתי בידיעה עמקה ונכונה כנכון היום, כי רק זאת היא הדרך האחת והיחידה, המובילה אל המטרה הרצויה להשיב כבוד דת משה וישראל על תלו וארמון אמונת היהדות על משפטו, וכמו שהיה בו בזמן שהיתה הנבואה שרה בישראל ורוח הקדש אמת המדה שהאמת והשקר תחת אָלִיל ההגיון ופסל התבונה הלא טהורה מולֶדֶת עם היונים; אלה הנערים היפים מצודדי הנפשות בקסם החן החיצוני, הסדר הנכון השטחי והמשטר המדויק המביא לידי שעמום שהיו לנחלה לכל עמי

המערב ולא יכלו מלט עד קרוב לימינו אלה. והנה אם אמנם נודע לי עוד מקדם ע"י מכתב הרה"ג בעל תי"ו יהושע כ. מעלת כבוד תורתו מצא לנכון לפניו לתת ידיו אל הישיבה (וכאשר באמת ידעתי זאת מראש על פי מה שנדברנו קדם לפסח העבר). וגם מצא את הפרוגרמה שערכתי מִכָּוֶן, כמעט ישר אל התכלית הנרצה, בכל זאת איננו דומה ראייה לראיה, כי בהמודעה הזאת הנדפסת ונשלחת, בודאי לכל קצות ארץ, ששם אחינו בני ישראל נחֲתִים, הנני רֹאֶה כבר אתחלתא של העלה מעשית ועבודה שיש בה ממש, כי יצא מעכ"ת מגדר העיון והמחשבה אֲדַבֵּר הֵכֵן כהנא רבא, אל העם דברי נגידים, דברים של טעם דברים מעוררים לפעלה, למעשה, לעבודה ומי יתן ויעשו דבריו פרי ישוה להם. כ. יתעוררו נדיבי הלב ויקרי הרום בישראל אלה הנתבעים למשכן, ורק למשכן ונותנים. והרימו נדבת ידם לפתות כמו רמים ביכל התורה על בסיס נכון וְקִיָּם, שדעת העולם והטבע תכנס בה כבחלק אחד מאלפים וארבע מאות ובכל זאת מבלעדי קנה המדה הזה אי אפשר לדעת כלל גְּדֻלָּה של תורה מה היא. אף גם זאת ידעתי נאמנה שסדר הלימודים שלי עד השלמות לא בא מטעם פשוט, שאי אפשר כלל לאדם, יהי מי שיהיה, להוציא מתחת ידו דבר בתכלית הַתְּקֵן של סדר הלימודים שלי, לא ביתרוננו, שהכניס לימודים בלתי נצרכים, כי אם בחסרוננו, שהחסיר לימודים נצרכים כהנה וכהנה (וידוע באלגברה כי חסרון החסרון הנהו יתרון על צד האמת). לפי דעתי, אי אפשר להשמיט ענין אחד או למוד אחד מסדר הלימודים שסדרתי מבלי להפסיד ח"ו בזה להתכלית הדרושה. אך על כן אקוה שהפרוגרמה שיפרסם מעכ"ת בקרב הימים, כפי הבטחתו, יכנסו מבלי מגרעת, כל אלה הלימודים שמניתי כחלק בתוך המערכה הנפלאה בודאי, של הלימודים ורבי הערך שמצא לנכון לקבעם חובה בהישיבה העתידה להוֹסֵד, בעזר החונן דעת, בקרב הימים. ויה"ר שכאשר זכינו לסדר את הלימודים כן נזכה להורותם כל אחד כל אחד במקצוע שלו שזהו לו מן השמים, לפי שרש נשמתו, זה בא בתורתו הגלומה והנסתרת הַעֲמֻקָּה מני ים והצפונה מעין כל בריה, וזה בא בחכמתו מעין חתום אנרגיה כבירה ורבת חיל שלא חסר ממנה אדם אף ככלב המלקק מן הים עין לא ראתה אלקים יעשה למחכה לו.

הדורש שלום מעכ"ת והמעתיירו שיחזירנו בתשובה שלמה מלפניו.
ביראת הכבוד מקום החותם

לדרוש לשלום כל בני ביתו ומשפחתו הכבודה בפרט וביחוד לשני
צנתרי דדהבא אחיו היקרים----- ולבנו האברך הנפלא-----
יעמדו על הברכה ברכת ה'. הנ"ל

פג+קמב

ב"ה עיה"ק ירושלים תובב"א

עש"ק לסדר הנני נותן את בריתי שלו'. [תרס"ז]
למע"ב ידידי הרב הגאון המפורסם וכו' מו"ה אברהם יצחק הכהן
קוק שליט"א,
הגאב"ד יפו והמושבות.

אחדהש"ת! חז"ל אמרו כל שחבריו נמנו לדבר מצווה וכו' לזאת גם
אני לעורר אתכת"ה כי שישתדל בכל עוז לתקן בעיני שמירת
מצוות התלויות בארץ במושבות אחב"י בארצנו הקדושה, וכל
האמור במכתב הרבנים בד"ץ הי"ו לכתר"ה, ובזכות זה נזכה
לגאולה וישועה בב"א, בנפש אסיר התקווה מצפה לתשועה החותם
בברכה.

שמואל סלאנט

כן אנכי הנני דורש שלומו כבוד רב כהנא ורב חביבא, הגאון האדיר
שמו כן תהילתו, מ' אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א. ואך למותר לי
להוסיף על האמור במכתב האי סבא קדישא הגאון הרש"ס
שליט"א. ואודיעהו בזה כי הנוכחי הרב מ' ב"צ יאדלור שי' נשלח
מאתנו, מכל בתי הדינים האשכנזים והספרדים הי"ו, לפקח על
עניי המצוות התלויות בארץ בהמושבות. ומובן שראשית פעולתו
יהא לבוא ולהתייבב לפני הוד גאונו שיחי', שהוא הראש והראשון
לדבר הזה, ואחרי אשר יציע לפני הדר"ג את כל הקלקולים ואשר
נצרך לתקנם, אין מזרזים אלא למזורז במויב"י. והנני בטוח כי ידלג
כאיל ברוב עוז ותעצומות להשתתף עמו במצוה זו, להציל רבים
מאחב"י ממכשול עון, וזכות הרבים יהא תלוי בו, וזכות אבותיו
תהא מסייעתו, וצדקתו תעמוד לעד, ולפני שמש ינון שמו וזכרו, ועל
כל ישראל יהל אורו, בברכת מכבדו ומוקירו, הרצוף אהבת תורתו
ויראתו עד עולם.
המצפה לישועה.

חיים ברלין

פט⁵

על פי הפתגמים האלה מה המה אלה הדינים הנוראים אשר לבני נח? אשר אין לו צורך לפורטם ורק אעיר, אם בכמה דינים יכולים וצריכים לעשות לפמשה"ד הנה אבדה אסור להחזיר לעכו"ם משום למען ספות וכ' והנה קשה איך החזיר ר' שמעון בן שטח את המרגלית להשמע אלי? ומה יתחמץ לבבי מדברי הגמרא שאוסרת על בני נח לימוד התורה אשר אינו נוגע לעניניהם זאת התורה המחכמת פתי ונוטעת בנו רגשי קודש לו, לכן נח אסורה!! ומדאיבה היא הערת התוס' למה אמר ר' אמיר הרי הוא ככהן גדול משום שנאמר יקרה היא מפנינים מכ"ג וכ' וממזר ת"ח קודם וכו' אבל אצל בן נח כאילו ח"ו אבדה התורה מעלתה ואינה מרוממת אותו למעלה מכ"ג כמו את הממזר! חסידי אומות העולם יש להם חלק לעה"ב אבל על זה מוסיף הרמב"ם ז"ל דוקא אם מכונן מעשיו משום תורתנו הק' ואל"כ אינו לא מחסידיהם ולא מחכמיהם א"כ הרבה ממטיבי לכת שבהם אין להם חלעה"ב משום שלא האמינו במה שלא חונכו מנעוריהם.

המלחמות: אם חוזינו ונביאינו שאפו להעת ש"לא ישא גוי אל גוי חרב" הלא גלויה השאלה למה לא הורו מלכינו הצדיקים הלכה למעשה בהמנעם ממלחמה ותחת לצור על אחרים ולרשת ארצות לא להם צריכים היו להשגב בארצם רק למען שלא יעלו אחרים עליהם ומה תמוהה תשובתו של משיח אלוקי שוקד נעים זמירות ישראל להסנהדרים שאמרו לו "עמך ישראל צריכים פרנסה" והוא עונה "פשטו ידיכם בגדוד". הלא על חרבך תחי' נאמר רק לעשיו לא ליעקב. אבל נניח את עיקר המלחמות שלדאבוננו לא נתקיימה

⁵ אגרת זה, הגיעה לידינו כשהיא אינה בשלמותה.

עוד נבואת נביאי האמת והצדק ורק באחרית הימים תגלה עת מציון תצא תורה. אבל הכבוש אחרי המלחמה הוא ג"כ לא לפי רגשותינו. כופים אותם לעזוב את אליהם (רק לפי דעת הרמב"ם) משימים עליהם עבדות אין ממנים מהם לשום שררה וכ' את השבויים נוכל למכור לעבדים שכן נאמר אצל יפ"ת "לא תתעמר בה למכרה לאחר תחת אשר ענית" משמע הא שבויים אחרים מותר למכור לעבדים!

ועתה אסבה שאלתי אודות הכח שנתן לב"ד לכפות ולהחרים \$\$\$\$\$\$ באף את העבריינים: במה הוסרה טענת אבי ירובעל? והלא זאת היתה חטאת האינקוויזיטורים, וידוע לי התשובה שכצב בן-מנחם בספרו "ירושלים" שב"ד של ישראל אין כופים רק על המעשים וכן מובא ב"זרובבל" אבל אין ענשים על דברים שבלב וא"כ הדין ניתן שמותר לו גם לפרסם את דעותיו אם לא יורה הלכה למעשה, אבל ראשית כמדומה שהרמב"ם ז"ל כתב מפורש בזה"ל: "כי \$\$\$\$\$\$ שמי שמאמין בשניות לא ימותו הוד" וגם אחרי אשר מנה את הי"ג עקרים הוא אומר: "כי מי שאינו מאמין בהם אינו בכלל ישראל ומצווה לשנוא אותו וכ"ו וגם חז"ל אמרו ואלו שאין להם חלעה"ב הרי לך עונש גם על דברים שבלב!

וידוע לי מה ששמעתי מהרב ר' מאיר אטלס שליט"א שאמר בשם ה"עקרים" יען כי הרצון הפנימי של האדם האמיתי דורש ממנו לעבוד את ה' אך הרצון החיצוני ימנעוהו וכענין של כופין אותו עד שיאמר רוצה אני מפ' – כמדומני – הרמב"ם ש"ל יען שרצון האיש היהודי הוא לשמוע לדברי חכמים ואנו כופים אותו להוציא את רצונו לפועל אבל לענ"ד לא אבין גם זה שמעתי מרבי ר' שמעון שליט"א מי שהיה ר"מ בטעלז כי העונש שמענישים את החפשי דעותיו וגם על מעשיו שעושה לפיהם הוא יען שהביא עצמו לידי כך אבל גם את זה לא אבין לענ"ד כי מכיון שבא לכלל \$\$\$ הדבר מביאו לידי חקירה ואם החקירה הטעתו מה פשעו ומה חטאתו? וגם מהו הדבר שימריץ את החפשים להתנהג ע"פ חוקי תורתנו הק'? ובדברי הזה נבוכו ה"מזרחים" כי רצו לצאת ידי חובת הסבלנות לפי המובן הרגיל לכן ויתרו מה שויתרו. ומכתר"ה שמעתי תשובה – בחג השבועות בשנה שעברה – לדורשו הסובלנות. ואמר? מלה"ד לאדר גנדים שאמרו "מכל המפלגות ישנם "נבחרים" בבית הנבחרים מדוע לא יחד רק הלם גם נבחר ממנו? והתשובה להם היא, אחרי שהם בעצמם מודים הכל יהיו לגנדים אי אפשר. ולכן אין מקום לנבחר מהם להגן על עניניהם, אבל במחכ"ת אין המשל דומה להנמשל שם/גם מודים הם שלמעשיהם אין מקום בלתי בשעה שהנם יחידים וההנהגה מסורה בידי מתנגדים להם ולמעשיהם, אבל האם מודים כמוהם גם החופשים?

עוד נשאר לי לשאול מכבודו הרם מה המה הדברים שעושים אותם משום "חילול השם" שלא יהי' ח"ו, הלא החילול איננו רק משום המעשים שעושים בפועל כח אם גם משום התורה שמתרת את המעשים וא"כ המניעה שנמ[נ]עים מעשות איזה דבר משום לבל יצא מזה ח"ו חילול השם תועיל רק לאלה שאינם יודעים כ"א המעשים לבדם אבל לאלה שיודעים גם את הדינים, מה תועילנה?

והנה אני מבקש מאדמו"ר שיואיל להשיב לי אף כי נפשי יודעת מאוד כי תורתנו דורשת להבה לכל נברא כמו שנאמר והלכת בדרכיו מהו [צריך לומר: מה הוא] רחום אף אתה וכ' ורחמיו על כל מעשיו ושאלותי אינן באות כי אם יען שאני רוצה להבין בידיעה עמוקה את תורתנו הק' ולמצא פתרון לכל אלה השאלות שהשטן ואוה"ע מונים בהן את ישראל.

כתר"ה כבדני והביע רצונו להודיע לו מכל אשר אתי \$\$\$\$\$ \$\$\$\$ ולמלא אחרי דבריו. זה כירח ימים שהנני בדודבלין גם הנעלה מר בנימין לעוין הנהו פה. מצבי הגשמי הנהו ב"ה טוב אך לדאבוני אין לי הרבה פנאי לעסוק לבדי בתורה; בחורף הבא אי"ה אהיה מסתמא ג"כ בריגא גם ר' ליב טרויב שליט"א הנהו פה.

מר בנימין לעוין דורש שלום כבודו ושלום כל בני משפחתו באהבה רבה.

ובזה אחתום בע"ה את מכתבי זה בברכת כל טוב לכבודו ובחפץ עז לראות באשרו והצלחתו לטוב לו ולכל ישראל כל הימים ובתוכם גם אני הקשור אליו בחבלי אהבה אין קץ.

משה זידל

ק"י

ב"ה ק"ץ ירח טבת ה' תרס"ז באברויסק .

לכבוד ידידי הרב הגאון האביר, חכם וחוקר כביר וכו' מרן אברהם יצחק הכהן קוק הי"ו (הגאב"ד דעה"ק יפו יצ"ו).
מכתבו העמוק והנעלה קבלתי עוד לפני ב' שבועות, ומאד הנני מחזיק לכתר"ג טובה על אשר הואיל לגלות מחשבותיו העמוקות והטהורות לפני, ואמנם טרם בואי להעיר על איזה פרטים ממכתבו הנכבד עלי להקדים את הדברים האלה:

הכפירה בכל רוחני ונשגב לא תוכל להניע בשום אופן לכפירה בהאלהות המוחלטה, מפני שהאלהות המוחלטה היא נעלית מעל כל רעיון ולית מחשבה תפיסה בה כלל, וא"כ איך נוכל להכחיש דבר שחיובו המוחלט הוא מעל לגבול רעיונינו? המאטעריאליזם הוא מכחיש אמנם את כל הנכנס בגבול האידעאליזם ועוקר את גוף האידעאליזם משרשו, אבל האלהות המוחלטה הלא נעלית היא על כל אידעאליזמוס, ואם כן אין כאן מקום לשלילה כלל וכלל. פה עומד התם ושואל שאלת חכם: אם אמת נכון הדבר כי האלהות בעצמה ובכבודה לית מחשבה תפיסה בה כלל, ואם כן מאין עלה על מוח האדם רעיון ע"ד עצם שלית מחשבה תפיסה ביה, כלומר היאך אנו חושבים ע"ד עצם הנעלה מעל כל מחשבה? על זה נוכל לאמר בקצרה, והוא, כי העצם המסתתר הזה נמצא גם בנו כי נשמת האדם הוא "חלק אלוה ממעל ממש" (יראה נא בספר "שפע טל" בהקדמתו) ובכן הנעלה מעל כל רעיון הוא גם עצמותנו, ולכן כבר יש לנו יחס וגעגועים להאלהות המוחלטה... אבאר מעט את הדברים האלה: כשם שהכפירה בעבודה זרה ואיליות איננה מחייבת את הכפירה באל אחד, כן גם הכפירה באל "אחד" איננה מחייבת כפירת עצם שגם מלת "אחר" לא נאמר עליו כי אם בתור תואר ולא בתור עצם. ("בלקוטי אמרים" נאמר שהאומר על הקכ"ה שאי אפשר להשיגו הוא כאומר על חכמה רמה שא"א למששה בידים...) ובכן הכפירה בהאלהות המוחלטה לא היתה ואיננה עתידה להיות. זאת ועוד אחרת: כשם שלא נוכל לכפור במציאת עצמנו וישותנו כן לא נוכל להכחיש את הנעלה מעל כל רעיון המוחלט אחרי שעצמותנו היא עצם האלהות...

בשעה שהננו מתבוננים על האלהות המוחלטה בתור "לית מחשבה תפיסה בה כלל" אזי הננו אומרים כי הוא, סובב כל עלמין, כי באמת אין העולם מקומו, אחרי שכל מה שנמצא במקומו של עולם מחשבה תופשת

בו, ולהנעלה מעל כל רעיון נאמר כי אין העולם מקומו, ובשעה שהננו מתבוננים על האלהות בתור עצם השוכן גם בנו נאמר כי העצם הזה הוא מקומו של עולם וממלא כל עלמין, והכל הולך אל מקום אחד...

כדי שיצאו הדברים הנזכרים יותר מבוררים הנני להשתמש בלשון האגדה: "משל למלך שבנה פלטין והושיב בתוכה אלמים, והיו משכימים ושואלים בשלומו של מלך ברמיזה ובאצבע, אמר המלך, אילו היו פקחים על אחת כמה וכמה, הושיב בה המלך דיורין פקחין עמדו והחזיקו בפלטין, אמרו אין פלטין זו של מלך שלנו היא, אמר המלך תחזור פלטין לכמו שהייתה, ככך מתחילת ברייתו של עולם לא היה קילוסו של הקב"ה עולה אלא מן המים, דכתיב, מקולות מים רבים אדירים משברי ים, ומה היו אומרים, אדיר במרום ד', אמר הקב"ה, מה אם אלו שאין להם לא פה ולא אמירה ולא דיבור הרי הן מקלסין אותי, כשנברא אדם על אחת כמה וכמה, עמד דור המבול ומרד בו, עמד דור אנוש ומרד בו, דור הפלגה ומרד בו, אמר הקב"ה יפנו אלו ויעמדו ויבואו אותן, דכתיב ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה, (מדרש רבה בראשית פרשה ה'). הרעיון הראשי הטמון בהדברים הנזכרים הוא כי בתקופת העולם היותר קדמונית בשעה שכל העולם כולו לא היה רק מים במים והבריאה לא חשבה עוד ע"ד האלהות באשר כי עוד לא נתפתחה למדרגת מחשבה ודעת, אחרי אשר בהעולם הדומם ההוא עוד לא נמצא מין האדם בן דעת על הארץ, ובכן יחס הבריאה לאלהות המוחלטה הוא בלי דעת והכרת עצמותה, ולכן לא נמצאה גם הכפירה והשלילה בהבריאה, ורוח אלהים מרחפת על פני המים... אך לאט לאט נתפתחה הבריאה מדומם לצומח ומצומח לחי ומחי לאדם בן דעת המדבר וחושב מה למעלה ומה למטה ומה לפניו ומה לאחור, ואז נראה החזיון המבהיל איך האדם אוהז בפלטין ואומר אין פלטין זו של מלך שלנו היא... מפני ששכלו ודעתו עוד לא נתבגרו לדעת ולהבין כי כל העולה במחשבתו ע"ד האלהות אין לו כל יחס לאלהות המוחלטה הנעלה ממחשבה ורעיון. ואמנם גם זה הוא רצון האלהות המוחלטה להיות האדם אוהז בפלטין של מלך בתקופות ידועות למען יתבונן במסתרי הבריאה וכחות הטבע ואז יתפתח עוד ביותר ויבוא בקץ השתלמותו להכרה כי בהפלטין הכללי הזה האלהות המוחלטה היא מקומו של עולם ואין העולם מקומו...

עלי להוסיף כי האלמים בהתקופה הקדמונית שהיו שואלים בשלומו של מלך ברמיזה הם המה אותם הפקחים של התקופות האחרונות ורק שלא נתפתחו עוד, כי אמנם האדם הוא ילד משוכלל של כל כחות הטבע שהיו נמצאים בפלטין עוד טרם נברא אדם על הארץ, ובכן הדעת והמחשבה של

האדם היו כבר בכח גס אצל האלמים ורק שלא נתפתחו עוד, וכמובן מעצמו שדעת כזאת שהיא רק בכח שואלת בשלומו של מלך רק ברמיזה... זכורני שהחכם הנדול⁶ וולאדימור סאלאיוואו באחד ממאמריו כתב כדברים האלה: העורים מבטן אמם יקרה שלא רק שבריאם הם בשארי החושים כי אם עוד שחושיהם הנותרים נתחדדו ביותר מבשארי האנשים הפקחים כמו בחוש השמיעה והמשוש, וכן הוא בהאנשים האינם רואים את הרוחני האלהי בנוגע לשארי החכמות והמדעים יקרה כי מצטיינים מאד ... ולהלן יוסיף עוד החכם סאלאיוואו לאמר כי קורא הדורות מראש בחפצו כי בדור ידוע יתגלו ארצות חדשות או מכונות חדשות אזי למען מהירות ההתגלות הוא מכין הרבה אנשים הרחוקים מכל אמונה ודת ומבלי כל תשוקה לרוחני ונשגב למען יתעסקו בכל חושיהם בהמצאות והתגליות חדשות הנחוצות להאדם...

במאמרו היקר "OnpaB^aHiH A06pa"⁷ בההוצאה השניה שנדפסה בשנת 1899 בצד 217-218 ובההוצאה הראשונה לא נמצאו הדברים האלה כי מחברם הנכבד הוסיפם רק בההוצאה השניה, וראה מאמרו של הפרופיסור א. וועדענסקי הנקוב בשם "Teopili n03HaHia B. C. MHCTH1;H3 -fe HKpDTHSM coJiOBbeBa המדעי הרוסי "Bonpocu 0j1000\$itt \$" בחוברת נו' ב צד 31 מ"ש עד"ז. והנה על הדברים היקרים האלה עלי להוסיף כי בשעה שהאדם אוהז בפלטין של מלך בלי כל יראת הרוממות אזי בנקל לו לחזור לתוך מובאיו ולחקור אחרי מצפוניו וסתרי טבעו, משא"כ האדם הנרתע מפחד גאון האלהות אין ביכלתו כמעט לגלות סודות הטבע וכחותיה השונים מפני שירא הוא לבלע את הקודש ואם כי גם האלהות היא ממלא כל עלמין ובכל כחות הטבע נמצא כח אלהי מסתתר ולית אתר פנוי מיניה בכל זה להאדם המאמין הירא עפ"י הרוב נראה האלהי המוחלט רק בתור סובב כל עלמין ובתור אין העולם מקומו ולא בתור ממלא כל עלמין ... אך לעומת זה להחוקר החפשי נראה האלהי המוחלט בתור ממלא כל עלמין ובתור מקומו של עולם האיננו נמצא ממעל להמקום והזמן ולכן איננו נרתע לאחריו מכל מפלאות הטבע ומגלה בה חדשות ונצורות, וג"כ הוא מעמיק בהטבע עד שהוא "שוכח" כי הקב"ה הוא גם סובב כל עלמין ואין העולם מקומו ...

הנני משתמש בהמלה "שוכח" כי אמנם לפי שיטתי פה אין כל מקום לכפירה והכחשה באלהות המוחלטה, כי אם רק שיקרה באנשים שונים

⁶ ולדימיר סולוביוב, "החסיד שבאומות העולם בימינו" (אגרת י"ח)

⁷ כל המילים ברוסית לא טרחתי להעביר

ובתקופות שונות שכהה כנוגע לאלהות המוחלטה, וכמו ששכחת איזה ידיעה בידיעות העולם איננה סותרת את עצם הידיעה, כן גם השכחה בהאלוה המוחלט איננה מחייבת את השלילה ...

ראיתי פה להזכיר את החזיון שעמד עליו החוקר מהר"ם לוצאטו והוא שהרבה דברים "לפי רוב פרסומם וכנגד מה שאמתתם גלויה לכל כך ההעלם מהם מצוי מאד והשכחה רבה" (בהקדמתו לספרו "מסילת ישרים"). ולפי דעתי באור החזיון הזה הוא כי מוח האדם בהתרכזו לנקודה ידועה אחת בא לידי יגיעה ועיפות, ולכן הדברים שפרסומם גלוי ונראה הוא, מפני חוזק התרכזות לנקודת הברור ההוא, ולכן יקרה כי עי"ז מוח האדם מתעלף ושוכח הדבר ההוא... וזה גם סוד הריאקציע הבאה תכף אחרי הפרוגריס מפני שמוח האדם הכללי מתיגע ומתעלף ע"י התפתחותו הרבה שבאה לו בזמן הפרוגריס וההשתלמות ולכן מוכרח הוא לנוח מעט כדי שיהיה ביכולתו לעבוד אחר כך ביתר שאת וביתר עז לטובת ההשתלמות הכללית. וכזה כתב גם כתר"ג במכתבו הנעלה "ואעפ"י שלפעמים היא מתעלמת (האהבה האלהית), היא עומדת דוקא בשביל זה לחזור ולהגלות בכח יותר גדול, כחק כח כביר ואדיר שסבל זמן רב מכח עוצר ומניע, שכשמתגבר עליו הוא ברעם וכח אמיץ בנפץ וזרם", וכל זה היא מפני שגם האדם מעבודתו וינפש ולכן מוחו מוכשר לעבור ביתר שאת וביתר עז. בכלל בנוגע להאלהות המוחלטה ראוי לנו להתבונן ביותר לדברי חכמי המקובלים שאם כי מרביתם הציצו ונפגעו בכ"ז דקות השגתם היא כ"כ גדולה עד שאין מן החוקרים שיהיה ביכולתו להתחרות עמהם בנוגע לדקות הדמיון. לדוגמא אציין פה דברי הפרדס (פרק ד' מסדר האצילות ומובאים דבריו בספר "שני לוחות הברית" במאמר "בית ד'" כהערה) בזה"ל: "ספירה ראשונה נקראת כתר והספירה הזאת לרוב דקותה אינה נגלית אפי' לאחר אצילותו כל עיקר, כל שכן שיהיו הויות על ידה כי אי אפשר לרוב אדיקותה במקור עד שלא יצדק בה יש כלל אלא "אין" ואפילו "אין" לא יצדק בפשיטותה אלא בהצטרפה לחכמה ובינה, והטעם כי "אין" לא יצדק אלא שיושג חיוב מציאת השגה מקצת ונשאל על השגה זו מה היא וישובו אין להורות שהוא דבר בלתי מושג" ובכן גם ההשגה היותר דקה שגם אין לא יצדק עליה איננה מגיעה כי אם לכתר ולא לעצם האלהות המוחלטה, שלית מחשבה תפיסה בה כלל וכלל, ולדקות כזאת לא הגיעו כמעט כל חוקרי עולם, באשר כי מדמים הם כי עומק דקות השגתם מגעת עד האלהות המוחלטה, ואולם חכמי המקובלים אומרים כי גם הדקות שבדקות

הרעיון איננה מגעת אף למדרגת מחשבה באלהות המוחלטה, אחרי כי אין המחשבה שולטת כה ולית מחשבה תפיסה בה כלל... מן הדברים האמורים פה ושנגעתי נהם אך בקצה עטי יכול כתר"ג להוכיח כי אם אמנם השקפתי שונה מעט מהשקפת כתר"ג בכל זה רחוק אני מכל כפירה בכל באיזו דמות שתהיה, ומה שנגעתי במכתבי ע"ד ספרו "אדר היקר" ע"ד מציאות האין ואמרתי כי מציאות שני הפכים בנושא אהד אי אפשר כי אם בדמיון, גם כעת הנני אומר, כי אם אמנם הרבה מהחוקרים הישנים וגם החדשים, בישראל ובאומות העולם אחזו בסבך החקירה הזאת בכל זה הוא רק דמיון כי בנוגע לאלהות המוחלטה לית מחשבה תפיסה כה כלל, ומלבד האלהות המוחלטה אין כל מקום בהמציאות לשני הפכים בנושא אחד. וכמעט שלא הבנתי דבריו במכתבו הנכבד בזה"ל: "איך אפשר שמה שאנו רואים כל העולם המוחש שהחיים וכל תכונה מסודרת נבנה מקבוץ והתאמת הפכים מחיוב ושלילה מקור וחום מזו"ג וכעולם האידיאות שמה יהיה מדבר ציה ושממה וכו', הן ע"ד שני הפכים בנושא.

אחד מלתי אמורה ולא ע"ד שני הפכים בכלל, ובנושא אחד, כלומר, באיזה עצם שנמצא בו בזמן ובמקום אחד שני הפכים זה באמת הלא לא מצאנו בעולם המוחש, ודבריו בזה מוזרים מעט בעיני. פה מצאתי מקום להעתיק דברי הר"י אלבו בספרו "העקרים" (מאמר שלישי פרק ב') בזה"ל: "לפי שמציאות השלימות הזה (כלומר, שלימות האדם) באדם הוא בכח והמציאות אשר בכח כאלו הוא ממוצע בין המציאות וההעדר קראו הכתוב "אין", אמר שלמה, ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל. כלומר המותר הזה על הבהמה הוא דבר שמציאותו חלש, ואילו אמר אין מותר האדם על הבהמה היה משמעו משפט שולל גמור אבל אחרי שאמר ומותר האדם מן הבהמה אין משמע משפט חיובי כאילו אמר שיש לו מותר על הבהמה אבל היתרון ההוא הוא אין, כלומר, דבר שמציאותי חלוש לפי שאינו רק כחניות בלבד וכו', ועל הכח הזה אמר איוב, והחכמה מאין תמצא, כלומר כי מציאות החכמה הוא מן הכחניות הנמצא באדם הנקרא אין" עכ"ל. והנה לכאורה גם פה הננו רואים מציאות האין בהשקפה הראשונה ואולם בההשקפה השניה נראה כי "העקרים" מכנה בשם "אין" רק הממוצע בין ההיות וההעדר שבאמת נמצא הוא בעולם המציאות בתור כח שלא נתפתה עוד ובעבור אי יציאתו עוד אל הפועל נקרא בשם אין ואין לזה כל יחס למציאות האין והיש בנושא אחד. פה ראיתי גם לציין ע"ד מה שכתבתי במכתבי הנזכר כי הנירוואנא הבודאית היא מציאות האין, וזה למדתי מדברי החכם הצרפתי א. פוליע

בספר "קורות הפילוסופיה" ועוד חכמים שונים שהחליטו כי הנירוואנא הוא מציאות האין ולא אפיסה מוחלטת כאשר ידמה כ' במכתבו הנכבד (הספר הזה נעתק לשפ"ר ונדפס בפ"ב בשנת 1901 ויעוי"ש בצד 21 מ"ש עד"ז), ועוד לי הרבה דברים ע"ד האין ודמיונותיו אך לע"ע די .

ענה אשימה נא מבטי על פרטים אחדים ממכתבו הנכבד ואומר: ממכתבו הנכבד נראה כי "התבונה הישראלית או היהדות כמעט שלא נשתנתה מימי אברהם צור עמנו עד ימינו אלה וזולת שלפעמים היא מתעלמת אבל ככלל התכונה הזאת לא השתנתה ולא תשתנה" על זה מוכרחני להעיר ממקרא מפורש, "ושמי הויה לא נודעתי להם.." (וארא), וגם לאבותינו בעצמם אברהם יצחק ויעקב לא היו תכונות ומדות משותפות, כאשר כן החליטו המקובלים האלהיים כי לכל אחד ואחד מאבותינו היתה מדה מיוחדת ומבט מיוחד על האלהות והעולם, אמנם כן הוא כי הגרעין האלהי בכלל הוא מנת חלק כל האבות בכלל ועם ישראל בפרט אבל הגרעין הזה מתפתח והולך בכרם ישראל ומתגלה רק לפי תנאי החיים הישראלים. היו ימים שעם ישראל בכלל היה נקרא בשם חלק ה' כמו שנאמר "כי חלק ד' עמו" באופן שהגרעין האלהי היה מנת חלק העם רק ככלל, אך בהמשך הימים נעשית כל נשמה כפרט לחלק אלוה ממעל ממש, וכל זה לפי תנאי החיים השונים בהאומה העברית.

כן אתפלא על החלטתו כי "התכונה הפנימית הזאת אינה נשמרת בעזה וטהרתה כי אם על ידי אותה ההדרכה והתבונה ההיגיונית הצריכה לשמירתה, ע"כ היא כללת בעזה אהבה עצומה ונפלאה המה ונלהבה לכל המצות המעשיות שבכתב ושבעל פה", ואתפלא, הכי קיים אברהם בפועל את כל המצות המעשיות שבתורה שבכתב ושבע"פ? אתמהה! ואם אמנם גם חז"ל יאמרו כי קיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא נתנה" (סוף מסכת קידושין ובמסכת יומא). אבל הלא כבר החליטו נבוני אומתנו וכן בעלי הקבלה והחב"ד שהכונה היא שקיים רק את המושכלות שבתורה ולא שקיימם בפועל, וחלילה לו לכתר"ג להאמין באמונה גסה כי אבותינו קימו את כל המצות בפועל כי הוא שאינו עולה על הדעת כלל.

פה הנני להעיר הערה אחת כללית בנוגע להלך רוח כתר"נ ומחשבותיו בכלל והוא, כי כ' מטבעו הוא אפלטוני ובין רבבות האפלטונים החדשים והישנים נוכל למנות גם את כ' הרם. כנודע, אפלטון הוא הראשון בין חכמי יון שהעמיק והרהיב בפילוסופיה של הרגש הפרטי והכללי, הארצי והשמימי, ולפי שיטתו האלהות הוא מקור הטוב המוחלט וצדק עולמים, וכן גם כתר"ג מלא רגשות עדינות שבחפצו לשפכן בחיק יוצרן... אברר את דברי:

כ' יאמר במכתבו הנכבד בזה"ל: "בכלל תביעת האהבה נתגדלה בקרבו לפי ערך פתוחו השכלי והמוסרי, ע"כ החל המין האנושי בהמון אהבות היא הרומאנטיקע, שאעפ"י שצבא וחליפות היו לה, מ"מ לא תבטל מפעולתה על רוח האדם המבוכר כבר, האהבות אמנם שהנם מפוזרות בלא בסיס יסודי בלא הכרה עליונה מאחדת את כל, הנה פועלות לשכלול האדם בשפלותו וכו', אבל לא לעד יעמוד האדם על מצבו הנמוך הוא ישליך ג"כ את אלילי האהבה וכו' ויכיר לכלל הכלל בכללות האהבה העליונה השלמה והמקפת שישראל מכריזו בעולם אהבת ד' אחד וכו' וכו' גם האהבות יסירו מעליהם את הצורה השפלה שלהם את התכונה של חלישות של מעוט מוסר וכו' אז תופיע אהבת ד' במלואה בטהרה בנגהה

המחיה באחדותה את כל האהבות הטובות הפרטיות וכו' וכו". ובכלל במאמריו ובמכתביו נראה כי על האדם לעדן את רגשותיו עדי יוכל להתדבק בהטוב והיופי המוחלט, וכן יאמר אפלטון בכ"מ מספריו ואעתיק פה רק מאמר קצר מדבריו בזה"ל: "האהבה במו הדעת היא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, וכמו שבהדעת לא נוכל להגיע להשכל העליון והדעת העליונה כל עוד שלא צעדנו מתחלה בהשלכות והמדרגות התחתונות של סולם הדעת כי הלא מוכרחים אנחנו ללכת בהדרגה משכל קטן לשכל גדול ממנו ומהשכל ההוא עוד לשכל גבוה גם ממנו ולאט לאט נגיע עד הדעת העליונה, וכן גם באהבה מדרגות מדרגות יש ועלינו ללכת ממדרגת אהבה ויופי אחת למדרגת אהבה ויופי שניה וכן הלאה הלאה עדי יגיע בהמשך הימים להאהבה הכללית השוכנת בתוך האלהות מקור הטוב והיופי" (בספר "קורות הפילוסופיה" להחכם פוליע הנזכר. בשפת רוסיא הוא בצד 74). ועוד בכמה מקומות מספריו אפלטון נראה שיטת הרגש בנוגע להרומאנטיקע הארציית והאהבה האלהיית בכל זויה והדרה!

והנה כמובן מעצמו שאין מגמתי בדברי אלה למעט את דמותו הטהור, כי אמנם לא אחד כי גם טתב הטורים האלה הוא אפלטוני במדה ידועה, ובכלל הלא נודע כי כל שיטה דתית הבנויה על אדני המחקר כמעט בהכרח שתהיה אפלטונית במדה ידועה ובמובן ידוע (גם החכם הגדול וולאדימור סאלאוויאוו הוא אפלטוני ולכן גם הוא קושר כתרים להאסטטעטיקע ולהטוב והיופי המוחלט, כן גם לשיטתו הטוב המוחלט הוא האלוה המוחלט), הן גם הדת מקורו הוא הרגש הטהור יליד הדמיון האלהי ולכן כל הנוגע לרגש נמצא בו עזר וסיוע להדת והאמונה, ועל חכמים כאפלטון וכדומה יאמרו חכמי המקובלים כי קרובים הם ל"ארחי דמהימנותא" ואולם מטרתי בזה הוא רק להראות לכבודו כי השקפות רגשיות טהורות כאלו אינן

מיוחדות רק לממלכת כהנים וגוי קדוש כי אם הן מנת חלק כל מין האנושי, וכבר אמרתי במכתבי הקודם כי על עם ישראל נוכל רק לאמר כי מצטיין הוא בזה במה שכל בניו, בנוגע להרגש הדתי, הם למודי ד' מה שאין כן בשארי העמים הם רק במדה זעומה, אכל אין כל ספק בעיני כי צורת היהדות כמו שציירה כתר"ג במכתבו הנכבד נמצאת דוגמתה גם באומות אם כי בזעיר אנפין. ואם יאמר כתר"ג כי חכמים כאפלטון שאבו את חכמתם ממקור יהודה) כאשר אמנם כבר נמצאה דעה זו בספרותנו העתיקה), אבל שיטה כזאת הלא למטה היא מכל בקרת. הן, כנודע, שגם המלה "אידיאה" היא המצאת אפלטון היווני, ובכן מהרבה מושגים הנכנסים בגבול האידעאליזם נוטל אפלטון חלק בראש, ודי לחכימא.

דברים עמוקים ויקרים כתב כתר"ג במכתבו הנכבד בזה הלשון: "וסמיכות הנקודות של המחשבה העליונה ברום עוזה עם היותר דלה וקטנה שיש סמוכין להכפירה מהמושג הפראי ביותר הקדום לכל מושג דת ואלהות, ודאי כן הוא התוכן, שכל מושג מוגדר כבר קלוש הוא ועמום במקצת, כבר אור האין-סופי בלתי מוכשר להתגלות בו ברום טהרו, ע"כ כל הציורים שמהם נולדו ונצטיירו השמות האלקיות, הנם ע"כ מועבים ומוגבלים במקצת שע"ז הנם נושאים בתוכם איזה הקטנה שבתגבורת החיים המושלמים הולך האור ושוטף ע"פ כל הציורים ומאותו המושג המוגבל לא ישאר מאומה מצורתו הישנה, מאותיותיו המובלטות כי אם מציורו הפנימי העמוק מכל אות ונקודה שלעומתו מקביל הוא הציור לא רק הפראי כי אם אפילו הבהמי שרק הסוביעקטיוויות של החיים נמצא בו זולת זה הוא ערום מכל בנין ציוריי ועל כן הוא חפשי מכל חושך והגבלה וכו' וכו'", ועל זה הנני רק להוסיף, עפ"י שיטתי וסגנוני במכתבי זה, כי באמת רוח אלהים מרחפת היתה על פני האלמים הדוממים עוד טרם נברא גם החי הבהמי על הארץ, ובשעה שכל העולם כולו עוד היה מים במים (דבר זה נתאמת גם מחכמי הגעאלאגיע וחכמי הטבע היותר חדשים) כבר היה קול דממה דקה נשמע מבין משברי ים אדיר במרום ד'. העצם כמו שהוא (דינג אן זיך) של קאנט ונעלמים כן הסבה הראשונה ששניהם נעלים מכל מחשבה ורעיון גם הם כמו האלוה המוחלט הלא כבר היו נמצאים ונעלמים גם בעולם הדומם... ועל אותה שעה תתכן מאד מליצתו של רבי ישמעאל על הכתוב "מי כמוך באלים ד'" לאמר "מי כמוך באלמים ד'..." (גיטין נ"ו ע"ב) כי באותה שעה עוד לא היתה מחשבה בעולם ובכן אין כל מקום אף לכפירה מדומה... בהנעלה ממחשבה ורעיון... ואך לאט לאט כשנפתחו האלמים עדי נעשו לחיים מדברים בעלי שכל ומחשבה החלו הפקחים האלו להכחיש את

הנעלה מהרעיון מבלי להרגיש כי נכנסו לעולם שאינו שלהם כלל, והאלהות המוחלטה תשחק להם ולחלומותיהם אחרי שכזה הם מכחישים גם את עצמם, ובכן אך מחלת השכחה היא במין האנושי וסוף כל סוף הוא שהפקחים יתפקחו עוד ביותר עדי יתהוו לאדם העליון אשר אומנתו בעולם הזה היא לעשות את עצמו כאלם ועם האלמים יחדיו יאמר אדיר בפרום ד'... (יש לי סמוכין לזה מהרבה מאמרי חז"ל שונים, ויעויין כמסכת חולין (דף פ"ט) ועוד בכ"מ ובטח ירגישם כתר"ג כעצמו). בכלל נראה כי צור מחשבותיו של כתר"ג הוא בהעולם הבהמי והאדם העושה את עצמו כבהמה שאמנם בהעולם ההוא הרגש הטבעי נוטל חלק בראש ובוז נאמן הוא לרוחו האפלטוני, ואולם כותב הטורים האלה משתדל למצוא סמיכת הנקודות של השכל היותר מבוכר והעולם היותר עתיק וקדמון ואשר הוא כבר נמצא בהאלמים הדוממים, ומי כמוך באלים ד'... (הערה. חכמי התלמוד השתמשו בהמליצה הזאת במסכת גיטין לאמר כי הקב"ה עושה את עצמו כאלם בשעה שהוא רואה איך פריצי אדם מחללים כל קודש ומקדש, והוא מעין האמור במסכת יומא (ס"ט) "הן הן גדולותיו, הן הן נוראותיו בראותו גוים באים בהיכלו ושות"ל... באופן שהיהדות עוד מקדם קדמתה ראתה את האלהות במקום שלא תשורינה עיני איש, ועוד נהפוך הדבר כי מין האדם רואה שם את ההיפוך... הגוים באים להיכל הקודש ומחללים אותו וכופרים באלהי ישראל והיהדות רואה בזה את האלהות המוחלטת בכל זיוה והדרה ובמקום ענותנותה שם תמצא היהדות את גדולתה, וכל זה הוא מפני שגם זה אמת כי האלהות היא נעלה מעל כל רעיון והיא נמצאת ונעלמה גם בהאדם המדבר והאלם הדומם ומי כמוך באלמים ד'... היהדות העתיקה תכנה את הכפירה בכל בשם "שכחה" ובכתבי הקודש נמצא כ'פ הבטוי "שכחה" בנוגע לכפירה "וישכח את אלה עושהו" ... וכל זה מפני שעם ישראל הרגיש עוד מימי טל ילדותו כי הכפירה איננה כי אם שכחה לפי שעה ...

תורת היהדות היא קדמה לעולם, והילד בהיותו עוד ברחם אמו כבר יודע הוא את התורה כולה (גדה כ"ט), וכ"ז מפני שהתורה הזאת מקורה הדומיה, ורק בשעה שיחל האדם לפתוח את "פיו" אז "שוכח" הוא את התורה כולה והוא אוהז בפלטין של מלך לאמר שלי הוא ... אך לאט לאט יתפתח האדם הקטן הזה לאדם עליון אשר גם לו דומיה תהלה ... וזה יהיה בקץ הימין באחרית ימי השתלמות האדם על הארץ). — ראיתי להזכיר מה שהבאתי במכתבי הקודם מספרו 'עקבי הצאן' "שעל מין האנושי לפלוט את מה שבלע מרגשי הדת המופשטים שקרעם בחזקת היד מעץ החיים של תורת ישראל", ואדמה כי אולי יש לפתור בזה את הכפירה בכל המתגברת ועולה

במין האדם בכלל , ובחלק גדול של עם ישראל בפרט וזה הוא מפני שבכפירתו הוא מפליט את רגשי הדת כדי שתהיה האפשרות לקבל אחר כך את ההרגשות האלה בטהרתן, ובכך עוד נסבה להכפירה בכל המתרבות בעולם נוספת על הנסבות האמורות למעלה והכל הולך אל מקום אחד. וכל זה הוא הכנה להתקופה האחרונה וקצרתי .

במכתבי זה קצרתי מאד וכתבתי רק ראשי פרקים ורעיונות מקוטעים אשר אולי ארחיבם אי"ה בהמשך חליפות מכתבינו הבאים אי"ה .

והנה בהתיימי את מכתבי זה אעירו ע"ד רעיונו ליסד ישיבה לחכמת ישראל ומוסרו בירושלים עיר קדשנו ואשר אנכי כתבתי במכתבי הקודמים כי היא יגיעה לריק כל עוד שלא נכון בית ספר גבוה מעין איניווערזיטעט כללי, ועל זה יעירני כ' כי הפורמאליות אך תזיק לזה, ועל זה מוכרחני להעיר כי לא מנקודת הפורמאליות דברתי במכתבי הקודמים מה שדברתי כי אם מפני שלדעתי המציאות כן היא שכן הרבנים וראשי הישיבה לא ימצא בשום אופן אנשים המוכשרים לאותה איצטלא לדאבון לבבי,

ואם אולי אשגה בהשקפתי זאת ובאמת נמצאים במחנה החרדים אנשים גדולים בתורה וחכמה כללית הראויים לזה כי אז הנני נכון רק לשמוח על הדבר הזה , ומי יתן ואשגה בזה .

מאד מאד נחוצ הדבר שכתר"ג יוציא את המפעל הגדול הזה מכח אל הפועל באיזו דמות שיערוך לו אבל עכ"פ עליו לגשת אל המלאכה לבל יהיו דברים בעלמא , ומי יתן ונסיונו יצליח בידו .

אקוה כי במכתבי הבאים אברר הרבה מדברי במכתבי זה שקצרתי בהם הפעם וכו' וכו'.

בזה הנני ידידו היודע להוקירו ביפעת חין ערכו המשתחזה לפניו בהדרת הכבוד .

ש. אלכסנדראו .

קכב

ב"ה- ברלין בקץ ירח טבת ס"ח
לכבוד גאון אדמו"ר מר ישראל וקדוש הרב הגאון הגדול וכו' וכו' רבינו
מרן אברהם יצחק הכהן הגדול לבית ישראל ולבית קוק שליט"א!
גדול הוא וקדוש לי היום שבו הגיע עדי אגרת קודשו הטהורה והמלא פניני
אור עליון החופף על הוד מדברות אדמו"ר שליט"א! בגאון קודש אזכרה
ימים מקדם שבהם התהלכה נפשי לימין קודשו והייתי מטייל על ידו
בעולמות עליונים ארוכות וקצרות שלא משעה לשעה טללי אורות מלאים
באור עליון.

אמנם חלפו והלכו לנו הימים הטובים והקדושים ההם ומי יודע למתי אשוב
ואזכה שוב בהם אך נפשי מדעת כי הזרע הקדש שזרע גאון אדמו"ר על
תלמי לבבי הולך הלך וטוב עם ה' ועם אנשים ואף עם עדן בשבילים
ובקשים הוא עומד הנה תקוותי חזקה, כי בא יבוא היום ההוא ולא ירחק חוק
אי"ה והשבילים והקשים האלה שעד עתה מתכללות ברוח קדים ישאו
ראשיהם למעלה והיו לקמת שדה אשר ברכו ה' ויתנוססו בגאון שם ה' אל
עולם והיו לאלומה חזקה שחשוקה שתסוב את גאון כבוד אדמו"ר על דרכו
בקודש לעמו האהוב. והיה הביום ההוא יקוו כל הנקיים לאגודה אחת והיו
אור עולם לשם ה' ולעמו אשר אהב סלה.

בתשוקת לב ונפש קראתי דברים הקדושים על אודות הישיבה העתידה
להתקיים בגאון רוח קודשו ונפש נמלאה הוד וזוהר עולמים. ואולם העיקר
הגדול הלא הוא שיהיו לנו כוחות מסייעים ואדוקים לבית ישראל הגדול וזה
הוא משא נפשו וגם חברי אגודת הסטודנטים המהדרים והכשרים שנוסדה
בברין אולם נפשות יקרות ולא רבות לנו כיום אפס גם----- עוד נחוצים
תיקון והשלמה ואז יהיו לאור עולם ולעמוד אש לכל סביבם.

ידיד נפשי מר משה זיידל נ"י מבוטחני בו שיהיה לגפן אדרת למאור רב
לעמנו בדעתו הנקייה ובמחשבותיו הנעלות והטהורות בלב טהור וצרוף
שנקלט בו בשבתו עודנו באבו לפני גאון אדמו"ר, שכלו בתורה חד וחריף
מיד וחושו מתוקן כל צורכו. גם ידידי מר שמואל הלוי בן הרב הגאון הלוי
בעל "דורות הראשונים" עתיד להיות למאור גדול לעמנו. ועתה הנה הבאתי
גם את מר שמואל הכהן----- בן הרב המחבר ספר "שער שמעון" לליבעך
שישתלם גם הוא בכשרונותיו הנחמדים והמצוינים מאוד.

יתר החברים עתה בברין אינם ידועים לי כל צורכם ואולם גם פה בין ידידי
ישנם צעירים משובחים מאוד ודוקא בין האשכנזים שלצערנו עדין חסר
להם אור התורה במלוא רוחבה והקפה אך דעתם הנקיה והמצורפה ורוחם

התקיף למוד -----בספרד בשעתם יתנו תקוה רבה לבית ישראל כי עוד רב שלום בנים בונים.

באסיפה הגדולה "פרייע פערמאניגניך" שהייתה פעם קיבוץ גלויות בתכונת זעיר אנפין דברו בהקומיסמין המיוחדת לארץ ישראל כשעה ורבע רק בדבר אדמו"ר ומחשבתו הגדולה מר----- דיבר נגידים בדבר אדמו"ר גם הננו פה וכולם כאחד הקדישו והעריצו את רעיון אדמו"ר ויתר הדברים מהפרטי כל אודיעהו כיגיע הפרוטוקול לידי ע"י מר גוגנהיים ואת גוגנהיים זה כבר הכשרתי בדבר אדמו"ר שליט"א ומיעץ אני שיכתוב אדמו"ר בייחוד להרב הדוקטור חיים ביבערפעלד שגם הוא הנה הוא בהקומיסמין למדע את ערך אדמו"ר ע"ד אח טוב מאוד שיועיל אדמו"ר לכתוב אלא ביחיד. האיש הזה הוא אחד האנשים המצוינים המהדרים באשכנז הנה הוא רב מצוין בתורה ורופא חולים ודוקטור פילולוגיה (כי פעמים השתלם באוניברסיטה) ועורך את הירחון "השבת" לאגודת שומרי שבת באשכנז ומגיד שיעור בגמרא ובהאבן העזר יום יום ממש נפלא הוא האיש הזה ורב כוחו בהקומיסמין מר גוגנהיים אמר לי כי בטח עתיד אדמו"ר לקבל תמיכה הגונה לישיבה מהאגודה. גם החליטו לבנות מקוה מפוארה בירושלים תק"ו כתובת הדוקטור מר ביבערפעלד היא [berlin heydneiiaegasse 1j h e.bilenleet](#).

לפני שבועות אחדים קיבלתי מאת מר אלכסנדראו מחברתו "מכתבי מחקר וביקורת" שלראשונה יראו בה מכתבים לאדמו"ר שליט"א והרבה נצטערת על קלות דעתו שפירסם את דבריו ברבים ומה-----שכתב בשנים האחרונות שספק אל----- דעות המרקסיזם אף כי מבקש ממני לכאורה להתנגד להם יראה חוללו בו מהפה ואכתוב לו מרורות במר נשפי ובטח הכעסתי אך צר היה לי רוח ואולם באמת לא קנה לו השקר רגליים ועד לזה אחד מידידי הנאורים _____ והוא מר פולין _____ שכותב לי בזה הלשון: "אולם שבעתיים יקר לי ספר זה אילו היה תוכנו מכתבי קוק אליו ולא תשובותיו לבדם" ... (גם הנקודות לו הם).

שמח אני לשמוע כי עתיד בקרוב לצאת ספר חדש מהאדמו"ר לאור, אך לו חובה אדמו"ר ישלח לי את הקורקטים להיטיבם ולתקנם ונכון אני באהבה לקבל עלי עבודה זו.

דבר קטן אבקש מהאדמו"ר שליט"א. הן עסוק אני זמן הזה לסדר פירוש נאמן לאיגרת רש"ג ולהדפיסו במהדורה מתוקנה. ודבר קשה עומד עתה לנגדי בתולדותם (ביוחסין ובראב"ד) ונתלה רב שרירא ביד אחת ויש נוסחאות מידי "מיד" "ביד" שאין אני יודע מה זה ויש ששבשו את הספרים כאהבת ליבם אך אינני חפץ להיות נמהר במעשי כאחדים והנני שקוע ראש

והיה לימוד ולהבין בתשובת הגאונים ובבואי לתשובת רב נטוראי גאון "הלכות נדה" נדפסה (אמנם לא בלשון תשובה) בתורתן של ראשונים (פרנקפורט). מצאתי דבר זה לאומרו האיש אינו רשאי לשמש עם אשתו לא לפני השמש ולא לפני הירח ומצאת הכוכבים. לפני השמש שלא תתעבר מזה שהוא ביד אחת ולא עוד אלא שגורמת ומלבישתו לבן ואיזהו לבן זהו בהרות וכו' עכ"ל. וגם לא ידעתי חותם היד מה זה ואפשר שיש לדון מזה על זה ואולי יעמוד לי רווח מזה להגירסא המשובשה ברע"ז: "ובהוא יומא נפק רבא (רבינו?) מיד גדול זכר נשיאנו לחיי העוה"ב שגם פה יד קשה באמצע. שבאחת הנוסחאות שהוציא שעכטער מצאתי מאור גדול" לכן יואיל נא אדמו"ר ויאיר עיני מיד בזה היד כי בטח מקורו ב"קבלה" ובספרתה. בתקוותי ובציפייתי למכתב אדמו"ר הנני נשאר תלמידו המתאבק בעפר גאון עוזו ומשתחוה מול הדרת קדשו בכל ליבי ונפשי בנימין מנשה לוין.

קלג

יהודה דוד אייזנשטיין היה העורך של אינציקלופדיית "אוצר ישראל", "אינציקלופדיה לכל מקצועות תורת ישראל" כהגדרתו. באגרתו, מבקש אייזנשטיין מהרב קוק להגות או לערוך חלק מן הערכים שבאינציקלופדיה. הבאנו את הערכים אליהם התייחס הרב.

לכבוד הרב הגאון מרן כש"ת ----- רא"י הכהן קוק רב ואב"ד ביפו
והמושבות
שלום -----

הנני מביע לכת"ר רב תודות על מאמרו היקר 'בר מצרא'⁸ ששלח לי, ולכבוד יחשב לי למנות את כת"ר בין הסופרים בהאוצר. ומבקש את זו אם אפשר לו להגות בין לערוך עוד איזה מאמר ובפרט גר, גרים, גרי צדק וכל ההלכות ----- (?) --- ----- אהיה לו אסיר תודה,

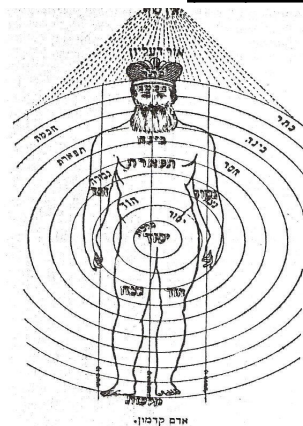
י"ד אייזנשטיין

(1) **אומן** - בעלי אומנות מחכמי התלמוד - כמעט כל התנאים והאמוראים היו עוסקים באיזה אומניות להחיות נפשם, כי לא היו רשאים לקבל

⁸ המאמר 'בר מצרא' מובא באוצרות הראי"ה חלק ג' עמ' 237

שכר בעד למודם, וגם הדיינים לקחו רק שכר בטלה, ר"ל כפי אורך הזמן שביטלו והפסידו ע"י שביתת מלאכתם. רוב בעלי התלמוד בבבל עסקו בעבודת אדמה (חולין קח.) ומעוטם באומניות.. רב אדא סבולא היה רועה בהמות בשכר (ב"מ צג:) בר אנוראי (או אמודאי) היה מלומד לישוט במים והיה מעלה משם אלמונים ומרגליות (כ"ח כג.)...

(2) אדם קדמון -

(3) איסור גיורא אבי משפחת אמוראי בבל בדור השלישי והרביעי, והוא נשא את רחל בת מר שמואל קודם שנתגייר ונתעברה ממנו בעוד שהיה נוכרי, ואחר שנתגייר ילדה לו את רב מרי הנודע לנו בשם רב מרי בת רחל, ובעת פטירתו של איסור גיורא נתן לרבא שלשה עשר אלף זהובים לרב מרי בנו אשר לא היה אז במקומו של איסור, וכשבא רב מרי מדרכו לא רצה רבא להחזיר לו את הפקדון משום שהם כנסי הגר שאין לו יורשים וכל הקודם בהם זכה כי הורתו של רב מרי שלא בקדושה היה. ובעת שהיה רבא שקל וטרי בבית המדרש בדינו של רב מרי, נוגע לרב מרי הטענות אשר יטעון נגד רבא וקיבל הפקדון. איקפד רבא ואמר בני הישיבה למדוהו לטעון נגדו ומפסיד ליה (ב"ב קמט.) איסור גיורא אמר לרבא כשהייתי נוכרי אמרתי בליבי שכל היהודים אין שומרים את השבת כראוי ואם ימצאו כיס ברשות הרבים נושאים לביתם ולא הייתי יודע הדין שמטלטלים פחות פחות מארבע אמות (ע"ז ע.). כנראה היה גם הוא חכם, ועביד עסקא עם רב ספרא (ב"מ לא:) בניו הנודעים לנו המה מר זוטרא ורב אדא סבא (קדושין סה:).

קלה

המחזור "אהלי יעקב" הוא מחזור לימי התשובה המביא בתוכו סליחות ותפילות לימים נוראים, ומפורש ומבואר ע"י ר' יעקב יצחקי. הרב יצחקי, שלח לרב קוק את המחזור בבקשה לקבל הסכמה. בתוך כך, הגיב הרב על דברים נקודתיים בביאורו של הרב יצחקי. הבאנו כאן את הערכים אליהם התייחס הרב באגרתו.

ונפשי סחרחורת, כי החטאים פוגמים בנפש כידוע וכמ"ש נפש כי תחטא. **רוב זדוני,** זדונותי המרובים. כמו רוב פשעיה. **ותן כקדם ותחלה,** כן נ"ל. ובנו' ותן כקדם סגולה. וכבר זכרו ולא יכפל. והוא מלה"כ ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחלה. **מה לך נרדם,** להתיאש מן התשובה. שהתרדמה מורה על היאוש ומכ"ש לקמן בביאורי לפיוט ישן אל תרדם, ואומר שאין לך להתיאש לפי שאתה בן אדם. ואמרו אתם קרוים אדם וישראל יש להם תשובה. **רחץ וטהר,** הכונה והלשון הוא מהכתוב דבר גדול הנביא דיבר אליך הלא תעשה ואף כי אמר אליך רחץ וטהר. כי התשובה היא מהדברים שאין השכל מקבלתן ואעפ"כ עיקרה היא הוידוי ועזיבת החטא בלב שלם. **מאסונים,** אפילו מיראה חיצונית, אע"פ שהיא רצועה בישא. כי יראה פנימית לאו מלתא זוטרתא היא. וכמ"ש ואל תתיאש מן הפורענות, ואמרו ז"ל ואם לאו יזכור לו יום המיתה, ר"ל דאי לאו בר הכי הוא למצוא רפואות תעלתו בק"ש ובתורה שהם תוכחות, חיים יזכור לו עם המיתה. **אתה יודע רזי עולם כו',** עי' פירושו בביאורי לתפילת ערבית של יוה"כ. **אתה יודע רזי עולם,** רז היא מילה ארמית, וכל רז לא אניס לך. ופירושו סוד שלא נתגלה מעולם. ותעלומה תפול גם על הנגלה בזמן מן הזמנים ונעלם אחרי כן. ורזי עולם כולל כל הכחות והסגולות הטמונים בכל הישות

אשר לא נגלו מעולם. ואומר רק אתה הוא היודעם בשלמותם, וממילא אתה יודע תעלומות סתרי כל חי. שהעלימו והסתירו כל חי אחרי היותם גלויים. והטעם הוא על העונות כלשון עלומינו למאור פניך לדעת קצת.

על חטא, כתב בשבלי הלקט עיקר וידוי על חטא הוא בסימן **אר"ש זס"ג**. אונס רצון שגגה זדון סתר גלוי. אבל האריכו כו וסדרוהו בא"ב עכ"ל. וכן הוא בסידור רע"ג רק בשינוי הסדר **מ"ש ס"ג א"ר** ובתוספת וביודעים ובלא יודעים. ועי' בשאלות דרא"ג סי' קט"ז. והנוסח שבחמס"פ הוא כפי הרמב"ם בסדר תפילותיו. והרד"א בקצת שינויים. ובמחא"ש הוא בא"ב כפול ועי' טור סי' תר"ז. והמנהיג (הלכות יוה"כ סי' נז) קורא אותו וידוי רבתי.

קלז⁹

ב"ה יום ה' כט' ניסן תרס"ח

למעלת כבוד הרב הגאון המפורסם, איש האשכולות ולו עשר ידות ומאוד נעלה

מוהר"ר אברהם יצחק שי' הגאב"ד דק"ק יפו והמושבות ת"ו ברכת ישרים.

אסיר תודה לכת"ר שי' על מכתבו הארוך אר מצאתי בו תשובה ברורה בטיב טעם על כל שאלותי. וכבר גם העתק לשפת אשכנז ונמסר לחברי הקומיסיאן, ואולי גם ידפסו הדברים.

ואני לא אצתי לכתוב למעלת כבודו מפני כי עוד לא נשלמה אצלנו כל ההכנה לפעולות יותר גדולות ולעת עתה הננו מאלמים אלומים, ומאספים כוחות יחד למען אשר יהי' אפשר בעה"י לפעול ולעשות, כראוי לדברים גדולים וכוללים כאלה.

אולי יוכל כת"ר שי' להודיעני אם ה' פאול נאטאן¹⁰ הידוע ממנהגי ההילפס פער איין בברלין, נכנס עמו בדברים על דבר קבלת עזרה מהם, ומה הייתה הצעתו, ועד כמה ירצה שתהיה ידו תקיפה.

לפי דעתנו צריכים שתהי' תשובת הרבנים שי', כי אף שכן הדבר שהנם מוכנים לשמוע עצת גדולי חוץ לארץ בכל הנוגע להנהגת בתי הספר

⁹ אגרת זו היא גם אגרת תגובה לאגרת קיא.

¹⁰ ראש חברת "העזרה" של יהודי גרמניה, שבקר אז בארץ ישראל.

והישיבות, אבל גם הוא עצמו יכול להבין כי טוב יותר אשר הדבר הזה ילך ע"י האורטהעדאקסי באשכנז, בהיות חפץ רבני א"י וכל העם עמם לשמור כל משמרת התורה והמצווה בכל קדושתם וטהרתם אשר יתנו נפשם על זה, ועל כן טוב ויפה מאד כי גם ההילפס פערציין יתאחד עמם ומשמרת ההנהגה תמסר לידם.

זה עצתנו לפי ידעתנו כי אם חס ושלום לא יעשו הרבנים כן, ובהיותם נחוצים מאד לכסף, יתנו ידם לה' פאול נאטאן, ויתרצו כי יהי' לההילפרס פערצאן דריסת הרגל בהת"ת והישיבות שם, גם במקצת, אז יעמידו בסכנה היותר גדולה את כל דבר התורה בא"י, וגם כל דבר היהדות.

ידעו כי פאול נאטאן יבטיח כי לא יגעו לרעה לא בתורה ולא ביהדות, ואולי באמת כן כי אין לו מחשבה רעה, אבל חסר להם כל ידיעה מהו תורה ומהו יהדות, היכן נגמר העיקר, והיכן מתחיל הטפל, ואצלם ואצל המורים שלהם אשר ידמו כי הנם יהודים כשרים, יתחיל הטפל בתוך העיקרים היותר גדולים.

דבריהם עם פאול נאטאן צריכים שיהיו בדברי חכמים בנחת ובאמרי נועם, אבל מבלי לזוז ומבלי לבטל אפי' קוצו של יוד מדעתם, זהו עצתנו לפי ידיעתנו.

הפאליטיק שלנו הוא להשתדל בכל האפשר לאחד יחד את כל ראשי הכוחות, כי אם ילכו להם ההילפס פערצאן, ויותר העוסקים בדרכם הם, הנה הדבר ידוע כי שאני מינות דמשכא, וחס ושלום גם בא"י ישארו אחר זה היראים וכל החרדים לדבר ד' במיעוטם.

גם ראשי ההילפס פערציין ויתר המנהיגים מודים גם הם בהפרנציפ הכולל שצריך להשאיר התורה והיהדות בארץ ישראל כמו שהיא רק כי זנבות האודים העשנים. העושים שליחותם הם הנם המהפכים הקער על פיה והם לא ידעו ולא יבינו באין להם כל מושג מתורה כמו שהיא וכמו שהיא צריכה להיות.

ע"כ עלינו להשתדל בכל האפשר כי ראשי המדברים ילכו איתנו בדרך אחת ויתאחדו לפעול ע"י האורטהעדאקסי אשכנז, והרבים שי' שם אם יעמדו על דעתם יוכלו להועיל הרבה מאד לזה.

גיליתי לכת"ר שי' את העניין כמו שהוא, ובחכמתו יכלכל הדבר במשפט אם יבוא הדבר לידו.

דברי אלה ישתמש בהם מעלת כבודו כסוד כמס' והנם רק לו לבדו ואין לזר איתו. וד' השומר אורחות עמו, אורחות תורתו יורנו מדרכיו, ונזכה לעשות בעזה"י דבר שיש בו ממש בנוגע לערי הקודש, להרים תורתו בלימודה ודבר ד' מציון ובירושלים כי חפץ כת"ר וחפץ מכבודו ומוקירו המברכו בכל טוב.

יצחק אייזיק הלוי

קלט

חדוש פני האדמה!
קול קורא לאחינו היקרים נדיבי ישראל.

אנחנו צעירי ירושלים ואברכים, היושבים לפני ה' על התורה ועל העבודה ונזונים מפתותי הלחם שאחינו הרחמנים לועסים לנו, כאם רחמניה הלועסת בעד "גמולה" ונותנת אל פיהו, כאשר נועדנו יחדו לחשוב דרכנו ולהתבונן לעתידותנו, למצוא פתרון מעשי לשאלת קיומנו בארץ הקדושה ביום שידובר בה, בראותנו כי משענת התמיכה הנהוגה פה משנים קדמוניות-משענת קנה רצוף היא בימים האלה, באשר ירושלים איננה עוד מה שהייתה לפנינו בימי נעורי הישוב הקדוש, כי רוב יושביה היו אז אנשים זקנים שכבר גמרו חשבונותיהם עם העולם הזה, ויעלו ירושלימה להסתופף בחצרות קדש ולבלות בקרבה יתר שנותיהם, ועלותם בהר ה' הייתה בעיניהם כעין הכנה לעלות משם השמימה. לא כן בימים האלה, שכבר הייתה ירושלים עיר גדולה לאלוקים מרובה באוכלוסין ומלאה צאן אדם ככלוב מלא עוף, זקנים וצעירים בחורים וגם בתולות, כן ירבו וכן יפרצו. וכל אלה דורשים תפקידם וחפציהם חיים לחיות לכל הפחות בדוחק, וקערת ה"חלוקה" איננה מתרחבת בערך התרחבות הישוב ההולך ומתרחב משנה לשנה, ואפילו כשהשנים כתקונן אין בכח הקערה הזו להספיק כל צרכי החיים שבלעדיהם אי אפשר לחיות על פני האדמה הזאת, ומה גם בשנים האחרונות האלה שהן הוחזקו לבלתי היות כתקונן, היוקר הנורא הולך וגדל מיום אל יום, לא רק במזונות ומים אלא גם בכל צרכי הגוף, כמלאכה, פחמים, עצים, שמן מאור, בגדים וכיוצא בהם; עד שהייתה איפת פחמים בחצי פראנק, ואיפת קמח בפראנק ושליש, ותיבת נפט בשמונה פראנק, ומי ידבר מבשר וחלב דגים ותפוחי אדמה! וכמעט נשכחו שנות הזול מלבנו, כי לרגלי שפעת העמיגראנטים הזורמים לארץ הקדושה בשנים האחרונות-ורובם מתיישבים בירושלים, ולרגלי השתנות סדרי בראשית שנשתנו עלינו בשנים האחרונות, הוקרו כל המזונות וכל הצרכים על אחת שבע מכפי שהיו בימי נעורי הישוב, ולולא רחמי אחינו המרגישים העדינים בחוץ לארץ, שהתעוררו לקול צעקת העיר האומללה מרכז תורתנו הקדושה בתבל ומרכז עמנו, שהרבו לשלוח לנו קמח וכסף ביד נדיבה-ישלם ה' פועלם-מי יודע מה הייתה אחריתנו בשנה זו? ומי יודע איזה אחרית ותקוה עומדות לפנינו בשנים הבאות-אם חלילה לא ימהר השי"ת להחיש פדות לעמו; כי בראשית ימי הקיץ הזה כאשר נראו סימני ברכה בקציר השנה, ושער התבואות ירד בשעור הגון, כמעט חדלו אחינו הנדיבים לשלוח את קמחם, החל השער לעלות שנית לאט לאט במעלות אשר ירד. ועל כל פנים רואים אנחנו כי במצב כזה אי אפשר עוד לחיות מאיפת רזון של התמיכה הזעומה-אפילו חיי צער, ומה נעשה לצאצאינו הקטנים לכשיגדלו? החנוך בעיר גדולה שפרנסתה קלוטה מן האויר ודאגת מחר ממלאת כל חללו של

הלב-קשה עלינו כקריעת ים סוף. ואחר החנוך תגיע עת דודים וצריכים פרנסת נשואין, ונשואי צעירים כפי המובן אינם עוד קצה אופקם של ההוצאות הדרושות. העניות רבה, והמצב הולך ורע עד לבלתי נשוא. הרוח מלא שממון מדאגת היום הבא, הלב מלא יאוש, והגוף הולך ומתנונה לרגלי הדוחק והלחץ בפרנסת הבית, ולרגלי המחלות הרבות השוררות במעונותינו הצרים אשר זיכו אותנו בעלי טובותינו ואשר נבנו מתחילתם שלא על פי חוקי הבריות. המחלות התמידיות המבקרות מעונותינו הצרים כפעם בפעם, וביחוד מחלת העינים הבאה מאבק חוצות הממלא כל חצרות בתינו באין מים להרביצו-אוכלות חלק גדול מתמיכתנו הדלה ומשאירות לפנינו עצמות יבשות. ומלבד כל אלה-רע עלינו המעשה מאד מאד, שאנשים צעירים כמונו המוכשרים לעבודת הגוף-לוא אך תמָצָא לפנינו-יזדקקו להתפרנס מחסד הכלל! ואם הרשות נתונה לתלמידי חכמים מצוינים או לזקנים וחלשים שאינם מוכשרים לעבודה גופנית, לפרוק מעליהם עול דרך ארץ ולחייב את הכלל לדאוג לפרנסתם בזכות שבתם לפני ה' בעיר הקדש, המקום היחידי בתבל המיועד לעבודת השם יתברך, האם גם אנשים צעירים ובריאים-שעל כל פנים מפני הריחים שבצווארם לא תוכל להיות תורתם אומנותם, יהיו מוכרחים או נאותים ברצון נפשם ליהנות מן הזכות הזאת! זהו עוול גדול שאין רוח הבריות העדינות יכולה להיות נוחה הימנו. ולבקש פה עבודת כפים בבתי מסחר או בבתי חרושת-הרי זה כמבקש לשלוח דגים ביבשה, כי אין בארצנו הקדושה לא בתי מסחר ולא בתי חרושת לקבל בתוכם המון צעירי ירושלים המבקשים חיים מעמל כפיים.

אשר על כן חשבנו דרכנו ובאנו לידי מסקנה זו, כי לאנשים כמונו נכון מאד מאד לשמוע לעצת חכמינו ז"ל (יבמות ס"ג א): "עתידיהם כל בעלי אומנויות שיעמדו על הקרקע", ופרש"י ז"ל: "יניחו אומנותם לעסוק בחריש ובקציר" והרי דברים קל וחומר ומה אם בעלי אומנויות שתמיד פתם מצויה לפנייהם באומנותם, ואף על פי שאין עשירות מן האומנות-אין בה גם עניות(קדושין פ"א א') ושב שני כפנא ואבבא דאומנא לא חליף(סנהדרין כ"ט א')-מכל מקום עתידיהם הם להניח אומנותם ולעמוד על הקרקע בשביל שגם האומנות איננה בטוחה באריכות ימיה לרגלי המכונות החדשות הנוצרות לבקרים ולרגלי הזקנה הקופצת על האומנים בלא עת, כאמנו האדמה החולצת שדיה לעובדיה החרוצים תמיד, כי האדמה לא תזקן ולא תמיש מעשות פרי אם יעבדה בהשכל ודעת גם עד זקנה ושיבה; ככה עתידיהם בני אומניות לעשות, שלמראה עינים הנם בטוחים בפרנסתם, קל וחומר אנשים כמונו שאינם בעלי אומניות אלא עוסקים בתורה-שמחויבים אנו מצד תורתנו הקדושה להתפשר עמה לעמוד על הקרקע ולעסוק גם בדרך ארץ לקיים מה שנאמר:

(קהלת ז', י"ח) "טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח ידך", וכמו שאמרו רבותינו: (ברכות ח' א') "גדול הנהנה מיגיעו (בצירוף מדרגה מספקת של יראת שמים ועסק התורה) יותר מירא שמים" (בלבד-בלי צירוף שום מדרגה של יגיע כפים) וכשיטת ר' ישמעאל (שם ל"ה ב'): "הנהג בהם (בדברי תורה) מנהג דרך ארץ", לחרוש בעת חרישה ולקצור בשעת קצירה, שלפי עדות אביי הרבה עשו כמוהו ועלתה בידם, ורבא צוה לתלמידיו הגדולים אדירי התורה שעליהם העולם עומד- "במטותא מנייכו לא תתחזו קמאי לא ביומי ניסן (ימי קציר) ולא ביומי תשרי (דריכת הגתות והבדים) כי היכי דלא תטרדו כולא שעתא במזונייכו" (שם), ושאל את תלמידיו המובהקים רב פפא ורב הונא בר"י: "איעתריתו פורתא? אמרו ליה: אין, דזבנן קטינא דארעא" (הוריות י' ע"ב). עינינו הרואות שאפילו רב פפא שנתעשר ממלאכת השכר (פסחים קי"ג א') לא נחשב בעיניו לעשיר עד דזבין קטינא דארעא. ואמר רבי אלעזר (יבמות ס"ג א'): "כל מי שאין לו קרקע אינו אדם שנאמר: "והארץ נתן לבני אדם", וריש לקיש אמר (סנהדרין נ"ח ב'): "מ"ד "עובד אדמתו ישבע לחם", אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה ישבע לחם ואם לאו לא ישבע לחם", ועבודת האדמה מחזקת בלבו של אדם את האמונה באלקי אמן והבטחון בו, כי יאמין בה' ית' להפקיד זרעו בבטן האדמה, מעט הזרע אשר רכש לו בזעת אפו, באמונתו ובבטחונו החזק בבעל הרחמים שיתן לו מטר ארצו בעתו, ואמרו רבותינו: (במדבר רבה פרשה נ"ג סי' ט"ז) "עדות ה' נאמנה-זה סדר זרעים שמאמין בחי עולמים וזורע, (ובשבת ל"א א'): "אמונה זה סדר זרעים", כי האמונה ועבודת האדמה אחיות תאומות הן והקדימו לסדר הזה את מסכת ברכות המדברת מיחוד השם יתברך ומהתפללות והברכות וההודאות לשמו הגדול על כל הטוב והחסד שהוא עושה עמנו יום יום, שזהו מראשית תנאי עבודת האדמה, להתפלל אליו שישלח ברכה במעשה ידינו ולהודות לו על השפעת הברכה בתבואת אדמתנו. ורוב מצוותיה של תורתנו הקדושה ומוסריה ותוכחותיה ויעודיה-על עבודת האדמה כוננו. ובכן רוצים אנחנו צעירי ירושלים ילידי ציון המצוינת להתנער מעפר שפלות "התמיכה" שאין בה אחרית ותקוה לא לאבות ולא לבנים, וללכת בדרך הכבושה לעם ישראל כשהיו שרוים על אדמתם **לעמוד** על הקרקע ולעבוד את האדמה על פי התורה והמצוה להוציא לחם מן הארץ בעמל כפינו, להיות מזונותינו אפילו מרורים כזית מידו של הקב"ה ולא מתוקים כדבש מידו של בשר ודם, ולבלתי היות עוד לשמצה ולבוז ולקלסה בעיני הבריות כי אך שנוררים אנחנו האוכלים ואינם עושים.

חֲפִצָּנוּ מִצֵּעַר בְּרָאשִׁיתוֹ, לִרְכּוּשׁ לָנוּ הֶרַחֵק אִיזָה שְׁעוֹת מִן הָעִיר בִּקְרִיבָה הַכִּפְרִים הַפּוֹרִיִּים, שְׁעוֹר קֶרֶקֶע הַמִּסְפָּקֶת חֲבָרִי אֲגוּדְתָנוּ, שִׁיגִיעַ לְכָל מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה כִּבְרַת אֶרֶץ הָרְאוּיָה לְבֵית דִּירָה עִם רֶפֶת לְבִהְמָה וְלֹל לְתִרְנַגּוּלִים וְלִגֵּן יֶרֶק. הַמַּעֲלֹת אֲשֶׁר לְהִישׁוּב בְּמִקְוֹמוֹת כְּאֵלֶּה אֵין סְפּוֹרוֹת, הָאֲדָמָה הַטּוֹבָה הַנִּמְצָאָה לְמַכְבִּיר הֶרַחֵק מֵעֵט מִן הָעִיר, הָאוֹיֵר הַטְּהוֹר, מִי מַעֲיִנוֹת הַזִּכִּים וְהַבְּרִיאִים, קֶרֶפֶף רַחֵב יָדַיִם לִפְנֵי כָל בֵּית לְנִטְיַעַת עֲצֵי פְרִי וְלִגְנוֹת יֶרֶק, לְגִדּוֹל עוֹפּוֹת וּבִהְמוֹת בֵּיתוֹת, נִשְׁוֹתֵינוּ וּבְנוֹתֵינוּ תִתְעַסְקָנָה בַּעֲבוּדַת הַגֵּן וּבִגְדוֹל הַבִּהְמוֹת וְהָעוֹפּוֹת הַנּוֹתָנוֹת חֲצֵי מַחִית בְּתִינוּ, וְאַנְחָנוּ נִהִיָּה נִקְיִים לְתוֹרָה וְלַעֲבוּדָה וְלִהְשִׁיגָה עַל חֲנוּךְ בְּנֵינוּ בְּדֶרֶךְ אֲבוֹתֵינוּ, כָּל אֵלֶּה יִרְגִּילוּנוּ לֹאט לֹאט בְּחַיִּי אֲכָרִים גְּמוּרִים, אֲכָרִים שְׂרוּחַ הַמָּקוֹם וְרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה מֵהֶם, יַחֲזֹקוּ אֶת גּוֹפְנוּ וְיִאֲמְצוּ אֶת רוּחָנוּ, יִסִּירוּ דָאָגָה מִלְּבָנוּ וּמִחֲלָה מִקְרִבָנוּ-וְיִכְשִׁירוּנוּ לַעֲבוּדַת אֲדָמָה גְּמוּרָה וְאִזּוּ נִשְׁתַּדֵּל לְהִשָּׁיֵג בִּקְרִיבָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אוֹיְנוּ לְמוֹשֵׁב לָנוּ שְׁעוֹר קֶרֶקֶע הָרְאוּיָה לְכָלכָל נִפְשׁוֹת בֵּיתָנוּ עַל יְדֵי עֲבוּדַת הָאֲדָמָה וְעֵמֶל כְּפִיִּים.

אֲבָל אֵיךְ וּבְאִיזָה אֹפֶן נַעֲמֹד עַל הַקֶּרֶקֶע? וּמֵאֵינן נִקָּח מוֹצֵא לְכִסֵּף לְקִנּוֹת לָנוּ הַקֶּרֶקֶע הַדְּרוּשָׁה וְכָל מַכְשִׁירֵי הָעֲבוּדָה? פֶּתְרוֹן הַשְּׁאֵלָה הַזֹּאת אֲנַחְנוּ מוֹסְרִים לִידְכֶם אַחֲיוֹנוּ נִדְיָבִינוּ הִיקָרִים, אֲשֶׁר בַּחֲסִדְכֶם הַגָּדוֹל וּבִצְדָקַת פְּזוֹרוֹנְכֶם-הַנִּכְסִים מִשְׁפִּיעִים לָנוּ גַם הַיּוֹם הָרַבָּה מְאֹד; אֲנַחְנוּ גְּלִינוּ לִפְנֵיכֶם אֶת רְצוֹנָנוּ הַחֲזָק, אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ לֹא נִזְוַע כָּל עוֹד נִשְׁמַת שְׂדֵי תַחֲיִינוּ, כִּי חֲפִצָּנוּ וְחִשָּׁק לְבָנוּ לַעֲבוּד אֲדָמַת הַקֹּדֶשׁ בַּחֲפִץ כְּפִים, לְהוֹצִיא לְחֲמָנוּ מִן הָאֶרֶץ לֶחֶם לִפִּי הַטֶּף, הֵא לָכֶם רְצוֹנָנוּ, כִּי יוֹתֵר מִזֶּה לֹא נוֹכֵל לְתַת, וְאַתֶּם בַּחֲמַתְכֶם תִּמְצָאוּ בְּלֹא סָפֵק אֶת הַדֶּרֶךְ הַסְּלוּלָה אֵיךְ לְהוֹצִיא אֶת הָרַעִיוֹן הַנִּכְבָּד הַזֶּה לְפַעּוּלוֹת אָדָם לְהַבְיִאוֹ אֶל הַמִּנְחוּחַ וְאֶל הַנַּחֲלָה. דֶּרֶךְ מִשָּׁל לְהוֹצִיא לְמַטְרָה זֶה מִסְפָּר יָדוּעַ שֶׁל אֲקִצְיוֹת בְּנוֹת לִיטְרָא אַחַת וְלִיסָד וְעֵדִים בְּעִירוֹת נִכְבָּדוֹת לְמַכִּירַת הָאֲקִצְיוֹת הָאֵלֶּה, וְכֹאשֶׁר יִתְקַבֵּץ תַּחַת יְדְכֶם סָכּוּם הַגּוֹן תִּתְחִילוּ בִּקְנִית הָאֲדָמָה וּבִהְתַּנַּחֲלוֹת מִשְׁפָּחוֹתֵינוּ לֹאט לֹאט. כֹּכָה תִּפְרַחְנָה בִּקְרִיב הַיָּמִים מוֹשְׁבֹת חֲדָשׁוֹת בָּאֶרֶצְנוּ הַקְּדוּשָׁה, וְאַחֲיֶכֶם אֲנָשִׁי גְּאוּלְתְּכֶם עוֹבְדִים שֵׁם אֶת הָאֲדָמָה בַּחֲרִיצוֹת וְנִהְיִים מִיָּגִיעַ כְּפִיהֶם בְּדֶרֶךְ כְּבוֹד וְהוֹלָכִים בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה וְאַשְׁרֵם וְלֹאוֹשֶׁר כָּל אֶרֶץ קוֹדֶשָׁנוּ. וְכֹאשֶׁר יַעֲזֹרְנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁלַח בְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, נוֹכֵל גַּם אֲנַחְנוּ לְתַמּוֹךְ בְּיָדֵי הַיּוֹשְׁבִים לִפְנֵי ה' בְּעִיר הַקֹּדֶשׁ עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה כִּבְרַכַת ה' עֲלֵינוּ. אַחֲיוֹנוּ הִיקָרִים! עֲשׂוּ נָא אוֹתָנוּ דּוֹגְמָא נִגְדָה נָא לְכָל הָאֶרֶץ! יִרְאוּ כָל יוֹשְׁבֵי תְּבֵל כִּי לֹא מַעֲצָלוֹת וּרְפִיוֹן יָדַיִם וְלֹא מַחְסָרוֹן רִגֵּשׁ כְּבוֹד סוֹמְכִים יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם רֹאשֶׁם וְרַבָּם עַל "הַחֲלוּקָה" הַמְּבֹלָקָה, אֲלֵא מַחְסָרוֹן עֲבוּדָה! וּמִמֶּנּוּ יִרְאוּ וְכֵן יַעֲשׂוּ כָל אַחֲיוֹנוּ בָּאֶרֶצְנוּ הַקְּדוּשָׁה-לְהַפְּלוֹת בֵּין צַעֲרִים לְזִקְנִים, הַזִּקְנִים וְתַלְמִידֵי הַחֲכָמִים שִׁישׁ לְעוֹלָם

צרך בתורתם וחכמתם, ישבו לפני ה' בהר הקדש בירושלים לעסוק בתורה ועבודה, כי להם נאה כי להם יאה, כי אין מקום יותר מוכשר למרכז התורה והעבודה בירושלים, והצעירים המלאים כח עלומים ועבוד ולמשא-יעמדו על הקרקע לעבדה ולשמרה. ואז יסתתמו פיות כל מקטרגי "התמיכה" בקרב אחינו שבגולה, וירושלים תשוב להיות מה שהיא צריכה להיות באמת **מרכז הגולה אשר ממנו תצא תורה והוראה לכל ישראל**, כי באופן כזה היתה התורה נלמדת בתוכה מתוך רוח ושלות השקט בדעה צלולה, לא מתוך עני ולחץ וחוסר כל אשר בימים האלה. והכל בא על מקומו בשלום.

אחים יקרים! הצענו לפניכם את בקשתנו, ואתם עשו כתבונתכם ודאגו נא לאחריתנו להעמדינו על הקרקע, כי להתפרנס תמיד מחסד נדיבים- אין אחרית ותקוה. וה' הרואה ללבב, היודע ועד שכונתנו לשמים-יחננו לחן ולסד ולרחמים בעיניכם ויופיע על עצתנו ויראנו בישועתנו.

חברי ועד אגודת **קהלת יעקב** פה קרתא קדישתא **ירושלים** תובב"א
 צמח בהרב הצדיק מו"ה פנחס הכהן זצ"ל מפ"ב אברהם אהרן
 זאננעפעלד
 הק' שמעון וויס.

קמא¹¹

בעה"י יום א' כ"ג לחדש אייר, לסדר "הקרב את מטה לוי והעמדת אתו לפני א' הכהן" תרס"ח פעה"ק ירושת"ו

מרוכב ערבות, אלפי רבבות, ברכות מאלופות וישועות, יחדיו יהיו תמים על ראש צדיק, גבר בכלא, איש סגולה, הנודע לתהילה, ה"ה הרב הגאון מופת הדור והדרו, איש האשכולות, החכם הכולל, כקש"ת מו"ה ר' אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א רב ואב"ד בעה"ק יפו ת"ו והמושבות.

¹¹ רקע לאגרת זו ראה בסוגיית מינוי הרב בעקרון באגרת כה.

אחרי דרך מבוא השלום והברכה האה"ר כמשפט להדר"ג הרמה, ולכל הנלויים לו שיחי', אמרתי לבוא בבקשה אחת קטנה וגדולה היא אלינו, בהיות כידוע המושבה עקרון דורשת אין לה איש שהגיע להוראה, ונפשם בשאלתם שיהי' ישיבתו קבועה שם ולהיות מצוי לענות להם בדבר ד' זו הלכה למעשה, להורות להם בכל עת את המעשה אשר יעשון כנהוג בכל קהילות הקדש אשר אחינו נחתים שם, ובאשר כי אתרא דרב הוא כת"ר, וכנפי תורתו ומצודתו פרושה על המושבות אשר מסביב למחנהו קדש, ועל פיו יצאו ויבאו, לכן אמרתי להציע לפני הדר"ג שיחי' ולהעמיד לפניו חד מבני עלי' ה"ה הרב הגדול חו"ב מוה"ר ר' יעקב יוסף הלוי נ"י והוא מעולי גולה זה – כביר מעיר לידא, והוא חתן בנו של מוה"ז הרב הגאון וכו' ר' חיים יעקב שפירא שליט"א הראב"ד בפעה"ק ת"ו, ואחרי כי קרוב הוא לי לא אאריך בשבחו, וגם שלא בפניו לא אמר רק מקצת שבחו במילתא דעבידא לגלויי, כי משרה זו הולמתו ע"י סמיכת חכמים אשר סמכו ידיהם עליו מגדולי ירושלים ת"ו, והנה זה בא במגילת ספר כתוב הדר לאמר כי הוא מוכשר להוראה, גם הוא מפורסם לירא שמים מצוין, וגם מכבר ידעתי לבעל מדות טבות עד להפליא, ומוחזקני בו שיהי' סר תמיד למשמעת כת"ר בכל הענינים על צד היותר טוב, וגם לו יד לדרוש בדברי אגדה המושכים את הלב, ובכלל הוא דבר השווה לכל נפש, וביחוד להרב הנ"ל יצמח מזה טובה גדולה, כי אחרי עמלו ויגיעו בתוה"ק זה כמה מתוך דחק גדול כידוע מהלחץ אשר ימצא את בני ציון היקרים אשר נפשם חשקה בתורה, הנה מה טוב ומה נעים להקל עולו וטרדת הפרנסה ממנו למען ילך בכחו זה לשקוד על דלתי תוה"ק מתוך הרוחה, לאחר שכבר קיימה מעוני, וידע הדר"ג שענין זה תלוי רק בהסכמתו. ואם יכשר בעיניו להסכים עליו אז יש לפניו דרכים הרבה להחליץ מן המצר בעה"י ע"י הספקתו מפעה"ק שינתן לו רק באופן זה כשיתקבל בהמושבה, מפני טעמים שונים. ומדעתי את כבוד הדר"ג שי' כאשר כבר תכנתי את רוחו הטהור להיות שואף תמיד להגדיל תורה ולהאדירה, ודרכו בקדש לחזק הני ברכי דרבנן דשלהי ולהעמידם בקרן אורה. תקותי חזקה שדברי יכנסו באזניו ויזדרזו להודיעני במוקדם עצתי אמונה באופני הסכמתו לטובה. גם כבוד מוה"ז הרב הגאון רחי"ש הי"ו דורש בשלומו ובקשני לכתוב בשמו לכת"ר ולבקשו על כל הנ"ל.

ועל של עכשיו אני בה, שנתעוררתי כעת בהא דמיבעי לן שבת ד' ע"א הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבוא לידי איסור סקילה או לא, ופירשו התוס' דאי לא התירו מיפטר מסקילה (ופשוט דה"ה מכרת), וכאורה הדבר ברור דפטור משום שנחשב לאנוס בסוף המלאכה דבלא"ה אין שייך לפוטרו מדין שמים, וקשה לי אם נחשבו לאנוס הרי אנוס זה כבר הי' גלוי

מתחלה בשעה שהדביק וידוע' ה' שלאחר שידביק יהי' אנוס ולא יוכל לרדות, א"כ אדרבה היא הנותנת לחייבו כרת וסקילה, וכדפשיטא לן בהזורק ד' אמות ברה"ר דלא מיפטר ממיתה בחרטתו לאחר שיצא האבן מידו, וכדכתבו התוס' שבועות ד' בשבועה שאוכל ככר זה היום והשליכו לנהר דלא מיפטר רק מטעם לשאב"מ, ומינה למ"ד לוקין לוקה אף דאנוס הוא בסוף היום, ובירושלמי שם פ"ג חשיב כלאו שיש בו מעשה, ומאן פלגינן לומר דלענין להתחייב בסופו נחשב לאנוס ולהחשב כאנוס שידוע מתחלה כמו בזורק לא חשיב, והאיך נאחז ברגל בשני ראשין. חדא ועוד קא אמינא, דמסוגיה זו קשה לי שיטת הראב"ד (בפ"א מה' מילה) דפליג על הרמב"ם בהי' ערל כל ימיו, ולא בעי שיהי' מזיד על לבסוף אלא אפילו אם נאנס או שגג לבסוף מחויב כרת להראב"ד, והא בסוגיא דהכא פשיטא לן דאי לא התירוהו לרדות פקע ממנו חיוב כרת אף דבאמת מזיד הוא בתחלתו ועיקרה של מלאכה נעשית בזדון, והרי גם שם מוכרח לומר דחיוב כרת על בטול המצוה לא נגמר רק בביטולו כל ימיו, וכל עוד שהוא חי טרם נגמר גוף האיסור, דהא אם ימול נפקע ממנו חיוב כרת לכו"ע, הרי דלא חייבה תורה כרת על בטול מצות מילה במקצת ימי חייו, ואם כי יש לי בזה הרבה הרהורי דברים עכ"ז אמרתי להציע לפני הדר"ג שי' ולשמוע מפיו דבר ד' אמת.

כצאתי את פני מכותי אחוי קידה קמי' דמר, ועיני לשמים נשאות ברחמי ותחנוני שישלח לנו כהן צדק, וכסאו יוכן כשמש ויהלום, כחפצו וכחפץ מוקירו כערכו הרם והמצפה לתשובתו הקרובה.

צבי פסח פראנק

ו"בפתח תקווה" ג"כ לא עבר החג בבטלה. במושבה קונסרבטיבית זו, במושבה זו, ששם שורר ועד של אדוקים בידו התקיפה, כך קרה בחג הפסח איזה אינצידנט: נתפס צעיר אחד בהחזקת לחם בביתו. הצעיר הגיבור הזה בא זה לא מכבר מאמריקה, ואם כי הוא צעיר מפותח ויש לו ידיעה בצירות, התחיל לעבד במושבה בתור סיד. בקבלנות לקח עליו לסיד כמה וכמה בתים חדשים גם ישנים ועשה עסקים "מוצלחים". הרויח עד עשרה פרנקים ליום. והנה הריחו השכנים, שצעיר זה לא בדק את החמץ, וביום שלא נמצא הצעיר בביתו התפרצו שמה שומרי הקודש ומצאו אמנם- שמו שמים! ככר לחם באיזו פנה נשכחה, והרב שבמושבה יודע, שהוא לא מכר על ידו את החמץ בערב פסח, ויתאסף ועד המושבה וידון בכובד ראש בדבר "הנבלה" שנעשתה במושבה החסידה "פתח תקווה" ומה ואיך להנקם במחלל הפסח... ולפנות בוקר עזב הצעיר את המושבה ואת מעשהו שם ועל שכמו לקח את תרמילו. אך יש אומרים, שיותר לו לשוב אליה בעוד שבועות אחדים... ובכל זאת, הארץ תנוע. צעירי המושבה פ"ת (לא הפועלים שמן החוץ, כי אם צעירי האיכרים) אלה שהתחילו לגדל בלורית, אלה שרחוקים מבית החלוקה, אלה שנולדו ונתגדלו באויר החופשי של א"י הם התחילו כבר להבין את מעמדם במושבה, ויש כבר בהם תסיסה, ויש כבר בהם שאיפה לחדש את החיים בפ"ת, לצאת מתחת האפטרופסות העריצה של המשמרים. להתנער ולהרים ראש- ומהפכה זו, שהיא עד עכשיו מתחלת להתרקם, ולהתהוות בוא תבוא בקרוב...

¹² מתוך "הד הזמן" תרסח'.

קמט

ב"ה יום א' כ' תמוז תרס"ח

למעלת כבוד איש חי רב פעלים, הרב הגאון המפורסם יקר ומאד נעלה, החריף ובקי המפואר, איש האשכולות, מוהר"ר אברהם יצחק ש' קוק הגאב"ד ופו"ת"ו ברכה ושלו.

יקרת מכתבו מן י"ז סיון¹³ העבר ושמחתי לראות כי את כל לבבו הכין לפעול ולעשות לטובת תורת ד'.

בצדק יאמר מעלת כבודו כי למחיה שלחו ד' לארץ ישראל, כבר אמרתי זה גם למזרחי אשכנז, וגם פרסמתי זה ברבים גם בברלין וגם בפראנקפורט.

ובבואנו להשתדל ביסוד לתורה בארץ ישראל, אשר תבנה ותתכונן עתה גם לעצמה גם לגולה, עד כמה לנו לספור צעדנו ולהתישב ולחזור ולהתישב, וד' יהי עוזר לנו.

אמנם דבר הרבנות בהמושבות (תחת רשות מעלת כבודו) שאלה זו אי אפשר לערב כלל, עם שאלת ישיבה חדשה, שהרי יוצאי הישיבה החדשה אם תיוסד יהי' לנו רק אחרי כעשר שנים, כי אם יוקחו נערים בני ט"ו לא יהיו לרבנים עד ערך כ"ה שנה, והאם להם תעגנה המושבות, הלא עד אז יהפכו חס ושלו למהו ובהו.

כבר הודעתי לכבוד מעלתו כי נקוה אשר בעזה"י בסוף ימי הקיץ היינו אחרי המועדות הבע"ל יהי' אפשר לנו להתחיל במעשה,

¹³ אגרת קמו.

ועדיין לא החלטנו את אשר נעשה ראשונה, וגם זה יוחלט בעזה"י
בסוף ימי הקיץ, כאשר אה' בבאד האמבורג הסמוכה לפראנפורט.

והנני מכבדו ומוקירו המרכו בכל טוב
יצחק אייזיק הלוי

קנג

ב"ה יום ג' י"ג מנחם אב תרס"ח לפ"ק בראדי

רב שלום וברכה לכבוד ידיד ה' ויד"ע הרב הגאון הצדיק המפורסם לשבח
ולתהלה סועה"ר כקש"ת מו"ה אברהם יצחק הכהן שליט"א אבד"ק יפו
והגלילות

אחד"ש באהבה. ארכו הימים ואין חזון נפרש בינינו, קבלתי הקונטרס שלו
עץ הדר ולא השבתי כלל, אל יחשוב כת"ר זאת לעוון חלילה כי מעלתי מעל
באהבתו, חלילה לי מעשות כדבר הזה, אך בעוה"ר זה יותר משני שנים מעת
כי נלקח ממני בני בכורי הרב הגדול מו"ה יהודא אהרן זצ"ל, [וכאשר יראה
כת"ר בהקדמה שלי אשר בראש הספר עבודת עבודה אשר אנכי שולח
לכת"ר], סר כחי מעלי והי' כאיש אשר מחוקה על קיר וכל רוח אין בקרבו.
כל המכתבים הבאים אלי יום יום מכל קצוי ארץ לא שמתי כלל עיני עליהם
ולא השבתי עד כה. עתה ידידי כת"ר שיחי' התחזקתי מאד וראשית אמרי
להשיב לכת"ר, והנני שולח לו ספר עבודת עבודה על ע"ז ח"ב מכבוד מרן

מר אבא רשכבה"ג זצ"ל אשר ידעתי כי דברי קדשו דמר אבא זצ"ל חביבים אצלו מאוד, וימצא בספר הזה נחת כי הוא כולו מלא חריפות. והנה ידידי כת"ר אותו אבקש אשר למעני יעשה, זה שנים אשר אתם שולחים לי אתרוג פרי עץ הדר אשר אני מברך עליו וכל אנשי הקלויז רבה בפה ומזכה את הרבים, לכן אבקשהו אשר גם בשנה הזאת לא ימנע הטוב ממני וישלח לי אתרוג מהודר בכל מיני יופי והדר בלא פקפוק וחשש כלל, ויהי למופת וראו רבים וישמחו, אקוה כי כת"ר יעשה זאת, וזה יהי תמורת הספר עבודת עבודה אשר אני שולח לו.

את ספרו עץ הדר קראתי בשום לב ומצאתי בו קורת רוח, שמעתי אשר כת"ר חיבר עוד חיבורים מחוכמים ואנכי לא ראיתם. אך תמי' לי מדוע לא נדפס הקונטרס פרי עץ הדר מכבוד מר אבא רשכבה"ג זצ"ל אשר הבטיח לי כת"ר אז להדפיסו ונחוץ מאד להדפיסו, ויהי דבר חשוב מאד בעיני כל ישראל, ויש לי עוד לדבר עם כת"ר אך קשה עלי מאוד הכתיבה ועוד חזון למועד אי"ה לטייל עם כת"ר באריכות אם יסכים השי"ת לחזק בריאות גופי והנני מוכרח כעת לקצר, ד' שמחנו יאריך. והנני מצפה לתשובתו היקרה הן בקבלת הספר והן בהבטחתו לשלוח לי אתרוג הדר כי אין רצוני לקנות במק"א כי כבר ברכתי שני שנים על אתרוג של החברה פרי עץ הדר העומד תחת השגחתו, רצוני לברך גם בשנה הזאת על אתרוג שלהם ובתלתא זימני הוי חזקה אי"ה גם לימים הבאים עלינו לטובה. ובזה הנני ידידו דורש שלומו ושלומו תורתו, שמח בגדלותו וחפץ ביקר תפארתו, ומצפה מהרה לתשובתו.

הק' אברהם בנימין קלוגר בהגאון מהרש"ק זצ"ל

קע

חזון התחיה¹⁴

והחגים עברו והשאירו אחריהם בלב רשמי שמחה ותקוה גם יחד, שמחת החג ותקוה לשנה טובה ממלאים כל לב, בתי החנוך שבזמן החגים עמדו והכריזו כל אחד במודעותיו, כל אחד עומד וקורא לצדו וממלא את המודעה במילי מעליותא, "תכנית" או תקוה למחלקה חדשה שתפתח אחרי פסח, ובזמן הזה יעמד כל אחד ויקוה עד אחרי פסח שבחסד פלוני תפתח המחלקה, ואלה מציגים מחיר המחלקות, המכירות ודומיהן, ועומדים הקוראים נבהלים ומשתוממים באין דעת אן לפנות, לפנות אל פלוני ששם מוזר מצלצל לו,

¹⁴ מתוך "החבצלת" ה' חשון תרס"ט

שם לקוח משפת עם שהעיק על אבותיו (בשם זה לוקחים היום את הלב "גמנסיה") והקורא אינו מהפעל אמנם ע"ד המחיר הגדול, הלא על זה כבר חקר שאינו אלא שפת רמיה, משום מעשים שהי' שבב"ס המיוחד, שבו אמנם משלמים האבות דמים מרבים, לפי כוחותיהם, למד תלמוד ששלם אביו בעדו 8 פרנק לחדש ובעל יכולת הוא, כשפנה לשם וכשלהוטים הם אחרי גדל המספר הניחו לו בעד 4, אין דבר, הנ"פ יוסיף ויתן. ואחרים שבכתב שתקו מפני כי ידועים הם למדי לאלה הפונים להם בעל כרחם, כי בחנם שם ואין כסף לאדונים האלה...

ובימי החג מצאו אגדות שונות להתאסף לבחר ועדים, בתי כנסיות לשמח יחד, ואחינו הספרדים, שבמשך של עשר שנה בנו בית כנסת, עמדו עתה וחנכה ויזמינו את טובי האשכנזים ואת רבנו הרב הגאון קוק, ודרשות נפלאות השמיעו הדורשים, ורבנו בראם, באחרונה נאם צעיר ספרדי אחד בר אוריין, שראוי הוא לתהלה, נכרים מדבריו שהתעוררו אחינו אלה לעשות, העיד בפני כל כי אין בתי חינוך לספרדים פה, אין שום מפעל צבורי להם, אין חברי קדישא, אין מאומה, ובדברים נמרצים העיר על כל החסרונות שבקהלה זו, ויעורר לעשות. עוד העיר כי במאה וחמשים עותמנים שיש לנו הפרידו את האשכנזים וספחים לקהלה נוצרית אחת, ואת הספרדים ספחו לקהלה נוצרית אחרת, שחמשה ושלושים העלימו כליל, זאת אומרת שאין קהלה ישראלית כלל...

ושותקים ואין מי שיעשה לזה מאומה. דבריו פעלו אמנם מעט ותיכף הכריזו להתאסף מחר ולדון על דברים אלו, סמני תחיה נראים בקהלה זו... ומקוים כל אלה שתחית עמם יקרה להם שנצני תחיה אלו יעשו פרי. האם לא הגיע הזמן שאחינו אלה יעשו בתי חינוך כיאות לעם ישראל, קהלה גדולה כזו מסתפקת בבית חינוך קלקל של כ"ח שמעט צרפתית מסמאה בו את העינים. ובתחכמוני לא הסתפקו במודעה מצלצלת לבד כי אם גם בבחינה להראות פעולתם עד כמה עברו המורים ועשו. ובאמת ראוי הוא התחכמוני לתהלה. אומרים כי תלגרמה באה כי התחכמוני נכנס תחת המזרחי, ותקוה גדולה נשקפה למוסד זה, ויש תקוה לאלה שעד עתה לא השיגה ידם להכניס את בניהם לתחכמוני ישיגו את מאוים שערגו לו זה כמה... נצני תחיה.

ובשמחת תורה מלאו כל בתי כנסיות שמחה, והרב קוק כבד את התחכמוני בבקור רשמי, ובמוצאי החג אחרי ששהה מעט בת"ת בא לבהמ"ד תחכמוני וישמח שם בהקפות וברקודים ובשירים, ובצדק קרא בשנון נפלא, כל בעלי הת"ת מכבדים בפסוק "מלכותך" ובכל בעלי התחכמוני בפסוק "כי מציון תצא תורה". פתגם גאוני זה העיר את הקהל להבין עד כמה חרד רבנו

בפתגמו זה לעסקו של העניין... ופרצופים שונים נראו פה, התחכמני לוקח מעט מעט את לב מתנגדיו. גם אלו ניצני תחיה.
וכשהנך קולט את כולם לתוכך וצוברם יחד לסך הכל הנך רושם "סך=הכל"
כזה, בתי החנוך שואפים לשכלול, וקנאת סופרים ממלאה את האויר, קהלה גדולה ביפו שנרדמה זה כמה מתעוררת לתחיה, כל הכתות השונות מתחילות להכיר את שביל הזהב, את הדרך הנכונה ו"המחכימה" שבזה מתארגנת תקוה גדולה "כי מציון תצא תורה". בתקות כל מוקירי עמנו ובחזות.

חזון התקוה.

קעא

אגרת זו נמנית על אגרות שנשלחו למחברי ספרים, ופורסמו בספריהם בתור הסכמה. הבאנו פה את כריכת הספר בכדי שיובן באיזה ספר מדובר:

אוצר הלכה- חלק א'. יצא ראשונה למסכת בבא קמא.
יכלכל- פרקי הלכות שמוצאם במסכת זו, ומפוזרים בספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים, שבו נסדרו פה, אצל מקורם ושרשם על כל דף ועמוד.
ופתח האוצר- המכיל ציונים לספרי הפוסקים שנזכרו שם ההלכות להרוצה להרחיב עיונו.
ומלואים- נלוו עליו בסופו למלאות כל דבר השמטה עם ביאורים וחדושים.
כ"ז נערך על ידי בעזר החונן לאדם דעת יצחק אויערבאך בן לאבא מארי הרב הגאון רבי מנחם נתן שליט"א.

קפט

ב"ה

היום כ"ד שבט תרס"ט פה עה"ק צפת תובב"א.
כבוד ידי"נ ולבבי וחביבי הרב הגאון הג' הצדיק המפורסם סוע"ה פ"ה כו' כו' כש"מ אברהם יצחק הכהן קוק נ"י הגאב"ד עה"ק יפו והמושבות תובב"א

מכתב קדשו עם ההודעה והרשאה קיבלתי, נבהלתי ונרתעתי מאוד, הלא ליבי וליבו יודעים היטב אשר ההיתר שיצא לפי שעה ורבנים הגאונים והצדיקים אמיתים הרעישו העולם כמו הגאון האדיר הק' רי"ל דיסקין זצ"ל והגאון הצדיק ר' יוסף דוב ז"ל ועוד ועוד רבים בכו בדמעות שלישי על העול הזה, - ובפתאום קם כק"ת שליט"א בדברים האלה אשר רבנן קשישאי נתנו רשות להב"ד שיעמדו ויראו שצריך עוד להתיר יקומו ויתירו, - ועל כן מצא כ"ת נ"י אשר הבארן נתדלדל בימים הללו ואין עצה אך להתיר שביעית בהערמת זאת. ע"ז אשאל מאת כ"ג נ"י ב' שאלות, א' האם באמת ידמה כן כ"ג נ"י שהרב המתיר קשישאי היה גדול מכ"ת נ"י בתורה וביראה ואני לא כן בליבי – ב' לו אם אפילו כדבריו שניתן רשות להב"ד והוא שליחותי הרי צריכין לכל הפחות לכנוף רוב חכמי ישראל או ע"פ מכתבים רבני גאליציא הגדולים המפורסמים וכן ברוסלאנד ואונגארין והאיך קיבל על עצמו אחריות כזה, - ועוד קשה לי על מעשה ההרשאה שהדפיס למען לא יכשלו רבים שאינן יודעין לעשות המכירה כדת ע"כ נשלח ההרשאה, - ובאמת בזה נגרע גרע כי אין משליח לדבר עבירה והמעשה בטל כידוע, והיך הוא שליח למכור אדמת ישראל לנכרי, וימחול כ"ג נ"י לעיין בהקדמה של הקונטרס, הפרעניות שהי' לישראל ר"ל בעון השמיטה, והרבה קאלינסטין יראי ה' בארץ הגליל בכו לפני בראותם את ההרשאה שלו, ואמרו בפה מלא אנחנו יודעים היטב אשר אנחנו מוכנים לפרעניות ר"ל בעון השמיטה, אבל מה נעשה ואמרו כך שתלוי בידי כ"ת נ"י שיענה להאדמינסטראטארין אני רוצה וחבירי מוחין בידי. – והעצה לשלוח מירושלים עה"ק תובב"א ב'

נכבדים ואולי כ"ת נ"י בצוותא חדא עמדי ליסע לפאריז ולהתחנן מהבארטאן
כאשר הוציא כבר קרוב לתשעים מיליאן פראנק באה"ק יכניס עוד
מיליאן פראנק ויסחרו בני הארץ ובני אחינו בגולה יקחו בשמחה ואף
במקח היקר קצת ובזה יוושע ישראל. – ואם לא נפעול ח"ו אז נראה מה
לעשות. וכאשר נפשי קשורה בנפשו כאח ממש וידעתי מאוד לבבו הטהורה
והקדושה ומאד לבבו ידוע ע"ז, בטח יעשה מקום לדברי ידידו כאח לו
המחכה למכתבו תומ"י ומובטחני בצדקתו. קשה לה הכתיבה ונעשית
מלאכתי ע"י אחר. וע"ד העסק של עין זיתים טוב הדבר שיגמרו בזבל"א,
והשליש יהי השליח של כ"ת נ"י, ע"ז יסכימו כולם.
ידידו כאח לו יעקב דוד

רידב"ז

ובעד חלק ארנונא מותר באמת ע"פ הדין

כידוע

קצו+ רלה

רקע זה נוגע לאגרות השמיטה בכלל.
בשנת תר"ע חלה שנת שמיטה בא"י. הרב קוק, שהחל את תפקידו כרבן
של יפו והמושבות זמן לא רב לפני סוגיה זו, ניקלע לסערה גדולה בא"י
של אז. מחד, היישוב הישן שטען כי יש לקים את השמיטה לחומרתה,
קרי הפקרת הקרקעות והפסקת ההתיישבות החלקאית שהייתה לחם
חוקם של היישוב החדש. מאידך, אנשי היישוב החדש שטענו כי
במידה ויפקירו את קרקעותיהם, תהה זו גזירה שמד ליישוב בא"י. מה
גם, שפקידי הברון שהיו אמונים על העבודה, לא התירו לחקלאים
להפסיק את העבודה. הרב קוק נקרע בין שתי המחנות. לבסוף, אילן
גדול שניתלה עליו הרב קוק הוא "היתר מכירה" – פתרון הלכתי
שעקרנו הוא ישראל המפקיר את הקרקע לגוים, ובכך הוא יכול
להמשיך ולעבוד אותה. לראשונה נעשה שימוש בהיתר זה ע"י ר' משה
בן יוסף טראני ואומץ ע"י רבני חובבי ציון. לאחר פרסום היתר זה,
געש הישוב בא"י. רבני ירושלים ואנשי היישוב הישן קראו כנגד הרב
קוק וראו בכך חילול מצוות שמיטה. פשקולים וכרוזים הפוגעים ברב
קוק אישית הופצו ברחובות ירושלים. אף ידיד קרוב, ר' דוד בן זאב
וילוסקי, הרידב"ז, שיצא להגנתו של הרב בעבר, ניהל עם הרב קוק
התכתבות ארוכה, קשה ופוגעת.

אחד הפתרונות שהוצע ע"י ר' חיים מברלין הוא "קופת שומרי שביעית". קופה זו אמורה הייתה להיאסף מאנשי היישוב ומחו"ל, ובכך לאפשר לחקלאים להפקיר אדמותיהם ולא להיפגע כלכלית.

בעזה"י

יום עש"ק אחו"ק ח' אייר התרס"ט
שלוכטן"ס למע"כ הרב הגאון הגדול הצדיק יס"ע אשכול הכופר הכהן
הגדול וכו' כקש"ת מוה"ר אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א אבדק"ק יפו
והמושבות יצ"ו

אחדשה"ט ושל' תוה"ק!

הנני להציע לפני מעכתר"ה, כי עפ"י הענין מיוחד שזכיתי לקבל פני הרב הדומה למה"צ הוא ניהו הרב הגאון הגדול הצדיק מרן מוהר"ח בערלין שליט"א, והובא על שולחנו הטהור ענין דבר השמיטא הבע"ל ונצטער אותו צדיק מאד אם ח"ו יחללוהו, אף כי אנוסים הם בשאלת וכו' תאמרו¹⁵ וגו', ותוה"ד הורצה ג"כ עד כמה מעכתר"ה הוא ניהו מר מצטער ומיגע א"ע בדעת של תורה להמציא להם התירים להצילם לכה"פ מדין מזידים ולהעמידם בשורה של שוגגים, ולעומת כל זה נשמע ג"כ קול אחר, ומה יהי' סוף הדבר אם הקנאים יתעוררו לצאת כנגד כל ההיתרים והקולות, ויצאו חלוצים בסופה ורעש ותרועת מלחמה ויהיה ח"ו חילול ה' בדבר, ואחרית מחלוקת כזו שמתחילתה אפילו תהי' לש"ש, אבל מי יודע אחריתה, חוץ ממה שע"ז יחרד כל איש הירא את ה' ויתר לבבו על עיקר מצות השמיטה תבטל ולא תתקים בימינו, שבכח וזכות מצוה זו מצפים אנחנו להגאל, וגאולה תהיה לנו אם לא נכריח את הארה"ק להוציא יבולה שלא בזמן הוצאה, למען תעצור כוחותיה בקרבה ותלט נפזרים, ותוסיף תת כוחה להוליד להצמיח צמח צדקה ברכה וישועה לאחר עיבור השלם של שהוי שנים עשר חודש כפסק הלכה כרבא תוספאה¹⁶, ובמה שקלקלו בו ניתקן, והדברים ארוכים מאד מאד. אך לא עת ומקון להאסף פה ולא לדרשא קאתינן. והנה עלה בעצת הגאון הנ"ל שליט"א לנסות לקרוא קריאה גדולה לכל אחב"י, לכל ארצות פזוריהם, הקרובים והרחוקים, ע"י מכתבים נדפסים נשלחים לכל הרבנים הג' הגדולים הצדיקים היראים, למנות גובים

¹⁵ מה נאכל, ויקרא כה, ב.

¹⁶ יבמות פ: רבא תוספאה הכשיר את הולד שנשתהה עיבורו שנים עשר חודש.

בכל עיר ועיר, וכל אחב"י ישתתפו בפרוטיהם לקיים המצוה הרבה והגדולה הזאת, בתת כאו"א משלומי אמוני ישראל סך עשרה קאפ' בשנת השמיטה, ויוכל לשלם זאת אף לחצאין חמישה קאפ' בראש מחצה שנה ראשונה, וחמשה בראש מחצה שנה השניה. לפרנסת אחב"י איכרי ארצינו הקדושה השובתים בשנה השביעית, וזה יהיה נחשב לפני אבינו שבשמים ב"ה כאילו כל כלל ישראל שבתו וקימו שנת השבתון כדת וכהלכה. וכעת העצה הזאת עלתה יפה לפניו שלח להרב הגאון הגדול הצדיק הרש"ס שליט"א, אשר גם הוא יחתום עימו על קול הקורא הזה, והשיב לו הגאון הרש"ס שליט"א כי טוב בעיניו לקום ולהשלים דבר עצתו, אך בתנאי דוקא אם תחלה יודיע הדבר למעכתר"ה וגם הוא יהי' עמהם בעצה אחת עצת ד' אשר היא תקום, ועפ"י חובת המצוה מצוה לשמוע דברי חכמים, חויבתי וזכיתי אנכי להיות מן המודיעים זאת למעכתר"ה הרמה בכת"י הק' למעכה"ג מוהר"ח בערלין שליט"א בהקדם ביותר מוקדם. ובזה אצא מאת פניו המאירים ואו"ש כנה"ר וכא"נ הדושו"ט ושכתרה"ק המצפה לגאולה קרובה.¹⁷

יוסף אלי' ווינגראד

רב

פעיה"י

ירושלים לג בעומר תרסט

¹⁷ עוד על רעיון "קופת שומרי שביעית" ראה בכרוזי הראי"ה עמ' 68 כרזה סא.

שלום וישע רב, למע"כ הגאון הצדיק המפורסם איש אמונה ואיש יושר
במלא המובן רבינו אברהם יצחק קוק נ"י.

שלום!

במכתבו היקר בעד הרב הגאון רבי דון יחיה הי"ו נתכבדים וברגשותיו
הטהורים הנובעים ממקור טהור מלא אהבה וידידות לכל מוסד טוב ומועיל,
לכל פעולה רוויה פאה"ק- נתבשמתי עד כי תאמרנה שפתי להביע די
תהילה.

מדוע בחר רום מעלת כבוד גדולתו הגירסא "בריחי דמערבא" ולא בריהי
דמערבא מלשון דבריה רוחיה (קוצר רוח כמו קצירי ומריעי), או מלשון
בריחי המוכרחים והמנוסים והדחוקים, ודברי חכם כמוהו צריכים למוד. כי
בודאי לאו דוקא שיגרא דלשון רש"י הוא בפיו, פי כהן דומה סו'.

יתן ה' ובענפיהי דמר יהון נייחין כל הבריחים והבריחים הצמאים לדבר ה'
ותורתו, והוסר כל שטן מלפניו ומאחוריו, למלא נפשו לא יהא כקיקיון
דיונה.

כצאת בעזה"י לפועל קיים- אמן.

הקשור ברומע"ז קשר רוחני ומהודק

חיים מיכל מיכלין.

רג

ב"ה יום ב' כ"ד שבט תרסט'

למעלת כבוד צדיק ונושע הרב הגאון המפורסם והחריף ובקי ולו
עשר ידות איש האשכולות מוהר"ר אברהם יצחק שי' קוק הגאב"ד
דק"ק יפו והמושבות ת"ו ברכה ושלוש.
נשלח אלי מפראנקפורט מכתב ראשי פתח תקווה ומעלת כבודו
הבא על דבריהם אשר שלחו ביום א' ט' שבט העבר מהרב הג' ד"ר
ברייער שי' בבקשה לפתוח שם תלמוד תורה.
והנה כבר הודעתי לכבוד מעלתם על זה אך אולי נאבד מכתבי כי
על כן הנני כתוב היום עוד הפעם כי כבר החלטנו לעשות כן, וכבר
מחר נבחר "מנהל ראשי" מארץ אשכנז איש יקר, למדן וירא שמים
אמיתי, מיוחד אשר גמר חוק לימודו ד"ר אויערבאך, ואשר כבר גם
שימוש במשרה כזו, וכן נבחר מלמדים היותר מצוינים והיותר
טובים, ותכף אחר חג הפסח הבע"ל יסע "המנהל הראשי" לשם
ויפתח בעה"י הת"ת לכבוד ולתפארת לתורה ולתעודה ולכל קודשי
בני ישראל, ויחד עם זה הידיעות אשר תפארת להם מן האדם,
ונדרשים לדרכי החיים. וד' יעזרנו על דבר כבוד שמו.
ויהי' נא מטוב כת"ר להודיע מזה תיכף לראשי המושבה, ולהודיע
לי מקבלת המכתב.
והנני מכבדו ומוקירו מכל טוב.

יצחק אייזיק הלוי

רשז

ב"ה, ברן, י"ט תמוז, תרס"ט
כבוד מאורן של ישראל, אדמו"ר הגאון הגדול והחוקר הנשגב וכו' וכו',
כש"ת רבינו אברהם יצחק הכהן הגדול שליט"א!
לוטה בזה שלוח לכבוד אדמו"ר שליט"א מאמרו הנועד למאספנו
"תחכמוני"¹⁸. ויואיל נא כבוד אדמו"ר לעבור עליו עוד הפעם לתקנו
ולהכשירו כראוי בטרם ימסר לדפוס.
כפי שיראה כבוד אדמו"ר שליט"א, הנה נתקשינו בו בכמה מקומות, מפני
קוצר המשיג ועומק המושג שלא נתבאר לפעמים כל צרכו. ישנם נא כבוד
אדמו"ר שליט"א לנגד עיניו את הצעירים שלנו העוסקים בשדות אחרים,
ששם הינם רגילים לראות לפנייהם כל דבור ודבור מהוקצע באמת הבנין
שבספרות, וכל רעיון ורעיון מתבטא באופן בהיר וצח כלרוח הקורא.
המאמרים קצרים ומבוארים.
ואולם כבוד אדמו"ר שליט"א מאריך את כל מאמר ומאמר בדברים
הנסמכים לו (נעבענזעטצע) שלפעמים מפני הנסמכים המרובים, המאמר
המתחיל לא הגיע לסופו. (כמו למשל אצל צד 17) ולכן נאלצתי לתקן
במילה אחת שעל ידה נתבאר המאמר אף כי נתגדל בארכו. וכן הרבה.
ועוד דבר. כבוד אדמו"ר שליט"א משתמש הרבה והרבה תחת בפעלים,
בשמות הלקוחים או הנבנים מפעלים, וזה מכביד מאד על הבנת הקורא, כפי
שיראה אדמו"ר שליט"א בכמה דברים שתקנתי. לכן השתדלתי עד כמה
שאפשר לעשותו נוח למקרא להצעירים בני גילינו. בייחוד עשיתי זאת
בהפרוזודור כדי להכניס את הקוראים לתוך תוכו. וכן חלקתיו לפרקים,
בשביל שלא יקשה על הצעירים הקצרנים והעצבנים ברוחם לשהות בו.

¹⁸ מאמר "טללי אורות"

ואולם לא אכחד מכבוד אדמו"ר שליט"א, כי ע"י כך מצאתי בכמה פרקים דברים הצריכים שינוי, והראויים להתמלאות ממק"א בתוך המאמר עצמו. אפס לפעמים קצרה ידי לתקנו, כי יראתי פן אכשל בטעות.

ועל כן את שהיה בכוחי עשיתי, ואת היותר השארתי על מעמדו או שהנחתי את המקום חלק בהעתקתי למען ישרים כבוד אדמו"ר שליט"א עוד הפעם את הדברים באופן צח וקל ביותר. וכמו למשל בסוף פרק ב', הנחתי את המאמר המתחיל: "צירוף של כוחות אידיאליים", כי לא מצאתי את ההמשך המקרבהו אל המקום הזה באופן בהיר, וכבר חפצתי לשנות את מקומו ולהציגו בסוף פרק ג', וכן בפרק ד', "ארבע הרוחות" אינן מבוארין כל אחת ואחת למדי, ואף כי בסוף המאמר הינן כמעט מבוארות, אבל הלא המתחיל לקרוא פה לא יבין כלל להגיגו של אדמו"ר שליט"א, וכן המעבר אל "הרוחות" צריך מעט להתארך.

ולכן הנחתי את המקום חלק בכדי שאדמו"ר שליט"א ימלא אותו מחדש באופן מתוקן. וכן בסוף פרק ה' הנחתי מקום חלק מפני הטעמים הנ"ל והדברים צריכים ביאור.

ולכן מאד אבקש את כבוד אדמו"ר לשום עוד פעם את עיניו על המאמר לטובה, ולהכשירו בתכלית ההכשר תיכף ולשולחו ירושלימה אל המדפיס. (מפני שמאמרו של החכם זאב יעבץ הוא כעין תכנית לנו, לכן אנו מדפיסים אותו לראשונה, ואחריו, את מאמרו של אדמו"ר שליט"א).

כן אבקש את כבוד אדמו"ר שליט"א, לכנות את המאמר בשם נאה היאות במאסף, כי השם: "הערה כוללת לדרישת כללי המצוות" לא טוב הוא בעינינו, מלבד ש"הערה" מובנה דבר מועט שאינה נאותה להמאמר הגדול, הנה טוב הוא לבחור בשם מצלצל ויפה.

ולכן חפצתי לכנותו: "טביעת עין בטעמי המצוות", או: "המאור הגדול בטעמי המצוות", או: "הקדמה כוללת לטעמי המצוות" וכדומה, אך מכיוון שהמאמר חוזר אל אדמו"ר שליט"א, הנה מה טוב הוא שכבוד אדמו"ר יכנהו מחדש בשם טוב ויפה. כי ההידור החיצוני גם הוא הידור.

אך מאד אבקש את כבוד אדמו"ר שליט"א למהר הכשירו ולמוסרו לדפוס ולבקש את המדפיס (נחום ברגמן) שימהר להדפיסו וידקדק בו. וכן לבקש את מר שמואל המגיה של "התחכמוני" שידקדק בהגהתו כראוי.

מאד הנני מצפה בכליון עינים ממש מידי יום ביומו כמה פעמים בבוא הדואר למכתב מאת אדמו"ר שליט"א, לדעת מכל אשר איתו כהיום הזה. אך לצערי נסתם כל חזון ואין איתנו יודע עד מה. אם יסע כבוד אדמו"ר לפריז, ואז אפשר שהייתי בא גם אני לפריז להתראות את כבוד אדמו"ר ולשבוע בשובע שמחות את פניו.

בטרם שאחתום את דברי אבקש סליחה מאדמו"ר שליט"א על דברי, כי לא נתכוונתי בהם אלא לשם שמים ולטובת הכלל, וכבר המליץ כבוד אדמו"ר עלי כי הנני "כבן שמתחטא על אביו ועושה רצונו" ולכן יעשה נא גם הפעם את רצוני שהוא טובת הכלל. והנני תלמידו המתאבק בעפר גאון דעותיו הנעלות ומצפה לתשובתו ודו"ש ושלוש כב"ב. בשם מר זיידעל ובשמי ב. לעווין.

ריג+תעא¹⁹

ספר נחמות ארץ ישראל

ביאור על המשניות מסכת פיאה.
עם פירוש על הפירושים, מבבלי וירושלמי והלכה למעשה מראשון הרמב"ם ז"ל עד האחרון הרה"ג בעל פאת השולחן ז"ל וב"ה אין בהמ"ד בלא חידוש. אספתי וקבצתי בעזהי"ת
נחום בלא"א משה אהרן זצ"ל מגיד בירושלים בביהכ"נ הגדולה "בית יעקב" בחורבת ריה"ה ז"ל המו"ל ספר נחמות ישראל על שה"ש ק"ק.

¹⁹ אגרות אלו הן הסכמות לספריו של המחבר ר' נחום. שני הספרים, הן באגרת ריג והן באגרת תעא עוסקים באותו נושא ולכן הבאנו כאן את כותרת הספרים למען יובן במה עוסקים הספרים.

עיקר פרנסתם של אנשי היישוב החדש הייתה חקלאות. רוב שטחי החקלאות, הלימודים והציוד לחקלאות, נרכשו בסיוע הברון דה הירש. ניתן לומר כי אנשי היישוב החדש היו מחויבים לברון ולאנשיו שבארץ. המכותב באגרת זו, הנרי פרנק, היה בא כח יק"א, חברה להתישבות יהודית, היה אחראי שלא תיפסק העבודה. בפולמוס השמיטה, ביקש הרב קוק מפרנק כי לא תיכפה העבודה על העובדים שרוצים לשבות.

ימי פלשתינה 8 בנובמבר 1909

²⁰ אגרת זו היא גם תגובה לאגרת רלו.

לכבוד הרב הגאון מ"ר אברהם יצחק הכהן קוק נ"י

רב ואב"ד בעה"ק יפו

והמושבות תובב"א

אדון נכבד ומאוד נעלה,

הנני לענות על מכתבו היקר מיום אתמול, אמנם נכונים אנחנו לקחת אמצעים חזקים נגד אלה האכרים המאונים לעבוד את אדמתם בשנה זו. כיון שכבוד אדוני הרב הגאון המנוח מ"ר נפתלי הרץ הלוי זצ"ל, אשר היה תמיד מחמיר ביותר בשאלות דתיות, וגם הרבה אנשים גדולים יראי שמים המפורסמים ביהדות הארטדקסית באו לידי הכרה כזו והבינו שבמצב הנוכחי לא רק מותר כי אם גם צריכים ומוכרחים איכרי ארץ ישראל לעבוד ולחרוש את אדמתם, ובלבד שיעשו קודם איזו פורמליות דתיות בנידון זה, אחרי הכרה כזאת מצידכם, אין אני יכול להבין איך מרשים מעצמם איכרים פשוטים להיות יותר אדוקים ויותר מחמירים מגדולי הדת.

ולו ידעתי כי באמת רק מאהבתם את ה' ומיראתם הגדולה לעבור על אחת ממצוותיו רוצים האיכרים לשבות בשנה זו, כי אז אולי החרשתי ולא הייתי מוחה נגד זה. כי מכבד אנוכי את הדת ואת שומריה. אבל יודע אנוכי כי הרבה מאיכרי משמר הירדן ויסוד המעלה, הנחשבים בין האדוקים, נכונים ומסכימים לעבוד את אדמתם, ורק אחדים מהם, היותר משחתים ועצלנים, אשר אינם מוכשרים ואינם רוצים לעבוד ולהוציא מיכולם, ומפרי אדמתם את מחיייתם, רק הם רוצים להתכסות במסווה הדת, רק הם חפצים לטמון את ידיהם בצלחת ולא לעבוד במשך שנה שלמה, כדי שיוכלו לחיות מנדבות אחינו מאירופה ולהנות מאיזה "חלוקה" נבזה מבישה. הנוכל להרשות לאיכרנו מעשים שפלים ונבזים כאלו?

וברור כי גם כבוד אדוני הרב המפורסם בדעותיו הליברליות וחכמתו הגדולה והיודע ועד בכמה עמל, בכמה עבודה, ובכמה קרבנות עלתה ביד חברתנו לברוא את היישוב ולהחיות בין אחינו את עבודת האדמה על אדמתנו הקדושה, אחרי אשר ידע ויבין כי אלה האיכרים האומרים לעזוב את כל אדמת מושבתנו עזובה ושממה במשך שנה תמימה, הם הורסים ועוקרים את כל אשר בנינו ומאבדים בפעם אחת את פרי כל עמלנו מזה שנים רבות, ובודאי לא יפקפק לאשר את מעשינו ובודאי לא יאחר לייעץ לאלה האיכרים לא להיות יותר אדוקים ויותר מחמירים מאשר כבודו הוא בעצמו.

והנני מכבדו ודורש בשלומו

Henry Frank

כתומך ברעיון "קופת שומרי שביעית", ביקש הרב חיים ברלין, לשכנע את הרב קוק כי יתמוך ברעיון ויצטרף לקריאה. הבאנו כאן את הפרסום בעיתון ה"חבצלת" אליו מתייחס הרב ובו קוראים התומכים להצטרף לרעיון זה.

לאחינו שומרי שביעית

שבמושבות אשר ביהודה ובגליל הי"ו

רבנים גאונים וצדיקים בערי גאליציען בוקאוינא וכו' אשר דעתם דעת תורה נוטה כי החוב מוטל על אחינו שי' בהמושבות לשבות בשביעית ככתוב בתורה, בלי חפוש התרים ותחבולות, התאגדו יחד והוציאו קול קורא לאסוף כסף בעד אלה שקיימו מצות ה' זו כהלכתה, ואחב"י החרדים אשר נתבעו נתנו איש כנדבת ליבו, וכסף מוכן ביד סוכנים אחד הגאונים המפורסמים אשר גם בעשירים ימנה חלקו, לתמוך את המשפחות השומרות שביעית, ומאת הרב הגאון הגדול שר התורה הרידב"ז שליט"א נדרשנו להודיע זאת לאחינו בהמושבות ולעוררם כי ימהרו לשלוח רשימת השומרים ומספר נפשות בתיהם. ומפני כי אין מסרבין לגדול שכמוי"ב, הננו עושים כדרישתו, ומודיעים בזה לאחינו שי' כי הרשימות אשר ישולחו לנו נשלחם תכף לועד התמיכה באוסטריא.

מיסוד המעלה כבר הגיענו היום רשימת המשפחות שומרי שביעית ושלחנוה למקום הדרוש.

המו"ל.

²¹ מתוך ה"חבצלת" תר"ע.

מכתבים להמערכת

בבקשה, מערכת נכבדה, לפרסם את דברי הבאים. ששה ימים ישב בתוכנו הרב קוק מיפו בנוגע להסכסוך, שקם במושבתנו, ביחד עם ששת הבוררים שנבחרו משני הצדדים. סוף כל סוף עלתה בידיהם לקבע פסק-דין בן ל"ה סעיפים. באחד הסעיפים נאמר שכל סכסוך חדש שיקום בין המפלגות, שאיננו מפורש היטב בהפסק, יוגש לפני הרב ואם אפשר לו לפסקו לבדו מוטב, ואם לא – עליו לצרף אליו בורר אחד מכל צד. ימים אחדים אחרי הפסק קם סכסוך בין הועד והצד שכנגדו. הצדדים הלכו אל הרב הנכבד כל אחד אחד בפני עצמו והרב הואיל לתת לכל אחד ואחד מהם פסקים שהאחד סתר את השני. הדבר הזה, אשר היה כמעט לצחוק במושבתנו, העליב את הפסק שנתקבל בביה"ד של הבוררים. וכאן מתעוררת השאלה: כיצד ישמע הרב את טענות בעלי הדברים כל אחד שלא בפני חברו ונותן לכל אחד מהם פסק-דין?

כראות שני הצדדים כי אין קץ ותכלה לדברים אלה – השתוו ביניהם מעצמם. צריך להעיר כי גם הפעם היו הצעירים המותרים. שלם שלמו את ההערכה במלואה ובחירת הועד מסרו להזקנים אך על פי שהיו בתוך באי-הכח ל"ג צעירים נגד מ"ד זקנים, ולפי הדין, הצדק והיושר היתה גם להם הזכות להכניס אל הועד אי-אלו חברים, יותר בזה כמו שהותרו על כתב התקשרותם עם הד"ר ברנשטיין-כהן, והועד החדש יצא כלו משל הזקנים במלא מובן המלה – כל זה עשו הצעירים למען השלום.

עתה, קם סכסוך חדש בתוכנו. הסכסוך הזה כבר עמד בפני בית-דינו של הרב קוק וכבר פסק ביחד עם הבוררים פסק-דין אשר נתן להצדדים שחור על גבי לבן לאמר: "החובש מלוד מתפטר ממשמרתו ברה"ש תר"ע". החובש הזה, הוא ומשפחתו הידועים במטרותיהם, היו המחרחרים הראשונים בריב עם הד"ר שטיין שישב בתוכנו שש שנים בשלוה, והם הם,

²² מתוך "הצבי" י כסליו תר"ע

אשר העירו באחרונה את כל הריב עם הד"ר ברנשטיין כהן – את זאת הבין גם בית הדין המפשרים. לכן הוחלט שהחובש סלור יתפטר. עתה כאשר כבשו להם הזקנים עוד פעם את הועד ובתוכם נמצאים גם אחיו, גיסו ודודו של החובש הזה החלו לחבל תחבולות להשיב את קרובם על מכונו וילכו אל הרב גם הפעם, ובלי נוכחות הצד השני נתן להם מכתבים המתירים להם להקהיל אספות ולאסוף חתימות ולעשות תעמולות להשיב את סלור אל משמרתו.

קשה לנו להאמין כי הרב קוק עשה כדבר הזה. קשה לנו להאמין כי הרב הזה יקח עליו אחריות מרובה כזו, אולם לצערנו הגדול העובדה היא קימה שנעשתה השגיאיה מאת הרב. לזאת אנו דורשים ממנו באור על מעשה זה, או – התנצלות מספקת.

משה גיסין.

רנו, רסא- רסד²³

חלק מבני המושבות, החליטו להחמיר על עצמם, ולשבות שמיטה לחומרה, קרי, הפקעת הקרקעות. כאמור, דעתם של פקידי הברון לא הייתה נוחה מהעניין והם דחקו בשובתים לעבוד. יתרה על כך, אנשי המושבות לחצו על השובתים בטענות שונות. באגרת זו, ענו שובתי עקרון על טענות אלו.

בדבר שומרי שביעית – מכתב גלוי ב"ה ט"ו טבת עת"ר לכבוד רבינו הגאון וכו' מו"ה אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א אב"ד יפו והמושבות ת"ו

אנו הח"מ אכרי עקרון, מהשובתים בחריש ובקציר בשנת השמיטה, הננו פונים בזה לכ"ג שיחיה בדברים אלה, ע"ד אשר איכרי מושבתנו טוענים עלינו א) כי המה יסבלו היזק מהשכנים הערבים משביתתנו בשמיטה הזאת. הנה אחר שקרקעותינו הינן בתוך וסביבותיהן הקרקע של הערבים זרוע, אין כל מקום פתוח לפנייהם לבוא לתוך חלקת אדמתנו לרעות בהמתם, בכ"ז למען להרגיע את רוחם של איכרי מושבתנו, הננו נכונים לשכור את השיך של הכפר שהוא יעמיד שומר רוכב על סוס לשמור את שדותינו הבורות בשנה זו, ע"פ בטוחות נאמנות מצד השיך. ב) ומה שהם טוענים כי המה יסבלו משביתתנו מהבהמות שילכו לרעות בין השדות, הנה בשנה העברה

²³ נתפסרם ב"חבצלת" כ"א טבת תר"ע כמאמר בעיתון.

התאספנו יחד וערכנו פ"כ, שאין לשום אחד מאיכרי המושבה לתת לבהמותיו לרעות בין התבואות, כדי למנוע היזיקות כאשר תקנו דבר זה ביתר המושבות. ג) ומה שהם אומרים במקרה אם יבואו הערבים לרעות בהמתם, וא"כ יבואו הם לגרשם, יוכל הדבר לבוא לידי הכאות וסכנות נפשות, הנה אין להם ולא לנו לעשות דבר כזה, השומר שיעמיד השיך הוא יגרש אותם, ומה שיהיה איזה היזק נשלם אנחנו. ד) ובדבר העשור, אם הממשלה תשליך המס על הקרקע, הנה כל מה שיפסוק רבינו הגאון שליט"א ע"פ ד"ת נשלם במלואו. ועל כל זה הננו נותנים וועכסיל עם בטוחות ע"ס שיצווה עלינו רבינו הגאב"ד שליט"א. ומה שטופלים עלינו, כי כל מעשינו בענייני השביתה בשמיטה הננו עושים מנפשנו ודעתנו, הננו להזכיר לפני הגאב"ד שליט"א כי בחודש חשון עמדנו לפניו ושאלנוהו דברים אחדים בעניין היתר השמיטה, ובין הדברים הגיד לנו מפורש: כי כל איש ישראל שבידו לקיים את השמיטה בדוחק, ובשנה הבאה יוכל לעבוד את אדמתו, ולא לנטוש אותה וליסוע לחו"ל, עליו החובה לשמור את השמיטה כהלכה, וזה יהיה זכות גדול לכלל האומה! ובשמענו את דבריו הקדושים שדיבר בחום נפש, הסכמנו בנפשנו להיות בשובתי השמיטה, ושאלנו את מרן הגאב"ד אם פקידי המושבות יצערנו ע"ז, ע"ז השיב הגאב"ד: כי בעת שעשה את המכירה ע"י פראנק²⁴ פסק עימו בפירוש, אם ימצאו איכרים שישבתו בשמיטה אל נא יפגע בהם! והספנו לשאול אם יש ביכולת האיכרים האחרים לעכב בעדנו. ויענה לנו: כי אין להם כל צדקה להפריע בעדינו ממצוה גדולה כזאת, שאין לשער רוממותה! ומרוב שמחתו ועליצות נפשו הטהורה והקדושה הביע לנו ברכה בכתב, וכי יעזרנו השי"ת בכל אשר נפנה, ונזכה לקיים את כל המצוות התלויות בארץ. אך למען השלום שלא תפרע, הננו נותנים את כל הבטוחות הנ"ל שלא יסבול שום אחד ע"י שנקיים את מצוות השמיטה כמצווה עלינו, ונקווה להשי"ת כי בשמיטה הבאה יהיו כל ישראל בשובתי שמיטה בלי שום הפקעה.

שלמה וויסבערג
ישראל חיים ארקין
ישראל ארקין

²⁴ ראה אגרת רלו. כמו כן, רקע על הנרי פרנק ראה שם.

רצב+קפז²⁵

הבנת אגרת זו יעשה באמצעות אגרת הרב.

ע"ד יסוד בית תבשיל מאכלים כשרים
על האניות ההולכות מאדעססא ליפו.

א.

עזרי מעם ה' הבוחר בציון וירושלים

²⁵ מתוך "החבצלת" כז' ניסן תרע'

מהולל נקרא ה', כי זכינו לראות לטובה, שהחלה לצמוח לאט לאט נבואת ישעיהו בן אמוץ שאמר (ישעיהו נ"ז י"ד) סלו סלו פנו דרך, הרימו מכשול מדרך עמי, ואם היתה כונת נבואה זו, שיוסרו מהדרכים אבני נגף וצורי מכשול לא היה אומר בזה הלשון "מדרך עמי", שהרי התיקון זה הוא גם לכל באי עולם העוברים בדרך זה, ובאמת אמר הנביא על זה נבואה אחרת (שם ס"ב י') סלו המסילה סקלו מאבן, הרימו נס על העמים, אבל נבואה זו, שאמר הרימו מכשול עמי, הכונה שקידם הגאולה יפנו דרך וירמו מכשול המיוחד לדרך עמי, והודות לצור ישועתנו ית"ש, כי נתן בלב יראי ה' וחושבי שמו ותורתו לתקן באניה ההולכת מאדעססא לעיה"ק יפו בית תבשיל ממאכל כשר בתכלית ההידור בעד אחכ"י יראי ה' וחרדים על דברו למען לא יחדלו מלעלות לאה"ק מפני העדר מציאת מאכל כשר בספינה, וזהו שאמר הנביא "הרימו מכשול מדרך עמי". ברוכים המה לה' אחינו שברוסיא, הרבנים הגאונים הגבירים הנדיבים, שנתנו לכסף מוצא ורב עמל ויגעה שבעה נפשם עד שהשיגו רישיון לזה, ונתקדש ונתאהב שם שמים בלאומים על ידם, אשרי חלקם-והנה, אחרי עמל המייסדים הנכבדים בגופם ובמאודם, עוד הדבר צריך חזוק כי אין הקומץ משביע את כל ההוצאות הדרושות לזה, וגם כי עלינו להתאמץ לתקן זאת גם בשאר האניות ההולכות משאר הארצות לארצנו הק' ולתכלית זו שלחו הגאונים שליט"א ציר נאמן, הרב הגדול בתוי"ר מ' אברהם צערניאווסקי הי"ו, להרבות פעלים להצדקה הגדולה הזו ולגמור הכל לטובה. - והנה מובן, שיהא בזה גם קורת רוח לכל מנהלי המוסריות הקדושים שבעירינו הק' שיתרבו מזה הבאים ישרש יעקב מכל הארצות לארצנו ויגדל בזה ישוב הארץ וקיומה, אשר אך זה כל תאומם וחמדתם, ואשר על כן מהראוי שכל מנהלי המוסדות הקדושים וכל ראשי וממוני הכוללות הרה"ג ש"י, ישתתפו בזה בעזר סכום מצער שלא יכבד עליהם והוא להרים תרומה לה' כל אחד מהם בסך עשרה פרנק לחדש :

הלא מצער הוא לכל מוסד כללי ולכל כולל וכל בי עשרה שכנתא שראי, ובזה יתרומם ויתנשא כבוד המוסדות לעיני כל ישראל בראותם את ההשתדלות המנהלים לרומם דת קודשינו ולהגדיל כבוד התורה וכבוד ישראל. ומובטחני שלא יעלה על לב שם ממונה ומנהיג לסרב בדבר הקטן כזה, אשר אם קטן הוא בעינינו גדול הוא לפני ה' להציל רבים ממכשול עון, וזכות הרבים תהא מסייעתם וצדקתם עומדת לעד, כברכת נפש אחד אחוז באהבה לכל יראי ה' וחושבי שמו, החותם במעולה שבברכות, יום שהוכפל בו כי טוב לסדר "והיה כל פריו קדש הילולים לה'" בואו למספר בני ישראל "והתקבצו לאגודה" לפ"ק פה ירושלם עיר קדשינו טובב"א

נאם חיים ברלין

רצט

אל כבוד גאון ישראל, עטרת עמנו וארצנו, מרנא ורבנא הרב ר' א"י קוק שליט"א
אב"ד יפו והמושבות

ברו'!

יהי נא חסדו להודיעני אם עושים גויל לס"ת גם זולת מעורם של עגלים יונקים ובני פקועה. ואם אמנם עגל האוכל או הרועה באחו לא יצלח עוד למלאכה לעשות בעורו גויל. שמא יש טעם להיתר יואיל נא כת"ר להודיענו מי הם המתירים. וכמה עורות עגלים עולים לסת"ר לפי מספר העמודים **הי"ו** כמבואר ברמב"ם בהלכות ס"ת?

וכן מבקש מכת"ר לגלות לי את רזי הלוט הזה שמתקשה אבא מארי נ"י וזה: במס מכות ד כ"ד מונה שם את עמוס אחרי ישעיהו והרמב"ם ז"ל בהקדמתו לספר היד חושב את ישעיהו לתלמידו של עמוס וכן מבואר בפסיקתא עוד ברד"ק ריש עמוס ובויקרא רבא פ"י כו' עמוס נתנבא לפני ישעיהו כי עמוס נתנבא שנתיים לפני הרעש וישעיהו נתנבא בימי הרעש. ועיין ביוחסין ושם פתחתי לאחד מן החכמים ממפרשי הש"ס אף יעורר בזה. וזה **לש'** מה שאומר היוחסין בפירוש הספיקתא שלחתי את מיכה שיכול להיות שם הינו אל מיכה בן ימלא אינו כדין, כי בלא יביא שם הפסוק בשבט יכו על הלחי הכתוב במיכה המורשתי ובאמת רש"י בישעיהו על הפסוק את מי אשלח אינו מביא אך שלחתי את עמוס ולא הביא שלחתי את מיכה. עד כאן.

לצערי לא אוכל ללכת אל ביתו **הרואה** ולקבל תורה מפיו _____ כי חש אני ברגלי אך תקותי במבצעי כי מעלת כבודו ידיעני פשר דבר בכתב למען אוכל _____ את לב אבי מורי נ"י בתשובתו היקרה

עבד'

ש"י טשאטשקיס

שזז+שח

קול מהיכל!

מיפו שלחו לנו את המכתב הטפוסית והמענינת הבאה:

אחים נכבדים היושבים על אדמת הקודש! מוכרחים אנחנו לצאת במחאה גלויה כי לא עת לחשות עתה, התאפק לא נוכל, עלבון התורה ובזיון גאון וצדיק, עומדים מאחרי כתלינו. העל זה נחריש נתאפק לראות בבלע את הקדש, ובמקום הזה ולעת כזאת אשר מחוץ תשכל חרב, אימה ובעתה סביב? ועלינו להיות מזוינים היטב לעמד בפני הסערות והרוחות הרעות הנה גם מחדרים אימה. ד' מצא עוננו ויעיר רוח קנאה בלב מתי מספר מאלה תופסי התורה החונים על דגלנו ובשם תורה"ק עושים מעשים אשר לא יעשו הנוגעים בכבוד רב וגאון בישראל ובבכיר הישוב כלו. לא תמול הנהו הרב הגאון הגדול הצדיק וכו' אברהם יצחק קוק שליט"א המכהן פאר ביפו והמושבות ולבד גאונותו חננו ה' בכשרונות נפלאים, בלב מלא דעת ויראת ה', ומי יכול לעמוד בפני ארז הלבנון כזה ולפקפק במעשיו אשר ממקור קדוש יהלכון, ממקור התורה והבינה אשר אצלה לו ההשגחה ביד נדיבה? מי יוכל להטיל ספק בדברים אשר ידו החזקה נותן לנו בודאות גמורה אחרי חקירתו הגדולה ובינתו המעמיקה. ובפרט בעניני המצות התלויות בארת אשר הוא שקוע בהם בכל לבו ובכל נפשו ובכל עת מוכן הוא להראות לכל איש מקורי הוראותיו ולכל הבאים ללמוד תורה מפיו ולהבינם דברי יושר ולהעמידם על האמת ברחב דעתו ושכלו הזך.

והנה קמו מתי מספר מאנשי ירושלים, אנשים אלה אשר חובתם הוא לכופ כאגמון ראשם מול גאון וצדיק כזה וטרם באו לעומקו של הלכה להבין היטב את מקורה יפיחו קריאה בדעותיהם הפעוטות ובאיסוריהם אשר אין להם שחר ויעיזו פנים לעמוד במערכה מול גאון כזה בלי חרב וחנית ובלי כל מערכי מלחמה, הוא מתיר והמה אוסרים...

ובשם התורה וחובביה הננו מגידים וחוזרים ומגידים לעם קדוש לבל ישעו לדברי הבל, הרב הגאון הנ"ל הוא האחראי על כל הענינים הנוגעים להישוב העומדים תחת פקודותיו ובהם שיחו והגיגו כל היום ומי לנו פה בר סמכא יותר גדול ממנו? חלילה לנו לפקפק רגע בהוראותיו ואתם גם אתם רבני ירושלים וגאוניה הרימו נא כשופר קולכם על האנשים האלה לבל יוסיפו לערוץ ארץ. חוסו נא על ממונכם של ישראל. הלא גם התורה חסה על

ממונם של ישראל. הרבה כסף והרבה כחות השקיעו אחינו על אדמת הקודש, ועלינו לסעדם ולכוננם במשפט וצדקה, לעודדם ולחזקם ולאמצם לפעולה ומעשה ועם זה יתופפו כחות חדשים אשר יתנו סרים להגדיל את ישוב ארצנו הק'. הנה באו הנה אנשים בעלי הון ויסדו בתי חרושת והרבה משפחות מאחינו מתפרנסים על ידם, וחלילה לנו לסוך דרכם בסירים כי תרפינה הידים הקרוצה עליכם לדאוג לשלומם וקיומם בארץ אבות. וחוסו נא על כבוד הישוב היקר בעינינו ועל אחינו הבונים חרבות ארצינו הרימו קולכם ברמה, מן גערתן ינוסון ומקולם יחפזון, ואז יבוא שלום בשערי ציון וירושלים, אמן.

החותמים בברכה למען כבוד ד' ותורתו.

ח' סיון העתר עיה"ק יפו תובב"א.

רשימת החותמים

שט+שלג

הכשר

מהרב הגאון אב"ד דעיה"ק יפו והמושבות תובב"א
על הסבון מבית החרשת "קרן בן שמן" של ה'
יוסף קידראנסקי ושותפיו.
הרב הגאון הנ"ל הואיל לבקר את בית החרשת הנ"ל בלויית
אחד מבית דינו. ואחרי בדיקות דרישות וחקירות ויראה בעיניו
וימצא הכל בתכלית הכשרות נתן הכשר אשר בזה אנחנו מביאים
העתקתו*) לפני הקהל הנכבד:
ב"ה. אחרי אשר ביקרתי בעה"י את בית התעשיה
למעשה הסבון "קרן בן שמן" להאדון אחינו מר יוסף
קודראנסקי ושותפיו אשר במסיבי עיר לוד העתיקה באה"ק
תו"ב. הנני בזה להודיע לכל אחינו בני ישראל הקרובים
והרחוקים שהסבון הנעשה בבית התעשיה הנ"ל הוא
בתכלית הכשרות ואין בו שום חשש ושום תערובות של
איסור, ומותר להשתמש בהסבון בחזקת כשר, הן לכלי
בשר והן לכלי חלב. ובשמחת לבבי על שכלולי אדמת
הקודש ע"י בניה בונה.
באתי עה"ח לאות אמת אור ליום ט"ז לחודש זיו תרע"י

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

אב"ד דפה עיה"ק יפו והמושבות
(מקום החותם)

(*) גוף ההכשר בבת"י הרה"ג הנ"ל, ראינו בעינינו, ואפשר
לראותו בבית החרשת הנ"ל בלוד, בירושלם אצל הסוכן י'
צערגינסקי.

שיג

שלי"ת ה' לסדר ולפרט הנה כי כן בא את והב בסופה לפ"ק.

שמחת לבבי מבשורות מכתבו אלי כי סוף סוף עבדי רבנן שלמא בהדיהו, עברה כל גבול, ומיום עמדי על דעתי חב"ר אני לכל ת"ח המרבים שלום בעולם, ואף בנידון שלפננו שכל מה שהצליח מעשה שטן בעוה"ר להצמיח קטגוריא בין ת"ח לא הי' בזה שום שינוי דעות עקרי, ועמך כולם צדיקים בעה"ת וכולם לא נתכוונו אלא לש"ש, ומראש הי' בדעתם לעשות כן על פי ההפקר כד"ת, ולא להפסיד ממון ישראל ח"ו, ואלמלא הי' כת"ר מראש רואה את הנולד כי שאלה זו שבאה לפניו בעירו, אינה עומדת להיות נפתרת במקומה באתרי' דמר לבדו, וסוף סוף עתידה לצאת לרשו"ה ולבקש פתרונים בירושלים, בלי ספק לא הי' חדל כת"ר שיחי' להיות נמנה בפתרונה עם גדולי ירושלים שי' ביחד והיו נדברים יראי ה' איש אל רעהו ובאים לדעה אחת ע"פ התורה, והי' ניצלים מלהלכד בפח לעג השאננים שכבר רבות שבעה לה נפשנו מהם. והנה מה שעבר אין ותודה לה' דכבר נתאכל האי תוהא לשלמא, ואת והב בסיפה, ועתה יזהיר כבודו לבעלי המושבות הסרים למשמעתו להפקיר פירותיהם בפני כת"ר שי' ובד"צ ויתן להם שטר הרשאה למכרם בשליחותיהו דרבנן, ולקבל מחר הטורח והמכשירים, ומי מבעל המושבות שיביא תעודה לפה מכת"ר שי' ובד"צ או מהמשגיחים שעשו הכל בהכשר, או גם הבד"צ דפה שי' יתנו לו הכשר ושלום על ישראל ועל דייני ישראל והוא הכלי המחזיק ברכה וישמח לב מבקשי ה' וישמח לבי גם אני.

ידידו דורש שלמה מלונ"ח המצפה לישועה.

חיים ברלין

שטר הפקר²⁶.

אנחנו הח"מ הננו מפקירים הפקר גמור את כל הפירות וכל יכול אדמתינו באה"ק שיש בהם חשש פירות שביעית, ומעתה ידינו מסולקת מכל הנ"ל, והננו משמיטים את כל הנ"ל לכל, והננו מוסרים את כח של כל הפירות ותבואת הארץ הנ"ל ליד מרן הגאון מו"ה אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א אב"ד דעיה"ק יפו והמושבות ת"ו ובית דינו כתקנת חז"ל, ולראי' ואות אמת באנו עה"ח שנת תרע"ן היא השנה השביעית למנינינו המקובל ע"פ הגאונים הראשונים ז"ל נאם.

* *
*

שטר הרשאת בד"צ

אנחנו בד"צ ח"מ קבלנו תחת רשותנו את כל הפירות וכל יכול הארץ שיש בהם חשש שביעית, של כל החתומים על שטר ההפקר המחובר לשטר הרשאה זה, ובכח ב"ד יפה הננו נותנים להם רשות להבעלים של הקרקעות הנ"ל להתעסק בטיפול ובמכירת כל היכול המופקר הנ"ל, ולקחת שכר טרחם ועמלם, ומחיר כל הכלים והמכשירים הנדרשים להפירות הנ"ל וכל היכול הנ"ל, וכל המחיר הניתן עבור הפירות הנ"ל ע"י כל המתעסקים במכירות הנ"ל מיד ליד, או ע"י שלוחם יהי' הכל לא מחיר הפירות כ"א מחיר הטורח והמכשירים כמבואר בההערה של החותם הרצוף להכתבים השייכים לעניני המכירות הנ"ל*, והננו נותנים רשות לבעלי הקרקע הנ"ל המפקירים שימנו ברשותנו שלוחים וקאמיסיאנארין להמציא להם את שכר הטורח והמכשירים הנ"ל וכל מה שיעשו יעשו רק על דעתנו וברשותנו, ע"פ ההרשאה הנתונה להם בזה ולרי' בעה"ח פעה"ק יפו ת"ו שנת תרע"ן לפ"ק.

נאום

נאום

נאום

* בשביעית המחיר הוא רק בעד המכשירים והטורח.

²⁶ אגרת שיג' של הרב קוק פורסמה גם בעיתון. שם, מזכיר הרב קוק את עניין שטר ההפקר והעברתו לבי"ד. גם הרב חיים ברלין התייחס בזה לאגרתו הנ"ל. בעיתון הובא גם שטר ההפקר והרשאת בי"ד, וצרפנום כאן.

שטז

כחלק מהמלחמה כנגד היתר המכירה, יצאה הוראה של רבנים מרבני ירושלים המורים לקנות ענבים ליין מהנוכרים. הוראה זו הייתה חרישית ולא כקריאה שכן לא רצו ללבות את היוצרות. כאשר שמע על כך הרב קוק, כתב לרב חיים ברלין את האגרת המצורפת למטה. כמו כן, יחד עם הרב אהרון ארלאנסקי, הוציא קול קורא שמתנגד לקניית ענבים מנכרים, לא רק משום הנזק לבני המושבות, אלא גם כי יש חשש ערלה וכלאיים בכרמי הגויים.

תחבולה מכוערת²⁷

בה"מוריה" גליון ט' נתפרסמה כעין הכחשה לכל ענין האסור שהטילו הרבנים על עני המושבות. הכחשה זו נתפרסמה בענוה גדולה, באותיות קטנות, בזוית צדדית, וחתום עליה פשוט בן-אמתי, ונאמר בה בדברים האלה:
אמת מארץ! באסיפת חכמים והרה"ג הבד"צ דפעה"ק, בבית הגאון ר"ח ברלין שליט"א (המריה נומר 2) הסכימו להזהיר את מוכרי יין פה, לבל יעשו חדשות בקנייתם את הענבים, רק יקנו במקומות שקנו בשנה העברה למען לא יגרום שום היזק והפסד

²⁷ נתפרסם ב"האור" גליון פה'.

לאחינו בני המושבות. ובדבר יתר הפרטים בסדר מכירת ענבים ועשית היין פעה"ק, הסכימו לעשות באופנים ידועים וכפי מה שאמר ג"כ הרב הגאון אב"ד דיפו שליט"א עת היותו פעה"ק תובב"א בשנה שעברה.

בהיות שאין שום חתימה של בן-סמך על הדברים האלה אין להם שום חשיבות רשמית, ובאמת, איך אפשר שתבוא הכחשה רשמית על מעשה שנעשה במעמד בד"צ ושני שליחי המושבה רחובות, האדון אסטשונסקי והאדון אלטשולר, שהתחננו במשך שעות רבות בפני רבני ירושלים לרחם על הישוב, וכל תחנתם לא הרך את לבם של ר' דובצה וחבריו, ועל כל דברי התחננים ענו: אסור! אסור! אסור! הלא כתוב בפרוש בתורה: אסור!

ומהי איפוא הודעה תמוהה זו, שנתפרסמה ב"המוריה"? אין זאת אלא תחבולה מכוערת של אחיזת עינים לבני הגולה בחוץ-לארץ. כנראה נבהלו האנשים הטובים האלה מפני הפעולה שיפעל המעשה שלהם בחוץ לארץ, והתחכמו ופרסמו הודעה זו. על כל פנים, יראו בחוץ-לארץ, כי אדרבה הרבנים חסים על הישוב ומזהירים את עושי היין "לבלתי יגרמו חלילה שום הפסד לאחינו בני המושבות!"

זו מהתלה היותר מכוערה שראיתי מימי!

א.

בן-יהודה

* *
*

בע"ה ה' לסדר ווייתם נקיים שנת "פדותך לעמך" מוצא.

מכתבו האחרון המתחיל "עטי תרעד" הגעני, אחרי שכבר הגיע מכתבי זה למכתבי העתים פה, עוד טרם הגיע לדי, ולא אוכל להבין איזה תועלת הי' לי בזה, להוציא מכתבו זה לרשות הרבים, ולא הועיל בזה אלא לבזות ת"ח ולהוסיף חילול ה' ולחרור ריב, שרא לי מארי'.

ובעיקר דבר מכתבו, כבר כתבתי לאהובי במכתבי העבר, שהבד"צ דירושלם לא יחשבו שום מחשבה להרע ח"ו, ולא ללכת בנצחון עם

כתר"ה שי' ח"ו, ואינם כופין הר כגיגית על מי ומי לקנות ענבים מישראלים או מנכרים, ואם לא אלמן ישראל, ועוד נמצאו מי שאינם רוצים לקנות ענבי ההפקעה ע"י המכירה וע"י ההפקר, ובוחרים יותר לקנות מהנוכרים, כמו שנמצאו מי שאינם רוצים ליהנות מחמץ שעבר עליו הפסח ע"י מכירה, ובוחרים יותר לקנות הכל אחר הפסח מנוכרים, מי ימחה בידם בזה, וכמדומני שכתר"ה שי' אמר לי בהיותו פה שגם הוא לא יאכל מהפרות של ההפקעה ע"י מכירה כמו שאינו נהנה בלי ספק מחמץ שעבר עליו הפסח ע"י מכירה, אבל הרה"ג הבד"צ שיחיו אינם עושים בזה שום דבר, ולחנם מתמרמר כתר"ה שי' עליהם, ואיש נבון כמוהו מהראוי שיאטום אוזנו מלשמוע כל מוציא דיבה ומחרחרי ריב, והמטים עקלקלותם לא יפיקו זממם, ויאחז מידת הת"ח המרבים שלום והוא ישקוט ומי ירשיע ושלום על ישראל ועל רבנן ותלמידיהון מאת אבי עד ש"ש, ומאת ידידו הדו"ש ושלום תורתו באהבה ומצפה לישועה.

חיים ברלין

ה' כ"א תמוז "לא יתיצבו הוללים" לפ"ק.

מודעה רבה!

מטעם הרבנים הגאונים דאה"ק הי"ו

ע"ד איזה מהמוזגים (מוכרי יין) בירושלים אשר לקחו השנה הזאת ענבים מכרמים זרים שאינם מהמושבות אשר לאחינו, יצאו שני הרבנים מפתח-תקוה, והרה"ג מיפו בדבריהם אלה, הנאמרים לאפרושי מאסורא, וז"ל:
י"ד תמוז תר"ע, מושבה פתח תקוה

כאשר בא לפני ועד שומרי מצוה מירושלים ובקש ממני לחקור אם בהמושבות **אינם בני ברית** שבסביבות מושבותינו שלהם זקנים ואין להם חשש ערלה או לא, ושלחתי אחר שלשה אכרים מאחינו שבמושבתינו **אשר עבדו אצל אינם בני ברית** בהכרמים שלהם, ואחר החקירה והדרישה לכל הפרטים ועדותם של הפועלים הנז' כי לערך **עשרה פרוצנט למאה יש ערלה בהגפנים של המושבות אינם בני ברית** וזה על דרך הממוצע כי בכרמים יש

פ"צ פחות מהנ"ל ובכרמים שונים נמצאים פ"צ יותר מהנ"ל, ואין להאריך ולבאר בזה על הגליון.
ולראי' חתמתי שמי יום הנ"ל שנת הנ"ל פה פתח- תקוה.

נאם אהרן הכהן ארלאנסקי
אב"ד פתח תקוה

הנני מקיים בזה את הת"י ידידי הרב הגאון ר"א הכהן אב"ד דפתח תקוה ת"ו. ואמצא נכון להוסיף מה **שנתברר לי בענין חשש כלאי הכרם** שהוא גדול כ"כ בזמננו בין הכורמים שאינם בני ברית עד שי"ל **שאינ כאן רוב היתר כלל**, ואשרי שומר נפשו מלהלכד באיסורי הנאה הללו וישתו בטוב לב ממשקה ישראל המושגחים מכל אסור בתורה ובמצוה.
בעה"ח ח"י תמוז התרע"ן רחובות ת"ו

הק' אברהם יצחק הכהן קוק
אב"ד דיפו והמושבות

שומר נפשו יזהר מאד בבואו לקנות יין יבדוק אם המוכר יין או המוזג קנה את ענביו מהענבים של המושבות היהודיים
אשר אין עליהם שום חשש של איסור
או כי נכשל בקניית ענבים מהכרמים של הזרים אשר לפי דברי הרבנים הגאונים המזכרים, יש בהם חשש ערלה וכלאים.
לבד מהחשש של מומרים גלויים ונעלמים
וה' ישמרנו ממאכלות אסורות!

שכ

קול קורא זה פורסם על ידי הרבה רבנים כנגד העיתונים "האור" ו"החרות" שפגעו ברבני ירושלים בעקבות מלחמת ב"היתר המכירה". יחד עם כל החותמים נכתב גם שמו של הרב חרל"פ בהדגשה, בהערת שוליים שנכתבה בשולי הכרוז. ככל הנראה, פרסום שמו של הרב חרל"פ לא היה לרצונו. הרב חרל"פ חש צורך וכתב לרב קוק כי הדברים אינם לפי רצונו. מובאים עיקרי הכרוז.

קול מהיכל ד' כנגד מהרסי הדת.

זה שבועות מספר, שעיתוני הכפירה הירושלמים, האור והחרות, הוציאו חיציהם מאשפותיהם להריקם אל לב רבני ירושלים גאוניה וצדיקיה הי"ו לעפר את כבודם בעפר ולזלזל במ כל מיני חרופים וגדופים בלי כל נימוס ובלא ד"א כ"ש, אלא בחוצפא נוראה ומזהמה שאיננה מצויה כלל אצל בני אדם מן הישוב.

וכ"כ למה? מפני שמאנו להסכים ולוותר מדעתם על מצות שמיטת הארץ ועריצי אדם אלה אנשים שאין להם באמת כל מושג וכל הבנה בעיקרי תוה"ק בכלל, ומכ"ש בענין השמיטה שבעיקרו איננו אלא ענין תורני טהור, שכל המו"מ עליו ואודותיו איננו שייך אלא לרבני ישראל נושאי דגל התורה רוצים הם באמצעיהם הנבזים הללו לכפות הר כגיגית, ולהאכיף על רבני ירושלים בכלי המועקה כדי שבע"כ ושלא בטובתם יענו אמן, נגד דעת תורתם ורגש אמונתם, לכל אשר יגזרו עליהם סופרי האור וחביריו, שהעמידו להם פנים כאלו רוצים הם להחזיק את הישוב ולהצילו משיני הרבנים מזיקיו. והנה בכל שידענו כי אין כל המון מאמרי דופי ואוצר של גידופים, יכול הוא להפיל מכבודם של רבנינו וגדולנו וגאונינו צרור ארץ, כי –עפר לפי המחרפים- הלא גם על התנאים והאמורים וביחוד על התנא

האלוקי קדוש ונורא רפב"י ז"ל, לא יבשו להמטיר חרפות ובוז, וזה כמה שמתאמצים בכל עוז לקעקע ביצתם של ישראל....
 לכן מרגישים הננו חובה בנפשינו להכריז בזה ולפרסם לפני כל שוכני ארץ, כי מדעתם של כל קהל יראי ה' וחושבי שמו אשר בירושלים עושים רבנינו ודייננו בזה, הכל מחזיקים טובה להם ואומרים להם יישר, כי רבים מאד הם אשר את הרבנים הי"ו מאשר לצריהם. ולכם רבנינו ומאורותינו אנו קוראים חזקו ואמצו, אל תפחדו ואל תרהו, אל תערצו מכל זלזוליהם, ואל תחתו מכל הפחדותיהם כי ה' עמכם אל תראו! עוד יפלס לו אור האמת נתיב והבריק חצו כשמש....
 הב"ד הבאים עה"ח למען כבוד התורה הק' וגאוניה ומחזיקיה*²⁸

*... ונראים כאוהבים בשעת הנאתן וכאלו לוחמים מלחמת הדת ועיניהם טחו מראות שכבר נתגלה קלונם וכבר ידועים בעלי טובות הללו ומפורסמים לצוררי ישראל שאין להם כל חלק ונחלה בעם ד' ודבריהם לא יעשו פרי כמו שנאמר לא ירעו ולא ישחתו בכל הר קדשי, וכל בית ישראל ישמעו לכל דברי "הגאונים" שהחליטו בשנה העברה בדבר ההיתר שהמציא הרב קוק שהוא בטל מעיקרו, ה"ה הגרש"ס ז"ל ויבדלו לחיים הרידב"ז שי' והגר"ח שי'. ובגרש"ס ז"ל אמר לו בפה מלא כי ההיתר הוא בשר נבלה ממש.

... גם אני הנני להביע תוקף צערי על חילול השם וחילול התורה וחילול כבוד ירושלים וגאוניה שמחולל בידי פריצים, יתן ד' שלום על ישראל ורבנן.

יעקב משה

חרל"פ

²⁸ כאן באו מקום חלק מן החותמים על הקריאה.

שליד²⁹

מראשון לציון קבלנו את נוסח המחאה הגדולה של הישוב הבריא והרענן נגד מעלליהם של רבנים חשכים אחדים וזו היא נוסחת המחאה:
לאספת המחאה נגד תעלולי אי אלה מרבני ירושלים בדבר ענין השמיטה התאספו בראשון לציון ביום א' ב' ז' תמוז בבית העם ועדי המושבות מראשון לציון, מרחובות, ואדי חנין, עקרון, גדרה, קסטיניה, באר יעקב (מפתח תקווה הביעו את צערם שאינם יכולים לבוא מסיבת אסון פתאומי אשר קרה שם).

²⁹ מתוך "האור" גליון קכ

... בית העם היה מלא עד אפס מקום והאספה נמשכה משעה שתיים וחצי עד חצות הלילה, ואחרי וויכוחים ארוכים בחום וההלהבות נתקבלו ההחלטות האלו:

אספת המחאה שמעה בכובד ראש ובדאבון לב עמוק את כל ההרצאות והויכוחים על דבר האיסור הגלוי וה"חרם" בחשאי אשר גזרו אחדים מהרבנים הדיינים האשכנזים בירושלים על פירות ארצנו בשנה הזאת, הנחשבת לשנת השמיטה, וכן על דבר החוזה אשר בעזרת והסכמת הרבנים הדיינים האלה עשו אחדים ממוכרי יין בירושלים עם הנכרים להתחרות עם אחינו חלוצי הישוב החדש בא"י ועם פרי אדמתם שעלה לעם ישראל בכל כך הרבה עמל ודמים.

ובשום אל לב:

- (1) כי היתר השמיטה שהנהיגו הרבנים גאוני וגדולי ישראל ז"ל בשנת תרמט ושנתאשר מטעם הרה"ג קוק מיפו, הוא היסוד אשר על פיהו הננו נוהגים בשנות השמיטה מאז ועד הנה.
- (2) כי כל מעשי הרבנים הדיינים שבירושלים בענין השמיטה, האיסור הגלוי בתחילה והחרם החשאי עכשיו, מטרתם אך להכעיס את האכרים העובדים את אדמתם ונהנים מעמל כפיהם והמה כצנינים בעוני אלה האנשים החיים על הבטלה, העצלות והקבצנות.
- (3) כי הרבנים הדיינים האלה, ובראשם המכנה את עצמו רידב"ז אומרים לאסוף מאת נדיבים שונים כסף לטובת שומרי שביעית וכל ענין השמיטה נהיה להם ע"י זה פשוט עסק של שנוררות חדשה
- (4) כי מעשי הרבנים הדיינים האלה, המתאמרים לנושאי דגל התורה והיהדות, והמתאכזרים לאסור פרי עבודתם של אחינו בארץ יהודה ולעומת זה תומכים בפרי זרים הצוררים לנו בנכליהם על אדמת אבותינו, כי המעשים האלה עוטים בושה וחרפה על כל ישראל ומעוררים בלבנו ובלב בנינו רגשות היותר מרים ונוקבים עד הנפש.

החליטו:

- (1) כי הננו עומדים על יסוד ההיתר השמיטה שיש לנו מגאוני גדולי ישראל ז"ל משנת תרמ"ט עפ"י ההיתר הזה הננו נוהגים, ובשום אופן לא ניתן להוסיף על ההיתר הזה העומד וקים משנת תרמ"ט שום חומרות והוספות.
- (2) להודיע גלוי לכל כי בתי הדינים של האשכנזים הפרושים העומדים כעת בירושלים הם למטה מכל בקורת ואינן כדאי כלל להקרא בשם בתי דינים. להדיינים אין כל ידיעה קלה בהוויות העולם. אין להם

כל לב רגש לעניני כלל ישראל. שבאי הישוב החדש הם תכלית שנאה ומיום ששקעה שמשם של המאורות הגדולים, יש קופצים בראש ועושים בהבד"צ כל מה שלבם חפץ. בתי דינים כאלה העומדים כעת מטילים חרפה על עם ה' ועל ירושלים עיר קדשנו!!! ממילא מובן כי לאיסורים וחרמות היוצאים מבתי דינים כאלה, ממחריבי הישוב, אין כל עסק כלל, כי הם בענינו עוכרי ישראל, בוגדי עמנו וכל שומר נפשו ירחק מהם!!

(3) אין לנו חלק ונחלה עם מוכרי יי"נ שהתקשרו עם המכרים והוציאו פירות אחינו מפני פירות צוררינו. מהראוי לבלי לבוא עמהם במו"מ ולהתרחק מהם כמו שמתרחקים מעוכרי ישראל.

(4) בתור אמצעים עקריים ללחום נגד כל הקמים עלינו מבית ומחוץ הננו חושבים לנהוג:

(1) להשתדל להרחיב את הישוב החדש ביחוד ע"י התרבות הפועלים העברים מבעלי המלאכה בכל מקצועות הישוב.

(2) לחזק את הישוב העברי ע"י הסתדרות עברית כללית של יהודי א"י, להחל מבני הישוב החדש ולהכניס לאט לאט את כל היסודות הרעננים גם מבני הישוב הישן.

ספר לפלגות ראובן

הפותח והחותם כל מסכתות הש"ס בחילוקא דרבנן ומחבר סוף כל מסכת לראשיתה או למסכת הסמוכה לה כפי סדר הש"ס ומקשרן אחת לאחת בפלפול של הלכה ואגדה בדרך ישר ונפלאה בדברים נכונים וערבים, נחמדים וטובים בע"ה.

... ביתר שאת נכבדים וחשובים המה מאד עשרת הפרקים מי"ג עד כ"ג. הם עיקר וגוף הספר ובהם נראה את כל השקפותיו ונלמוד לדעת את הכתות השונות אשר סבבוהו. הצדוקים לא התנהגו כשורה כיאות לאנשים חשובים וקרובים למלכות, כי אם התעיבו עליה ועקשו הישרה, הם הרבו שחוק וליצנות נגד הפרושים בהפיצם לפעול כזה עליהם, לכן נגדם, עוד בתחילת ספרו, למד בעל תד"א³² "לדעת לשמור את דרך, זו דרך ארץ שדרך ארץ קדמה לתורה (פ"א); לכן בכל מקום שמזכיר "עוסק בתורה, מדרש, הלכות ואגדות שהם נגד הצדוקים מוסיף גם כן "דרך ארץ", שהוא נראה בעליל שהוא גם כן נגד דרכי הצדוקים ומעשיהם. ביותר הרבה בזה הענין של צחוק וליצנות בפרק י"ג: "ישמור אדם את עצמו שלא ירבה שחוק, שיחה ותפלות", ולמען למדם את דרך הפרושים יעץ לכ"א להנהיג א"ע בי"א מדות הללו: יהא עניו בביתו, חסיד בשיבה, ערום ביראה וכו' שהן כלן דרכי הפרושים התמימים. ומסקנת דרשתו היא: "כל הממעט כבוד שמים ומרבה כבוד עצמו, כבוד שמים במקומו עומד וכבוד עצמו מתמעט" ואלה שבקשו להרבות כבוד עצמם ולמעט כבוד שמים היו הצדוקים, שהתגאו בלבבם בהיותם קרובים לחצרות המלכים..."

³¹ מתוך מאמר שני בספר "ספרותינו העתיקה", הנקרא "לתולדות המדרש תנא דבי אליהו".

³² בעל "תנא דבי אליהו".

שומד

האורתודוכסיה האמתית- בפולטובה.

האריך עלינו הרב טוקצינסקי בדבריו, שכשהם לעצמם הם, אמנם, נחוצים כולם מאד, ובתור ענינים פנימיים להם הזכות לתפוס מקום ראשונה ב"המוריה", אבל בין כך וכך זקפו עלינו חובות רבים מה שהעיתון עצמו בתור עיתון מחייב להתעסק בהם, ולהשיב עליהם.

ובבוא עתה, בסבת³³ בהמשך מאמרו של רב טוקצינסקי, אנו רוצים להשתמש בהכשרה זו, ולסלק, לפחות לאחר מבעלי חובתינו. והאחד שזכה במעשיו היפים לקבל מאתנו סלוקי= תשלומיו קודם קודם- הוא הרב הפולטביי...

בשביל אלו מקוראינו שלא זכו עדיין לשמוע את שמע האיש הגדול בישראל הזה, ומפעליו הגדולים בבית ישראל, היה מן הראוי להקדים מעט מהביוגרפיה שלו, כדי שידעו עם מי יש לנו עתה עסק, וזה נעשה אבל בקיצור :

רב זה, בין כל מעלותיו שאין להם מספר, יש לו גם חוש ריח ראוי לחלל, ולפי נשיבת הרוח הוא יודע בכל פעם איך לאחוז את דרכו, והיכן לשום את פניו.

בראשית צמיחתה של התנועה הציונית ראינו את הרבני הזה במשך כמה בין הדורשים לציון, ומתחכך בצדם של עסקני התנועה בעת ההיא, אבל, מכיון שהמזרחי עדין לא היה, והרבנים הגדולים בכלל יצאו כמתנגדים- מובן שאותה המשרה בתוך התנועה, שאליה כון הרב הציוני הזה, לא השיג, כי רוב הבוחרים הציונים בעת ההיא לא היו מאותו הסוג שיבחרו ברב בתור מנהל.

ובין כך מצא הרבני הזה את עצמו מקורה מכאן, וקרח מכאן, כי בחוג הרבנים נפסל לגמרי, ואצל הציונים לא מצא, כלומר לא נתנו לו את שאהבה נפשו- קם אז הרבני הלז בנפשו מאמר הסליחה: "וממכה עצמה- מתקן רטיה". מה עשה? הפך את פניו ונטפל שוב להרבנים בעל כרחם, והתחיל ללחום מלחמתם, וללכת חלוץ לפניהם.

³³ נחסרה פה מילה

אז הוציא ספר שלם נגד הציונות בשם, "ציון במשפט" והשתדל שם בכל האפשר לקרב לו את דעת הרבנים ולפיסם, כי זה היה אצלו העיקר, ואחר כך הוציא לשם זה גם ירחון רבני בשם "הפלס", שעשה בשעתו רושם בעולם האורתודוכסיה.

עד כמה שעלה זה בידו להתרצות אל הרבנים בראשי אויביהם, אין להחליט בודאות, כי גם כיום עוד הרבנים הגאונים מריחים בו ריח של בעל תשובה שאין צדיקים גמורים יכולים לעמוד בו, ובפרט אם התשובה תלויה בדבר... אלא שתקו הרבנים, ושמו יד לפה. הכירו הרבנים וידעו את מעמדם, עד כמה שהוא דל, ועד כמה שחסר בו כח לוחם בכלל, וכח- לוחם ספרותי בפרט, וזה בא מעצמו ומתנדב, יוצא ללחום, ואמנם זורק מרה ומרעיש את העולם כולו- טוב אין להרבות בבדיקה בשעת הדחק, בשעה שיש לעשות לה'... אורתודוכסיה מסכנה!

אבל בכלל עלתה לו תחבולתו זאת על הצד היותר טוב אצל הרבנים הקטנים והבינונים, והעיקר אצל ההמון האורתודוכסי כלו: הרב הפולטבי, זהו היחיד בדור, אלף המגן, החרב הנוקמת, הלוחמת מלחמת מצוה וחובה בעד כלל ישראל.

וכן יצא לו הרבני הפולטבי הזה ממחנה הציונים בגפו- להיות עמוד ימיני בבית היהדות האורתודוכסית, ובשובו מהמלחמה כיפתה בדורו, התנשא מעצמו לפטרון, ומכניס ומביא בבית ישראל, ובצר לו מקום- שרטון בק"ק פולטבה הקדושה, השיג גם כן מאיזה מקום אלף ר"כ במזומנים, והתחיל להוציא לאור את "המודיע"... (מה הוא מודיע?)

משמה הוא מוציא מלפניו משפטים חרוצים על כל הנעשה והנשמע בבית ישראל, מקרוב ומרחוק. ומשמה מלאכיו יוצאים אל כל קצוי ארץ, מקום אשר שלומי אמוני ישראל נחתים.

משמה ברקים יצאו, והזיזים יצאו חוצץ, ודברים בפיהם: על הר ציון ששם- אויה! אני, אליהו, עקיבא, רבינוביץ. החונה פה, ק"ק פולטבה, גוער בנזיפה ברבני ירושלים על שהעיזו לאסור השנה פירות שביעית!

אבל הרגש הקונדס, וחוש הריח שלו אמר לו תיכף שהרוח מנשב בצד אחר... ובינו לבין עצמו הודה על האמת ואמר: רבני ירושלים בכך מאזנים, והרב קוק בכך השניה- צריכים, ומוכרחים הירושלמים להכריע... בגליון השני כבר מצאנו מעין פיוסים לדיני- הצדק הירושלמים ומנה יפה כדבעי להרב קוק...

זהו הרב הפולטבי, וחושו המהולל. וזהו מי שיצא באחד מגליונותיו של המודיע ופגע באופן גם מאד גם בהמוריה.

בין כל התלאות והמלחמות שעברו עלינו, הנה הראשון היה בן צבי הסוציאל דימוקרט, אשר קרנו עוד בתחילת הדרך והתגר בנו מלחמה. אחר כך נטפל לנו פרופיסור שץ ותבענו לדין, והוא לא בא בגפו כבן- צבי המסכן, אלא הביא עמו הילות וחיות, ועד היום הזה עדיין הוא פוקד עלינו על ידי עושי רצונו, את עוננו בכל עת מצוא. אחר כל בא עלינו ענין השביעית, ומשכנו עלינו את חמתו וכעסו של כל הישוב החדש, בזה שעמדנו יחידים, ואפילו לא המודיע, לצד הרבנים, ותבענו זכותם וצדקם- ולסוף כשכבר עברנו את ים התלאות במלחמתנו כלפי חוץ, ב"ה, לא כמנוצחים, וכשכבר בקשנו לישב בשלוה, בצל קורתנו, כלפי פנים- קפץ עלינו רוגזו של הרב הפולטבי, ודוקא הכלפי פנים ב' לא ישר בעיניו, זה הכלפי פנים שזכה לכל כך ישור כח מכל גדולי ירושלים, שזה אין ספק שהרב הפולטובי נופל מהם גם בתורה, וגם ביראת שמים, - זה הכלפי פנים לא ישר בעיניו, והוא מוצא בו נגיד לאורתודוקסיה....

הנה לכם רבותי מורה דרך באורתודוקסיה, ומפולטבה תצא תורה לכל ישראל!

ולו היו דברי הבקורת נאמרים בלב שלם, ונושאים עליהם חותם של רעה פנימית אמיתית, הינו גם אנו מתחשבים עמם כהוגן, והיינו משתדלים לבאר את כונתנו האמיתית הרצויה, ועם זה להסיר את הטעות מלב הטועה, אבל החותם שהדברים נושאים עליהם, הוא חותם הפולטביות, והריח נודף מהם, הוא ריח של ר"כ....

חושש הפולטובי שמא יברא עוד כלי- מבט להאורתודוקסיה והשלט היפה של זה האחרון מכאיב לו באמת, בידעו את נפש בהמתו... ויש אם כן לחשוש לצנור ההשפעה, כי זה העיקר, האלף ר"כ....

אבל רבני! טעות גדולה טעית. לא מפיק חיה האורתודוקסיה, ואף לא אנחנו, ומשפטך זה שהוצאת על המוריה בכלל, ועל המאמר כלפי פנים בפרט יכול רק לשמש לנו בתור קנה מדה, למוד בו את עומק השגתך במושג "יהדות", וידעתך בספרות להבין דברים אחדים פשוטים, שפה בירושלים כל אחד ואחד אף מהיותר חרדים הבינם כמו שהם, ולא באו עליהם שום אחד בעקיפין כלל.

והשלט שלך המצטיין "ביפיו" מעיד גם הוא מצד שני עד כמה שטעמך ערב בעריכת עיתון, ואוי לה לעלובה זו, האורתודוקסיה המסכנה, שצריכה להשליך יתבה על לוחמים שכמותך, ללחום בעדה מלחמת מצוה (לא לשם אלף ר"כ) ולכונן לה בסיס ומעמד בין גלי העת החדשה....

תקוות גדולות יש לה לעלובה זו לתלות בך.

שמה³⁴

לכבוד הרב הגאון ה"ה כ' א.י. הכהן קוק שלום!
באים אנחנו אליו עתה בבקשה שטרם שנגשים אנחנו לזה עלינו לבאר לפני
כ' את מצב מושבתנו הנוכחי: אחרי המלחמות והתלאות הרבות אשר סבלנו
במשך העשרים שנה הן מרוע דאקלים, הן מחסרון ידיעת הארץ ומנהגיה והן
משכנינו הרעים והממשלה הקודמת, נוכל להתפאר כי אנחנו קבוץ קטן של
חלוצים נלחמנו בכלם גם יכלנו- הגם כי שלמנו בעד זה במיטב דם אבותינו

³⁴ מות "האור" שנה ב' גליון קלא

אחינו וילדינו, במיטב שנותינו, כספינו וכוחינו, אבל בכל זאת נצחנו ובידינו עלתה כי אחרי השבחת האקלים ע"י החפירות והנטיעות, נמצא כעת למושבנו ישוב תמידי בערך ארבעים משפחות מתנחלים ותושבים לבד פועלים, ס"ה בערך מאתיים נפש יהודים. גם הרבה צרכי ציבור סדרנו בה כמו בית כנסת, בית ספר, בית מרקחת, באר ומשאבה, ובעת האחרונה לקחנו לנו גם רופא תמידי ושומרים יהודים להמושבה, התבואות והנטיעות שלנו. לולא התקונים האלה אי אפשר לנו בשום אופן להתקיים בהמושבה ולחיות בה חיי ציבור תמידי.

כל הדברים הנזכרים למעלה וההוצאות שעלינו בדבר שמירת הגבולין אשר שכנינו בראותם אותנו קבוץ קטן וחלוש על שטח אדמה גדול כזה החלו ללטוש עיניהם על גבולי אדמתנו והחלו לעבוד את אדמתנו. אנחנו לא נתנו להם לבלוע את נחלתנו, הדבר הגיע גם למהלומות והכאות וכל זה עלתה לנו התושבים הנמצאים המושבה בערך ארבעים משפחות מתנחלים יקרים ועמל רב.

רוב המתנחלים של מושבתנו הנמצאים בחוץ לארץ, לא מצאו אפילו לנחויץ להשיב על מכתבנו, ששלחנו להם בדברים כאלה בהיותם בטוחים בנו, אחרי ראותם את אומץ רוחנו במלחמתנו את התלאות כי בודאי מפני עסק ממונות לא נעזוב את המושבה. המה צדקו בבטחונם כי באמת הוצאנו סכומים גדולים ועצומים והעמדנו את עצמנו ורכושנו בסכנה גדולה למען לא להניח לזרים לרשת חלקי נחלת מושבתנו הרחוקים השייכים לאנשים כאלה אשר אפילו באנחה לא חפצו לעזור לנו בעת שפנינו אליהם בצעקת עזרה, כי נחויץ לנו רופא מומחה תמידי בהמושבה, אשר בלי זה לא נוכל לחיות וכל עמלנו ח"ו יעלה בתהו ומושבנו תשאר בידי זרים. כל ההוצאות האלה אשר המתנחלים מפה שלמו אותם במיטב כספם ואשר כמעט עלתה לכל משפחה ומשפחה עד חמש מאות פרנק לשנה. מההוצאות הרבות האלה התאספו במשך כמה שנים לסכום עצום מאד אשר ביחד עם הרבית עולה בערך לעשרים אלף פרנק, אשר זה הוא גרעון כללי של המושבה, לבד מיתר ההוצאות אשר שלמו היושבים פה בכל שנה ושנה ומהצדק והיושר אינו חל רק עליהם וכי אם גם על המתנחלים היושבים בחו"ל. והנה בסוף הקיץ הזה נלאו בני המושבה לשאת בעמל ההוצאות והחובות של המושבה, קראנו לאיזה עסקני הישוב מיפו לבא לסדר פה דברים הרבה בעניני ההנהגה ועול ההוצאות אשר חל על היושבים פה להתייעץ עמהם ולסדר את סדר גביית החובות מהמתנחלים היושבים בחו"ל וגם ההוצאות החלום עליהם להבאת האדונים הנזכרים מרדכי בן הלל הכהן, א. רופין ומר מ. שיינקין ואחרי שראו את חשבונות המושבה בעד השנים האחרונות ואחרי שקלא וטריא

בדבר זה מצאו כי הדופיציית הנמצא כעת על בני המושבה היושבים פה לשלם סכום יותר קטן בערך ועל המתנחלים היושבים בחו"ל לשלם את הרוב.

יש מתנחלים כאלה אשר במשך עשרים שנות התנחלותם בהמושבה לא הכניסו אפילו פרוטה אחת להוצאותיה ובאם שיחשבו רק את הנכסי דלא נידי שרכשה לה המושבה במשך הזמן יעלה על חלקיהם יותר משני פרנק לדונם! מלבד הוצאות משפטי הגבולין, משרת הרפואה, שמירת האדמה ונושא משרה אשר גם עליהם בלי שום ספק להשתתף בזה. בנוגע להוצאות הציבוריות על להבא שיעלה לסכום ששה ושלושים אלף פרנק מצאו המה כי אחרי נכוי סכום היותר גדול מההוצאות שחל רק על היושבים פה, הכנסות המושבה מחכירת אדמת המתנחלים שיושבים מחוץ להמושבה עולה סכום ההוצאות מחמשה ושישים עד חמשה ושבעים סנטים לדונם בכל שנה ושנה, והערבון המיוחד הנמצא אצלנו מאתם זה הוא אדמתם. ע"כ רבנו הנכבד אנו מציעים לפניך את הענין הנכבד הזה ואתה ביחד עם הבד"צ תיטיבו לעיין בזה ותשתדלו לפרסם את הדבר בעתונים למען יודיעו גם למתנחלי מושבתנו אשר יושבים בחו"ל- כי ימהרו לגמר אתנו את חשבונותיהם למען לא נסבול מזה יותר מדי כבר סבלנו עד עתה. בתקוה כי כבודו ימלא את בקשתנו במלואה ויאשר את החלטתנו זו.

הננו חותמים ברגשי כבוד ובברכת ציון
י' פיינברג (יושב ראש), ש' שניירסון, מ' וזלינסקי, מ' רוטמן, א' פמסונוב,
צבי בוטקוסקי (מזכיר המושבה)

חדרה ט"ו שבט תרע"א

כתב הרב ישראל בנדיט פיוולזאהן:

"...אז לפני שלוש יובלות שנים, כאשר קמו מושיעים לישראל מלאים רוח פרצים מן החוץ להפג תורה מישראל, כאשר ראו בה מחיצה מבדלת בין ישראל לעמים ומפריעה אותו מלהשיג זכויות אזרחיות...באו בערמה, לאמר: אמנם חלילה לנו להדיח את בני ישראל מתורת ה', אך די להם בלמוד "כתבי הקדש" בלבדם...אבל דבר זה נעלם מהם כי "לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל, אלא בשביל דברים שבעל פה" כי כתבי הקדש כמו שהם כתובים לפנינו אפשר לכל נעוי לבב לגלות בהם פנים שלא כהלכה...ואמנם החלו את אשר יזמו לעשות, לחלל את הקדש בבארם גם את ה"קדש קדשים" דרך חול, ויהי להם דבר אלקים חיים, כדבר מחוקק אנוש, דברי נביאיו כדבר חכמי המדינות, שירת שרי קדש כשרי חול.

ההלו וגם כלו חיציהם בחומת ישראל בהציגם סמל הקנאה המקנא בהיכל הקודש, היא בקרת המקרא אשר בחמת קנאה (כי באמת מכורתה מבחוץ, מהמקנאים בנו ובאוצרות חיי הרוח אשר לנו) תעש שמות בכל שכיות חמדתנו: את תורת ד' עשתה קרעים קרעים, את דברי נביאי האמת וצדק, הפכה לחזון בדים. תגזל דברי נביא זה ותשים בכלי נביא אחר. צחוק מכאיב לב הוא לראות בקום אחד מהנחשלים, לגזל ממלכנו העזוז וגבור את ספרו התהילים. ואמנם האם לא רשע כסל הוא כי באמת אך לדמות או לרמות אחרים שכמותו, שמי שהוא רחוק מאד ברוח בזמן ובמקום מזמן החתם מקראי קודש, ישער בשכלו ויכון לאמת, מי מקדושים כתב ספר זה ומתי נכתב ספר זה ועוד נכון יותר מאשר ידעו בברור חכמי התלמוד, תלמידי הנביאים הקרובים למו ברוח בזמן ובמקום. ואיכה יוכלו אנשים אשר כל שיחם והגיגם בשפות זרות לסרס את המקראות, לשבשם ולהגיהם ככל העולה על דעתם הנבערה מרוח הקודש ומלשון הקודש. והיו דבריהם החפשים אשר השליבו באמרות קדושי עליון כחוחים בין שושנים-וכך היו שדמות הקודש, מרמס לכל לועז ונבער מדעת קדושים ומשיחם

³⁵ מאמר זה פורסם ב"העברי" והבאנו את עיקרי הדברים.

והגיגם... ובתולדות ישראל נראה אמנם חזיון נשגב ומבהיל יחדו: כמה מרץ, כמה עבודה, כמה יגיעת בשר ורוח השקיעו בזמן זה בחכמת תולדות ישראל, על מנת להרוס בניין ישראל עצמו... אמנם כבר הגיע המועד, כי כל איש בישראל אשר זיק אהבת עמו עוד לא נכבה בו, לעת כזאת אשר מגפת השכל ואלמן גברה, לעמוד בין המתים ובין החיים לעצר את המגפה האיומה. להשקות סם חיים, לכל מחמדינו אשר חייהם יקרו לנו מאד. ושקוי מרפא זה ינתן רק בכלי טהור, על טהרת הקודש ללמד לבני ישראל תנ"ך אך עם מפרשיהם אשר ינקו חכמתם מלשד התורה בעצמה, היא התורה המפורשה בעל פה, להשקות צעירי הצאן אך מבאר חפרוה שרי התורה מני הראש בזמן ומעלה פרשנדתא רש"י ז"ל, אשר אין ערוך לו ברוב גאונו לחדור עד עמקי צפונות המקרא, בגודל כשרונו בדעת שפת קדשנו, במתק שפתיו ובקצורו לשלב פרושי רז"ל האמתים בכתבי קדשנו, עד האחרון בזמן רמ"ל מלבי"ם ז"ל, אשר בטעמו הטיב בפרושו הנפלא ובלשון לימודים אשר חננו ד' היה לברכה בזמננו... למוד תנ"ך ע"פ מפרשים אלו יפיח בצעירינו רוח חיים של אמונה בה', חיים של אהבת תורה, חיים של אהבת הלאום, חיים של כבוד בגאון יעקב, חיים של בטחון בחסדי ה', חיים של תקוה לישועתו "כי חיים הם למוצאייהם ולכל בשרו מרפא"... אך עתה אשר עסק התורה רפה מאד לדאבוננו, ומחללי שרי קודש קמו גם מבפנים, וגם מבחוץ יחדו לאהלינו-הקים לנו סופרי תולדות ישראל סופרים מומחים ומובהקים, חכמים מחוכמים, אנשי אמונה לאומנתם ולאומתם, אשר ערכו מחי קבלם נגד כל זר יהיר המעליב במלאכי ד', הרסו כל טיח טפל מעל אדמתנו ויקימו בניין ונשא בנין עדי עד. הרב הגאון התלמודי החכם המובהק רי"א שליט"א בספרו "דורות הראשונים" הראה לנו נפלאות, ברוב גאונו הרס דברי הצרים על ישראל ועל רבניו, הוא צלל במים אדירים בתלמודנו, והעלה רב פנינים יקרים, אשר נהפכו בידי קמינו לנבלי חרש; ויאר נתיב בתקופה הכי עמומה בתולדותנו, תקופת הפרסים בתבונה רבה, ואור חדש גלה לנו בתולדות הגאונים ברב כשרון. כל המתבונן בספרו הנעלה והנפלא, ישתומם על רב גאונו ורב כשרונו של הגאון המחבר המבקר הנאמן. ואם הוא הגאון הלוי הקים לנו מגדל עוז לבקורת תולדותנו, קם הרב החכם הגדול הסופר הנמרץ והנעים ר"ז יעבץ נ"י ויבן לנו בית רם ונשא היכל תפארה ל"תולדות ישראל" כי אין כספרו "תולדות ישראל" ליושר ואמונה, ואין כמוהו לחן ויופי, בתבונה רבה, בסדר נפלא ובשפה נעימה שאין ערוך לה לקט את כל אבני הקדש אשר בתולדותנו הארוכה וישימם אחת אל אחת ויכונו בנין עדי עד בישראל לשם ולתהילה ולתפארת... כל המתבונן ב"דורות הראשונים" וכל המסתכל ב"תולדות ישראל" ועמד וישתומם

מחרדת הכבוד על אלפי ענקי הרוח אשר בקרבנו, על חכמתם הרבה, על ענותם היתרה, על דרישתם הנפרזה לאמת, על מסירתם בכל לב ונפש לעמם אשר אהבו סלה. ישתומם מחרדת הכבוד, אך גם יפחד וירחב לבבו, אמנם כל אלה לנו...

יהודי מארץ ישראל

אין אני חרד, אבל כל יהודי, תהינה השקפותיו מה שתהינה, אם אך לאומי הוא, ואם רק עבודת הישוב בא"י מענינת אותו-אינו יכול להסיח דעתו מאותה עבודה ההולכת ונעשית בא"י על ידי החרדים... במינסק שברוסיה מת בימים האלה אחד מן המוכיחים היותר מפורסמים, שהיה נודע בקרב ההמון העברי בשם ר' אליקים גיצל. על אודות המנוח היחיד בדורו הזה, אשר כרוב למעריציו כן רבו מתנגדיו, מוצאים אנו ב"הד הזמן" את הדברים המצוינים האלה: "...והמקנא הגדול לה' צבאות הצטנן אחרי הסלודים של אחת הדרשות ומת. נסתלק המוהיקאני האחרון" ... כתב יוסף הפטמאנ:

מעשיות

"אני יושב וקורא בספר אגדה/בספר אגדה המלא בלהות/ספור הבדים בקוסמים ונסיכים, /בקוסמים ונסיכים ובנות מלכה נאות... פתחתי הספר ולא אדע מדוע! /ולא אדע מדוע זה כבר אקראהו! /הספור הוא חדש וטרם עוד קראתיו/ וטרם עוד קראתיו-כבר אדע קצהו: הנסיך יגולגל בצבי או באיל... /הצבי או האיל יזנק ביער... /יפתו תעצר בארמון העתיק... /הארמון הוא עתיק... ונחשים בשער... ואחר בא יבוא הקוסם השני. /הקוסם השני הוא רחמן ונעים: /לחש אך מילה-ונסו הקסמים... /ונסו הקסמים, וסרו הפגעים... אני יושב ומעלעל העלים הישנים... /העלים הישנים רטובים בדמעות... /אני קורא מעשיה בנערים החורים... /בנערים החורים, בנערות הנאות... פתחתי הספר ולא אדע מדוע! /ולא מדוע זה כבר אקראהו; /הספור הוא נושן. וטרם עוד קראתיו/ וטרם עוד קראתיו-וכבר אדעהו: הוא ידד ללחום מעבר אוקינוס... /מעבר אוקינוס געגועי הנער... /ותשב הנערה אל מכונת התפירה... /ומכונת התפירה לא תחריש הצער... ולא יבוא הקוסם... הימים הכהים, /הימים הכהים ממשמשים, באים... /העלם-הזדקן, הנערה-כבר ריבה... /הנערה-הריבה-פניה כה רעים..."

כתב ד"ר יצחק צבי אייזנברג:

"הנה לכל עם ועם ישנן הגדות. כל עם ידע לספר בספורים נעימים ובשירים נעלים נסים ונפלאות מחיי אבותיו הראשונים ומחיי גבוריו, אשר ראו חיים בטרם היותו לעם, ואשר בעזרתם הצליח בידו להכניע את מתקוממיו ולהיאחז בארץ, אשר אליה נשא את נפשו. כל עם ועם יאהב לצייר בציורים נעלים את מולדת ראשיו וגדוליו ואנשי השם, מעשיהם ומותם... ובקום דורות חדשים, דורות, אשר רק לשמע און ישמע שמץ דבר מפעלהם, זה דרכם לעשות על כל אשר ישמעו נוספות ולהוסיף מעללים אשר בדמיון יסודם... זאת היא תעודת חוקר נאמן בדברי הימים, לברר וללבן האמת מתוך השקר, ולספר לדורם המעשים והפעולות, אשר חלפו כמו שהם... אין עם, אשר מעשי גבוריו נשארו חרותים על לוח לבו ואשר את חיי ראשיו ומנהליו לקח לו לקו ולמשקלת כעם ישראל. סבת הדבר היא, כי אין עם מעמי הקדם, אשר האריך ימים כישראל... גם העמים, אשר אליהם הובילו אותם רגליהם לגור אתם, הטו לפעמים אוזן קשבת לשמוע הספורים היפים וההגדות המצוינות, אשר ספרו להם בני ישראל ואשר לאט לאט מצאו מהלכים באופן זה לספרות העמים האחרים... אין מספר להתורות והחקים, להרעיונות והדעות, אשר לקחו שני האחרונים (ישו ומוחמד) מהיהדות ולא נשגה אם נחליט, כי החלק היותר נעלה בהקוראן, אשר רק בו הצליח בידי מוחמד לפעול פעולה עזה על לבות שומעיו, הוא חלק ההגדות מחיי הנביאים..."

כתב יהושע גורדון:

"... מפליא אותנו גם האקלים המבריא בסביבה זו המתבלט יותר על הפנים המלבבות עם הלחיים האדומות של הרבה מבנות הארץ שפגשנו על דרכנו פה..."

שסד

בעזה"י ה' קרח (תרע"א) עיר קדשנו ירושלים תובב"א

הדרת ישראל ועוזו, רכבו ופרשיו, זיוו ומאורו, אור האורות מרן יצחק הכהן קוק שליט"א, אב"ד דעיה"ק יפו והמושבות תובב"א.

אחדהש"ט גאון קדושתו שליט"א- בשם רבים מידידינו אשר מנוני לשליח מצווה לשאול פי גאון קדשו, ע"ד שמוצאים המה למכון להדפיס בעתון "המורי" את חליפת המכתבים של רבני ירושלים והדר"ג אודות השגחת תרומ"ע³⁶. ונמוקם עמם להראות קבל עם, כי אך שלום ושלווה שוררים בין רבני ישראל והדר"ג, ועוד כמה טעמים, אשר בגללם זה הפצרוני ובקשוני

³⁶ ראה אגרות שיג ושטז בספר זה. אגרות אלו הובאו באותו גליון בחבצלת

לשאול פיו קדשו אם מסכים לזה, כי לא יחפצו לעשות מאומה בלי הורמנא ורשותו. ואני המכיר אותם כי לש"ש מתכוונים, לא השיבותי פניהם, וגם אני מוצא לנכון צדקם, כי פרסום המכתבים יביאו רב תועלת, הנני שואלו על זה. - וכבוד גאון קדושתו יטיב נא להודיעני הסכם דעתו ע"ז.

וזאת שנית, כאשר כבר מצאה נפשי להא להדר"ג לשאוב מימי בארו מיים חיים, לחסות איזה ימים בצל קורתו, ולהסתופף בצל כנפי קדושתו, להנות מזיו אור פניו הטהורים, כמעט שהוסכם אצלי לנסוע אחר השבת בעזה"י, בל"ג, אך אמרתי ארהיב עוז בנפשי הנכאה, לשאול תחילה פי מרן שליט"א. אם הנני מכוון לזמן מוכשר, בהברקת אורו הגדול והקדוש. יסלח לי נא כבוד גאון קדושתו להודיעני תשובה על שאלתי.

עבדו החרד מאד, מגדולת קדושתו, ומתאבק בעפר רגליו, הכותב ברעדה המצפה למכתב קדשו הצעיר יעקב משה בלאאמו"ר מוהר"ז זצ"ל חרל"פ חונה פה ק"ק שערי חסד יצ"ו

שעט³⁷

ה' ברן מ"ג בעומר עת"ר

כבוד אדוני מורי ורבי גאון ישראל ותפארתו ונזר אדמת הקודש כקש"ת מוהר"ר אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א.

גאב"ד ביפו עיה"ק והמושבות תבב"א.

לכ' אדמו"ר ולכל בני ביתו שלום וברכה!

³⁷ אגרת זו היא גם תגובה לאגרת רפג.

בכל התאמצותי לרדת לסוף דעתו הרחבה ולא זכיתי לכך ואני בדעת הנני עומד בפתח אמריו ומשתוקק אך לשוא ליהנות מזיו אור הטרקלין פנימה: כ' אדמו"ר אומר: "השקפתנו יכולה להתעלות, לדרוש מאתנו טעמו של דבר מפני מה אנו מכירים את הצדק בהטוב המתייחס להבחירה החפשית". כמדומה לדעתי הקצרה מכיון שאנו מודים בבחירה חפשית מושכל ראשון הוא שאך משפט צדק הוא שטוב יהיה לעושה הטוב ולרשע רע כרשעתו. תשובת כ' אדמו"ר היא: "מפני שמכירים אנו לחופש הגמור המחולל בקרב רצון שאין בו שום מועקה מבחוץ על ידו מתגלה העצמות של מהות החיים המקבלים את התכנית של הגורל הטוב, או הרע-". עצמות זו של מהות החיים איני יודע מהי. המתגלה ע"י הרצון החפשי עצמותו של בעלין הפרטי? ואך מתגלה הוא ונראית על ידו ע"י הרצון החופשי לעיניים, או אולי אחת הוא אתו, לאמר: הרצון החפשי הוא הוא עצמותו של החיים הוא הנהנו עצם האדם ועל כן- "ועל כן רק כפי ההתגלות העצמית ראוי שיהיה נמשך הטוב או הרע לנושא אותם בחיים". בוש אני להודות כי תם אני ולא אדע פשרן של דברים. כשאני לעצמי כבר אמרתי כי אינני מבין עיקר השאלה אבל מכיון שנשאלה, את הצד שעשינו לפני בתשובה הזאת, את יתר דבריו מתחיל כ' אדמו"ר לאמר: "מיד שאנו עומדים על מכון זה וכו', וכמובן, כיוון שאינני עומד עוד על מכון זה, אין לי רשות לדון על יתר דבריו. בשעה שעדיין אני עומד מבחוץ. אולם יסלח לי בהעירי בקצרה על שאר דבריו בכלל. דבריו סובבים בעיקרם על יסוד זה, כי יש חפץ נעלם המסגל את עצמיות שבחיים". "וחפץ גלוי", שאיננו כ"א "גילוי קלוש" "החפץ הנעלם" הוא הציפייה העליונה "הכוללת הכל"- אבל הלא בדברינו על דבר חופש ובחירה חופשית שלא מכוונים אנו החפץ ביחס לנו, אבל לא בחפץ שהוא למעלה ממנו וע"כ אף שהציפייה העליונה חובקת את החופש הגמור, אנו רחוקים מאד "מהחפץ הגמור", הוא למעלה ממידת הזמן והמקום.

כנראה לא אגע בשאלת הבחירה למען לא יאריכו הדברים שלי, אך לערוך את מאמרי חז"ל ע"ד זכות אבות ולבאר דרך אלו במעט את השקפתם ולהוציא מידי אלה האומרים כי דעתם הייתה כי הבנים יכולים ללכת בחיבוק ידיים ולהנות מאוצר הזכויות שנפל להם בירושה מאבותיהם. משום זה תקח גם העקידה אם לא חלק בראש בכ"א חלק גדול, כי גם היא למטרה לחיצי לעגם של אלה האומרים לשוננו איתנו מי אדון לנו. ולא רק שאותם בני ברית הרוצים לירות בנו מלחמותיהם דיברו עליהם שתקן כ"א גם מקרבנו יצאו מהרעים הרואים אוון בה. בלשון מדברת גדולות יצא א. גיגר נגד

התפילה: "רבש"ע, כשם שכבל אברהם אבינו וכו' ובנטילת רשות הנני להעתיק את דבריו להקטעים: "כי נכון היה אברהם להקריב את היקר לו מכל, לא לצדקה תחשב לו הדבר הזה שוה יהיה- עפרא לפומיה דגייס לכל עובדי המלך שלא רק הראו כי נכונים הם להקריב, כי גם עלו והקריבו..." "כן לא נמצא בכל מקום כי תלו עצמם בזכותו זו כי כבש את רחמי האב כדי לשמוע בקול ה'..." זכר כזה אמנם נמצא בזכר תפלינו לר"ה ויו"כ, ואולם: אם דברים כאלה ודומיהם אינם כפירה ביהדות, חירוף וגידוף כלפי מעלה ונגיעה בכבוד אב המון גויים, כי אז אין עבודה זרה בעולם כלל. ____ "יכולה כן כל יראה מזויפה להתפאר במסירות נפשה..." - ובאמת די בדברי חירוף וגידוף שראויים למי שאמרם ועל השאלה איך נהייתה כדבר הזה, כי אספו אל תוך התפילה דבר המתנגד לפי דבריו, לכל רוח היהדות". הוא משיב על פי דרכו: ילד זה הוא לנו אסופי מן החוץ: ההבלים- כי בירושלמי אין כל זכר לזכות העקידה- באו במשא ומתן עם הכנסייה הסורית- נוצרית, וממנה קיבלו את תורת- קורבן- הבן. אולם נכלל המילתא דעבידא לגילויי הנה מפורש נאמר בירושלמי תענית פרק ב' הלכה ד': "אמר אברהם לפני הקב"ה וכו' ח"ו לא עשיתי כן אלא כבלתי את יצרי ועשיתי רצונך כיה"ר מלפניך וכו'..."- הארכתי בדבר הזה כי מטפלים בו מהזכות ובכלל גם ידי עשו (ולמשל ____ וחבריו) כמר רואים רבים וביניהם גם הפרופ' שכתר אינו בדק בדברי ז"ל ע"ד תדב"ר נקנסה הייתה לו ולדורותיו עד סוף כל הדורות את היסוד לתורת "חטאת- הירושה" (____).

מעניין הוא לראות, כי גם לערבים לפני מוחמד היה להם מושג כמו זכות- אבות. והנני מביא בזה קטעים מספרו של גלדציהאר "חקירות וחפירות". כי כמו שהייתה לערבי הירושה של תכונות גופתיות דבר מובן מאליה כן הייתה גם האמונה בירושת מידות מוסריות חזקה אצלו. מידות טובות ורעות עוברות מאבות לבנים. המעשים (או: המידות) הטובים של האבות נמשלים לבניין בנוי לתלפיות להקימו לבניהם אחריהם; וחרפה תהיה להרוס אותו. תהלתם מעוררת תמיד את הבנים לאחוז במעשיהם. שונה היא הנדיבות (אדעל) הבאה בירושה הבאה בירושה לנדיבות אשר כחציר עלתה. לכן מייחסים את המעלה המגונה לשפלות אבותיהם של העושים". ועוד. וישנן ספרי' על הפסוק כפר לעמך אשר פדית.

שלום לו ב"ה מחוסר ספרים ומטרדת הלימודים אשר באוניברסיטה. עבודתי נעשית עראי ואינני יוצא כתלמיד מלפני רבו בהדרת הכבוד ובברכת שלום וברכה עדי עד

תלמיד המתאבק בעפר רגליו
משה זיידל

ברכה מיחדת לבנו היקר צבי חביבי!
הנני מברך את כבוד אדמו"ר ואת כל ב"ב היקרים בשמחת חג השבועות
הבעל"ט

שפ

בעזה"י א' וילך כ"ח רחמים עת"ר לפ"ק פעה"ק ירושלים תובב"א
עטרת ראשנו זיו תפארתנו הגאון הצדיק תפארת ישראל מוה"ר אברהם
יצחק הכהן קוק שליט"א. יכתב ויחתם בספרן של צדיקים גמורים לאלתר
לחיים טובים ארוכים ולשלו'.

מכתב קדשו לנכון הגיעני, רב תודה להדר"ג על ברכתו שברכני, כן מלאתי
רצוני והראתי את מכתבו לועד השכונה.
ת"ל הגדתי אתמול בביהמ"ד דפה לפני רוב בני הישיבות שבאו לשמוע,
וב"ה לבשתי רוח גבורה כח ועוז, להגיד הלכה ואגדה ומתוך האגדה הכירו
כולם, את הרושם הטוב שפעל עלי כבוד הדר"ג.
אך ממה שנדפס בה"מורי³⁸ סבלתי מעט צער מכלל הדבר שתארו אותי
בתוארים שאין בי שמץ מנהו, ואוי למ"י שהעולם טועין בו, וביחוד ממ"ש
כי הנני תלמיד-חבר להדר"ג, צערתי הרבה. אני בעניי אף כי רבו מחשבותי
מתורתו של הדר"ג למדתי, בכ"ז מעולם לא כניתי עצמי בשם תלמידו, כי
ידעתי עוצם נוראת גדולת הדר"ג, אשר אינני כדאי עדיין להקרא תלמידו,
ומכ"ש תלמיד-חבר. ממש מביא הדבר לידי גיחוך, וחשבתי למחות בזה אך
נחמתי כי השתיקה יותר מועלת.
עבדו המשתחוה מרחיק מול הדרת גאון קדושתו, יעקב משה בלאאמו"ר
מוהר"ז צ"ל חרל"פ חונה פה מושבת שערי חסד בירושת"ו.

פ"ש וכתובה וחתימה טובה אליך רעי יקירי מו"ה צבי יהודא נ"י. אני חושב
שכבר יכולים להדפיס מודעה אודות הישיבה וכפי שכתבתי במכתבי הקודם,
וטוב ה' שאראה אותה קודם המסירה לדפוס. אם יהי' לי זמן (כי טרוד אני
כעת בהלכה למעשה) אשיבך בדברי תורתך מה שחשבתי בעת השגתי
מכתבך הטהור. ידידך ריעך הי"ם הנ"ל.

³⁸ בדבר מאמר שהודפס ב"מוריה" בו הוכתר הרב חרל"פ כתלמיד-חבר לרב קוק.

שצד

אגרת זו נשלחה אל הרב נח גוטליב, מי שחיבר את הספר "אהלי שם". ספר זה, מביא את תולדות חייהם של רבני א"י בדורות האחרונים. בפנייתו, מבקש הרב גוטליב מהראי"ה, לשלוח לו את תולדות חייו בכדי שיוכל לפרסם זאת בספרו, יחד עם עוד גדולי רבני א"י, ועל כן כתב הראי"ה את תולדותיו. כמו כן, מבקש הרב גוטליב מהראי"ה תולדות של עוד רבנים מארץ ישראל ולכן מפנה אותו הרב אל הרב פינס, שהיה בקי בכל תולדות הרבנים.

יוסף לואידור

יהודה נוטר הפרדס

בשנה האחרונה עיפה נפשו מן הגדודים התמידיים, וימצא לו משרה שנתית בפרדסו הגדול של בן-טובים. ובן-טובים קבל אותו בשמחה לשומר בפרדסו, בידעו כי יש לסמוך עליו.

בפרדס כונן לו יהודה מעין משק בית זרע מעט ירקות גדל תרנגולים ותרגולות ויונים וחשב מחשבות לקנות לו פרה אשר תתן לו את חלבה ותוליד עגלים, וסוסה אשר תוליד סוסות. אתון כבר היתה לו והיא כבר נשאה עובר במעיה ועמדה להוליד בקרוב. את האתון נתן בידי אחיו שלמה שישתמש בה זה לרכוב בכל יום אל מקום עבודתו הרחוק מן המושבה. והיא נפלה כיום, יחד עם הולד אשר במעה, בידי הערביים.

על הפרדס הביט יהודה כעל אוצר יקר וקדוש אשר נמסר בידו לשמור אותו ולנצור אותו, והוא ערב בעדו בגופו ובנפשו, בחייו ובכבודו ובכבוד כל השומרים העברים, וישמור אותו וינצור אותו כבבת עינו. והערביים אשר מסביב למדו לכבד את השומר העברי ולא נגעו לרעה לא בו ולא בפרדס. מראה יהודה לבדו עורר בלבם אליו יראת הכבוד. באשר ראוהו נתנו בו את עיניהם ודבקו בגופו ולא שבעו מהביט בו עד העלמו מעיניהם: ויחד עם רגש יראת הכבוד לפני איש כביר כח זה, קמה בקרבם הקנאה וצרות-העין, כאילו היה כחו רכוש גדול שהוא נושא אותו לעיניהם.

בבוא שלמה אל הפרדס מצא את הבנין הקטן, אשר בו גר יהודה, סגור על מסגר. הוא עמד רגעים מספר ככלי מלא בוש, כבש את פניו בכותל וחשב על מצבו הנורא. אחר כן נגש אל אחד העצים, עמד בינות לענפיו וקטף לו כששה תפוחי זהב גדולים זה אחר זה ואכל אותם לתיאבון. הפירות הרעננות החיו את רוחו. "טוב הדבר כי לא פגש אותו איש בדרכי ולא ראני איש בחרפתי". אמר אל לבו. יעבור זמן מה והוא יתהלך בין אנשים ואיש מהם לא ידע את קלוננו... יתרועע אל חבריו במושבה ועל לב אחד מהם לא יעלה

³⁹ מתוך העברי גליון מד'

כי שלמה זה לחרפה ולדראון עולם היה... צריך להתייעץ עם יהודה, הוא בודאי ימצא מוצא. גם האתון עוד לא אבדה.

יד גדולה נגעה בו.

-- בלי כובע? מפני מלאים חבורות ופצעים וכולך ברפש ובטיט? מה קרה לך?

ויספר שלמה לאחיו את כל הקורות אותו ויתחטא לפניו כהתחטא בן קטן לפני אביו.. ובאחרונה קרא: עלי לקנות לי אקדח! אין לחיות בלי אקדח! לו היה לי אקדח כבר הייתי ממית את הערביים האלה ככלבים. שלמה רחץ את פניו, נקה את בגדיו מן הרפש אשר דבק בהם בהתגוללו על הארץ ולבש את הכובע אשר נתן לו יהודה.

-- בוא ונלכה, אמר יהודה בשימו את רובהו על שכמו.

הם יצאו מן הפרדס. יהודה צעד בצעדיו הרחבים והכבדים ויהי דמיונו כמגדל איתן ההולך ומתנועע. שלמה צעד בצדו ויהי בעיני עצמו כילד רך ההולך בדרך תחת חסות אביו הגדול והחזק. עם אח גבור כזה ילך גם לקראת מאה ערביים מזוינים! את מי יפחד ואת מי יירא, אם אחיו הגבור אתו? לבו רטט ברטט גיל, כלב נער קטן אשר הכוהו ופצעוהו חבריו ואביו הולך אתו לנקום את נקמתו.

הם באו אל מקום המעשה, אבל לא מצאו שם איש. כרבע שעה נדדו ממקום למקום עד אשר ראו עדר של פרות המתפזרות באחו לבקש את העשבים המעטים אשר אך החלו לצמוח. כאשר קרבו יותר אל המקום ראו חמשה ערביים, מביניהם הכיר שלמה את הנער אשר התנפל עליו ראשונה. יהודה שאל את הערביים בדברים אשר בנחת נשמעים על דבר האתון השדודה. אבל הם העמידו פנים כל כך תמימים עד שלולא ידע יהודה את נפש הערביים האלה היה מאמין לדבריהם למראה פניהם התמימים. הוא עזב אותם והתרחק במנוחה. אבל כבואו אל קצה העדר, הניס שתי פרות מן העדר והחל להבריח אותן בדרך העולה אל הפרדס. הערביים קמו והעמידו קול זועות והחלו לרדוף אחרי יהודה ושלמה, עד שהתיצב יהודה, ובצוותו לאחיו להוסיף להניס את הפרות, עמד לחכות לערביים.

קרבו אליו הערביים ויסובבו אותו כעדת כלבים את הדוב האיום, שלחו בו את מקלותיהם הארוכים וקללו אותו קללות נמרצות. הוא יכול להעמיד עליהם את רובהו ולגרשם בזה. אבל חפץ להראות להם את נחת זרועו. ראו הערביים כי כן, כי לא תעמוד להם כל גבורת מקלותיהם ויאמרו לאחוז באמצעי השני של גבורה, היא המנוסה, הנחשבת בעיניהם גם היא לגבורה גדולה וישאו את רגליהם הקלות וינוסו. ויהודה שב אל פרדסו.

באותו יום באו אל המושבה שני אורחים נכבדים. שני שומרים צעירים מן הגליל. הצעירים האלה היו מפורסמים בכל המושבות בגבורתם ובאומץ לבם. חיי השמירה הטביעו את חותמם עליהם ועל כל הליכותיהם. קומתם היתה גאיונה ואת מבט עיניהם העזו נשאו תמיד למרחקים, כאלו בקשו שם את אויבם אשר עליהם להתנפל עליו. הם היו מזוינים מכף רגלם ועד קדקדם, לא כבני יהודה שאינם נושאים אתם כל נשק, ובכל הופעתם עשו על אלה רושם. כאלו באו זה עתה משדה המלחמה, או כי מנהיגי מרד גדול הם העוברים בערים ובכפרים לקומם את שאר העם.

לכבוד האורחים נערך משתה בבית התבשיל והרבה כוסות יין הורקו לחיי שני חלוצי-השמירה העברית אמיצי הלב והרבה נאומי ברכה נשאו לכבודם. אחרי המשתה הביעו הגלילים את חפצם ללכת לראות את יהודה, אשר היה ידידם הנאמן. וילך אתם עוד אחד מן הפועלים להראותם את הדרך אל הפרדס.

ולשמחת שמעון למראה פני ידידיו לא היה קץ וגבול. כמעט שנה כבר עברה מאז ראה אותם בפעם האחרונה, ואת נפש האנשים קשרו יחד זכרונות רבים מימים עברו.

-- טוב הדבר כי באתם אלי היום ולא חכיתם בפגישה עד מחר – אמר יהודה אל רעיו אחרי כן – הנה הידידות הנאמנה לעולם טובה היא מביאה ולא רעה.

ויספר יהודה לרעיו את כל הקורות אותו ואת אחיו ביום הזה, ויאמר כי בטוח הוא אשר יבואו הלילה הערביים להתנפל על הפרדס. ושני הצעירים הגלילים וגם הפועל אשר בא מן המושבה הבטיחו ליהודה לעמוד לימינו בהלחמו עם הערביים ולהגן על הפרדס בכל כחם.

-- ומה – הערביים פה? – שאל אחד מן הגלילים – האם עזי נפש הם כערביים אשר בגליל?

-- כולם רכי לב – ענה יהודה – לא הם כערביי הגליל העזים והפראים. ויעברו הצעירים בפרדס לארכו ולרחבו לדעת את כל מוצאיו ומבואיו. והפרדס היה מוקף גדר של חוטי ברזל ומחוצה לו כעין חומה בצורה של דרדרים וברקנים גבוהים. ובכל זאת חשב יהודה כי הערביים יפרצו אל הפרדס דרך הגדר באחת הפנות הנדחות לא דרך השער.

וחצות הלילה הגיעה. אפלה וחשכה שררה מסביב. לא נראה בשמים לא ירח ולא גם כוכב אחד, ועצי תפוחי הזהב בעלי הענפים העבותים, ושורות הארזים הגבוהים עוד הגדילו את חשכת הלילה. הגשם ירד בזעף והרוח גם הוא ילל לפרקים.

ובאותה שעה עבר יהודה עם עוד צעיר אחד לאורך הגדר ועשו את אונם כאפרכסת להקשיב קשב רב, והתאמצו לחדור בעיניהם אל החשך. אבל לשוא! באפלה הגדולה לא יכלו לראות דבר גם במרחק אמה אחת ואי אפשר היה גם להקשיב ולשמוע דבר מה. הגשם הקים שאון רב בדפקו על עלי העצים ומרחוק נשמעה יללת השועלים והתנים, יללה מחרידה בחשכת הלילה וקורעת לב, אשר רגע ידמה לשומע כי ייללת-הרשעים הנוסרים במוסר אכזרי בגיהנום היא, ורגע משנהו נדמה לו כי יללת כל ההויה היא הקורעת שערי שמים בצעקתה המרה על העול הנצחי הנעשה בעולם, ויהיו יהודה והצעיר השני כחרשים וכעורים לכל אשר מסביבם.

ובבית קטן אשר בפרדס ישנו את שנתם שני הצעירים הגלילים, אשר היו עיפים מעמל הדרך. ושלמה עמד על גבם להעירם משנתם לכל אות אשר יבוא מן הפרדס ולהובילם ולהראות להם את הדרך, כי נהירים היו לו שבילי הפרדס כשבילי חצר ביתו.

פתאום שמע שלמה דפיקה בדלת הבית, ובפתחו ראה את הצעיר אשר לווה את יהודה בעברו בפרדס.

-- הנה הם בפרדס. -- אמר הצעיר -- כעשרה ערביים. יהודה שומר את עקבותיהם. מהרו! מהרו!

-- כרגע התנשאו גם הצעירים הגלילים ממשכבם ויזדינו ויתחמשו כאלו ייצאו למלחמה כבדה. ויצאו כולם את הבית.

באותה שעה עמד יהודה ושמר את עקבות הערביים, אשר השתערו בקרביתו על עצי הפרדס ועקרו אותם משרשם. הוא שמע את דפיקת המעדרים באדמה ובשרשי העצים, שמע מעין רקוד של שדים ורוחות רעות בהתרוצץ הערביים במהירות בינות לעצים, שמע גם בנפול כפעם בפעם אחד העצים. באפלה הגדולה אפשר היה להאמין כי איזה כח נעלם עוקר את העצים משרשם. ולב יהודה כאב למשמע נפילת כל עץ ועץ, נדמה לו כי עוד מעט וכל עשרת אלפי העצים אשר בפרדס יעקרו משרשם. הוא כבר חפץ להתנפל על הערביים, אבל עצר ברוחו בכל מאמצי כחו, בידעו כי אם יגרשם לבדו יישובו בלילות הבאים להתנפל על הפרדס ואם יחד עם חבריו יכה אותם ויכתם לא יעזו עוד לבוא להתנפל.

יד קרה נגעה בשכמו וקול לחש באזנו: "יהודה!"

-- האתם פה, אחי? -- אמר יהודה -- בשם ה' אפוא, על האויב?

-- בשם עמנו ובשם ארצנו, על האויב!

-- בשם התבור הגבוה ובשם החרמון הגאיוני, אשר השקיפו ממרומיהם על יואב בן צרויה ועל יהודה המכבי בהלחמם באויביהם, והמשקיפים היום גם עלינו, על האויב! על האויב!

ויתנפלו הצעירים על הערביים הנבהלים וישלחו במ את נציבי קנה רוביהם ויכום ויהממום.

-- זכרו, אחים, את העצים אשר נעקרו משרשם! קרא יהודה.
-- זכרו את ימי כפר-תבור! זכרו את ימי סגורה! – קרא אחד הגלילים.
-- זכרו את ענוי היהודים מימי החורבן ועד היום – קרא הגלילי השני.
-- הכו, הכו, אחים! אל תחמולו! – קרא עוד הפעם יהודה – קול נשמות העצים, אשר נעקרו משרשם בלא עת, הומה באזני!
כל עוד נפשם במ נמלטו הערביים ונעלמו בחשכה. והשלשה מהם תפש יהודה והשליך אותם מעל לגדר אל מחוץ לפרדס.
-- עתה לא ישובו עוד להתנפל על הפרדס. – אמר יהודה וישוב עם הצעירים אל הבית הקטן.

למחרת קמו הצעירים הגלילים בבקר השכם ללכת לדרכם. וילוו אותם יהודה עד כמטחוי-קשת מחוץ לפרדס, ובהפרדם אמר אליהם:
-- זכרו את ליל ראש חדש טבת, ונוסף גם הוא על כל זכרונותינו מכבר.
-- להתראות על הר תבור! אמר אחד הגלילים.
-- להתראות בסירה על ים כנרת! אמר השני.
-- להתראות בתוך גלי הירדן! אמר עוד הפעם הראשון.

-- חדלו רעים – אמר יהודה – רק את נפשי אתם מענים. זה כשנה לא ראיתי את הירדן, זה כשנה לא שטתי בסירה על פני הכנרת, זה כשנה לא עליתי על ראש התבור. איני עוצר כח עוד לחיות בפנה הנדחה הזאת. פטור אתפטר מן השמירה בפרדס הזה וראו עיני עוד הפעם את מחמדי נפשי.
בדבר יהודה את דבריו לחצו הידידים איש את יד רעהו, ובהפרדם קרא יהודה:

-- להתראות בגליל! הביאו את ברכתי שלום לחברי ורעי! בשרו להם כי בקרוב אבוא לראות את פניהם!

תיח

בעזה"י יז' אדר ד' תשא (תרע"ב)

אור ישראל וקדושו רכבו ופרשו גאון עוזנו ותפארתנו מרן אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א.

גליון מכתב קדשו⁴⁰, המלא אורה וקדושה, ידידות עולמים ורגשות חיבה, הגעני במועדו בעת סעודת פורים. ומאד מאד כוון את השעה כי נבוכ הייתי

⁴⁰ אגרת תטז.

מאד מההתגהשות של איזה אנשים הקמים עלי לעורר ריב ומדון ויציקוני מאד. ומכתב קדשו הכניס אורה גדולה בלבבי בראותי עד כמה מכוונים דברי קדשו, האמורים בהופעת קודש, ואשר ע"ז מעוררני להתחזק. מעמקי לבבי הקשורה והמסורה בנפשו הגדולה של הדר"ג, הנני להביע לו רחשי תודה ואחלה פני קדשו להעתיר בעדי כי תשוב עלי ששון ישעי ורוח נדבתי, ויהי לי האומץ להבליג על כל הדברות השפלות והבדויים מעיקרא וללכת באור ד' בששון וגילה ושמחת עולמים, כאוות נפשנו. ואף כי למורת רוח הוא לי להטריח את גאון קדשו שליט"א, בכ"ז מפני שנוגע לי במהלך נפשי הנני להרהיב עוז בנפשי לחלותו – אם עתותיו בידו – להוסיף עוד איזה שורות לשמחני בנעימות השקפתו על מאמרי הנשגב בדברי חיזוק ופיוס. כי למי אפנה אם לא לאוהב נאמן ואמת הנובע מעמקי קדושת שורש הנשמה כהדר"ג שליט"א.

וידע הדר"ג כי כל אלה האנשים המעוררים רוגז עלי ניכר מתוך כעסם כי אך הקנאה השפלה מדברת מתוך גרום, וא"צ להצטער בעבורם ומאז השגתי מכתב קדשו, הנני מלא עוז ושמחה. עבדו המנשק כפות רגליו.

יעקב משה חרל"פ

תמט⁴¹

כל מקומות הישוב מתאחדים ע"י ההסתדרות פנימית שבודאי יתנו לה גם המושבות הקימות וערי הישוב את ידה.

⁴¹ מתוך החוברת "קורטוב מדינה" העוסקת ב- "תכנית עבודה ישובית רחבה בארץ ישראל".

מובן כי ההתאחדות בתוך ההסתדרות תהיה בלי שום כפיה ואונס, אך איזה יהודי הנמצא בתחום הישוב הארצישראלי לא יאבה להרים תרומה של שקל לאות הסכמה על התאחדותו בתוך ההסתדרות הארצי-ישראלית המקפת אשר תתנהל בכל עניניה הפנימיים ע"פ נבחריה ותעמד תחת הפקודות העליונות של אגדת היהודים.

ההתאגדות של ההסתדרות לא תהיה בכחות חומריים ואקונומיים (אם גם אלו בוודאי יהיו בהמשך הזמן כי אם רק בכוח המוסרי וכמו שמצייתים עתה לוועדי המושבות *) ולועד תל אביב ול"משפט השלום" היפואי כן ייציתו להסתדרות הכללית ולמשפט השלום הכללי שהיא תקים.

(*) השקלים יכסו חלק מהוצאות ההסתדרות ויתר הוצאותיה תשאנה המושבות והקבוצות המתישבות.

תסו⁴²

⁴² מתוך ההקדמה לספר "תספורת הזקן" לר' סיני שיפר. לאחר שקיבל הרב קוק את הספר, העיר את הערותיו בעניין.

זה כשבע שנים שיצא הרבני החר"ף מו"ה אברהם חיים דאנציגער נ"י אח"ד מחכמי ווארשיא, לעורר הלבבות על גודל איסור תספורת הזקן אף שלא בתער והרבה ת"ח יראים ושלמים... חגרו בעוז מתניהם והשיבו לוי בויל"י זה בכה וזה בכה שהפריז על מידותיו להחמיר נגד פסקי מרן הש"ע יורה דעה סימן קפ"א סימן קטן י' דאינו חייב על השחתת זקן אלא בתער אבל במספרים מותר אפילו כעין תער. וגם אנכי קטן דמן חברייה הוואלתי לדבר שם פעמים ושלוש דליכא למיסר מצד הדין להסתפר זקנו במשיחא או במספרים.

ואמנם הרבני אח"ד בדמיוני שצדק אינו ילין אלא בו ואמת תהגה רק הכי שפך על כל אחד ברוח קנאתו כים חמתו וכולם בעיניו כתועים מני דרך השכלי ובמשך הימים הוציא לאור מאמרים ארוכים בענין זה. ואיזה מהם נתחברו לקונטרס גדול ונקרא "זקן אברהם" ובעולם פלפולו באורייתא העלה שם שהמסתפר חמש פאות זקן באיזה אופן שיהיה עובר על שבעה לאוין...

וזאת תורת העולה מכל דברינו אלה

(א) מלישנא דקרא ליכא שום ראייה שיש לשערות הזקן הברכות וקדושה יתירה ושעל כן אסור להסירן במשיחא או במספרים..

(י) ומאחר דחזינן דאף לא אחד מן הראשונים וגדולי פוסקים אוסר תספורת הזקן שלא בתער ואדרבה רובם ככולם ס"ל כש"ע דאפילו כעין תער שרי, ולא די שהעידו כן להלכה אלא העידו לן שמני אז בהרבה מדינות העולם נתפשט הדבר להתיר מבלי שמיחו בה חכמי הדור ומנהיגיה וידענו על נכון שכמה וכמה גדולי הוראה וחסידים עליון הסתפרו זקניהם...

תסח

יום ב ח כסליו תרעג

לכבוד הרב ביפו ובמושבות יהודה מו"ה קוק נ"י
יפו

רב נכבד!

בארצנו גדלים שני מיני צברים (קקטוסים) המכוסים בקוצים, את הפירות אוכלים רק אחרי שגלגלו אותם בעפר והרחיקו את הקוצים מעליהם. אבל הפרות שונים על שני המינים, האחד השגור בשוק והנאכל לרוב הוא גלגלי, והשני בצורת אגס ותוכו אדום, אמר לי יהודי זקן אחד שהשני אסור לאכול, כששאלתיו מאין הוא יודע זה, אמר שבמשניות כתוב. כשתהיתי על קנקנו מצאתי, כי את המשניות לא למד מעולם.
בשל טרדתי אבקש מכבודו להודעני, אם יש במשנה זכר לצברים ומה שמם, אם יש שם זכר לשני המינים ואם באמת במשנה או באיזה מפרש יש רמז לאסור אכילת הצבר השני האדום.

ברגשי כבוד

ובברכת ציון

ד"ר מיזגורודסקי

האגרונום של המשרד הא"י והעורך של העתון החקלאי

תסט

סימן ה'

עוד מכתב"י אאמ"ו זלה"ה

לכבוד גאוני חכמי ירושלים יצ"ו

באשר ימי הפורים ממשמשיך ובאים ע"כ נחוץ לנו לידע זמן קריאת המגילה מחמת שבפה מקום ישיבתינו לצד דרומית יש שני מקומות - כפר אונו ולוד, והם מוקפות חומה מימות יהושע בן נון כמבואר בחז"ל, וזמן קריאתם בט"ו כמבואר ב"כפתור ופרח" והובא בפאת השולחן, ולוד למקום ישיבתינו נראית למי שיש לו ראייה טובה ואינו סמוך. ואפילו אם נחזיק שזה נקרא נראה וכן משמע ממנהג צפת וטבריה, עכ"פ ידועה המחלוקת בין הפוסקים נראה צריך לסמוך ג"כ או לא, אבל כפר אונו הוא נראה וסמוך כי מדדנו מהחפירה שסביב ישיבתינו כמבוא בשו"ע או"ח סי' שצ"ח והיה שש עשרה מאות פסיעות עד הכרמים של כפר אונו, והוא רחוק קצת מהבתים שלהם, והמדידה היתה על הדרך כבושה, ואם נשים קו הישר יפול עוד לערך שני מאות פסיעות. אך זה הספק יפול לנו אם זה המוזכר בחז"ל או לא. והנה הקושיא מפורסם מפני נתנו בגמרא על שיעור מיל והלא ידוע כמה שיעור מיל. ולענ"ד כי חז"ל כיוונו בזה כי טבריה ספק בזמן קריאתה מחמת שהים חומתה, וכמו בטבריה מחויב לקרות מחמת זה בשני הימים בברכה, כ"כ בחמתן מחויב לקרות בשני הימים, ולהוציא מדעת הגאונים המובא בהר"ן וברה"מ שרבי מחמת מדת חסידות עשה כן. ולענין הקושיא אמאי לא נזיל בתר רוב העולם, היה נראה לחלק בין הספיקות, כי זה אינו שייך לענין טבריה מחמת שטבריה הוה ספיקא דדינא מחמת שהים חומתה, ולא שייך למיזל בתר רוב העולם. וכמו כן לענין הוצל אשר רב אסי קרא בשני הימים כיון דנראה מהגמרא דהוצל הוה ודאי מימי יהושע בן-נון, אך זה הספק אם זה ההוצל או לא, הוה אתחזק חיובא דרבנן, ולא דמי לשארי ספיקות דרבנן וצריך לקרות שני הימים בברכה. כמו כן לענין כפר אונו כיון שאונו מהמוקפות חומה. אך הספק אם זה האונו או לא מחויב לקרות ג"כ שני הימים בברכה, אך שהפוסקים אינם אומרים כן. אבל באמת נראה שזה אונו ממש כי סוף כתובות איתא שהמהלך מאונו ללוד תלתא מילין ואפילו שכעת קצת מעט יותר לערך רבע שעה, אין זה טענה מחמת שנסתתם הדרכים כמבואר בר"ה ועוד מכמה טעמים, וגם על הקארטע אשכנזית מתורגם "אונו" - כפר אונו. ע"כ נבקש ממעכ"ת הגאונים לחפוש על הענין הזה ולהודיעני תשובה ברורה איך להתנהג בקריאת המגילה ובקריאת התורה, אם בט"ו או בשני הימים. וג"כ אם נדון בזה כבכל הספיקות שהראשון בברכה והשני בלא ברכה ובלא קריאת התורה, או לעשות ט"ו עיקר (אב"ה יותר לא מצאתי בזה).

סימן ו'

גרגיר קטן מא"א הוא אביו של אאמ"ו הו"ר שבתי הכהן זלה"ה במס' ע"ז פרק א' לפני אידיהן משנה א', כתב התפארת ישראל ס"ק ו' בזו הלשון, הא אידיהם גופיהם ולת"ק שרי – ולדעתי הוא פלא הלא בהגמרא חלקו בזה, שרבנן בתראי סברי הן ואידיהן, ולהת"ק הן בלא אידיהן. אבל באידיהן גופא לכ"ע אסור במכש"כ, וכן כתב רש"י שכש"כ מלפני אידיהן, ואיך קאמר שיהיה לת"ק שרי ביום אידיהם נגד הגמרא.

סימן ז'

עוד מכתבי אאמ"ו זלה"ה

אחדש"ה הנה באתי בשאלה לפני בדגאו"נ כאשר בשנה זו התחילו הקולוניסטיין לעשות הברכות בהגפנים, אשר עד היום לא הורגלו בזה, ע"כ נחוץ לנו לדעת הלכה למעשה אודות ערלה. והשאלה מתחלקת לשני פנים, כאשר הדין בזה שכ"ז שלא נפסק הבריכה מהאילן הזקן פטור מערלה ואם נפסק חייב בערלה, א) אם נוכל לסמוך על דעת הגר"א ז"ל בשנות אלי' (???) , וכן נמצא בהגהות שלו בש"ס החדשים דפוס וילנא, שמגיה המשנה למנות משעה שנברכה אבל לא משעה שנפסקה, ולדעתו יש קולא גדולה – כי מלבד שאחר ג' שנים לאחר שנברכה אם נפסקה אינו שייך עוד ערלה מחמת כי כבר עבר שלוש שנים מעת שנברכה, אלא אפילו בתוך שלוש שנים אין צריך למנות שלוש שנים שלימות, רק להשלים הערלה עד שלוש שנים. למשל אם נפסק שנתיים מעת שנברכה, צריך עוד למנות שנה ערלה ולא יותר, הגם כי השתי שנים שעברו מקודם לא היה שייך ערלה מחמת כי היה מחובר לאבי' (???) האילן הזקן, ולצרף לזה דעת המשנה למלך פרק ו' מהלכות מאכלות אסורות שכתב דלדעת התוספות כיון דתרומות ומעשרות הוי בזמן הזה מדרבנן, כן גם ערלה הוי בזמן הזה מדרבנן. וכן הובא זאת בתפארת ישראל על משניות מס' ערלה שכתב ג"כ דבזמן הזה בא"י ג"כ הוה ספק ערלה מותר לפי דעת זא, וגם בספרי שערי צדק בבינת אדם צידד להקל. והב') לפי דעת הפוסקים שנוסחתם במשנה למנות משעה שנפסקה אם דוקא שנפסקה בתוך ג' שנברכה כמו בהרכבה, שמבואר במס' סוטה דף מ"ג שאפילו הרכיב באילן הנטוע לסייג ולורות או באילן סרק לאחר שלוש שנים, הגם שבאילן זה לא נהג ערלה מ"מ פטור מערלה, או בהברכה אפילו נפסקה לאחר שלוש שנים חייב בערלה (מתניה

– שים לב לתחביר של השני משפטים האחרונים, זה על דעת עצמי, יכולה להיות עוד אפשרות פיסוק). וראיתי בר"ש פ"א משנה ה' ממס' ערלה שכתב בזו הלשון: וכשנפסקה לסוף שנה או שנתיים נעשית ערלה ומונים לה משעה שנפסקה. מזה נראה שדעתו אם דוקא נפסקה בתוך השלוש שנים, דאל"כ למה כתב שנה או שנתיים, הלא לעולם אם נפסקה חייב בערלה ובודאי דעתו בתוך ג' שנים. וכן ראיתי בספר תרומת הדשן סימן קל"ג שחקר שם לענין לחוש להברכה שכתב שם בזו הלשון: ואע"ג דכמה פעמים בתוך שנה או שתי שנים נקצה הגפן שע"י מחוברים וכו'. ואם דעתו שאפילו לאחר שלוש שנים אם נפסק חייב בערלה, למה לו לכתוב שנה או שתי שנים, היה לו לכתוב סתם דכמה פעמים נקצץ, או רבותא יותר אפילו לאחר כמה שנים דבזה היה חשש יותר. ונראה מזה שהחשש אינו כ"א בתוך השלוש שנים, וכן נראה מהמשנה הקודם: אילן שנעקר ונשאר בו שורש פטור. וכמה יהי עובי השורש – כמחט של מיתון. והנה לכאורה נראה הטעם כיון שנשתייר בו שורש הוי כמו שלא נעקר כיון שיכול לחיות מהשורש. אבל בירושלמי מפרש ר' יולנן בשם ר' ינאי כיון שיש בו מחט של מיתון דבר בריא הוא שיש בהשורש שלוש שנים, אבל אם לא היה בהשורש שלוש שנים היה האילן חייב בערלה. א"כ נראה מזה הירושלמי שהאילן נחשב כאילו נעקר לגמרי, אך שהשורש הזה שנתהוה יותר משלוש שנים ועכשיו האילן הזה יונק ממנו מציל את האילן מערלה מאחר שעבר על השורש הזה יותר משלוש שנים. והנה דבר פשוט הוא שהשורש הזה שיצא מהאילן לא עדיף יותר מאילו הוברך מהאילן ענף, וכמבואר בירושלמי לקמן לענין אחר שהשורשים אין בו ממש, וא"כ ק"ו מחמת שהשורש יכול להציל על האילן שעכשיו יונק מהשורש מחמת שעבר על השורש שלוש שנים, ומכש"כ ההברכה אם נפסקה לאחר שלוש שנים תציל על עצמה מדין ערלה [כי באמת בזה שנפסקה לא נולד בה כח יניקה אחרת רק אדרבא נחלש כוחה בזה, כי בתחילה היה לה שני כוחות – כח האם וגם כוחה, ועכשיו נפסק ממנה כח האם], או אם לא נפסקה רק נעקר האילן הזקן, תציל ההברכה הזאת שעברה עליה יותר משלוש שנים על עצמה ועל האילן הזקן. ולפי דעתי פשוט, דמשום זה פירש הר"ש במשנה זו דוקא שנפסק בתוך הג' שנים אז חייב היא בעצמה בערלה וגם הזקנה חזרה להיות כברכה כמבואר במסכת (????????) זו, כי דין הזה שהפסיקה גורמת להיות חייב בערלה אינו שייך רק אם נפסק בתוך השלוש שנים, אבל אם לא נפסקה לאחר שלוש שנים אז אין ההברכה חייבת בערלה ואין הזקנה חייבת בערלה אם יכול לחיות מן הברכה. כנלענ"ד.

סימן ח'

עוד גרגיר מא"ז הר"ר שבתי הכהן ז"ל שכתב לאאמ"ו ז"ל בזה"ל
ובדבר שרצית לידע ההיתר של העירובין בפה (ביאליסטוק) דרשתי ע"ז
היטב כדי לכתוב לך

הנה ידוע שיש שני דעות בגמרא וכן בשו"ע סימן שס"ב, בדבר דלתות אם
נצרך להיות נעול או ראוי לנעול. ונפסקה הלכה אצל הגאונים דכעת
דסביבותינו אשר אין נצרך להיות נעול, רק שיהיה ראוי לנעול. ונדפסו עוד
חיבורים על זה אשר אין נצרך להיות שום היכר רק מתי שירצה לנעול די,
וע"ז סובב ההיתר. ועשינו בפה בסוף כל הרחוב אשר נצרך להיות להעמיד
שם העירוב בסוף הרחוב בצד אחד חדר קטן אשר עומד שם, דראטין עבים
מחוברים על ברזל אחד והוא כמו פריוואן, ובצד השני יש ג"כ סוף הרחוב
רק תקוע הפראבאי (???), ואם רוצים יכולים לקבל הדראטין ולסגור אותו
הדרך ע"י הפאראבאי, וכעת אין שום היכר כלל רק סובב על זה ההיתר רק
שיהיה ראוי לנעול, ודי בזה לסגור שלוש פעמים בשנה, והדראטין אורכם
10 טפחים. אך הגיד לי הרב ר' חיים הורץ (???) שאצליכם אין נצרך לזאת
רק בפה התחילה הממשלה לנתק העירובין והסכימו הגאונים על היתר זה
ובעת הילוך ברחוב אין שום היכר מן העירוב רק העירוב מונח בהחדר.
וכעת בהרבה מקומות בפולין עושים כן ג"כ.

סימן ט'

עוד ממכתבי אאמ"ו ז"ל

לפי דעתי כוונת הרמב"ן לא כמו שהבין הגאון רעק"א, כי לפי שיטת
הרמב"ן הזיתים והענבים נקראים פטורים מן המעשרות, ע"כ אם הפרישו
מהזיתים והענבים עם היין והשמן, נקרא מפריש מן הפטור על החיוב. לא כן
הדבר, כי אפילו לשיטת הרמב"ן אינו דומה תלושים למחוברים כידוע בכה
מקומות בהש"ס ובמשניות. כי על מחובר אינו שייך מעשרות וכפי דרשת
חז"ל בספרא כדנן וכו', והיאך יחלוק הרמב"ן ע"ז? וכמו כן נמצא במס'
ברכות, שבת, עירובין ופסחים דרשת חז"ל ההפרש אם הקדים הבן
לוי(???) בשבולים או הקדים בכרי לעניין דצריך הבן לוי להפריש ג"כ
תרומה גדולה מדרשת הכתוב. א"כ נראה מזה כי גם מדאורייתא שייך
תרומות ומעשרות קודם שנעשה דגן תירוש ויצהר, כך כוונת הרמב"ן

שהתורה לא חייבה מיתה. וגם אינו אפילו איסור אם אוכל טבל קודם שנעשה דגן תירוש ויצהר, ואפילו מותר באכילת קבע מן התורה. אבל מ"מ אם הפריש אז בוודאי שיך וחל שם תרומות ומעשרות על זיתים וענבים, ואם הפריש מהזיתים והענבים על יין ושמן נקרא מן החיוב על החיוב, אבל חכמים אסרו להפריש מן אינו גמור על הגמור וכמו כן להיפך. ובזה יתורץ קושיית רעק"א ז"ל: אבל פתחתי את הספר עטרת ראש וחפשתי לעיין בו במקום שרשמתי לי, ומצאתי שהקשה כמו הגאון רעק"א ז"ל, ותיירץ כמו שעלה על רעיוני והביא ג"כ הגמרא דברכות אודות הקדים בשיבולים או בכרי, ושמחתי מאד ע"ז ותלי"ת(???) שכיוונתי לדעתו הגדולה בזה בכל מה שעלה ברעיוני, אבל הוא כתב זה בדעת עצמו ולא הביא שיטת הרמב"ן בזה. אבל לענ"ד היא אך שיטת הרמב"ן כמו שהביא רעק"א, אבל כל הפוסקים חולקיהם על זה ואומרים כי גם זיתים וענבים אם אין בדעתו לעשות מם יין ושמן חל עליהם שם טבל גם לענין חיוב מיתה בידי שמיים אם אוכל בתורת קבע, הגם שתורה כתוב דגן תירוש ויצהר.

סימן י'

עוד מכתבי אאמ"ו זלה"ה

עיינתי בשיטה מקובצת על מס' ב"מ דף פ"ח ושם האריך על הסוגיא באריכות. אבל לדידי פלא לי היכן נמצא רמז שיש חילוק בין השווה פני הכרי ברחת או לא לענין חויב מיתה מטבל, רק זה מצינו שאם הכניס במוץ (ור"י בברכות מסתפק ג"כ אולי יוכל להיות אם עירב מוץ) פטור מן המעשר אבל לא אם ניקה מהמוץ רק שלא הוזה פני הכרי. ושנית – אמאי לא קאמר הגמרא שם באיבעית אימא החילוק בחיטים ושעורים גופא בין השווה פני וכו' או לא, רק קאמר שר' ינאי מיירי בזיתים וענבים וגם בשיטת הרמב"ן ראיתי שם בשיטה מקובצת דלא כמו שהבינו הטורי אבן ועוד אחרונים בשיטת הרמב"ן בחומש, שרק תירוש ויצהר חייבים מדאורייתא. והביא שם בשם הרמב"ן והריטב"א כי גם בזיתים וענבים העומדים לאכילה חייבים בתרו"מ מדאורייתא וגם נראה מדבריהם שם שגם אם עומדים לישות מהם תירו ויצהר מ"מ אם הפריש מהם מקודם חל עליהם שם תרו"מ כמו שאם הקדים תרו"מ בשיבולים ועיי"ש. רק סוברים הרמב"ן והריטב"א שהגמרא בחולין דף ק"כ לא מיירי בהכי מפני שהלשון שם משקים היוצאים מהן כמותן, משמע שעיקר התרו"מ הם בפירות והיינו בזיתים וענבים לאכילה,

אבל אם עומדים למשקה והוא הקדים מקודם והפריש א"כ הוה העיקר התרומה מהמשקה וא"כ אין כאן שום מחלוקת בין הרמב"ן ושאר הפוסקים (לבד הרמב"ם וסיעתו שסוברים שכל הפירות חייבים מדאורייתא) והירושלמי שמביאים הגרע"א וכו' והטורי אבן שנראה משם שמקודם הוה רק טבל מדרבנן, כבר יישבתי דלא קשה מידי, ולע"ד בעז"ה כיוונתי אל האמת.

סימן י"א

עוד מכתבי אאמ"ו זלה"ה

יום ד' כ"ג ניסן שנת תרח"ם פה פתח תקוה ת"ו

לכבוד הרב הגאון הגדול החו"ב סו"ע המפורסם בכל תפוצות הגולה כש"ת מ' שמואל סלנטר נ"י

אחדש"ה הנה בשבועות העבר הגיענו בשורה המדאיבה תחת בשורה טובה מהמ"ע ע"ד היתר השמיטה. אך כעת בימים האלו שבאו גופי ההיתרים מרבני חו"ל לידינו, אמרנו כי תוחלתנו לא נכזבה והניחו לנו מקום לדבר בזה כי בהיתרים שלהם מלבד שלא העלו דבר ברור בזה וגם חלו עצמם בהבית דין דירושלים להורות איזו מלאכה אסורה בשביעית ואיזה מלאכה מותרת, ולסוף לא התירו רק על שביעית זה הבא עלינו. ובני האיכרים לפי ידיעתם בחוש הטבע ולפי הנסיון אומרים כי נהפוך הוא, שאם היה לנו בששת שנות העבודה קיום אמיתי ודי פרנסתינו אך בסיבת שנת השמיטה (מחמת שע"ע לא נתקיים וציויתי ברכתי) היתה מניעת (אולי צ"ל מניעה) ביישוב הארץ.

עוד שאלה אחת אם מותר לעשות סייג וגדר בשביעית מהסברס, כי בתוספתא מפורש שרשב"ג התיר לנטוע אילן סרק כדי לעשות סייג וגדר. והגם שהרדב"ז והכ"מ מסכימים שהרמב"ם לא פסק כוותיה מ"מ אינו מוכרח כ"כ כי יוכל להיות שהרמב"ם פסק ג"כ כוותיה, כי ברמב"ם לא כתוב הני תיבות כדי לעשות סייג רק סתם אין נוטעין אילן סרק ובסתם יוכל להיות שגם רשב"ג מודה. ובירושלמי פ"ד דשביעית חסר אלו תיבות כדי לעשות סייג וגם אינו ברור בזה שנקרא עשיית הסברס לנטיעה.

סי' י"ב

עוד מכתבי אאמ"ו זלה"ה שכתב אלי

בספר המנהיג (לאבן הירחי ז"ל, בדיני ר"ח אות מ') הנה פירוש התפילה עיין (???) בספר אבודרהם וגם בספר שיבולי הלקט. אך לעד"נ נראה (אולי זו מילה מיותרת, כי יש כבר נראה בראשי תיבות של המילה לפני) הפירוש כי בהגמרא דשבועות יש שני טעמים על שער ר"ח ושניהם צודקים יחדיו: חד על תומאת מקדש וקודשיו, וחד הביאו כפרה עלי על שמיעטתי את הירח כמבואר בגמרא שם מדרש הפסוק (והנה פירוש הרי"ף שם ידוע). ולעד"נ הפירוש הביאו כפרה עלי הוא כפשוטו כי במה שמיעט הקב"ה את הירח נתן מקום לטעות לעובדי החמה, כי אם היו שני המאורות שוים מובן לכל בר דעת כי א"א שיהיו שני אלקות, אבל לאחר שמיעט את הירח בזה מקום לטעות לעובדי החמה כי יש ממש ח"ו בהחמה מחמת כי היא מושלת גדולה לבדה. וכן לעובדי הירח מחמת שהירח היא (אולי צ"ל הוא) באופן אחרת מהחמה ג"כ יש להם דרכים שיש בה ממש ח"ו, אבל אם שניהם שוים ממש לא היה להם מקום לטעות. ובזה נוכל לומר הכוונה בברכת יוצר אור שסידרו לנו אנכה"ג: טוב יצר כבוד לשמו, מאורות נתן סביבות עוזו. דהיינו, טוב הוא הקב"ה שנקרא טוב, יצר כבוד לשמו, דהיינו, שכולם יכירו כבוד מלכותו ולא יפנו ח"ו שום ממש לדברים אחרים. מה עשה? יצר מאורות דהיינו שני מאורות שווים סביבות עוזו, ובזה יכירו כולם כי א"א שני אלוות רק הם שני משמשים לעולם השפל. אבל לאחר שמיעט הירח נתן מקום לטעות, והנה ידוע כי המכשיל את חבירו צריך כפרה ומכש"כ המתעה (אולי צ"ל המטעה) אותו מדרכי החיים בוודאי צריך כפרה כמבואר בחז"ל והובא ברש"י בחומש. וע"ז ציוה הקב"ה בר"ח שישראל מונין ללבנה ואז נתחדש מולד הלבנה וישראל מביאים קרבן על טו"מ (מה זה???) , יחשוב ג"כ כפרה עלי על שמיעטתי את הירח ונתתי מכשול לעובדי החמה ובזה יהיה ג"כ פיוס לירח.

סי' י"ג

עוד גרגיר מא"ז ה"ר שבתי הכהן זלה"ה שכתב לאמ"ו זלה"ה

שבת דף ע"ו פרק כלל גדול: כי אתא רב דימי אמר המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל ר' יוחנן אמר חייב ור"ש בן לקיש אמר פטור. באורתא אמר ר"י הכי ובצפרא הדר ביה, ואמר ר' יוסף שפיר עבד דהדר ביה, ואמר לו אביי אדרבא וכו', אלא כי אתא רבין אמר המוציא תבן כ"ע לא פליגי דחייב, כי

פליגי המוציא עצה כמלא פי פרה לפרה ואיפכא איתמר ר' יוחנן אמר פטור ור"ש בן לקיש אמר חייב, ופלוגתייהו באכילה ע"י הדחק, ר"י סבר לא שמה אכילה ור"ש (בן) לקיש סבר ע"י הדחק שמה אכילה. וכתבו התוספות והא דאמר בכיצד הרגל אכילה ע"י הדחק שמה אכילה ואיך קאמר ר' יוחנן לא שמה אכילה, וחילקו התוספות בין שבת לעניין נזיקין כמבואר בתוספות. והרמב"ם פסק המוציא עצה כמלא פי פרה לפרה דחייב, ותמה הכסף משנה ע"ז איך פסק כריש לקיש נגד ר' יוחנן, ותירץ שהגירסא היה להרמב"ם בהפלוגתא ר' אושעיא ור' יוחנן ופסק כר' אושעיא נגד ר' יוחנן. והקשו ע"ז בהגהות על הש"ס הלא בפרק ד' בהלכות פרה פסק שם הרמב"ם כר' יוחנן נגד ר' אושעיא, והניחו בצ"ע. ונראה לי שכן הפשט בגמרא, כי אתא רבין ומפרש שהפלוגתא היא במלא עצה פי פרה ולא במוציא תבן, ואיפכא שניא הפלוגתא ר' יוחנן אמר פטור ור"ש בן לקיש אמר חייב, ופליגי באכילה ע"י הדחק, כן אמר ר' יוחנן באורתא ולצפרא הדר ביה ע"כ אמר ר' רבין שאיפכא תניא – שבאורתא אמר ר' יוחנן שפטור ולצפרא אמר ר' יוחנן שהמוציא עצה כמלא פי פרה לפרה חייב ור"ש בן לקיש אמר פטור. ופלוגתייהו באכילה ע"י הדחק שכעת סבר ר' יוחנן אכילה ע"י הדחק שמה אכילה כמו שסבר הגמרא בכיצד הרגל, ואין שום חילוק בזה משבת לעניין נזיקין ולא נצטרך לחילוק של התוספות, כי למה לנו לעשות חילוקים בזה מנזיקין לעניין שבת. וג"כ כן פסק הרמב"ם כר' יוחנן נגד ריש לקיש והגירסא כפי אצלינו בהפלוגתא ר"י ור"ש בן לקיש ולא ר"י ור' אושעיא והכל נכון בעזה"ש [א"ה מצאתי מעט מזה בהגהות רצ"ה חיות ז"ל בש"ס וילנא. בכ"ז הדפסתי בשביל שניתוסף פה דברים].

סי' י"ד

יום א' ח"י כסלו שנת תרס"ה פה פתח-תקוה
לכבוד ידיד ד' וי"נ הרב הגאון המפורסם החו"ב סו"ע כש"ת מ' אברהם
יצחק הכהן קוק שליט"א

אחדש"ה הנה בא לפני אור ליום ו' ר' יהושע שטאמפיר וסיפר לי כי נולד איזה ספק בהוועד מהמושבה, דהיינו כי ידוע שהמס הוועדקא מהקרקות אינם שוות בהממשלה, כי מאדמת בור ישלמו פחות ומקרקע נטוע ישלמו הרבה יותר ויותר. ושרי הממשלה הטילו את המס מהכרמים שהיו נטועים עד עכשיו על בעלי הכרמים, ומפני השתדלות הפחיתו את מידת הכרמים כנהיג (אולי צ"ל כנהוג והכתב מחוק), וועד המושבה חילקו את סכום המס

על כל הכרמים, הגדול לפי גודלו לפי מידתו והקטן לפי קוטנו לפי מידתו, את הסך שהוטל עליהם מאת שרי הממשלה יר"ה. ובשנה זו שנעבדו כמה כרמים ונעשית קרקעות מהכרמים האלו אדמת בור, וע"ז נולד הספק היאך יטילו את המס היוקר (כי שרי הממשלה אינם רוצים לפחות מהסכום שלהם שהיו נוטלים עד השנה הזאת), אם על כל בעלי הכרמים שהיו להם כרמים נטועים עד עכשיו, ואע"פ שעכשיו המה עקורים מ"מ יתנו גם מכאן ולהבא הכל כמקודם, או שהמס היוקר ישלמו הבעלי כרמים שיש להם גם היום כרמים, ובעלי הכרמים עקורים (אולי צ"ל העקורים) יתנו רק כפי חשבון המס מאדמת בור, ולפי זה החשבון יגיע המס בשנה זו והלאה יותר על בעלי הכרמים הנטועים מכפי שנתנו בשנים הקודמים, ומחמת שבעלי הוועד המה כולם נוגעים בדבר זה, שיש מהם שיש להם כרמים נטועים ויש מהם שיש להם כרמים עקורים, ע"כ הסכימו שישאלו היאך הוא הדין ע"פ דת. ומחמת שגם אנוכי נוגע בדבר זה שי לי ג"כ כרם, ע"כ כשהיה רי"ש בשבוע העבר ביפו שאל אצל כת"ר את השאלה הזאת, והשיב רי"ש לכת"ר כי אנוכי נוגע בעניין הזה, וכת"ר השיב לו כי כשישיג כת"ר מכתב ממני ישיב לו על השאלה הזאת את דעתו בזה כן סיפר לי רי"ש. וע"ז אכתוב לכת"ר כפי בקשת כת"ר ממני את שיקול דעתי בזה בקיצור הגם שאנוכי נוגע לזה. וזה הוא כי מתחילה בעת שנטעו הכרמים נעשו כל בעלי הכרמים שותפים בעסק תשלומי המס המוטל עליהם הן כפי חשבון אמיתי והן כפי החשבון הנהוג. כי שרי הממשלה אינם גובים מכל אחד ואחד בפ"ע, רק הוועד מהמושבה יגבו מכל בעלי הכרמים והם יתנו לשרי הממשלה את המס המוטל על הכרמים, וממילא כל זמן שלא ינטעו הרבה כרמים חדשים אשר יוכלו לומר הבעלי כרמים העקורים אוקי גברי אחרינא בחריקנו, מי הרשה להם לחלוק מהשותפות מאחר ששרי הממשלה אינם רוצים לידע מפרטים, רק כולם הם אגודה אחת ואינם רוצים לפחות מהסכום שהיה ניטל מהממשלה עד היום. ובפרט כי עקירת הכרמים הם נגד דינא דמלכותא, כי ע"פ דינא דמלכותא אינו רשאי שום איש לעקור שום נטיעה ולפחות מהמס הקצוב.

סימן ט"ו

מתוך מכתב אמ"ו זלה"ה להגאב"ד דיפו שליט"א מוהרא"י הכהן נ"י מה שכתב לי כת"ר כי עלה על דעתו אולי יש גם לזה היתר אם יקנה הישראל את האילנות [שהרכיבם גוי], יוכל הישראל לעקור את כל האילן ולנטעם בשדהו מאחר שנעשה גוף אחד עם ההרכבה. הנה גם בימי חורפי בעת שראיתי תשובת החת"ס אודות הרכבת הדסים ושושנים עלה על רעיוני

סברא זו, אבל מלבד שנראה שהחת"ס אינו סובר סברא זו דאל"כ אזדא כל תשובתו בזה, הנה גם בברכי יוסף הביא דין זה לאיסור בשם תשובת דברי יוסף. והברכי יוסף כתב על זה כי דברים פשוטים הם וגם מהירושלמי והרמב"ם והפוסקים נראה כן, דאל"כ למה כתב הירושלמי רק נוטל יחור אחד ולמה לא כתב רבואת יותר, כי גם כל האילן מותר לעקור ולנטוע במקום אחר. ולכאורה ראיה מפורשת יש בזה האופן ממס' ע"ז דף ס"ד, דשם בהבעיה אם מותר רוצה בקיומו במקום למיעוטי תפלה, הביא הגמרא ברייתא בזה הלשון: אין עודרין עם הנכרי בכלאים אבל עוקרין עמו כדי למיעוטי התפלה. והפירוש בכלאים הן בכלאי הכרם והן בכלאי זרעים כמבואר ברמב"ם ובתוספות ובריטב"א, ומה הוא רוצה בקיומן שהוא מקבל שכר עבור עקירה. ואם הדין שבהרכבה מותר לעקור כל האילן ולנטוע במקום אחר הוה להבריייתא למיתני רבואת יותר מזה שאין עובדין עם הנכרי באילן המורכב באיסור, אבל עוקרין עמו ונטוע אותו במקום אחר, כי אין לך רוצה בקיומו גדול מזה שנהנה מגוף האילן האסור. מ"מ מאחר שממעט הוא את התפלה שנעקר ממקום שנרכב ע"כ מותר, אלא בוודאי אינו מותר רק ליקח יחור לבד וכל האילן נשאר במקומו א"כ נשאר התפלה במקומה, ומשום הכי לא נקט הבריייתא רק בכלאים הן כלאי הכרם והן כלאי זרעים, מחמת דשם נעקר התפלה. ולא מיבעיא לדעת הסוברים כי גם הגוים מצווים על הרכבה בוודאי הוא נקרא למיעוטי תפלה, אלא אפילו לדעת הסוברים שהב"נ (???) אין מצווים על הרכבת אילנות, מ"מ לא גרע מכלאי זרעים שנקרא למיעוטי תפלה. ולכאורה ראיה זו אין עליה תשובה כי אינו מותר לקחת רק יחור מהמורכב ולא כל האילן.

סימן ט"ז

עוד מתוך מכתב אמ"ו זלה"ה להגאב"ד דיפו מוהרא"י שליט"א בעניין הנ"ל מה שכתב כת"ר וסמך על הסברא דכיון דלאחר שנתחבר נעשה גוף אחד ועקרו אותו מהקרקע, לית ביה משום מרכיב ואדרבא דמותר מק"ו, דמותר ליקח יחור אחד דשם נשאר האילן במקומו.

יש ת"י תשובת בית אליקים מהרב הדאון מ' געציל אב"ד דביאליסטוק ונפטר בשנת תר"י, שדעתו להחמיר האתרוגים המורכבים כי דעתו שהעיקר

הוא האתרוג המורכב והשורש לימון הוא רק סילון העברה ע"י מלחלוחית הקרקע, ואין עניני עכשיו לדבר מזה.

ע"כ מה שמצאתי ולקטתי ממכתבי אמ"ו הרב הג' המפורסם מותר"ר אהרן הכהן זלה"ה שהיה רב ואב"ד בפתח-תקוה, והעליתים על מזבח הדפוס, שיפוצו אמריו בשער חכמי לב, ויהיו שפתותיו דובבות, זיע"ה. נאום בנו ותלמידו: אברהם יעקב הכהן אורלאנסקי

מאת הרב הג' מוה' שמואל פיינשטיין שליט"א ממושבת פתח-תקוה תובב"א בגמרא חולין (דף י"ב עמ' א'), אמר רב נחמן אמר רב ראה אחד ששחט וכו' לימא רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם, מי לא תניא הרי שמצא תרנגולת שחטה בשוק או שאמר לשלוחו צא ושחוט והלך ומצא שחוט חזקתו שחוט וכו' הכא נמי לימא רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם ע"כ. והגאון ר' שלמה כהן זצ"ל מוילנא בהגהותיו שם הקשה בשם חכ"א ובשם ספר בית הלוי דמאי ראיא מייתי מברייטא, דילמא סברא דהך ברייתא כמ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה והוי ספיקא דרבנן ולקולא. (לא ברור מה כתוב פה). ותי' דברישא דהך ברייתא איתא בתוספתא הכי: נשמטה הגרגרת ואח"כ שחט את הוושט פשוטה וכו', ואם ספק זה היה מעשה ואמרו כל ספק בשחיטה פסולה ע"כ. וא"כ מוכח להדיא דס"ל יש שחיטה לעוף מה"ת (אולי צ"ל מהתורה), דאל"כ למה פסולה הא הוי סד"ר, ואם נימא דפסולה משום שיש לה חזקת איסור, א"כ תקשה דלמה מכשירינן בסיפא וע"כ דסמכינן ארובא, ועוד תי' ע"פ מה דתני בתוספתא בהדיא הולכין אחר הרוב, וכן הגיה כאן והשמיט הא דאיתא הכא או שאמר לשלוחו צא ושחוט כי היכי דלא תקשה אמאי לא פשיט רב נחמן איבעיא דרב דימי בר יוסף לקמן מהך ברייתא, אלו תו"ד. ולענ"ד לא הועיל בדבריו כלום לפי מה שכתב התוספות (בכורות דף כ' עמ' א') ד"ה חלב פוטר.

עוד אמרתי לתרץ בענ"ד דאפ"ל הוכחת המקשה מלישנא דברייתא דקתני חזקתו שחוט וכגרסת הגמרא כאן ודלא כגרסת התוספתא, דהא כתבו הפוסקים דחזקה הבאה מכח סברא עדיף מרובא. ונראה לי ראיא ברורה לזה מהא דפסחים (דף ט"ו) דאיתא התם: ואין ספק מוציא מידי ודאי, והא תניא חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות הרי הן בחזקת מתוקנים כו' התם ודאי הוא דוודאי מעשרי דאמר ר' חנינא חיזאה חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת

ידו דבר שאינו מתוקן. ופורש"י שם כי היכי דפשיטא לן דטבילי מעיקרא ה"נ פשיטא לן דעשרינהו, ואין נמנום (אולי צ"ל גמגום) והילוך אחר הרוב בדבר אלא חזקה ודאי על כל החברים ע"כ. הרי דחזקא זו הבאה מכח סברא עדיף ומוציא אף מוודאי, וחזינן נמי דלישנא דבחזקת מתוקנין ולישנא דחזקה על חבר מוכיח על כך חזקה הבאה מכח סברא דעדיף מרובא, והכא נמי מוכיח המקשה מדנקיט התנא דלישנא חזקתו שחוט ש"מ דהסברא היא כך דנשחטא. וכמו שכתב ר"י ז"ל דאם לא היה מומחה לא היה שוחט וחזקת סברא זו כוודאי חשובא. ובההיא דפסחים הנ"ל ובעינן להכשיר אף בבהמה, ושפיר מקשה על רב, וזה ברור.

ובזה יש ליישב מה שהקשה הה"ג ר' חיים ראצקער בספרו אורח לחיים בהא דבסמוך דבעי רב דימי בר יוסף מרב נחמן האומר לשלוחו צא ושחוט והלך ומצט שחוט מהו א"ל חזקתו שחוט. האומר לשלוחו צא ותרומה והלך ומצא תרומה מהו א"ל אין חזקתו תרומה ממאי נפשך, אי חזקה שליח עושה שליחותו אפילו תרומה נמי ע"כ. ומאי קושיא, הא תרומה עוון מיתה הוא ובעוון מיתה לא סמכינן אחזקה וכמו שכתב רש"י ז"ל לקמן (דף קל"ד עמ' א') בד"ה חלה יעו"ש היטב. ולפי מה שכתבתי לא קשה מידי, דהתם גבי חלה היינו חזקת פטורה דמעיקרא שהיתה בחזקת עכו"ם וחזקה זו נרע מרובא משום הכי לא סמכינן עלה בעוון מיתה, אבל הכא חזקה שליח עושה שליחותו הוי חזקה הבאה מכח סברא דחשיבא כוודאי וכשר. ושפיר פריך אפילו תרומה נמי, וזה ברור ונכון בעזה"י

תפג

ב"ה כ"א בח' טבת תרע"ג צפת ת"ו

שלומים אלף וברכות רבבה, לאחד מיוחד דגול מאלפי רבבה, כבוד ידי"ע הרב הגאון הגדול, שר התורות והתעודות, גלויות, גנוזות וחמודות, פאר

הדור ונר ישראל, כבוד קדושת ש"ת אברהם יצחק שליט"א הכהן הגדול, אבד"ק יפו.

אחדש"ה ושל' תו"ה. מחשבתי להדפיס איזה מספר של מאמרים או דרשות בחוברת, וכבר גליתיה להדר"ג בהיותי בצל קורתו, הולכת ומתגלמת, ומשנתי כמעט סדורה בידי. מצטער אני מאוד על שלא הי' סיפק בידי לעשות שיהי' הדר"ג על המאמרים שהיו לי אז עמדי בעיון הראוי. עתה קשה לי להטריד את הדר"ג, והנני שולח אך מאמר אחד חדש, ומבקשו אני מאד שיקרא אותו כלו כמו שנכתב בעיון, ולרשום עליו כל חסרון שימצא בו. גם יודיעני משפט מדויק על טיבו הספרותי בכלל כי למוצא שפתיו איחל. כן נזכר אני שהדר"ג הואיל בטובו להבטחיני לערוך בשביל ספרי איזה מאמר הגון שיכיל בקרבו השקפותיו העיקריות על מצב השעה שאנו עומדים בה, והפתרון הראוי לה. מובן מאליו שכל שישלח לי בנידון זה או בנידון אחר אקבלו בכבוד ובחן ואענדם עטרה לראשי.

כמדומה לו שספרי זה אי"ה כשיצא לאור יהי' מהספרים המעטים שמביאים איזה תועלת להעם, מפני הדעות האורתודוקסיות המובעות בו ברוח נכון בסגנון מודרני, ומן הראוי ליתן לו שם נאות לתכנו וסגנונו, וגם בזה אני מחכה לעזרת הדר"ג.

אם הדר"ג ראה בהקדמתו של ידידנו הגאון הרידב"ז בספרו החדש שו"ע לשביעית שיצא זה עתה לאור, מצא בודאי איזה דברים מגומגמים בשמי בשם הדר"ג. בטח יבין כבודו מעצמו, אך ליתר בטחון הנני אומר לו מפורש כי אין בי האשם, לא בעיקר הדפסת הדברים ולא בהגמגום שבהם. אני כדרכי, ובחפשי לעשות שלום בינו ובין הגאון הנ"ל, מסרתי לו את דברי הדר"ג כמות שהם בתכלית הדיוק כדי שלא יביאו עכ"פ לידי איזה תקלה לאח"ז- אלא שהטעמתי הרגשת נפש הדר"ג במצב הדברים של השמיטה, כדי ביותר להסיר איבה מלבו של הגאון הרידב"ז, אשר בחביונו מקטר כבוד ותהלה להדר"ג, ועד מתי ניזול ונינוול? ובזה מצא סעד להרהורי דברים של דמיונו לשנותם קצת ויצאו מגומגמים, ואם יש להדר"ג חלישות דעת מזה בבקשה להודיעני, ובדעתי לכו הטוב וענות רוחו הנני מרהיב שנית בקשו בכל הנ"ל. והנני ידידו המברכו בכט"ס ומחכה למכתב קדשו במוקדם האפשרי.

עבד לעבדי ד'

יהודה לייב זלצר.

או"ש לבנו הנעלה והנכבד שיחי ולכל ב"ב שיחי הנ"ל.

תפוז+תפוז

אגרת זו נשלחה על ידי י.ל. מגנס, מייסדה ומי שעמד בראשה של האוניברסיטה העברית הראשונה. עיקר האגרות ששלח הרב אל הנ"ל, הן בקשות תמיכה בימים של מלחמת העולם הראשונה. מבנה זו של האיגרת הוא שונה משום שזוהי טלגרמה: מכתב שמועבר לדואר לשכתוב ולאחר מכן לנמען. אגרת זו נכתבה בשתי שפות, גרמנית ואנגלית, ותורגמה בתרגום חופשי. כמו כן, צרפנו את אגרת תפוז' שכן גם בה מבקש הרב מנדיב לב לעזור לבית החולים.

16

רבי היקר
לינואר 1913

התקבלה לידי טלגרם מיפו בתאריך ה' 15 לינואר האומר כלהלן:

"ביה"ח ביקור חולים ירושלים נמצא במצב נוראי וקריטי. מתבקשת עזרה מהירה פילנטרופ צ'יף שטראוס".

מצער אותי מאד לשמוע על אודות ביה"ח ביקור חולים אשר נמצא במצב כה קריטי.

אם זאת אין ביכולתי לעשות דבר עבור ביה"ח בעת הזאת היות וידי מלאות בעיסוקים רבים אחרים.

בברכות חמות וברכת ציון, שלך,

י.ל. מגנס

תקד

יום ב ח כסלו תרע"ג

לכבוד הרב המפורסם מו"ה קוק נ"י

יפו ומושבותיה

רב מאד נכבד!

במושבה בן שמן סדרו מחלבה, היא המחלבה הראשונה הנמצאת בידי יהודים, היא המחלבה שתוכל להציל אותנו מעושק העכ"ום המנצלים אותנו והמשקים אותנו חלב מהול במים. ודע עקא, אין אנחנו יכולים למסור את הפרות בידי גוי, שבודאי יקלקל אותן ומוכרחים אנחנו להשתמש בחולבים יהודים. אבל מה לעשות בשבת? פעם אחת נחוץ לחלוב את הפרות ביום השבת (ביום ו' חולבים לפני שקיעת החמה, ובמוצש"ק חולבים אחרי צאת הכוכבים). אולי ימצא אדוני הרב איזה היתר ומה גם כי בהיתר הזה תלויה פרנסת אכר עני, מכיוון שיתן לו הרב רשות לחלוב, אז יתנו לו שכר הגון ואוכל לכלכל את משפחתו.

מכבדו כערכו הרם.

עבדו

ד"ר מ. זגורודסקי

האגרונום של המשרד הא"י והעורך של החלקאי

שמעתי בימי עלומי מפי ש"ב בן אחות אבי זקני, הרב הגדול ר' אברהם שלאסבערג שליט"א הרב דאלוקסט. בימי הגאון החסיד ר' רפאל הכהן בעל "תורת יקותיאל" ובעל "ושב הכהן" הנודע בכל הדורות בשם ר' רפאל המבורגער, היה אז הרב החכם הגדול ר' נפתלי הירץ וויזל (בעל גן נעול ויין לבנון ובאור גדול ונפלא על ס' חכמתא דשלמה רבתי ויתר ספרים יקרי הערך) הגראנד – ראבינער הכולל לכל מדינות גרמניא, בימים ההם היה החוק בארץ ההיא שכל רב לא יתאשר בעירו עד אשר יתיצב לפני הרב הכולל לקבל הרמנא ממנו. והנה כאשר נקרא הגאון הגדול בדורו הזה לכהן פאר על כס הרבנות היותר חשובה בימים ההם רבנות דשלש ערים אה"ו (אלטונא, האמבורג, וואנזיבעק) אשר כהנו שמה גדולי הדור ושרי התורה היותר גדולים בכל הדורות. מובן מאליו שדרש כמה פעמים לפני גאוני העיר וחריפי דמתא בחריפות ועמקות נפלאה כמשפט הימים ההם, ויפליא את לב השומעים ויחתמו לו כתב רבנות. אך חסר להם עוד האישור מרב המדינה, ויהי על הגאון בעל תורת יקותיאל ליסע לברלין להתיצב לפני הרנה"ו הרב הכולל, למען יאשרהו על משמרתו. ויסע הגאון לברלין ויבוא אל בית הרנה"ו והוא לא היה אז בביתו, וימצא רבנים רבים יושבים סביב לשלחנו ומצפים לביאתו, ולא גילה להם הגאון מי הוא ומה מטרת בואו הנה, כי אהב להסתיר א"ע תמיד כדרכו בקודש. וישער הגאון ר' רפאל בעצמו מכיון שאנשים בעלי צורה כאלה משכימים לפתחו וכל הקהלות היותר חשובות שולחות את רבניהן לאשורו, בודאי גאון נפלא וצדיק נשגב הוא הרנה"ו, ויפשפש הגאון החסיד ר' רפאל במעשיו וייהרהר בתשובה ויתן אל לבו שבודאי יתהה גם אקנקנו ואם ראוי הוא להיות אב"ד ומד"א בעיר מלאה חכמים גאונים ואדירי התורה כהמבורג בימים ההם ויחל להתקין א"ע אל

⁴³ מתוך הספר "למען אחי ורעי" מאת הרב א"נ עזריקם-מאמרים בסגנון בדחני על מצב היהדות.

הבחינה באימה ופחד; הוא חושב כה וכה והרנה"ו הופיע פתאום על סף הדלת, ויחרדו כל הרבנים ממקומתם ויתיצבו לפניו בהדרת הכבוד (הרנה"ו כידוע התחשב על משכילי הדור ההוא מגודל בלורית כאשר תעיד תמונתו הפאטאגראפית ולבוש לבוש רוזנים כמקורב להפחות ורבי המלוכה שבעיר הבירה) גם הגאון והחסיד הזה הגביה א"ע בכבוד ממקומו ויגש אל אחד הרבנים וישאלהו לתומו בלאט מי הוא "הגוי" הזה? ומה חפץ להערל האדון בבית רבנו הגדול? הס! מה תדבר? ה' עמך! לחש לו הרב וילטוש לו עיניו, הלא זהו רב המדינה הרנה"ו, ויחרד הגאון מאד ויחשוב רגע וגש אל הרנה"ו. טפו!! אינני עוד מעתה הרב דהאמבורג!! קרא הגאון בקול גדול בירקו על הרצפה, אם המבורג היא עיר כזאת הנזקקת "לגוי" שכמותך להקים לה רבנים, אינני חפץ בהאמבורג, ולא בעושר ובכבוד שלה, ומוטב לי לשוב לעיר רבנותי הקטנה ולחיות שם הלאה על שכירות של שמונה זהובים פוילעש לשבוע וירץ מן הבית.

החכם הרנה"ו השתומם מאד להפתעה גדולה זו שלא חכה ולא פלל מעולם, וברגע הבין את אשר לפניו, וימהר ויקח עט וגליון ויכתוב תיכף מכתב למנהלי ומנהיגי עיר המבורג בדברים אלה:

מהרו והשיבו את האיש הנשגב אשר שלחתם אותו אלי לעירכם וקבלהו לרב ולאב"ד עליכם בחרדת קודש כי הוא סמל האמת חותמו של הקב"ה, ואשריכם שזכיתם אם איש קדוש כזה ישכון בתוכם: ועל החתום נפתלי הרץ וויזל רב הכולל למדינות גרמניא. וישלח המכתב ביד איש עתי תומ"י למסרו לפו"מ דעיר המבורג.

אגודה להפצת תבואת הארץ

סופרנו מפתח – תקוה כותב לנו:
שבוע העבר באו אלינו הרב הרה"ג א"י הכהן קוק, אריה ליב ד"ץ, הר' דובר
עפשטין הלוי, והר' בן ציון ידלר. מטרת בואם היתה בדבר המעשרות, כי על
יד ההתעוררות הכללית השוררת כעת בעולם היהודי שבגולה להתעניין
בארץ ישראל ותוצאותיה, התחילו הרבה להביא כמה תוצאות - אדמה
מארצנו, והרבה מבעלי המסחר פנו אל הרב מיפו היות שהחדשות הבאות
מארץ ישראל אינן משמחות כלל מצדן הדתי, על כן הם חוששים גם בנוגע
לעניני המצוות התלויות בארץ, ואלמלי היו בטוחים בקיום דינים אלה היו
מוציאים הרבה מתוצאות ארצנו.
וכדי להשיב להשואלים תשובה ברורה החליט הרב לברר את השאלה על
נכון, אם באמת כולם מעשרים.

⁴⁴ מתוך עיתון "המוריה".

והנה במושבתנו רובם ככולם מעשרים, וישנם רק אחדים שאינם מעשרים, יוצאים מן הכלל, וחושבים שגם אלה יסכימו לעשר פירותיהם כדי שלא יהיה בלבול. אך בהיות הרב פה נתעוררה שאלה אחרת יותר חמורה, והיא שאלת האתרוגים, כי בזמן האחרון נעשה המסחר הזה פרוע מאד, והאתרוגים המורכבים תפסו את כל השוק עד שהם דוחים מפניהם את האתרוגים הבלתי – מורכבים באמת. האתרוגים המורכבים נמכרים במחיר יותר גבוה מהבלתי מורכבים, ומי שיש לו אתרוגים בלתי מורכבים עליו לומר שהם מורכבים כדי שלא יהא מוכרח למכרם בחצי המחיר.

הרב אמר שהוא מתעניין בזה כמעט מתחלת בואו אל הארץ, ואחרי משא – ומתן ארוך בענין זה החליטו על פי הצעת הרב ליסד אגודה בשם "שבח הארץ" שהיא תתעניין בהפצת תבואת הארץ בשוקי חוץ – לארץ. האגודה הזאת תתעסק גם בעניני היין, וכמו כן בעוד הרבה ענינים היכולים להגדיל את סחר תוצאת הארץ בחוץ – לארץ. למשל הציעו הצעה אחת: ישנם הרבה יהודים בגולה הרוצים להביא את החטים למצות שמורה דוקא מארץ ישראל. כמו כן תתעסק האגודה במה שנוגע לסחר האתרוגים להנהיג בו את התקונים הנחוצים.

לאחר המשא – ומתן הכירו בנחיצותה של אגודה כזו ובאור ליום הששי כבר נבחרו אחדים שיתעסקו לעת – עתה בקבוץ חברים מבעלי הפרדסים, שנטעו כבר או שחפצים לנטוע, ליסד לעת – עתה את האגודה בדבר מסחר האתרוגים, ויסדרו שכל האתרוגים הבלתי – מורכבים יהיו תחת רשות האגודה.

הבה נקווה שהדבר הזה יצליח בידם להיטיב מצד אחד להמסחר הארצי – ישראלי ולסדרו מצד שני שירחיב הונו בשוקי חוץ – לארץ.
מג"ן

תקנו⁴⁵

...בשבוע העברה, קבלתי מכת"ר עקסעמפלאר אחד משמות חברינו לדעה באגדתינו, ואבקש שישלח לי כת"ר עוד איזה עקסעמפלורים למען אוכל לפני בני אגודת ישראל להראות על גודל אגודתנו אנו. ועל יהי הדבר בעיני כת"ר לפלא כי אנכי לא כתבתי זה זמן רב, לא ישבתי בידים חבוקות וכל אשר בכחי עשיתי. עוד לפני חודש ימים קיבלתי את המכתב הר"פ מאת הועד של אגודת ישראל, אבל יען שאדע כי יותר כותבים מאשר עושים

⁴⁵ תחילתה של אגרת זו חסר לנו.

השתדלתי שחברנו באגודת ישראל שנסע לפני שבועות לבערלין להקאפרענץ שלהם, ישתדל בכל כוחו לגמור גם את דברי אגודתנו, אגודת הרבנים. והנה שב גם הוא הביתה ודבר בפיו- כי בטח בלי ספק עוד בזו הימים יביאו את הדבר לפני ועד הרבנים שלהם, למען יהיה להם הדרך בדבר הזה עוד לפני הכנסי' שתהי' בר"ח אלול שנה זו בפראנקפורט. זה הדבר עלה בידי אחרי עבודה, אבל באמת בזה עוד לא נגמר הדבר. כי המה באחת, שהרבנים אינם רוצים בסנהדרין והא ראי' שלא רצו בוועד של עשרים ושלשה ואף כי אנכי הרביתי לכתוב להם כמו שהזכרתי גם במכתבי לכת"ר כי טעמם, יען שאין סמיכת סנהדרין נוהגת בחוץ לארץ ואדמת פראנקפורט עוד לא נתקדשה לזה בקדושת ארץ ישראל- אבל בארץ ישראל גופא במקום בו הי' בית מקדשנו ותפראתנו נוכל לסמוך סנהדרין גם בזמן הזה. כתבתי וכתבתי, אבל אפונה אם קבלו את דברי. ובאמת אני אומר לכת"ר, כי מדברי הרמב"ם גופא מוכח דהלכה זאת שיכולים גם בזמנינו לסמוך סנהדרין פ"א מ"ג- ויראה לי כי כשתהיה הסכמה מכל החכמים והתלמידים להקדים עליהם איש מן הישיבה וישימו אותו לראש ובלבד שיהי' זה בארץ ישראל כמו שזכרנו, הנה האיש תתקיים לו הישיבה ויהיה סמוך, ויסמוך הוא אחרי כן מי שירצה שאם לא תאמר כן אי אפשר שתמצא בסנהדרין הגדול לעולם והרי נאמר ואשיבה שופטיך כבראשונה- עכ"ל הרמב"ם, ואם כן נחוצים דברים אלה. א. כי הסכמת כל הגדולים תהי' בארץ ישראל היינו שיתאספו שמה. ב. שישמו איש אחד לראש. ג. שעל ידי זה נוכל בימי סוף גלותנו להעמיד סנהדרין לימות המשיח וכל הדברים האלה מופרכים המה מעיקרם. שיבאו החכמים בעצמם בישראל הוא הדבר שאי אפשר, ומי יאמר כי החכמים בכחם תועיל אולי ----- בלא נמצא עתה איש אחד שכל בני תורה יקבלו אותו לראש וראשון, והרבה יהיו נוטים אחרי אחד והרבה אחרי איש אחר ובפרט בדבר כבוד גדול כזה. ועוד, כי על ידי זה תתאשר התקוה כי קרבו ימות המשיח, כי עבודת הציונים הראה לנו אתחלתא דגאולה כי הלא דברים אחרים אנו לא זכינו עוד לראותם שיסמנו את ביאת גואל צדקנו ויותר מזה נשתדל להטיב עוד ח"ו יבוא מזה מכשול לבני עמינו שגם בלא זה טועים הם בדרכם והרבה גואלים קמו להם להדיחם מן הדרך שצונו הבורא יתברך שמו מכל זה יוצא כי אין לי תקוה שהרבנים יסכימו לדברי כת"ר לסמוך סנהדרין וח"ו המחלוקת הזו יהיה לנו לפוקה ולמכשול על דרכנו בפרט כי אם רק הרב אחד מגדולי ישראל מאגודתם יאמר-לא אז לעולם לא יהיה לנו----ולכן דעתי שיכתוב לי כת"ר תיכף ומיד לפי רוח תורתו ותומתו מכתב פרטי וגם מכתב גדול מכל הרבנים שיש לו כיד חכמתו עליו----אשר אף שלפי דעתו ענין הסמיכה עומדת בתקפה על פי

הדין בכל זה למען השלום ולמען הרבות כח התורה והוראה מסכים כח"ר
עם הוועד של אגודת הרבנים שלא ידונו בשאלה כזאת רק אחרי שלש שנים
כאשר יתכונן מצב האגודות מצב שתיהן ביחד שיתאחדו יחד להרים כבוד
התורה ולומדיה ולהשיב היראה כבראשונה והאמונה כבתחילה ואחרי כן
יברא לנו הראש של חכמינו לסמוך גם סנהדרין ככתוב בתורתנו ובפרט
הרמב"ם הגדול ואנחנו בני אהרון נהיה כאבינו אוהבי שלום ורודפי שלום.
אהרון מנחם

בהר"ן הכהן

תקסג

ספר

תפארת ירושלים

ואמרי שפר

לקוטים יקרים אשר לקטתי ואוספתי מספרי ראשונים ואחרונים, חדשים וגם ישנים, להשביע מלא כף נחת בלבבות ישרים, משוב הארץ וירושלים במישרים באלה הדברים, לחבת ולתפארת ירושלים וכן כל ענייני הארץ הקדושה נסעותיה ופרותיה ושכינת קבורת יקרים, עם שמות ערי הקודש והכפרים, מלפנים ועתה, ומעשות והמנהגים השייכים בה מדור דורים אשר יסודתם בהררי קודש בסיפורים, ממני המלקט והמחבר הצעיר בהצעירים.

הק' שרגא פייביל ריזענמאן החופעיה"ק צפת ת"ו

נכד ברכת ראש ומגזע רש"י זיע"א

תקסה

שגגת רב⁴⁶.

במקום שיש חלול ההתאחדות
אין חולקין כבוד לרב!

מאורע מוזר ומחריד בזרותו היה בחיינו והוא מעשה הרב מיפו. להלן יראו קוראינו "גלוי- דעת" שקבלנו מיפו בתור מחאה נגד מעשה הרב קוק שיצא לאסור על האשכנזים לאכול משחיטת הספרדים⁴⁷. על גלוי דעת זה חותמים רבים מנכבדי וחשובי עדת יפו, אבל המחאה כתובה בסגנון יותר מדאי חלש שמחליש גם את הרושם של המאורע. אולי היפואים לא הרגישו בעומק הכאב והחרפה שיש במאורע דנן. אולם אני הרגשתי אחרת. בקראי את המודעה של הרב קוק התפלץ לבבי ורוחי נעכר.

האומנם?

היאומן כי יסופר?

וכי אפשר להאמין כי "רב גדול בישראל" המכונה גם בשם "משכיל ונאור" שתעודתו לאחד את צאן מרעיתו בכל מפלגות העם, יצא במעשה שכזה, העלול להרחיב יותר את הפרוד בין שדרות העם העברי?

קשה להאמין! ובכל זאת, הנה המודעה מונחת לפנינו ומטפחת על הפנים. ואל יהא הדבר קל בעיניך! בדבר הזה תלוי קיומו של עמנו בארצנו, כי בלי אחדות האומה אין לה זכות הקיום. ואם נעבור בשתיקה עליו, אז תהיינה התוצאות מרות מאד.

⁴⁶ מתוך "החרות" גליון 256. פורסם בעקבות פסק הלכה של הרב קוק ובו אוסר הרב על אשכנזים לאכול משחיטת ספרדים. ועיין באגרות תקנט, תקס ותקסח.

⁴⁷ ראה כרוזי הראי"ה עמ' 106 כרוז קה'.

ביחד אנו צריכים לא לעבור בשתיקה יען כי "העגל" הזה יצא לא מאיזה חסיד קנאי קיצוני שכמותו לא- מעטים הם, ב"ה, אצלינו, כי אם מ"רב נאור" מראש אב בית דין של עדה גדולה ביפו והמושבות העבריות, מאדם גדול ובעל השפעה כבירה, שדבריו נשמעים ויכולים לפעול על הלבבות. על מעשה כזה אין חולקין כבוד לרב!

מעשה כזה של הראב"ד מיפו הלא יכול לרפות את ידי העם הרוצה לשוב לתחיה בארץ אבותיו, לתחיה יהודית אמיתית, לתחיה משותפת. וכל זמן שימצא השממון בתוכנו, כל זמן שתולעת הפירוד היא כעש וכרקב בעצמותינו, אי אפשר להחיות את העם. כל נשמה עברית, בלי תכן חיים עבריים, אין באמת כל אומה עברית! התורה הישראלית אינה מפרידה את מאמיניה ואינה עושה חילוק ביניהם, אלא להיפך משתפת אותם, מאגדת אותם ברוח אחד וברעיון אחד. התורה לא שמה פדות בין אשכנזים וספרדים, או מערבים, או תימנים או פרסים או בוכרים או ג'ורזים וכו', הכל שוים בעיניה כ"דוי אחד בארץ", והחולק ביניהם הרי זה סותר את התורה האמתית, הרי זה נעשה בהכרח כופר באחדות האומה.

אמרו מה שתאמרו. אבל אנו- ביחוד אנו הספרדים- מרגישים עלבון מזה, עלבון גדול ונורא, ואת העלבון הגדול הזה אנו תובעים לא רק מהרב קוק דוקא, אלא גם מכל אחינו הארצישראלים שצריכים למחות נגד המעשה המחפיר הזה המעליב עדה גדולה בישראל!

ונכבדי יפו ששלחו לנו את גלוי דעתם צדקו מאד באמרם כי צריכים היו הרבנים לדון על זה אם אפשר לקבל דעתו של רב אחד, יהיה מי שיהיה, וכי אם באמת אסור לאיש יהודי אשכנזי לאכול משחיטת הספרדי וכן להיפך הלא צריכים להזהיר את האשכנזים והספרדים של יתחתנו זה בזה למען לא יכשלו חלילה במאכל השחיטה.

אבל הירגישו הרבנים בצורך זה? האם יתעוררו סוף סוף רבנינו גאונינו וצדיקינו המרגישים בכאב הפצע ובגדול עלבונם זה של הספרדים לדון על השאלה הזאת ברצינות?

מסופקני! כי מבשרי אחזה זאת, שכמה פעמים דברתי עם אחדים מרבני האשכנזים הירושלמים על החזיון המחפיר הזה שאנו רואים ביחוד פה בירושלים שצריכים היו לקרוא לאספת רבנים ולדון ע"ז בכובד ראש ולהוציא פסק דין אמתי עפ"י רוח הדת והתורה הישראלית, והם ענו לי כי אי אפשר הדבר. מדוע? אין תשובה. שבשתי כיון דעל- על, ונעשה הלכה למשה מסיני! חבל, חבל באמת שהגענו לידי מצב נורא כזה, מצב שמנכיר בינינו שנאת חנם ומאריך עוד את ימי גלותינו!

רבנינו צריכים לזכור תמיד שהם כהנים במקדש העם, כי בכהונה צריך שלא יהיה כל כתם, כל פגם. ואם פלוני וכהן בא ומפריד את הצבור העברי הגדול המקבל את השפעתו ונכנע לפסקי דינו ע"י איסור מעליב כזה, הריהו פוגם בכהונתו ועובר על תפקידו בתור רועה נאמן שעליו לשמור על יום הצאן המסור לידו⁴⁸ לבל יפורד ויפוזר וידחה, וכהן ששגה עבודתו פסולה.

חב"ר⁴⁹

תקסח

בעי"ה ירושלים כט תמוז ע"ג.
בין המצרים. שלום כנהרים ישפות ה' למע"כ אור אורים מאיר לארץ ולדרים, רבינו האומן הגדול מוהר"ר אברהם יצחק הכהן קוק . האבד"ק יפו והמושבות.
שלומות ונחמה.

בצער גדול קורא אנכי פולמוס של הסופרים,⁵⁰ בעיתונות הצהובה על דבר הכרזתו בנוגע לבשר כשר של ספרדים. בצער גדול שומע אנכי מכל עבר ופינה איך אנשים ידועים מצאו בזה עילה להשפיל כבודו היקר בענינו. ואף כי ברי לנו , וברור הוא גם להצעקנים, כי מרום תומתו וצדקתו יצאו הדברים.
אבל, אדני הרב, יסלח לי על הערה אחת, שלא השוה את עדותו. לוא יצא רומע"ז בהכרזתו בתור רב ואב"ד לעדת אשכנזים. אז אפשר עוד למצוא

⁴⁸ על בעיית השחיטה ראה אגרות הראי"ה אגרות קעח, תקסו, תקעח

⁴⁹ חיים בן עטר, עורך "החרות"

⁵⁰ מאמר "שגגת רב" שהתפרסם בעיתון "החרות". עיין באגרת תקסה.

טעם מדוע יצא בהכרזתו רק במגע לאחד הצדדים. אבל רומע"ז יצא בתור רב ואב"ד יפו. ואז היה לו להכריז אשור-הדדי. לאמר היות כי היות מנהגים נפרשים בין העדות. לכן אין לנהוג קלות ראש לקנות בשר אחד _____. לא אשכנזי אצל ספרדי ולא ספרדי אצל אשכנזי". ומי כבודו יודע כי יעדפו חומרותיהם של הספרדים ביחס אל האשכנזים במקומם זה, מאשר ההפך. ובפרט במיעוט הסרכות. אשר כבר צעקו ע"ז גם הטובים והעדיפים מרבני האשכנזים כמו הרב דנציג זל ועוד. ובפרט באתרא הערן זל. זה הוא סוד ההתערערות היוצאת מקרב לב הישרים בלבותם. לשאר הצועקים לשם צעקה וחלול אינני משים לב.

אם ימצא ר"מ לנכון, אם ברוב חכמתו ייטיב לפרסם מכתב התנצלות שיכיל פחות או יותר התוכן הזה כי לא היתה כונתו רע ביחס לצד אחד, כי אם ביחס הדדי עד אשר יבא אליהו וישווה כל החלוקים שבישראל כי על הראשונים אנו מצטערין כו'.

אחלה פניו הטהורים לסלוח לי על הערתי זו,

והנני מוקירו ומכבדו מאד מאד
חיים מיכל

מיכלין

[מקום החותם]

תקע⁵¹

התוכן:

(א) מבוא (א'-טז')

⁵¹ ספר מטבעות היהודים הינו ספר החוקר את תולדות המטבע היהודי. הרב באגרתו התייחס לנושא שלדעתו הושמט מהספר, ע"כ הבאנו את תוכן הענינים בכדי שיובן במה עוסק הספר ומה חסר לדעת הרב.

החקירה אודות מטבעות היהודים בספרת ישראל, דברי חז"ל מפרשי התורה וחוקרי עמנו, חקירת סופרי העמים וסופרנו בלועזית. מטבעות מזויפות-ביבליאגראפיה.

(ב) כספים ומשקלם (י"ז-מ')
מתי החלו בני ישראל להטביע מטבעות? הזכר הראשון לערך ושווי לכסף ולזהב, המשקלים העתיקים של מצרים, בבל, אשור ופרס, הככר המנה והשקל, משקלי העבריים, המשקלים הנזכרים בדברי חז"ל.

(ג) דרכונות: (מ"א-נ"ב):
מי היו טובעי המטבעות הראשונים בין העמים? האדרכמון או האדרכון הפרסי, המטבעות שבהם השתמשו עולי הגולה בימי עזרא ונחמיה.

(ד) סלעים: (נ"ג-ס):
המטבעות שהשתמשו בהם היהודים בימי ממשלת המקדונים הסיליים והתלמיים, הסלעים שנטבעו בארץ ישראל. המטבעות הנזכרות בתלמוד.

(ה) טבעין: (ס"א-פ):
המטבעות הראשונות ליהודים בכתב ובלשון עברית. השקלים החצאים ורבע השקל כסף, מטבעות הנחושת שמעון נשיא ישראל – סידור חדש בסדר המטבעות האלו.

תרד

בעזה"י יום ב' דסליחות תרע"ג

גאון עוז עטרת תפארת ישראל וקדושו, הרב הדומה למלאך ה' צדיק יסוד עולם וקדוש ה' מכובד, מרן אדמו"ר אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א.

אחד"ש גאון קדושתו בחיל ורעדה. מפני סיבות שונות ומחלת אחי שיחי', לא עלה בידי למלא חפצי העז להביע לכבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, את הרושם הכביר שפעל עלי נסיעתי האחרונה. רגשי הקודש של הדרושים הנשאים והנוראים, שזכיתי לשומעם הפעם, הגביהו אותי ורוממוני למעלה גבוה. כ"כ פעלו עלי להשיח דעת מכל אשר בעולם וכל העבר, עד שבשעה שבאתי לירושלים, מסיבה שלא מצאנו עגלה הלכנו רגלי, ממש שכחתי סדרי הדרכים מכל וכול, ולולא ידידי שקידמו פני, לא ידעתי אנה לילך, וכן למחר כשהלכתי לעיר בקושי גדול, שב לי הזכרון בסדר הדרך. ה' יזכיני לבסס בדרך הרצוי' בעיני אלוקים ואדם.

ועתה הנני מרחיב עוז בנפשי לשוח מעל לבבי את עומק ברכותי לכבוד אדמו"ר שליט"א, יכתב ויחתם הוא וכאש"ל בספרן של צדיקים גמורים לאלתר לחיים טובים, וכל משאלות לבבם ימלאו לטובה וכהן קדוש כאדמו"ר יזכה לעבוד עבודתו בבית מקדש ה', ולכנוס לפני ולפנים ביום הקדוש לפנים הפרוכת בבית קדש הקדשים.

כן אחלה פני קדשו להעתיר בעדי ובעד ב"ב הי"ו בימים הקדושים הבאים עלינו לטובה, וארשום בזה את שמינו.

{	יעקב משה בן מרים
	פעשה בת סאסיל
	יחיאל מיכל
	חיים זבולון
	יוסף דוד זאב
	חי' ברינה
	קילה יהודית
	מרים זבורה

שכולנו נעמוד על הברכה לזכות למלא רצון ד' בכל מאוי'.
עבדו הנרעש והנפחד מפחד קדושתו המנשק עפרות כפות רגליו
יעקב משה חרל"פ
היום הגיעו תלגרמים לפה שהגאון הרידב"ז שליט"א חולה אנוש ר"ל,
והודבקו מודעות להעתיר עבורו. ראוי שגם מרן אדמו"ר שליט"א יעורר

רחמים על אור התורה הזה שלא יכבה ח"ו, ויסלח לו כל אשר חטא נגדו.
ימחול לי על דברים אלו.

תרכג

אל כבוד הרב הרב הגדול וכו' וכו' רבי אברהם יצחק הכהן קוק
רב לעדת ישראל ביפו.

אדוני הנעלה!

לפני ירחים אחדים החלטתי להקדיש נוסח אחד מן השבועון "העולם",
הנערך על ידי, לעניני ארץ ישראל ולעשותו קובץ מיוחד לחבת הארץ. על
פי הצעתי פנה אז מר ברזלי אל כבודו יבקש מאתו, שיואיל לתת בשביל
קובץ זה רשימה על דבר ירושלים וקדושתה לאומה. אף נענה כבודו למר
ברזלי ושלח לי על ידו רשימה חשובה מאד, השמורה בידי עד עתה. ואולם
לצערי הגדול הופרה בינתיים עצם מחשבתי הטובה ע"ד הוצאת אותו הקובץ.
הרבה סבות גרמו לכך, וביחוד מחלה מסוכנת שתקפה אותי וצוערת אותי
במשך כמה ירחים. והנה הרשימה של כבודו שמורה ביפו, כמסור, ורוצה
אני להשתמש בה, כלומר רוצה אני להדפיסה באחד מ**נוסח** "העולם"
הרגילים. אבל לפי דעתי ראוי לאחר פרסום הרשימה הזאת עד סמוך לימי
הפורים, משום שבאותם הימים יוציא הוועד לחובבי- ציון עוד הפעם כרוז
מיוחד "**לתקומתה** של ירושלים" (עבודתו זו, שבה החל אשתקד הצליחה
באופן נעלה), וטוב ויפה יהיה הדבר, לפי דעתי אם דוקא אם באותם הימים
תתפרסם הרשימה של כבוד. ומשום שהדבר תלוי לא בי אלא בהסכמתו של
כבודו, לפיכך פונה אני אליו בזאת ומבקש מאיתו שיסכים להצעתי האמורה.
זו ועוד אחרת: אותה רשימה ערוכה בדמות מכתב לר' יהושע ברזלי. הקורא
לא יבין, מדוע מדפיס אנוכי דוקא מכתב שנכתב למר ברזלי. להוסיף הערות
על הרשימה ולבאר **טעות** זו אני רוצה, כדי שלא **להחליש** את הרושם.
ומפני כן, מציע אני לכבודו עפ"י עצת מר ברזלי עצמו שירשה לי לעשות
ברשותו שינוי קטן. לכתוב בראשה "**יופר מכבד** הו "עורך נכבד",
למען יבין הקורא שאין זה מכתב פרטי אלא רשומה שנערכה לכתחילה
בשביל העולם.

ובבטוחני, שכבודו יעשה את בקשותי השתיים ויכבדני בתשובתו הננני מביע
לו את תודתי מראש וחותרם בכבוד גמור ובברכה. אלכסנדר דרוינוב.

יסלח לי נא כבודו גם לבקשתי השלישית. אפשר ידוע לכבודו, שהישיש ר' יעקב בר הלפרין המתגורר ביפו הוא חותני. והנה כתבתי אליו כמה מכתבים ולא קיבלתי שום תשובה. ואני ואישתי חרדים מאד לשלומו, כי זקן האיש ורפה בכח. ומה מאד אחזיק טובה לכבודו, אם יואיל להודיע ע"י אחד מעושי דברו, מה שלום חותני ומה יעשה בו ולהודיע לי את פרשת הדברים בקצרה.

תרלה+תרלט⁵²

ב"ה יפו, יום כב' לחודש טבת תרע"ד

לכב' הרב הגאון מאורן של ישראל מוה"ר אברהם יצחק הכהן קוק נ"י ברכה ושלום.

אחלה מאת כה"נ לענות לי על השאלות האלה:

- 1) כאשר נגשו ליסד את ביה"ס תחמוני בהסכמת כה"ג, ומעלת כה"ג קיבל על עצמו להשגיח על הנהגתו, הידע אז כי חרם מצד רבני ירושלים רובץ על בתי ספר שבארץ ישראל?
- 2) ואם שידע כה"ג ממציאות החרם מה זה המריצו לעבור עליו?
- 3) אחרי שקמו רבני ירושלים וחדשו את החרם, הנכון כה"ג להמשיך את השגחתו על בית ספרנו גם בעתיד כמו בעבר?

בתקווה שכ"ג ימלא את בקשתי הנני חותם בכל רגשי הכבוד הראויים לגאון וגדול שכמותו.

ד"ר יעקב שלום ענגעל

⁵³הערת המערכת: על המכתבים האלה עלינו עוד להוסיף את הדברים האלה: הרה"ג ר' א"י קוק לא האמין, שהחרימו רבני ירושלים את

⁵² נדפס ב"החרות".

⁵³ כאן הובאה אגרת הרב כתשובה לאגרת הנ"ל. בסופה, נכתבה הערה זו

"תחכמוני" עד שהביאו לו את "מלחמתה של תורה". הוא היה נדהם למראה עיניו. "לאן מוליכים הרבנים את היהדות?" זאת היתה השאלה הראשונה, שפרצה בכאב לב מתוך פיו ולאח"כ רמז, שבעידנא דרתחא לא יעשה כלום, מכאן קול ענות חלושה שבדבריו, בה בשעה שתמיד רגילים אנו לשמוע מפיו דברים החוצבים להבות אש.

תרנה

ה' שבט תרעד

אדוני רבי הגאון הנכבד

קבלתי מכתבו הנכבד ותודה על דבריו, זה כבר חשבתי בנדון תחכמוני שיש לו תקווה רבה דוקא בתור גימנסיא בלי כתות נמוכות או שתהינה הנמוכות עראי והכתות ההגמנסיות עיקר. למען תת לו צורת גימנסיא, נחוץ לפי דעתי שכל המורים גם ללימודי קודש וגם ללימודי חול יהיו כולם ראויים לאצטלא זו, בעלי השכלה גבוהה, למען לא יהא חס ושלום ערכם של לימודי הקודש נופל בעיני התלמידים. ולפי דעתי נחוץ שתהא תכונה הומאניסטית יהדותית ולא ריאליסטית לגמנסיא "תחכמוני" לאחר שיגדירו בה ביחוד את הלמודים הרוחניים היהודיים, שיצטינו בה ביחוד המקצועות של לימודי ספרותנו העתיקה, ותולדות ישראל, ולמוד השפה העברית לעומת הגימנסיות הקימות שבהם הלמודים הטבעוניים עיקר. ברור לי שגמנסיא כזו שרוח ישראל סבא תמלאנה, תמשוך את לב אחינו שלומי אמונים ומאות תלמידים ימלאוה. כפי שאני חושב נחוצה לבית ספר לחרדים, שאנו חפצים להכניס בו רוח מיוחדת דוקא מנהל קבוע שהתמנה, ולא מנהל נבחר ומתחלף, דבר זה גורם לשנוי הרוח

השולטת בבית וגם תכניס רוח רעה בין הפעלים במוסד, בהברא מפלגות ואנשים נכללים מחופת חבריהם. ואף בגימנסיות הקימות ששם מנהג זה נוהג אין נחת, ובאחת בטלוהו ובשניה עומדים לבטלו. אבל זהו מן הפרטים שאפשר לשאת ולתת בהם. אולם הזמן דוחק ואולי אפשר שמעכ"ת יציע הצעתו לטובת העניין ותתחזק חיבת הקודש.

המורה השני שעליו דברתי הלא הוא ד"ר אברהם יעקב בראוור, מקצועו ההיסטוריא והגיאוגרפא, ושפת הרצאתו העברית ויציאתו היהדותיות תצונוהו על פני מורים כגילו. הוא התפטר היום מעבודתו בבית המדרש. הוא מתנהג בכל דרכי שלומי אמונים ויהודי חרד יליד גליצא הוא.

באיזו לשון עלי לכתוב אל המנהלים באנטוורפן? אבקש מאת מעכ"ת תשובה תכופה ואודהו למפרע ובזה אפטר מאתו שלום לאדוני הרב ולתורתו.

בכבוד רב ובהוקרה נאממנה
א.מ. ליפשיץ

תרעז+תרעו⁵⁴

ב"ה. כ"ד ניסן, תרע"ד.

שלום לרבי אלופי הגאון החסיד והחכם אשר אליו תשוקתי מרנא אברהם יצחק הכהן קוק אב"ד יפו שליט"א.

משתחוה אני למול הדר גאונו ומברכהו מקרב לבי. ובשם חברי הנכבדים ראשי הועדאני משיב על דבריו אחד אחד:

רוחנו נוחה לשמוע כי נכנסו לועד-המקום שביפו האנשים הנכבדים מר מייזל ומר כהנא ומר חודרוסקי ולוא נכנס גם מר גראס כי עתה היה גם דבר זה לרצון לנו. ועל דעתנו יש להשתדל להכניס עוד אנשי שם נשואי פנים שדבריהם נשמעים ושביניהם תלמידי התחכמוני המה, למען יהיו גם אבות התלמידים מן העומדים בראש.

⁵⁴ אגרת זו היא תגובה לאגרות הללו, והבאנו אותה כאן כדי שיוכן נושא האגרות.

ודעת חברי הנכבדים היא כי אין למורי התחכמוני להנזר ולהתרחק ממרכז המורים, באמרו כי נאה הדבר למורי התחכמוני לבוא אל המרכז ההוא למען השלט שם את כחם ולמען תרום שם ידם ברבות הימים.

בהיות עינינו נשואות להעלות את בית ספרנו למדרגת גימנזיון, הלא יש לערוך פרוגרם חדש. ועל כן כתבנו אל ד"ר מר ענגעל כי ישים לפנינו הצעות בדבר הזה למען יסדר הסוד הפדגוגי שלנו את הפרוגרם שלנו על פיו. אך טוב מזה יהיה כי ישתתף הדר"ג עם מר ענגעל בדבר ההצעות המבוקשות, באר הדר"ג וד"ר אנגל יודעים את תנאי המקום יותר ממני.

את שכר הרב ר' ראובן נ"י נעלה כאשר ירווח לנו יותר בהכנסותינו. להצעת כת"ר לכונן מחלקה מיוחדת ללימוד התלמוד אנו מסכימים. והננו נכונים להתייעץ על דבר זה בבואנו לחדש אי"ה את פני התחכמוני. אך עם כל זה יש לזכור את מעמד קופתינו, כי כעת מועטות הן הכנסותינו, משתדלים אנחנו להרבותן.

עד הנה תשובות חברי הנכבדים.

ובשמים ובשמי הנני מוקיר ומכבד את שם כבודו עד מאד ואומר שלום לו ושלום לתורתו הרחבה והמלאה והנני אוהבו ואוהב את שמו המעריצו בכל לב.

זאב יעבץ

תרפ"ב

ב"ה ד ניסן תרע"ד, הלבפשטט-בגולה.

הוד הדר"ק עט"ר מרן אבא גאון ישראל שליט"א, ולכל יקירנו שלום וברכה בארץ חיים.

זה עתה, אחרי גמרי להעתיק את חפצי לתוך חדרי זה יכם הקצרים האלה נצטערת כי כמובן בצערכם ובדאגתכם עלי. עתה בודאי כבר הרויתם את החדש, היפה ברהיטיו ובחלונותיו הפתוחים לתוך הרחוב במרחב אויר, בעייני בהלכות מזוזת דירת עליית זו, שבעליה הנכרים יושבים בבית התחתון וגם בדבר עדיי-הפסלים הבולטים שמצאתי בה, (אשר אצפה לאור ד"ק גם על זה ודיני יו"ט שלי, במוקדם ובתכיפה, כעל כל דברי מכתבי הארוך), החייה את נפשי, הכמהה ושוקקה לנעימת יקר דבריכם וכל שלומכם וטובתכם, בנו של הרב ד"ר אויערבך בכרטיסכם מל"ה אדר. יחד עם המית ששון לבבי גם בדבר צמאונכם במכתבי הארוך. אקוה לשמור את פקודת כקאאמו"ר שליט"א לכתוב לכה"פ כרטיס בכל שבוע ומכתב סגור בכל חודש, ובודאי לא תשכחוני גם אתם ותשמרו לכה"פ את הסדר הזה, כל זמן שאי אפשר להודיע ידיעות יותר קרובות. ובמהרי לענות לכם על כרטיסכם זה ולהודיעכם מכל החוה"ש אתי ב"ה אקצר כעת בפרטי דברים, שעיקריהם כבר מסרתי במכתב הארוך. ובעוד כשלושת-רבעי שעה אני הולך לבית לימודי ה"כוזרי" ועד אזאני לומד "פסחים", שאני עומד ב"ה עתה ב,תמידנשחט".

עבדו הנכנע, ודבק ומתאבק בעפ"ר ומיחל בכליון לאור ד"ק המפורטים ושואב ישע חייו מהדר"ק בארץ חמדה,
צבי יהודה

אותו בעה"ב איש פרויענבורג שהזכרתי במכתבי, הוא כנרה באמת בן תורה חשוב ונכבד.

ד"ש וברכת החג שמחתו וכשרותו לכל נועם ד'.

תרפד

ב"ה, הלבשרשטט בגולה. נגמר ביום ב' כ"ה אדר תרע"ד.

להוד הדר הדרים והוד קדש קדשים עט"ר אאמו"ר הגאון שליט"א, ולכל אהו"נ יקירנו שלמא רבה בציון ובקדש.

הודיה ושבח לאלהי ישענו אשר הביאני עד הלום דרך ים ויבשה, דרך סערה וערפל, ומציון יזריח אורו עלי וישגבני בנעמו וגיל קדשו עדי יחזירני בקרוב בשלום ובתוקף רכוש ועוז רוח וגו' לארצנו ולמולדתנו, לסדר מקדשנו ותפארתנו, למען שמו ית' ועם נחלתו.

לצערי לא עלה בידי בשום אופן לכתוב לכם כחפצי עד עתה. כי אחרי הטלגרמה, שמסרתי לשלוח לכם בבואי הנה בתענית-אסתר, חפצתי לקים את מחשבתי לכתוב לכם, אחרי בואי אל המנוחה בזה, מכתב ארוך ומפורט מכל דבר מסעי ותחנותי, ומזה נתעכבתי עד עתה ע"י העבודות השונות שהיו מוטלות עלי לתחילת סידור ענייני והתכוננות שבתי פה. האומנם גם עכבה זו לטובה היא, כי בימים ובשעות הנוספים אספתי להכיר ולחוש יותר את העניין המקום ואנשיו ולבררו את היחושים שבנינו במידה מספקת קצת למסור גם להדר"ק. והנה אחרי אשר ערכתי בפרטיות ובאריכות את קורות מסעי ודברי ימי הראשונים ב"חצי – עירי" זאת ב"שפתנו המדוברת" (בדאבון לב ובעוה"ר) לכבוד מרת אמא הרבנית תחיה ולכל קהלנו הקדוש, ואחרי הודיעי לכם בזה מהחזוה"ש אשר איתי ב"ה ובקשי ויחלי להודיעני מכל הטוב אשר אתכם בארץ חיינו הקדושה יפה שא"ק, ארהיב עז לערוך עתה לפני הוד כקאאמו"ר שליט"א את ההרגשות וההרהורים, השאלות והספיקות, השונים אשר עלו בי במוצאותי גם בימי מסעי וגם בימי שבתי פה. ולאור דבריו הקדושים אצפה להאיר נתיבותי בארץ גרותי. על הסדר.

את דרי אקימה, אשר הבטחתי לר' שמואל בנדרלי בנמל סעיד, שטרח לתקן לי את תעודת-הגלות המצרית בפקידות-החוף אשר שם, - למסור לכקאאמו"ר ברכת שלום ממנו ולבקשהו להמחות אלי את הנוסעים להתם אשר יקראו לפניו. אע"פ ששלמתי לו את כראוי את שכר טרחתו וכסף ההוצאות הדרושות הרגשתי בי גם כעין הכרת-טובה של שביעות-רצון מתוך הקלות היתרה, שגם הוא בעצמו התפלא עליה, אשר הצליחני ד' להעלות בה את תיקון התעודה, - ראשית עבודת דרך מסעי ונדודי. גם קלות זו עמדה לי לבל אצטרך להוציא מפי כל דבר שקר מוחלט. גם אני מתאמץ להוציא אתא לבשי תרבוש שמה מכלל גניבת דעת ולפרשו כהבעת החפץ – שהוא נחוץ ואמת – להיות נתין המקום, ועל פי זה אפשר לפרש את לשון התעודה, אולי. ואם גרמתי לרעי להכשל בדבר שקר, כמדומני שאותו המזכיר, אשר דבר אתו את הדברים האלה, ואשר קיבל ממני על ידו שני פרנקים נוספים לכניסה לתיאטר בערב, יודע הוא באמת בטיב הדברים וממשותם, ומכאן ואילך הוי כ"לפני –דלפני", - ובאופן זה ארצה להרויח להסיר מכאן דבר שקר, בעצם ולא רק בדחיה.

בעמדי על תקרת האניה, עם עוד מבני המסע, להסתכל בגדלה ותפארתה של האניה האנגלית המצוינה שעברה לפנינו, הסתכלתי גם בהרגשת הקנאה הלאומית, אשר בפני צעיר אוסטרי מפקידי אוניתנו באותה שעה. "דאס איזט איינע ענגלישע" – ענה במחץ-לב על שאלתי אם גם האוניה ההיא אוסטריית,

"יא – התעודד – אבער זיא ווערדען נאך שפעטער זעהען אונזער דאמפפער, ער איזט נאך פיעל פיעל גרעסער!"

ומה עגום הוא לעומת-זה הרושם של דברי חרופיו וגדופיו של חתנא דדיינא ה"מבעיר" (את הבערה, המוצאת קוצים), על עמו "העקר, אשר אין לו כל פירו וכל יצירה וכל מעמד", (בקירוב במילים האלה), אשר מצאתי צעיר א' מצעירינו קורא ב"אחדות" שלהם.

בלוני באלכסנדריא של מצרים חשבתי: אולי אין האיסור – לשוב לשבת במצרים – רק במצרים ממש, דהיינו קהירא, ולא ב"של" מצרים, ולא בגלילות המתוארים עתה במדינת "מצרים" (ולפי זה אולי גם לא בנמל-סעיד). ולכאורה הלא פשטא דקראי נמסייע להא. ומקום ישבתו של הרמב"ם, דשקלו וטרו בה רבנן, הלא גם הוא מצרים עצמה היה.

על ברכת הגומל, שברכתי בבית-הכנסת של הברון מנשה באלכסנדריא, אשר התפללתי ונשאתי כפי בו ביום ה', ז' באדר "יום הולדת משה רבנו" כמו שהכריזו שם, נסתפקתי אחר כך שמא לא נתחייבתי בברכת הגומל כל זמן שלא הגעתי למחוז חפצי. נשיאת כפים זו, שחטפתי וזכיתי בה אחרי אה"ק, לפני הזמן הרב שבו תמנע ממני, הרתוני נחת וגיל ומעין יניקה מזיו ארץ-ישראל למשך זמן התרחקי מעליה לחזור במהרה בקרוב.

באלכסנדריא בקרתי את מקומות החפירות העתיקות, בתי קברות עכו"ם של מלכי מצרים ו"רומא", הכוכים והחנוטים, שב"ה שאין בהם דין ולא שיעור טומאה, המערות והמחבואים, הבארות והתעלות העוברות על פני הנילוס, המפליאים באופן בנינם וגודל הסלעים שהם חצובים מהם מראשי הרים עד עמקי תחתיות, בדרכי הנבוכה השונים של הבנינים בעצמם וביחוד של הממדרגות המורידות למטה – כמאה ועשרים כדומה, - הסובבות בדרכן סביב סביב את אמצע הבנין עד לפני פתח תעלת מי היאור המגיעה שם. גם את האובליסקים והספינקסים המקוריים ראיתי במקומם וגם התבוננתי, כפי אפשרות השעה המצומצמת, בגנזי בית המוזיאום האלכסנדרוני, עתיקותיו ויקרותיו, אסופות כתבי הפאפירוס, העדיים והלבושים וכלי-השמוש העתיקים השונים, תכניות הקטקומבות, המטבעות העתיקות של ארצות ודורות הקדם למיניהן, ודיוקנאות מלכי מצרים ורומא וחכמי יון ומשורריה. בדיקנאות אלה, העשויות לנוי, הסתכלתי יפה, כתוס' שבת פ' שואל גבי שטרי הדיוטות, ולא עוד אלא דמסתבר לי לומר, לולא דמסתפינא, שגם מידת קדושה של ר' מנחם בן סימאי לא שייכא רק בצורתא דזווא, או שאר מטבעות כמו איסר ואיסתירא (וכן אולי באל מטבעות פרנציות של עכשיו), שהצורות עליהן הן צורות עכו"ם אלא לא של נעשו ביחוד לשם עכו"ם, אבל לא בצורות אחרות שאין להן שום ענים לצורות עכו"ם, ואנדרטאות של

מלכים, שכמדומה יש בהן ג"כ מלתא דעכו"ם ממש, שהיו עושין עמצם אלוה ומשעבדין לעבוד להם ע"א, שמא יש להם גם היתר וביטול בביטול מלכותם, כמו היתר עכו"ם שהניחוה עובדיה, וחזן מכל זה יש בהם, כמדומה, גם קצת פחיסות צורה. אמנם בצורת המטבעות מיעטתי להסתכל כנ"ל, ויותר מזה בתועבות שיקוצי האלילים עצמן, אשר אמנם גם הם נתבטלו כמדומה בפחיסה ואולי גם בביטול של בזיון, רק אולי מבזים אלו לא היו יודעים בטיב עכו"ם ומשמישה, וביחוד ובעקר בתועבת שקוץ העפיש (שניתי לבזיון שם עכו"ם מאל"ף לעיי"ן ומסמ"ך לשי"ן) הגדול, שהוא שלם ומלא בצורתו הגדולה והגבוהה ונראה כמו חדש, וכמדומה שבאמת רק ראיתיו ולא הסתכלתי בו. מתוך דברי מורה-דרכי, האיש ההמוני המחוסר כל ריח תורה כנראה, שתארהו לפני בשם "העגל", נתעוררתי להכיר בו באמת את תמורת-כבודנו בשור אוכל עשב ע"י הערב רב שעלה אתנו ממצרים, ואיני זוכר כעת את הספרים אשר העירו בהם על זה.

בהטלטלנו בסערת נחשול הים אחרי עצבנו את אלכסנדריא, בליל ו' ויומו, זכרתי את עתרת הברכות והתפילות אשר ישא למעני הוד כקאאמו"ר שליט"א, ואשעבד ואיחד את ליבי לשמים דרך ארצי ובצפית חסדי ד' ושגב ישעו התאמצתי מאד לדבוק ולבטוח. ומה נעים ונאה היה אז הרושם המיוחד כנוח הים מזעפו עם כניסת שבת-קדש, אשר חזקני ואמצני לקדש היום כראוי, להתפלל בשמחת קדושת היום ובששון התודה לד' על כל תגמולוהי, ולקים סעודת שבת בנועם וזמרה, בעז דביקה וחפיצה בזיו חמדת ארץ חיינו הקדושה וכל יקירו מחמדינו בה ורום שפע רוח קדשו דמרן שליט"א, וגם לקבץ את פזורי צבורנו אשר באניה ולהתפלל ולומר פרשת זכור בצבור. ברוך ד' על כל חסדיו אשר גמלנו.

אך נח ובא הים מתתוקף סערתו הספקתי להזדרז ולהדליק את המאור האלקטרי בחדרי לשם נר של שבת, ת"ל. לכאורה הלא גרם הדלקה זו בודאי מספיק לחייב בברכה שלמה.

כן מבוכת-הערפל הכהה, אשר הוטלנו בה לפני בואנו טריאסטה ביום ב', וכשעתיים גדרה את דרך קטרנו-המהיר ואת הסתכלות רבי-חובלליו ותצמצם את מהלכו בפסיעות דקות, מתונות ומדודות, ואשר הפליא הקב"ה להצילנו בה מהתנגד באנית-תורן גדולה וטעונה משאוי רב, שעברה ממש אצל אניתנו, ואשר התחזקתי אז וכבדתי את אחינו אשר באניה ממאכלי וממשקי ואקבצם לתפלת מנחה בצבור לפני רדתנו בע"ה למהומת העיר ושאוונה, - אף היא הוסיפה ונתנה לי תקף-רוח ווישר לב ופשוטו במדה ידועה מיוחדת.

מחשבתי לבקר את ר' אברהם אבוכזיר באלכסנדריא ואת הרב פרופ' חיות בטריאסט, ביחוד למען ספר לכקאאמו"ר מדברי שיחתנו שהיו בודאי מענינים ומהנים אותו, לא נתקימה בעל-כרחי בראשון מפני ריחוק המקום וקוצר הפנאי לפי דברי מורה-דרכי, ובשני מפני שאמרו לי שנסע משם לימים אחדים, ואמנם ראיתי כמדומה אח"כ באיזה עיתון שהיה מחברי האסיפה בפפד"מ ע"ד הפלשים.

בבואי להאללה ללון שם, שלא במחשבה תחילה, סרתי למלון יהודי על-פי המחאת פקידי בית-התחנה, שכמובן חשבתי להזהר מאכילה שם, ואע"פ שגם אחרי הכירי את הבית בתור בית יהודי כשר, גם אז דיקתי ונזהרתי בעניני אכילה, אבל מאד נחה רוחי בקרבי בראותי בכרטיסו שהוא נמנה בין חברי האגודה הגרמנית המפקחת על בתי-האכל הכשרים, ואברך את ד' אשר כבהמתו של צדיק, כקאאמו"ר שליט"א לא באתי לידי שום תקלת אכילה.

עכוב זה שנתעכבתי בהאללה גרם לזה שבבואי אחרי כג' שעות במסע הרכבת להלברשטט, בחצי יום בערך מאוחר מאשר חשבתי אני מקודם ומאשר חשבו פה, ויחד עם זה מה שטלגרמתי מהאללה והרב ד"ר אוירבאך פה לא מצאתיו בביתו, כי הלך למגדבורג לדבר "מצוה רבה", כמו שאמר לי אחרי כן, גרם לזה שבבואי הנה ברכבת לא מצאתי מי שיקבלני משם ויביאני העירה, כמו שהצטדקו על זה אח"כ הצעירים אשר מצאתים בפניון הזה, שהמחוני אליו בבית הרב בשמו, ואמרו שכבר חיכו לי אמש בבית התחנה ולא ידעו אח"כ את זמן בואי הנה.

בבית ה' גולגשמיט, אשר בקרתיו ראשונה לבקשת הצעירים הנ"ל, נתקבלתי ג"כ בכבוד ובשמחה רבה יצא לקראתי ויאמר לי ג"כ שככבר חיכו לבואי והלכו לקבל פני בבית-התחנה. הוא איש בחצי שנותיו בבערך, מצוין ביהדות תארו החיצוני בגדול זקן וכסוי הראש בכיפה תמיד, לא רק לדברי קודש, (מה שגם היראים ושלמים באמת פה ברובם ככולם אינם נוהגים להזהר בהם), וגם בהנהגת ביתו, מחוכם בנמוסי הליכות בני אדם ותכסיס הנהגה ומופלג בתורה ויראת שמים, כמו שתארהו לפני אח"כ הרב וכמו שהכרתי גם אני מתוך שיחותינו. הוא מראשי ההנהלה של בית-המסחר המפורסם הירש, שאמר לי הרב שהוא אחד בתי-המסחר הגדולים שבכל ארצות גרמניה, ובכלל מראשי חשובי בעלי-הבתים דפה ומראשי עסקני "אגודת ישראל" פה, וביחוד העסקן העיקרי והראשי של קבוצת-הצעירים "אגודת ישראל" דפה, וכנראה לי גם קרוב במדה חשובה להנהגה הכללית והראשית של הסתדרות "אגודת ישראל". בסעודת פורים של לילה, שהזמינני לה, דברנו על ענינים שונים, כלליים ופרטיים, על שלומך ושלום ארץ-ישראל ועניני אני, שכל עיקר סדורם הוא על ידו, בידידות רבה, ובצער פנימי תמים

ונכר קרא גלודשמיט הצעיר, באמרי על כוס יין "לשנה הבאה בירושלים", כמו שנהגתי לי פה תמיד: "הלא נקוה שלשנה הבאה יהיה עוד מר קוק אתנו פה", ויקבל על זה את תשובת דודו שדברי מכוונים על כולנו יחד. התפללתי בפורים ב"בית-המדרש" המכונה פב "קלויז", שהוא ממול בית-הכנסת הגדול, וגם חשבתי לקבוע בו תמיד את תפילתי יחד עם רנת-תורת, אך אח"כ נודע לי שבימי החול אין תפילה בצבור ב"קלויז" רק ב"סינוגוגה", וגם קביעות הלמוד התדירי ב"קלויז" נעשית מסופקת בעיני, מפני שהוא תדיר סגור מלבד לשיעורים קבועים, וקשה לי להטריח אנשים לפותחו למעני, אע"פ שהם יעשו לי זה ברצון, ולכן אני חושב אולי לקבוע את עיקר לימודי בחדרי, בספרים אשר אשאל מאת הרב, או ה' גולדשמיט או מספאי ה"קלויז" ורבניו וכדומה. – אחרי התפילה הציגני אחד מראשי הצעירים לפני הרבנים הישיש ד"ר נובל והצעיר ד"ר פרנקל. דריתם של שניהם ג"כ בבית שבו ה"קלויז". במנהגי התפילה מצאתי פה שינויים, מלבד ביתרון הסדר וקביעת הנמוס של המתפללים וב"נגון" התפילה באיזו מידה-באמירצ "ברוך ד' לעולם אמן ואמן" ו"שמרו" וכו', ובזמני התפלה: בבקר מתפללים, אחרי אמירת פרקי תהילים, בימי החול במוקדם, כמעט אור היום, ומנחה ומעריב יחד בין הערביים הרבה לפני צה"כ, ובשבת מתפללים ערבית עם קבלת שבת ומנחה שלפניה בקצת הקדם, ושחרית ב"קלויז" בערך כמו בחול ובבית הכנסת בשמונה, ומנחה באחת לפני אכילת סעודה שניה בצהרים, וערבית במוצאי שבת בקצת איחור מבחול. ראוי לציין, שבחדר "הקלויז החם", החיצון, שמתפללים בו ביום קור, תלויה על הקיר המזרחי מעל הפתח אל החדר השני הפנימי, של ה"קלויז", תמונת איש, שעוד לא התבוננתי מי הוא. ועוד: בארון הספרים אשר ב"קלויז" ראיתי יחד עם ספרי תנ"ך משנה וש"ס ושאר ספרי קודש גם ספרי "בכורי העתים". בליל פורים בלכתי להביא אחת חבילותי לאכסניתי נפגשתי ברחוב את ד"ר לוי המורה הראשי בבית הספר פה, וימהר אלי בשמחה וחביבות יתירה, ולא עזבני לשאת הלאה מביתו את חבילתי עד המחרת. וירבה לבקשני כי נבקר זא"ז לעתים קרובות. הכרתיו אח"כ למצוין בתמימות יר"ש וגם בן תורה. שני הפנקסים הגמורים האחרונים של רשימות קדשו דמרון שליט"א, שחשבתי לקחתם אתי למעני וגם למען לקט מהם "זרעונים" ל"תרבותנו הישראלית", בתקותי שיהא ד' בעזרי להשתתף ולסיע גם מפה כמה דאפשר בעבודתה, שאני מתאוב לדעת שלומה ומעשיה בתפלה לטוב התלחתה, נשכחו ממני לצערי בבהלת גלותי כשאר דברים נחוצים. בדעתי להשתמש בספרי ה"תרה"י"ש" גם בשעות הלמוד, כפי האפשר. הלומדת את ה"כוזרי" אמרה לי שקראה בשימת לב את "למהלך האידיאות

בישראל" ב"עברי". עם שני צעירים, אשר מצאתי בהם נטיה יתירה לרגשי-קדש אלה, והתחלתי עמהם ב"צמאה נפשי" לראב"ע, התחלתי אתמול בש"ק בשעת רעוא- דרעוין דידן את "שיר הכבוד" ואפרש להם, כפי האפשרי, מהמתיקות והעמקות הנפלאה של השיר הקדוש הזה, ויהנו ויתענגו עד מאד, ואמר ר' שכל ימי השבוע הוא מצפה ומיחל לבוא יום השבת עם שעתנו זאת. ואולי אחרי עוד שירי קדש אחדים כגון אלה עכנס עמהם ל"ציוני" ר' יהודה הלוי.

ביום א' שעבר בערב נקראתי לאספת האגודה, שם הציגני ה' גולדשמיט לפני קהל הצעירים הנאספים, ואחרי דברו לפניהם, ע"פ "סדר היום", ע"ד עניני "אגודת ישראל" וביחוד ע"ד הסכסוך וחלוקי הדעות בין רוב ההנהלה ככולה והרב ברויער, (שתלה את סבת הסכסוך בבן ברויער העורך דין שיצא בתוקף למען כבוד אביו, וגם בישר שרובם ככולם של חברי ועד הרבנים של "אגוד"י" אינם מסכימים לשיטת ברויער בעצמו חזר בו מתקיפות- דעתו נגד הרוב במימים האחרונים וגם צוה לבנו להרפות ממלחמה), ברכתי את הקבל בדברים אחדים בערבית, ע"פ בקשתו, אשר הבעתי בהם את שמחתי וברכתי ותפלתי להתעוררות לימוד לה"ק, לשוננו הקדושה, מתוך "אגודת ישראל", ולהזדמנות הברוכה והמקשרת של בואי לשם זה מארץ הקודש לארץ- הגלות, המכוונת ומותאמת לזה בע"ה, והוא תרגמם אח"כ לגרמנית, בהודיעו שאינו יכול למסור רק את תכן הדברים העיקרי, אבל לא את שלמות נעמם כמו שהם בלה"ק עצמה, וגם הביע עם זה את התקוה והשאיפה שידברו בקרוב באספותיהם רק בלה"ק ולא יצטרכו לתרגם, ובהזכירו את רמיזתי הנ"ל, בפסוק "ככתבם וכלשונם" שבמגילה, העיר בהם בזה רגשי הנאה מיוחדים. באותה האספה נגמרו ונסדרו עניני בודתי, ואחרי שבוע ראשון שעבר עלי, שלא הייתי בו עדיין רגיל וקבוע בעניני וכימים ראשונים במקום חדש הייתי עוד מוקף בעבודות וטרדות ארעיות שונות, עד שלמשל לא הספקתי לגמור את המכתב שהתחלתי ביום ו' הקודם עד עתה, אקוה עתה להתכונן ולהסתדר פה כראוי למשך זמן היותי פה, בקביעות סדרים ורגילות מצה. אם את כל הזמן הזה במקום אחר- לא גרמני, לא אדע עוד בדיוק לע"ע.

את קביעותם הגמורה של לימודי קדש בש"ס ופוסקים, וגם חלק משאר דברים, עכבתי לאחר הפסח הקדוש, כדי לקבוע אז את עיקר לימוגי במילי דפיסחא בש"ס ופוסקים. מקום לימודי נראה לי לקבוע לע"ע בדירתי מפני הנ"ל, שאלתי מה"קלויז" גם מסכתא חולין, שאני חושב להתחיל בה גם _____ הגדולים. פה בדירתי יש לי משלי המסכתות האחדות שקניתי לי פני נסעי. בספרי עיון רוחני ג"כ בדעתי

לקבוע לי בע"ה אי-אלה שעורים. בקשתי את שמואל שי' לשלוח לי את מו"נ החרזי שלנו אשר בידו. ואצפה גם לקבל במוקדם את כל ספרי הקדש של מרן שליט"א, שלא לקחתים אתי בבהלת הגלות. ובאמת אני חושב את שיעור ה"כוזרי" שאני מלמד, ואת שיעור השירים והפיוטים, שאני משתדל לבארם לגלות את סבר פניהם עד כמה שידי מגעת, ג"כ בתור לימוד לעצמי. בחשבון ובלשון אחשוב להתלמד כאפשר וכראוי מקודם בעצמי, וכשאצטרך למורה יעלה למצאו על נקלה, כנראה. מלבד הענינים והמצבים הקבועים ישנם כמובן וכידוע לכ"ק מרן שליט"א, כמה ענינים ומצבים שחוז' מהקביעות ושלמעלה מהקביעות, אשר תמיד עינינו צופיות ונשואות למרומי עליונים להשתגב ולהנשא בישע ד' רוב חסדיו, בזיו טובו ואור דעת חנו.

היום העירני א' מחשובי בעלי-הבתים דפה, שהוא בן פרויענבורג מרוסיה ונשאר שלם בטפוסו הרוסי הזואמוטי, באופן מצוין ויחידי פה כמדומה לי, בתכונותיו האישיות והיהודיות, העירני ע"ד קביעות שיעור ב"חרפות" עם "לומדים" יותר חשובים מאותם שאני לומד אתם בקביעות. בהיותי עדיין בימים הראשונים וצריך עוד לחזוק-קביעות לא גמרתי אתו עוד את הדבור בזה, ואני חושב אחרי זה לתהות אקנקניה מעט ולשאלו על אופן לימודו, אע"פ שהרב העיד לי עליו שהוא בן-תוה "גדול" ו"מצוין מאד".

בבואי בשבת זו, השניה לי פה, לבית הרב שהוא ב"עיר העליונה" וחוז' לעירוב, (דירתי היא ב"עיר התחתונה", ובפנים העירוב, קרובה לבית הכנסת ולבית המדרש, ולבית ה' גולדשמיט, עיקר העסקן שלי כנ"ל, וה' באר פרנס ומנהיג הקהלה שבביתו אני מלמד את ה"כוזרי" כנ"ל, והוא א' מג' הפירמות הגדולות שבעיר והנכבדות מאד גם במדינה בכללה, שהם כולם יראים וחרדים וכמעט כל הצעירים האלה שלי הם פקידים בא' מאלה, הירש, באר ומאיר) העירני על הכיפה שלבשתי תחת מגבעתי, שאולי כיון שאיני רגיל בכך תמיד, ופה אין שום אדם נוהג כן, בטלה דעתי ולא הוי דרך לבישה.

הזמנתי כיס לטליתי, והרשיתי לי לבזבז בהדורו של תשמיש מצוה עד שליש, כחיוב של הדור מצוה, גיון שבמצוה אפשר לבזבז עד חומש.

הספק בהלכות עכו"ם, שהזכרתי מאלכסנדריא, נזדמן לי שוב כאן. יש כאן מחוז' לעיר עבודה זרה של הגרמנים המיוחסים טהורי-הגזע מדורות הקודמים (ו"זכות אבות מסיעתם"...) - פסל אדם החצוב בשן-סלע שבהר הגדול. והוא כפשוטה אע"פ שגופה עודנו קיים. ואולי כקירה זו וביטול שני ענינים הם, ואין כאן מטעמים הנ"ל ביטול גוף של הנעבד, אע"פ שיש אולי עקירה של העבודה. ואולי בכלל ברכת עקירה ע"ז תלויה במשפט הנצרות.

ואולי עכ"פ אין זו העבודה קימתף והא אחריתי הוא, או שהיא כמוחזקת מאיסור לאיסור.

נסתפקתי מה להשיב לשאלה ע"ס מוסדות ירושלמיים, שכפי הנודע לי הם קימים רק על הניירף והם תלויים בכבוד אנשים חשובים. לע"ע התשתמטתי קצת ול"א תשובה ברורה.

ועתה עיני תלויות ומצפות, למכתב קדשו דמרן, עד שיחנני ויוציא כאור משפטי על כל עניני אשר אקוה שיתאמץ וישתדל באמת לקבוע איזו שעה הראויה להחיות נפשי ולשובב את רוחי בארת חשכה בטל אורותיו בכלליות ובפרטיות,

עבדו הנאמן והנכנע המתאבק בעפ"ר ומקבל יניקת חיותו מאור קדשו וצמא ושוקק לשפע זי נגהותיו ולדעת מכל טובכם ואשרכם בארץ חמדה,

צ ב י ה ו ד ה

ראוי לציין שבביה"ס היסודי היהודי פה, העשוי בתורה ויהדות ולשם זה, והרב מהלו, לומדים יחד ילדים וילדות, רק בחילוק ספסלים, ונשפי- חשק גם אורתודוקסיים בהשתתפות הרב- כמו בקלוב פועלים.

תשיד

בעזה"י שבאנו עד הלום, כן לא יעזוב עד עולם. הוד כבוד גאון ישראל והדרו מופת הדור ופארו. אור הנעלם, צדיק יסוד העולם, מרן אדמו"ר אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א.

בחיל ורעדה הנני גש היום לדרוש בשל' אדמו"ר שליט"א. מה אומר ומה אדבר מני אז נעלם אורו מאתנו, והוד תפארתו נסע למרחוק, כל העולם כולו נכסה בערפל, ואני אנה אני בא, אי' המה השעשועים הקדושים שזכיתי להשתעשע באמרות קדשו, וקוה קויתי מאז שיפקדני לפעמים בדברי זהרורית גאון קדושתו, להחיות לב נשבר ונדכה. כי אנכי לא ידעתי אדריסתו. אבל נוסף על כל התלאות גם אור הזה נעלם ממני, ועתה כבר עברו החיים שכמובן גם אני היתי בין הקרואים, כי כל אשר לא הגיע למדריגת שנות אדם חייב הוא בעבודה ות"ל שעוד לא נלקחתי, וחכמתיעמדה לי בקושי גדול, ועוד היד נטויה⁵⁵...

השינוי של סדרי בראשית לא ילך לבטלה וחפצתי לשמוע חות דעתו הקדושה על הזמנים האלו.

אנא אדמו"ר יחנני נא פעם בפעם במכתב ידי קדשו, ולשמחני בטללי אורותיו, אשר גם בעודו בחו"ל השפע קודש שלו הולך ומתגבר ואור ד' מתנוצץ עליו כפלים לתושי', ומאתו לא נעלם דבר.

כן אחלה פני קדשו להודיעני משלו' מצבו בכל הפרטים אשר הנני מגעגע לדעתו מכל זה, ומשלו' בנו חביבנו שליט"א.

הנני להעתיק פה א' מהרשמים שרשמתי אצלי אז בתחילות ימי הסערות. "הצדיק הנשגב גאון הדעת והתבונה כשבא לארץ ישראל, כל העולם כולו משיג צורה אחרת וביחוד ארץ ישראל. כל ההרגשות הכהות הולכים ונמחקים והנשגביות ממלאים מקומם ביתר שאת ויתר עז. והברכה מצוי' רק בעליזות הכשרונים והחיים המלאים והרחבים, בעמק דעת ויופי חכמה. רבים רבים מתעלים לרגל בואו של הצדיק הזה, ונהירין שבילי דרקייע ושביל דתלמודא וכולהי תלמודא נגלה ונסתר מתחילים להיות מאירים בלבב כל יחיד ויחיד אשר אך חפץ להקשיב אזנו לקול הדופק. וכשמסבב הדבר

⁵⁵ גיל 45 בו חייב אדם לעבוד בצבא התורכי, אך בעל תואר "חכם" נפטר מגיוס שכזה.

שצריך הצדיק הזה לנסוע לחו"ל מסתמים כל החזיונות הכבירים ובלבולים גדולים באים לעולם ואיש את רעהו חיים בלעו.
אולם התקוה חזקה כשיחזור וישוב הצדיק הזה לא"י, יתוספו המאורות והיו לאורות יותר גדולות ומבהיקות מסוף העולם ועד סופו, ומנוחת שלום תשוב לעולם בגאולת אור ד' והרמת קרן משיחו".
כמובן שלהאריך הרבה ולבאר בפרטות אי אפשר כהיום, והנני יוצא בברכה וביראה וחרדה ובידים רועדות (כאשר יעיד הכתב).
הצעיר עבדו ותלמידו
יעקב משה חרל"פ.

אקוה שמהר ישיבני ולשמחני במכתב יד קדשו ולרמזני הגיוני קודש מחשבתו, והי' זה לי לאור ולמחי' הנ"ל.
ו' טבת ה' ויגש (תרע"ה)

תשוא

בזל תרע"ה
ב"ה ג' ס' כי תבא תרע"ה
בזל

לאמו"ר רבנו הגדול קדוש ישראל שליט"א.

כשבוע ימים עברו על פני בהיותי כולי ת"ל תחת השפעת רוח קדשו של רבנו הגדול, אך חכיתי בדברי עד בוש. למדתי לדעת את ערך המצוה העיקרית של המדות בחכמה, והיא הענוה. רק מי שאין לו בעולמו כלום זוכה ליש העליון, שי העולמים, כי רק הגאון- הבורא מוצא את האמת ההגיונית, בחודשו, שאינו מתפרש בידיעותיו הקודמות, ובאותה שעה לא ידע דבר שונה מזה שבו ידבק, יש לו בטול- היש שלו, ולכן משוחרר הוא ובורא בריאה חדשה. ג"ז בבורא חילוני, שאין לו מקום אחיזה, ומורא ופחד יפול עליו כשימשיך לעלות בדרכו, פחד האין והשממון, משא"כ הקדוש שמשים עצמו הדום וכסא, וזוהי ענות קדש.

הבריאה הפשוטה שנהיית על פי האדם הוא הזמן, והתחלתו במועדי קדש, (אשר תקראו אותם), ולכן מחשבת חוץ לזמנו פגול וחייבין וכו' משא"כ במקום, שקדושה מדתו על פי האדם, אך לא יסודו החלקי, חפצו של השכל

ההגיוני, לדעת את האמת, לא ימלא אלא מחוץ ממנו ולמעלה, ע"י זכך המדות ועיקרן הענוה, שהיא בטול היש ופריקת עול חקיו, וע"י יבוא לבריא את עולם חדש, האמתי, אך מתנאיה להשתעבד, והיא גופא מצוה היא. (אגב אורחא: בזה מסולקת קושיית בעל "אור ה'" על הרמב"ם, איך המצוה הראשונה וכל עוד שאין מצוה, ולכן מונה כבה"ג, והתירוץ אמת, המצוה הראשית, כנ"ל).

כי מצוה זו עיקרית היא, מלבד בסוסה המדעי האמור בתור יחוד מטפיסי, מוכח מדברי ר' יוחנן במס' סוטה, ... כאילו כפר בעיקר, ומן ההלכה שכל הדעות במדה בינונית, משא"כ ג"ה מאד מאד (רמב"ם ודלא כרב), וכן מביאים כל מ"ק. ומענין שהיא אחת מסגולותיו היקרות של ישראל, שאין אומות העולם מודים בה ואינם יודעים את טבעה, כי להם המצוה העיקרית-כבוד האני, ושמא לזה כווננו במס' אבות: נפש שפלה מתלמידיו של א"א, נפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע, כמו שבחכמת ישראל הבריאה והחדוש עיקר, וסגולותיה כנגד בעלי הקדמות, (והאפטלוטונוות כיוצא דופן). והנה מעט מעט נולדו ספקות, שמשכוני מפסגת הקיצוניות והסירו מעל ראשי כתרן של המדות, כי כמעט שנפסקו היחוסים הטובים ליפי העולם, לרגשי חם אהבת משפחה, לא בכח, אבל בפעל, והסביבה נתרקה, עד שנדמה לי שדרכי לאו דרך כל הארץ היא, טפח גיליתי לפני אמו"ר והכל גלוי לפני רוח קדשו של רבנו, ובינתיים נתרופף המצב, ולתשועת ה' אצפה. שיעורי תורה ת"ל נתרבו בכמותם, אך מפני סבות שונות לא שמעתי לעצת קדשו בנוגע לרי"ף, רק שיעורי שו"ע וש"ס באופן פשוט, ועוד טוש"ע עפ"י מקורי הגמרא לפי ההזדמנות ומן המקום שהלב חפץ. המצפה לת' שמים.

בקידה ובהשתחויה
דוד יא"ל הכהן

תשפ

ב"ה ערב שבת קודש מסעי ע"ו.

מבין המצרים ברכות אורה ורוחה וישועה כללית ופרטית ושלמא
רבא להדרת קדשו אור אורים מרן אבא הגאון שליט"א.

מה מאושר הייתי למצוא בכרטיסך שלפני האחרון את הבעת
רצונך, הוד לבי ועטרת ראשי מרן אבא, שאערוך לפני כבוד קדשו
איזו הערה מענייני למודי. נקודה זו, בעצם חשיבות הבעתה לכוון
פרטיות עולמי הרוחני למול הדרת קדשו ולהפנאת לבו אליה
ולמענה, יש בה מדה איכותית של השלמה פנימית לקיצור הסגנון

והדברים שבמכתביו האחרונים, באלה הימים. אבל מצפה ומיחל אני בכליון עינים ותאבון רוח להופעת אור דבריך בהרחבה והסברה, בפרטיות ובכלליות, כאשר יאתה, ובהלם עלי דרכי וארחותי. ועתה בחפזון השעה ואחורה אסתפק בזה – אחרי העלותי את זכר חשיבותה העצמית האיכותית של כלליות זו הנקודה הפרטית הנ"ל – בהזכרת שאלות קצרות על: א) אי גחין ואכיל בטילה דעתו והוי מחובר, במנחות ע', שלכאורה אם הנאת מעיו בעינן הלא אין זו באה על כל פנים אלא אחרי התלישה; ב) בסוגיא דשליחות בקידושין ריש האיש מקדש, שיסוד מסקנת שקו"ט דגמ' הוא שבקדשים רוב מעשיהם ע"י שליח, והרי זה תלוי בבעיא – או בפשיטותא – דכהני שלוחי דידן או לא אלא דרחמנא, שאפילו אם נבאר את השליחות דרחמנא גם כן מטעם מדרגה קלה ועליונה של שליחות, וכמו שבאר אאמו"ר גבי זכיה, וכחה שלא בפניו, - וניחא גבי נדרים, כמו פורע לו חובו, או אולי כמו ויתור, אע"פ ששנוי במחלוקת – אבל כאן הלא על כל פנים בעיקרא ויסודא של דין שליחות ממש עסקין; ג) מאמר רב יוסף "אנן לא בקיאינן בפסוקי" ומימרא – דסתמא דגמרא כמדומה לי – "כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקין", איך יתפרנסו יחד? אחר שבת קדש אולי עוד אמצא לי כושר להתבונן כראוי ברמז ההלכה שבמכ"ק בענין מתעסק בקדשים, כמדומה, שבסוף מנחות.

ד"ר אשר העירני כ"פ, בהראותו לי את סכיני תמיד בעת השחיטה שהוא מוצא בזה את הרגשתי דקה ונאה, להתלמד שחיטת עופות. מלבד היותי מסופק מאד אם אני ראוי ומוכשר לזה מצד פנימיות הנטיה הנפשית ביחוד, אמרתי לו שלא אעשה דבר כזה בלא דעת מרן אבא.

שלשום הופיע עלי כרטיסכם מי"ט תמוז. את הכסף לא קיבלתי עוד. ד"ק "שהמעצורים גדולים בעניני השלוח להתם מצדי צדדים", ומשמע לא בעניני הקבוץ וההכנה עצמם, ולשלוח אני מוכן ומזומן להיות שליח מצוה והשלוח לכאן הלא אינו כל כך קשה, - העירו בי תקוה של המצאת עזרה לימים הבע"ל. כן במ"ש "שאין פה המקום לדבר ע"ד מחשבות ורעיונות וכן ע"ד אומד של ציורים ומפעלים שהרוח הוגה" – הוספת הערת תקוה עם גרוי הצמאון המכופל והמרובה.

ה"אלה מסעי" לא הגיעתך עוד כנראה. ב"ט כתב לי: תודה גדולה על החוברת היקרה. רושם קשה ומדכא עושים על הקורא המורים

במושבותינו באפיקורסותם הדלה והעיקר בקלות הראש שבאפיקורסות מנולת זו בארץ הקדש. בדבר שם המושבה אטליד עמוד 25. אינני יודע משום מה הציעו לקרא אותה מגדיאל. אולי לפי שהיא קרובה לקיסריה שלדעת קצת נקראה בפי בעלי האגדה שבארץ ישראל בשם זה כלומר מגדיאל. בכל אופן שם זה הוא שם עברי לפי ששפת האדומיים היתה עברית ומקורו מגדול. מדרש החכמים שהחזיקו בו גם רש"י גם הפיטנים: מגדיאל זה רומי יש לו מקום לאותו הציקלוס של האגדות המאחדות רומי ואדום – שאמנם כבר נדרש כמין חומר ועד עכשיו לא נתברר כהלכה – ואין לא מקום לפשוטו של מקרא. ובכל אופן אין לפסול את השם מגדיאל משום השם מגדלנה, לפי שמגדלנה פירוש אשה ממגדול או ממגדלא כמו שמצאנו גם ר' יצחק מגדלאה או "אשה מגדלת שער" לפי האגדה. מובן מאליו שכל הערה זו לא לפסול את השם תרומיה באה. עכ"ד. ע"ז כתבתי לו שהעבריות של האדומיים אינה שלנו על כל פנים, ורומי ואדום ומגדלנה אינם נוחים לנו ולא מסקינן בשמייהו אע"פ שעיקר פירושו אינו נוגע למהותם. ור"י מגדלאה העיר מהר"ץ חיות שנקרא כן ע"ש מאמריו בדיני מגדל. גם העתקתי לו את דברי אאמו"ר ע"ד מכתבו שהוא חייב לו תשובה. אתי חו"ש כרגיל ב"ה.

והנני בצפיה לישועת ד' ותוחלת לאור ד"ק בנו עבדו הנכנע ודבק ומשתחוה ומתאבק בעפר רגלי קדשו,

צביהודה

המחכה לתשובה על כל דברי מכתבי ושאלותיהם.

תשפד

ב"ה עש"ק למען יברכך בארת וכו' ח' אלול עו' נוישאטיל
נתעכב עד יום א'

להוד הדר"ק גאון עזנו עט"ר וצ"ת צי"ע נהורן ומרן אבא שליט"א שלמא
רבא ועילאה וברכת כוח"ט.

אחרי הביעי את מעט מהמון רחשי תודותי הפנימיות על הדרות ד"ק,
במכתביו האחרונים, אשר חנני בהם לשובב נפש ולהאיר נתיבה, בד"ת
ורמזי קדש ברכתו, בדעת וחיים, בפרטיותם הנוטה לכלליות, ואת צפתי
ותוחלתי לקבלת אור ד"ק הטהורים ומרוממים, בהרחבת כלליותם
ופרטיותיה, אשר נתעכבו עוד מפני טרדות השעה, כדבריו: שהוא מוכרח
לקצר וא"א לו למלא קצת ממאויי לבבו לערוך לי דברי חפץ כראוי, שהנני
ממלא כיסופין וגעגועי נפש אליהם, וביחוד לכ' רוממות קדש הימים הבאים
ועתי דודינו אשר הגיעה, ואשר היטיב לפתוח לי פתק בד"ק, במכתבו
האחרון, בברכת אלול, - הנני מודיע מהחו"ש שאתי כרגיל לשוב לד"ק
במכתביו ולעבור עוד עליהם כסדרם.

וקודם כל ע"ד ישיבת המרפא. ב"ה על התקדמות מהלך הרפואה שהיטיב
מ"א להודיעה לי. אך נצטערתי לראות שהיה מיוגע מאד, כנראה מרוב
טרדות הנוספות על טרוד הרוח הכללי של שעתנו, וצריך לעסוק ברפואות
שונות ומיוחדות. אקוה להתבשר מהרה מנוחו ושובו לאיתן שלותו ובריאותו
כראוי ומטוב תוצאות הרפואות והישיבה שם בע"ה. - ולהבא אולי ראוי
ואפשר לעשות איזה סדר ומשטר בעיני הטרדות השונות וזמניהם שלא
יכבידו יותר מדאי.

ע"ד הנאצ גרונו והנאת מעיו אעיר עוד, שלכאורה הלא גרונו לאו דוקא, ולא
מיבעי ללישנא קמא דסוף גיד הנשה דבבין השנים פליגי אלא אף לבתרא

דבין החניכים הלא אין ההנאה תלויה ממש בגרון, ואפי' לא בבית הבליעה ממש- שגם הוא עצמו הלא קודם לגרון הוא-, וכדברי רש"י שם, אלא סמוך לו, בחיך הטועם, וא"כ אע"פ שבודאי מוכח בגמ' כתובות החילוק בין לתוך בית הבליעה ובין לתוך פיו, מ"מ בהנאת גרונו, שעיקר ערכה הוא הנאת הטעימה החושית החיצונית (בהבדל מערך תועלת האכילה שהוא תלוי במעים, ויש לדקדק בזה בסוף גיד הנשה: הרי **נהנה** גרונו כזית א"ד **אכילה** במעיו בעיניו, ואח"כ בסתם בתר גרונו או בתר מעיו אזלינן, ולא נזכרה כלל הנאה במעים כמדומה, וזכורני שחבר ר' יוסף רבי בדרך פלפול בקונטרס שנו"נ עם רי"מ חרל"פ את מחלוקתם זו של ר"י ור"ל עם מחלוקתם בחצי שיעור, ושם כבר מבואר במל"מ וע"פ הראשונים יסוד החלוק בין אכילה והנאה מקרא דכל אוכל וכלל דשיעור אכילה והבדל משלא כדרך אכילה) אינו כ"כ דוחק לומר כתוס' דגחין ומכניס עד בית הבליעה, וכמו תחיבת חברו, משא"כ במעים. ומפשטות דברי הערוך, בפירוש "בדיק לה בקולחא", כפי שמצאתים בגליון הגמ' נדרים, אינו מוכרח לכאורה שהחזיק את הקנה מפיו עד מעיו בפנים, אלא שבלע אותו, כמו את הביצה, בשלמותו- וע"ז שייך לשון "משם" של הערוך- ובזה נבדקו מעיו כמו ע"י אכילת הביצה- וכעין חלוקו דמרן בין שלא כדרכו של גוף המעשה ובין של מכשיריו- שבודאי לא מסתבר לומר שבפעולת הגחינה לבדה, עד הכנסתו לפיו ואפי' אי עד בכלל, יחשב שחא כדרכה, ומאן פיס לחלק בין זאצ ההכשרה של האכילה ובין ההליכה אל הפרי אם תהיה שלא כדרכה- כתב בפתיחה ל"אגלי טל" גבי "כלאחר יד", שאם גוף הפעולה נעשית כראוי וכדרכה והשנוי היה רק מצד האדם הפועל אין זה נקרא כלאחר יד בשרק דיני תורה אלא גבי שבת דבעינן מלאכת מחשבת. ומצד זה יש אולי לחלק קצת גם בנוגע לד"ק אלא גבי עקירה והנחה דשבת. ומלבד זה בשבת שייך הוא כמדומה בפלוגתא שבין תוס' ורש"י ורבותיו בדף ב' וג' אם בפשיטת יד מרשות לרשות הוא עיקר ההוצאה או בעקירות. ואולי גם בפלוגתא דבן עזאי ורבנן אי מהלך כעומד דמי.

שאלתי ב"רוב מעשיהם ע"י שליח" היא: אם כהני שלוחי דרחמנא הם אין זה כלל מענין שליחות, לכאורה, ע"פ פשיטות הדברים, ואין רוב מעשיהם ע"י שליח, ואנא הכא בשליחות ממש פשוטה של בנ"א עסקינן. אך נזכרתי שבמאת באר מ"א בא' משעוריו את מליצת שליחות **דרחמנא** כספק, דהיינו שהוא הרחבה והתפשטות של מושג השליחות במה שאינו לפי טבעו ודרכו. וצ"ע בזה. ויש למצוא קצת דוגמא לזה בדעת המבארים את מהות הלל"מ **מסיני** שהוא הלכה שאינה מתבארת בדרכי דרשות חז"ל.

אחרי הארת ד"ק בחלוק, הפשוט ומוחלט באמת מדעית בין רוב הפוסקים המוחזקים בסדרם ובין בירור ספקות מועטים, יש עוד לדקדק בלשון "כל פסוקא דלא פסקיה משה". אך אולי אין לדקדק גם בזה.

ע"ד השחיטה, כיון שכבר כתב לי מ"ר שליט"א איזה דברים מנחות דעתו בזה אשתדל להשתמש בהזדמנות ולהתרגל באמת במעשה. - כן חשבתי לכתוב יד"ז מקודם, אך אחרי שחזר וכתב בזה מ"א שליט"א גם במכתבו האחרון, ושאל ועורר, אתאמץ ואשתדל בזה ביתר התענינות וחפץ ושקידה. אמנם בכ"ז חשבתי לדחות את ההתרגלות המעשית אחרי המועדים הק' הבעל"ט, כיון שיש לזה ערך פנימי רוחני, - ולא רק מעשי חצוני, - התופס מקום במהלך הנפש והרוח, הדורש מצדו את תפקידו, סדורו שמורו המיוחד ברוממות הימים הללו, ומסופקני אם ראוי הוא אז בשבילי לענין חדש כזה. וצ"ע. אמנם האויר כסר מתחיל פה את קרירותו. ולבירור משפט מ"א אחכה. וע"ד מילה איני יודע פה הזדמנות לזה. וגם מסופקני עוד על הכשרי לזה, כמו שכתב גם כ"ק על זה בדרך ספיקא. - רגילות בהרגשת הסכין יש לי מכבר, ע"י מה שהוא (ד"ר אשר) מראה לי בשעת שחיטתו. והרגילות המעשית הנדרשת לפני התחלת עצם השחיטה היא א"כ ההשחזה. אקוה שלא נתעכבה או שלא תתעכב עוד כתיבתו לב"ט, כמ"ש. היש לשער את ערכם של דברים מעודדים ומרנינים, ובפרט היוצאים מפי כה"ג מ"א, בשעה שהרוח השרוי בדכאות ודחק, הנעזב והבודד, כ"כ זקוק להם? כמה פעמים ובכמה פנים הלא יש לפעולתם הטובה ערך יותר ממשי מתמיכה ממשית חמרית ועכ"פ לא פחות. ולא אוכל להמנע עתה מהעיר והזכיר שוב ע"ד זו האחרונה, שכמדומה א"א עוד להתעכב מהשתדל להמציאה בכל האפשרות, וכמדומה שיש מקום לזה במח"ק וסביבתו. בימים האחרונים הורע מצבו עוד יותר (עוד יותר!) ומה נשבר רבי בי בקבלי ממנו שלשום כרטיס ממרסיליא, שהוא מתגלגל בה כחדש ימים, בהיותו מוכרח לעזוב את מקום שבתו הקודם - הנחוץ לבריאותו כאויר לנשימה ולא רק "כ"א"ר, - מבלי מצוא מקום ותוחלת. ואיני יודע עוד איך להושיע. בכלל הלא עומד הוא כמדומה לי על בסיס זה של "תעורת הרוח הדתי בעמקו ובהתגלותו בפרטי החיים יחד עם רוח הלאומי העברי ומוסרו העליון". את הצדדים המיוחדים לנחיצות יסוד ההשפעה הספרותית הזאת שם במדינה איני יודע כמובן. ועוד אעיר שלפי מצב רוחו וצער הדלדול והטלטול שהוא שרוי בו עתה ביחוד, אין מקום רב להערות - רוח מפורטות בזה ולא לדברי נחומים ועודדות בולטים על מצבו הרע אלא לדברי יקר וחביבות כשרונותיו ויהדותו, - שהם יוכלו להיות עתה יותר ממשמחים - מפקחים נפש!

תודה מיוחדת על הודעתו אותי מקביעות התענית בר"ח אלול, ב"ה שכונתי וקימתיה מעצמי שלא מדעת. יהי רצון שיעלו ויצטרפו כראוי כל משאלי הלב ובקשות הרחמים הפרטיים לכלליות שועתם ותפלתם של עם ד' שופט תבל ולאומים בצדק ובמישרים וכל חוכי ישועתו, שלא תאחר להופיע מתוך מצבי המחשכים לרוח והצללה ופדות.

כתיבת מאמרי נתעכבה- במקצת גם מפני חכות לתשובת כקאאמו"ר בזה- ומסופקני אם יקובל להדפסה. בתכנו ותארו הכללי הוא כפי מה שהצעתי כבר חפני מרן. אך בהמשך הכתיבה נתארכה ההקדמה המיסדת את אופן ההסתכלות וההערכה של המאורעות, שמתוכו יוצאים דברי אלה בעיקרם, ונעשתה לחטיבה בפני עצמה. וזה תכנה: מצדם הפרטי והחלקי אין המאורעות הללו אלה תולדות רוע יצר לבב בני האדם ותחבולותיהם וההתסכלות דהם והערכת רשמייהם ותוצאותיהם אין בה ממש ולא עוד אלא שהיא מעמקת את קלקלתם בתכונת הצבתה אותם כממשות עצמית אוביקטיבית. לעומת זה מצדם הכללי וההקפיי, בתור מאורעות- עולם של זמננו, מכיון שהם נעשים ראויים לזה ע"י מה שהם מתפתחים ועולים מתוך חוג המעשים הפרטיים לממשות חיי החברה וההיסטוריה, הם מתחברים עם מערכות הטבע ומאורעותיהם-, כרצון מושל מתחבר ומצטרף בהם עם הכוחות הטבעיים ופעולותיהם- נכנסים בחוגם ומתיצבים בשורה אחת עם הרעמים, ומתוכם כמו מכח גבורתם של אלה האחרונים ומהדר תפארת הקשת בענן (שם נט') חודר לנו אז קול ד' וזכרון תרועתו לברית עולמו חפשו עקמומיות שבלב, לברוא לב ולחדש רוח ולהריק ולתקן ברכה וישועה וחיים. ומתוך הקשבת אלה הקולות והרשמים הכלליים יתייחד כל פרט בערכו.

התעודות הצריכות לי הן של פטור העבודה בזכות למוד התורה. ואקוה לקבלן במוקדם האפשרי.

נתעוררי לשאול בזה ע"ד כבוד רב הנתן לי פה לפעמים, שנתעכבתי מלמחות מחשש שלא תהא תקנתו קלקלתו וגם מפני שחששתי שמא באו לכך מתוך דברי כקאאמו"ר בהיותו פה. ואיני יודע עצה ברורה בזה. ולד"ק איחל.

על התעכב הד"ק ע"י הטרדות מהתגלות ההגיונות הספרותיים הראויים לצורך השעה נצטערתי מאד כמובן. ואקוה שגם הם וגם הזרעונים והעין יעקב לא יוסיפו עוד לעכב הרבה את הופעת אורותיהם.

ואצא בקידה והשתחויה ועז אהיו"ר וחרדת קדש בנו עבדו הנכנע ומתאבק בעפר"ק מתרומם ומתעודד בזכרו ובשמו ואורות דבריו ומיחל להופעתם וצופה לתשועה קרובה ושלמה עלינו ועל הכל בשיבת שבותנו בקוממות

ורוממות פרטיות וכלליות בכח קדשי הימים המתחדשים וברים ומחדשים
ומקדשים לכוח"ט,

צ ב י ה ו ד ה

שמחתי לקבל ע"י השבועון מציריך את דרישתו עם הרבנים על פרשת "לא
תסגיר".

שמעתי, ששלחו מאמריקה אניה מיוחדת עם רופאין ורפואות לאה"ק.
נסתפקתי בריח בשמים בברכה שצריכה להיות עובר לעשיה ויש בין אמירת
הברכה של המוציא את הרבים ובין העשיה של היותא, אחרי היוצאים
הקודמים לו בעשיתם, יותר מתוך כדי דבור?
ישראל כתב שישלח בעד מ"א אתרוג כשר מגן גלדנהירש. ואולי גם בעדי.

תשצד

בעה"ת ו' מרחשון תרע"ז

להוד הדר"ק עט"ר ושמגב חיי רוחי גאון עזנו וצ"ת מקן אבא הגאון שליט"א

אחרי עבור עלי ימי המועדים הקדושים, הנוראים והשמחים, בהתחדשות השנה לטובה ולברכה ולישועה ולנחמה, מלאי המשך תוחלת ונשיאת עינים בכל רגע ורגע לקבלת אורות ד"ק וברכותיו הטהורות, למען אותם הימים וערכיהם המיוחדים, שיאירו ויגיהו את דרכי ונתיבותי ויעודדני להתרומם ולהתאמץ בחדוש וחזוק כח בשפע עזם וטובם בישע ד' וגילת שמו ית', מצאתי בשובי הנה מבזל ייום ב' שאחר יו"ט את מגילת ברכות קדשו בכרטיסכם מעיוה"כ, ואחרי שעה קלה הופיע עלי אור מכ"ק מכ"ג אלול יחד עם כרטיסכם הגרמני מעיו"ט כמדומה, ותחי בהם נפשי בהמלאותה פריי תנובתם מחיי אוח ומשובבי נשמה ומרניני לב, שיריקו שפע ברכתם גם למפרע ולהבא בע"ה. ובכפלי ובהרבותי את המון אחשי תודותי כל גל אלה בכללם ובפרטם, אזכיר ביחוד את טובת התעמקות הזיקה הנפשית וחדירת דבקות הרוח, המוכרחת ומצטרפת מתוך הסתרת פני אור כתבו והצפיה המתמדת להארתם והסברתם, באותם הימין בערפלי מחשכי ארץ מרחקנו ונודנו. ועוד אפרט את תודתי על מסירת הדברים ד"ק מחודשי צד ההסתכלות של "החיוב והשלילה" במהלך רוח עם העולם ופעולת שלומו העליון במקרא הדורות וקרבות חפציהם הפנימיים- חדוש הצד, שאקוה להצטרפותו והתכונותו להמלך- הרוח האישית הפרטייבהתעלות ורוממות אמן- אשר היטיב לשובב בהם את נפשי ורוחי במכתבו זה האחרון, יחד עם ההודעה המשחמת מטוב פעולת הישיבה במקום המרפא ת"ל והוספת ההערות בד"ת.

צ"ע לכאורה ברש"י, דיני ממונות בתרא אהא דאין עדים מלמדין זכות, "משום דמיחזי כנוגע בעדותו", שלכאורה לפי פשטות הגמ' חשבתי לפרש, דמיחזי כמעיד רק כדי להכריע את פסק הדין לחפצו ולכן אין מקבלין את דעתו כלל, ובדבריו ז"ל הלא אינו מיחזי אלא נוגע ממש, וגם כל עיקר הציור קשה וזור לכאורה, שהוא דוקא כשלמודו זכות סותר להגדת עדותו

ומנלן זה במג' וגם הלא זה חשש לאמתת העדות עצמה, ולכאורה לא משמע כן בגמ', מלבד שנוי הלשון של מיחזי ונוגע.

ובהנאת גרונו שהיא צריכה גם למ"ד הנאת מעיו, לכאורה הוא קשה גם אם נבוא להסביר את סברות הנאת גרונו והנאת מעיו במחלוקתם בחצי שיעור, - לפי שבמעיו דוקא יש שיעור שלם- כמו שהזכרתי במכתבי הקודם, וכן מלשון התוס' שם בחולין ד"ה חלקו מבחוץ, שכתבו: "ה"נ אפילו בלעו בזה אחר זה יתחייב ריש לקיש דאזיל בתר אכילת מעיו כיון שיש כזית בבית אחת במעיו" נראה דהנאת מעיו בלא גרונו דיה לר"ל. גם לא נאמר: ה"נ נמי בעינן. - והנה ראיתי עתה באגלי טל, שהעיר אהא דמנחות דתיפוק ליה דבשעת בליעה תלוש הוא, ותמוה שלא הזכיר כלל מעניו הנאת גרונו ומעיו, וכתב דקאי אף אליבא דר' אליעזר דפ"ח דתרומות דכשבא לפיו בהיתר ואח"כ נאסר יבלע. ולכאורה אינו דומה כלל דהתם אין השנוי בא מפעולתו וכונתו, כי הכא שהוא תלשו בפיו, והוי ק"ו מביטול איסור לכתחילה. ועוד אזכיר לד"ק "שכמו שאין ציור לחייב באיסורי מאכלות בהנאה בלא אכילה ה"נ אין לחייב באכילה בלא הנאה", שבעיקר כונתי בדיוקי בלשון נהנה בגרונו ואכילה במעיו לבאר בזה את חלוקי הסברות שביניהם דמר אזיל בתר ההנאה והתענוג של האיסור ומר בתר התועלת הבאה מאכילתו ואינו נוגע להנאה (וכן י"ל שהתועלת היא בשיעור שלם וההנאה- בכל חלק שלוף וכמו שביארו דחזי לאיצטרופי שלכן יש בכל חלק כח של איסור בעצמו). ועוד, הלא ע"כ כאן בהנאה זו של אכילה אמרינן ולא בסתם הנאה בכלל, ושפיר מחייב ר"י בהנאה לבדה בלא אכילה. וכן י"ל בכתובות ריש אלו נערות "לא מתחייב עד לבלעה", אע"פ שהנאת גרונו אית ליה כי לעסיה, דבהא שתחב לו חברו גם ר"י יודה שאין כאן הנאה, אבל הנאת מעיו ישנה עכ"פ ואינה תלויה ברצונו. וכן ברש"י שם שהזכיר מקודם רק מעיו- ואח"כ שניהם.

ובנוגע למלאכת מחשבת וכלאח"י, כמדומה שאין חילוק בעצם הענין בין דברי אגלי טל לדבר כ"ק אאמו"ר שליט"א, שאף אג"ט אומר שבשנוי שמצד הפעולה אין חילוק בין שבת ושאר איסורים, רק בשנוי מצד הפועל וזוהו ענין מלאכת מחשבת. אלא שהוא מוסיף וקורא לזה ג"כ "כלאחר יד" ורוצה לבאר ע"פ זה את דברי רש"י דף ע"ד דחכמה יתירה שאני ולהדיוט הוי כלאח"י, ואינו מצד הפעולה, כיון שבחכמה יתירה דרכו מכך, אלא מצד הפועל שהוא הדיוט ומשום דידי' לא הוי מלאכת מחשבת. וזה אינו מובן באמת, דפשטות חסרון מלאכת מחשבת הלא הוא מפני שלא נתקיימה מחשבתו שחשב עליה, ולא שמחשבתו ודעתו אינה שלמה כראוי ולא דרכה כי הכא.

ובענין שליחות ראיתי לרש"ר הירש בחורב, שהעיר בחורב, שהעיר לתרץ את הגמ' דקידושין ודנדרים באיבעיה דשליחות דכהנים, שבקרבות יחיד-דבהו איירי בנדרים- דאיהו מצי עביד מקודם בבמה שייכא שליחות דידן אבל לא בקרבות צבור דלא מצי יחיד עביד מקודם בבמה. וא"כ הלא גם כאן בקרבות צבור איירי מטעם זה, ונשארה שליחות בקרבות יחיד, ועוד דא"כ הי' לחלק בנדרים בין מודר הנאה ישראל לכהן. ברכת שלום מעומק לב ונפש של מר דוד כהן. ב"ט כתב לי שהשיב לכקמ"א דברים אחדים, כנראה לפי מצב רוחו בנדודיו וטלטוליו במרשיליא "שגברו מצוקותיו וא"א לו לכתוב שם דברים חפץ". אדריסתו שם: post centrale⁵⁶. restante

תתב

ב"ה עש"ק חנוכה מקץ שנתיים ע"ז נוישאטיל.

להוד הדר"ק עט"ר וצ"ת גאון ישראל וצי"ע אאמו"ר ומשגב רוחי שליט"א.

מכתבי האחרונים בודאי כבר הגיעו ליד מ"א, עם שאלותי הפרטיות להלכה למעשה בממונא ואיסורא והרצאות דברי בבאזיל ובציריך ועניני למודי מעכשיו ומקודם, אשר אני מצפה לפרטיות תשובותיו והארות ד"ק לכל זה בפרט, ולשפע ויקרות אורות ד"ק בכלל, אחרי המנעם שוב ממני לצערי יותר משבועים, מאז קבלתי את מכ"ק הקצר מכ"א מרחשון. והצורך והדרישה מה רבו, ומה הומה הלב וכמה נכספת הרוח והנפש המשתוקקת, בפרט בשעות הימים הללו בערכן העולמי הכללי והפרטי שלנו, לרוממות הרחבת אורות דברים עליונים וקדושים מלפניו, לאור נתיבה ולרוממות

⁵⁶ לעת עתה לא נמצא המשך האגרת.

ועודדות רוח ונשמה, בנעם חדות דברי שלומכם וטובכם, וכל דברי מרן אבא שליט"א. יחנני נא אדוני, מפיל אני את תחנתי לפניו, בהעלאת זכורני גם אני לפניו תמיד בתוך כל עבודות הקודש אשר לו, הפרטיות והכלליות, המעשיות והעיוניות, למהלך שפע רוחו והשפעתו ומפעלותיו במרעית קדשו בגלות עתותינו זו, - שתתגלה ותואר לי, ממרחק המקום המפסיק בינינו, בקביעות הופעות מכתביו הבהירים, לפחות לכל שבוע, לחדוש הרוח וחזקו, הארתו והעלאתו ולפרטי מכל עבדה"ק הללו, מה גדל התאבון. וכן במכתבו האחרון נזכרה הטרדא "בענינים שונים אע"פ שרובם רוחניים", שידיעותיהם המענינות והנעימות נעלמו ממני עדיין.

מפרטי מצבי ולמודי, שהיטיב מ"א לדרוש ממני, כבר הודעתי כמדומה במכתב הקודם, ומשנויים מיוחדים אין לי באמת להודיע, מלבד קצת השנוי בלמודי עם אחרים ושנוי מקום הדירה, - שעיקר הרגשות והמחשבות השנויים היה כנראה ביותר מצד הרושם הסוביקטיבי שזה גרם לו ביחוד באותם ימי טרדות האתרוגים, - ומאלה גם כן כבר הודעתי במכתבי הקודמים, ואין לי כעת מה להוסיף, רק להודיע מהחווה"ש אשר אתי רגיל, ת"ל, וכן ממס' זבחים שהתחלתי ללמוד מעט לעצמי, ומקריאת והכרת אחד הספרים הראשיים של מחקרי העמים העתיקים וישראל ע"י חכמי הזמן של אוה"ע המונים ושואפים ומשפילים את ישראל וקדשיו לד', שנזדמן לידי, ומלבד ערכו הכללי, המדעי והרוחני, לבינה והבחנה בע"ה, יוכל להיות לו אולי עוד גם ערך פרטי לסדר למודים מעשי, המצטרף סוף סוף גם הוא לשאיפות אותם הערכים הכלליים. ועוד ירשני נא להזכיר מה שנשאלתי ע"ד סבוב יד הצנור (הפרטי שבחדר) של האור האלקטרי לכבותו בשבת, אחרי שהנכרית כתבה אותו כבר ע"י סבוב יד הצנור הכללי של הבית, ואין עכשיו שום פעולת כבוי, אלא שבהפתח אח"כ הצנור הכללי לא יכנס שוב אור האור לחדר זה ע"י סתימת סבוב זה מקודם. ולא רציתי להשיב בזה דבר, גם מצד עצמי וגם שאולי ראוי שלא להורות קולא והיתר בזה, בפרט לאלה השואלים, אבל מעיקר הדים לכאורה הלא אין כאן לכל היותר אלא גרם כבוי ולא גרע מכלים מלאים בפני הדליקה.

כתבתי למר כהן את דברי מרן אבא בנוגע לו, וכתב לי ע"ז, כי "בנוגע לצד המעשי כנראה עוד יעבור זמן מה עד שיעלה בידו לעשות כלבבו, אך שמח שבעקרו של דבר דעת רבנו נוטה לזה כמשמע מסוף הדברים, ומבקש למסור למרן שליט"א את תודתו וברכתו מלב עבד נאמן". אולם אני חושב לנחוץ להזכירו שוב ע"ד חושבת שמירות הנפש והזהירות מפני החובות הזמניות וקלישות כח שובריהם, שהזכיר כבר מ"א. הוא שאלני ע"ד המאמר

"תעודת ישראל ולאומיותו", מסופקני אם זה או ב"אפיקים בנגב" נקרא בכתב באספת המזרחי בלידא ע"י אלכסנדרוב. במכתב הרמב"ם לר"י עקנין, שהזכיר כקאאמו"ר בדבריו הנ"ל, כיון כמדומה אל מכתבו להר"ש תיבון, אשר בו הוא שתאר את רוב יגיעתו וטרדתו ומיעוט פנאו לטפל בו בבואו אליו.

הוכרחתי להפסיק באמצע כתיבתי, והנה קרא עלי לשבת ענג נאמן בהופיע עלי בלילו אור מכ"ק דמרן מי"ג כסלו ולמלא תודה וברכה על כל טוב דבריו, על ידיעות טובכם ושלומכם, על ד"ת ועל הכפלת שאלותיו ודרישותיו על פרטיות עניני, ואצפה לקבל עוד במהרה בקרוב את תשובותיו המפורטות על שאלותי הפרטיות, להלכה למעשה, כן בדבר כסף האתרוגים, ובאור דבריו ושפעו אתחזק לישר דרך ונתיבה ורוממות ואמץ רוח בע"ה. והנה מעניני למודי ומצבי בפרטיות ומהשנויים והרגשותיהם כבר כתבתי בדברי האחרונים, שאיני מוצא כעת מה להוסיף עליהם, אך מה תרבה תודתי לכ"ק אם ייטיב להזכיר אותי פעם בפעם על איזה מפרטי מצבי ועניני ולתת בזה ידים ומכון לזקת הרוח וחדירת הארת מרן לפרטיות ארחותי המעשיים. ואת תודתי המיוחדת הנני להזכיר על פרטו את שאלתו על בריאותי והלכות אכילתי שיש לי בזה ג"כ כמין כוון למצב רוחי בשימת דרכי וחשוב ארחותי בזה באלה הימים, ממצב בריאותי אין לי ג"כ איזה שנויים מיוחדים להודיע, הוא בכלל לפי הערך הרגיל אצלנו ת"ל, בשר אני אוכל רק בשבת, וברוב רק בשר ועוף, בשעת אפשרות הם משתדלים להמציא אך לי בשר ועוף דוקא, והוא משחיטת ד"ר אשר במעמדי ובראיתי את הסכין עפ"ר. שאר הבשר הוא עתה פה משחיטת צודקוויץ וגם בזה נוח לי יותר, כיון שמ"א שי' ראהו והכירו. מקודם היה אתי רק עוד צעיר א' שלא אכל בשר, ג"כ כמוני רק בשבת, ולאט לאט נתרבו עד שבשבוע האחרון תקנו כבר שולחן מיוחד לחבורתנו, בכלל מהלך סדרי האכילה אקוה שיהא כראוי לבריאות הגופנית והנפשית. בימים האחרונים הרביתי יותר בכמות האכילה וגם הייתי קונה לי פעם בפעם איזה פירות לעצמי מלבד הסעודות הקבועות, וכמדומה הייתי למצוא בזה תועלת לבריאותי בכלל, אקוה לחסד ד' להתרומם ולהתאמץ כראוי בטוהר לב ויושר מעשה לשם שמים באמת ובאמונה כתורה וכמצוה, ואזכיר שוב את חשובי דרכי וציפיתי והכרעה מאורה ברורה ורוממה ואת תוחלתי להארות ד"ק על כל פרטי דברי. ומה מאור אהא אם היה מ"א מאיר עיני ומשובב נפשי באלו מלות על ערך דברי מבזל ומציריך שהרציתי לפניו את תכנם. – אמרתי לד"ר אשר את שאלתו המפורטת של מ"א על אכילת הבשר שלי, שאולי כונתו שנוח לו במניעת אכילת בשר בהמה עכ"פ גם בשבת, ואמר לי שהוא חושב להפך שכוונתו שאוכל יותר מתמיד בשר. –

ובאיזה אופן חשב "אם אין שום דבר הגורם להשתדל ע"ד איזה שנוי לטובה?" כבר כתבתי שלא נזדמנו הצעות מעשיות לשנוי מצבי שיש ערך לדון עליהן למעשה.

ולד"ת אעיר עוד, שמצאתי בירושלמי דפוס קראטשין שתחת ידי את הערת המגיה (הר' מו"ח) לפי דברי ר' יוסה בפ"ג דסוכה, "שמצות עשה דוחה למצוה בל"ת": "ע' בבלי חולין קמ"א ותוס' ביצה י"ב", שכיון כנראה ג"כ לפירושו של כקאמו"ר. ובענין תרומה איני יודע עדיין, למ"ד הנאת גרונו מדוע לא יתחייב באכילה דקום בליעה, וכמו שהזכרתי במכתבי מדברי הגמ' דכתובות ודיוק לשון רש"י שם, והעירותי בזה בדברי "אנגלי טל", שהבליעה היא כדרכו בכתובות, ובמנחות אליבא דר"א, שהרי דעת ר' אליעזר דלעוס כבלוע הרי היא לכאורה כמ"ד הנאת גרונו, ומאי איכא למימר אכתי למ"ד הנאת מעיו בפתלוגתא דש"ס דילן, שבהגיעו לה הרי הוא כבר תלוש, לולא סברותיו דמ"א שגם למ"ד הנאת מעיו בעי גם הנאת גרונו. אך אם נבוא להסביר מחלוקת ר"י ור"ל בחילוק שבין תועלת האכילה, שהיא נגמרת במעים, להנאתה החיצונית שבטעם בחיך, הלא לא יהא שייך בזה שלא כדרך הנאתן, כיון שבכלל האכילה אינה ענין להנאתה החייתית. וכן לא יהא מוכרח לפי זה לחלק בין גידים לשאר אכילה. אמנם דיוקי בלשון הגמ' י"ל שהוא רק בגידים.

בדבר מלאכת מחשבת נתעוררתי, שהרי באמת כל עיקר מקורו בתורה הוא בכונת הפועל האומנותית מצד חכמתו. – ובחלוקו של החורב בין קרבן יחיד לקרבן צבור אולי ה' אפשר לומר אל מטעמיה, – שהוא הזכיר לדוגמא עבד כנעני, והרי הוא עומד להיות שייך בתורה זו, – ע"פ החילוק בשליחות בין דבר שבגוף שלא נתן לשליחות, שכח השליחות הוא במסירות הכח, ולא כפועל דידו כיד בעה"ב וכעבד דגופו קנוי, וא"כ אינו תלוי גם באפשרות הפעולה הממשית שיהא מצי עביד, אלא במציאותה בכח, וזו ישנה אולי גם לגבי קרבנות בבמה, וכמדומה שבהא דכל מילתא דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח יש גורסים לא משוי ולא לא מצי, וע"פ הברייתא זבחים קי"ז זכל שאינו נידר ונידב אינו קרב בבמה יש אולי לכיון זה עם ד' התוס' בקידושין כ"ג, דבחתאות ואשמות דאינן נידרין ונידבין וממשכנין אותן אין שייך כ"כ דעת בעלים, ותליא בשיטות הראשונים אם חטאות ואשמות שייכי בנדבה, באו"ח גבי יהי רצון דקרבנות וביו"ד גבי שוחט לשם קדשים. ואולי י"ל כן עפ"ד הראשונים דחזרת שליחות אצל הבעל לא בעי רק גבי גט, משום דהוי כטלי גטך מע"ג קרקע, דהיינו נמי דהתם אינו רק ענין של כח אלא גם של פעולה ממשית. וכל אולי י"ל ע"פ חלוק איסור גברא וחפצא שבין נדר לשבועה, שלפיכך י"א דמהני שליחות שבועה ולא בנדר. – וכן

ע"פ חלוקת כקאאמו"ר בין יחיד ושותפין וצבור י"ל שכח היחידים והצבור משונה הוא זה מזה יותר משנוי הזמנים בדין היחיד. והנה קבלתי אח"כ אץ הכרטיס מכ"ג כסלו, שחנני בו מרן בבשורת דבריו הקדושים מהדפסת הספר שכבר הודיעה לי אמא תחי', והנני כופל את תודותי לאין קץ ע"ז. ד"ר הירץ שאלני: מה נתיחד כרטיס זה, בראותו את אור פני ובאמרי לו שממש החיה את נפשי בו, אמרתי לו ביחוד שהוא תלוי כ"פ במצב הרוח הסוביקטיבי של המקבל, גם ספרתי לו אח"כ מהבשורה. והנני מיחל לאור ד"ק הנדפסים והכתובים בפרטיות, בנו עבדו נכנע מתאבק בעפר"ק ודבק בעז חרדת קדש וצפית ישע ד' על כולנו בגבולנו,

צביהודה

מה עם עתוניו ד"ר זלקינד שחשבתי מהם תועלת כללית וגם פרטית – לב"ט. ועם הסתדרות הכנס' הישראלית ושאר העבודות? אקוה ששלוח הכסף לאב"ק לא יתעכב הרבה. הלא נחות שם כמובן, ומפני איזה פרנקים יחסר לגמרי. – ואזכיר עוד את בייליס, שישראל תמה כ"כ במכתבו על שאין משתדלים לעזור לו ברוע מצבו. ואמהר לקצר ולחתום.

ב"ה. עש"ק (תרע"ז).

שלום לרבי אלופי ומיודעי הרב הגאון החסיד שליט"א.
הנה שלמי ותודתי ומנחתם ונסכיהם מוגשים בזה להדר גאונו, על המתנה אשר חנני בספרו היקר "ראש מלין" ועל נדבות פיו בכרטסו החביב עד לאחת. העיפותי את עיני על פני ספרו, והנה הוא "עמוק עמוק מי ימצאנו רחוק רחוק מי יראנו". ע"כ אמרתי אכלא את רגלי מבוא אל הקודש פנימה ואסובבה את ההיכל מכל עבריו, ואחרי כן אבואה אל תוכו. ואעש כן, אחרי עמדי בחצר החיצונה, סבותי ואלך לי אל אחורי בית הכפורת ואראה ואבינה, ואמצא כי צד א' אשר בראש הספר וההערות אשר בסופו הם מסגרת הספר כולו ואמת ראויים הם, וביחוד ההערות, להיות לענינים עומדים בפני עצמם או בסדר משלשל זה מתוך זה, עד כי יתכנו כולם במתכנת אחת מסוימה כל צרכה, כדי היותה לשיטה שלמה כלולה ומשוכללת אשר לה אנו מצפים להשיג מיד הדר"ג. וידעתי כי ספר כזה אשר יצא מלבו הטהור, וינתן לנו מידו הטהורה, יהיה מין "מורה נבוכי הזמן", אך לא לפורקי עול תורה כ"א כי אם למקבליה השואפים ויעפים להבין צוארם בעולה ולשכון בנועם צלה.

דומה אני כי צד א' הוא הרחבה למאמר ריו"ח "אין הקב"ה נותן חוכמה אלא למי שיש בו חוכמה". וטוב הי' מאוד להודיע את המקור שבתורתנו במקרא ובתלמוד לכול דעה הוגנת. והדר"ג יסלח לי על מנעי את רגלי מביתו כי יד החרף כבדה עלי מאוד ותכלאני בביתי, אף כי מאוד נכספתי לראות את פניו ולשמוע חכמתו. והנני יוצא מאת פניו באהבה שלמה ובחבת הקודש. וחותרם בברכה מכפלת.

זאב יעבץ

⁵⁷ אגרת זו היא תגובה לתתז' אך תורמת להבנתה.

תתמח

ב"ה יב' אלול ע"ז

להוד רוממות הדר"ק מרן אבא מו"ר עט"ר וצ"ת גאון עזנו משגב רוחי ומופת דורנו הגאון והמאור צי"ע ותפארת עז בית ישראל שליט"א.

אחרי חזרי לכפול ולהרבות את הזכרות רחשי מעמקי תודותי אין קת על מכ"ק מכ"ח מנ"א, רצוף שפעת שפוני גנזי אורות רוממים משפע קדשו בסמך לענין השחיטה שלי, הערת ד"ת בנדריים בסמך לענין למודי וברכות עזו וטהרו לעת חליפת השנים, אשר היטיב להחיות ולשובב את נפשי ולבבי, להאיר לעודד ולרומם את רוחי, כתקותי בע"ה, ובקשתי תחנתי ותוחלתי לחנינת פרטיות וכלליות ד"ק, שאני מחכה להם שוב זה כשבועים ושהם נחוצים ודרושים עתה בכפלי כפלים גם מצד מצד עצם מעלת קדש הכשר הימים הללו וערכם הפשי התמידי וגם מצד מצב הזמן העולמי הכללי, שאנו נתונים בו בשעה זו, וצרכו המיוחד ומוכרח גם לחזוק ורוממות רוח, - הנני מקדים את דברי שנשמטו ממכתבי הקודם בנוגע לד"ת דמ"א שליט"א במכתב הקודם מכ"ב תמוז.

את הערתי בשבת קל"ו ב"מחתך בשר בעלמא" לא מצאתי בהגהות והערות האחרונים. אמנם אח"כ עלה בדעתי שאולי י"ל בפשטות שרב דאמר אף משום צובע היינו דוקא במקום ששייכה גם נטילת נשמה אז יש כאן צביעה טפלה, אבל לא היא בלבדה, וממילא בנפל לא חשבינן ביה טילת נשמה א"א

להיות גם צביעה, אפי' אם חובל ושוחט חייב משום צובע, דהיינו בודאי אף משום צובע כדאיתא בגמ', אלא שהי' אפשר לפרשו שחייב גם משום צובע בלא נטילת נשמה כה"ג אלא שעל חיוב נטילת נשמה בפני עצמו אינו חולק, אבל אם נפרש כמו שכתבתי לא קשה ממילת נפל, וגם עצם ענין הצביעה בשוחט, אחרי שכבר נמנה צובע מקודם במשנה במנין אבות מלאכות, הוא יותר נוחא בזה. ונראה שבזה יש לבאר כונת התוס' ד"ה שוחט משום מאי מחייבף או בדברי כקאאמו"ר שהטעם האמור בגמ' הלא אינו שייך אלא בשוחט למכירה, והכרח צריך בזה ביאור שמציאות הטעם באיזה אופן שהוא במלאכה זו מכשיר את ערכה וחיובה גם במקום שהוא אינו שייך כלל, ואע"פ שהשבחת המקח אינה נוגעת לעצם ענין השחיטה צריך לחלק בין נוחותא זו במכירה שהוא דבר כללי ומצוי מאד לבין דברים התלויים ביחידים, כמצניע, או גם במקומות ומדינות, כאנשי הוצל וערביא ובבל. אמנם אולי נאמר שבשוחט דעלמא דוקא קאי, כמ"ש התוס' דהיינו באמת שוחט המצוי שהוא למכירה שהוא חייב אף משום צובע, אבל בסתם מלאכת שוחט, שהוא כלליות שוחא, דמתני', לא איירי כלל ולא שייך בו טעם זה, להתחייב משום זה. ואולי יש לחקור לפי זה בניחותא זו לגבי שוחט לאחרים, שנתחייב זה במחשבתו של זה, כיון שעושה רק בשבילו ואדעתא ידיה, או אולי הוא דומה לזה מחשב וזה עובד. - וכמדומה שרש"י שפירש שצובע את הבשק, ולא את העור, שלכאורה העור הנשחט הוא יותר נצבע ע"י הדם מאשר הבשר עצמו, נתכוין להערת התוס' שצובע כבר נמנה במשנה, ולכן חלק בין צובע העיקרי דמתני' שהוא בעור ובין צובע זה דשוחט שהוא בבשר ובאוכלין, וכן"ל בטפילה. ופירוש בית השחיטה ב"הכל שוחטין" הלא לכאורה מסייע לו.

ובהערת כקאאמו"ר בדברי הר"ן, אמאי לא תחול כע"פ קדושת שלמים בל' יום הראשונים גם בלו תוכ"ד שלא חלק עוד קדושת עולה, לכאורה היה נראה שזה בכלל הסברתו של הר"ם לקושייתו מ"ממשוך פרה זו ולא תקני עד לאחר ל' יום", שאמר שגם מעיקרא ס"ד מעיקרא דמילתא שכמסירה להדיט הוי, אלא שאח"כ הוסיף אלימות כזה לגבי מעכשיו. ואקוה עוד להתבונן בענינם אלה כפקודת קדשו.

ובזה אחכה עוד לבירור הכרעת דעתו הק' ואבקש סליחתו על הוסיפי להטרידו בזה: אחרי תשובתו בדבר הצעת הלמוד ברבים הודעתי לר"מ שוארץ והוכרתי לקבל, אך בזה מסופקני אם לבחור כמו שחשבתי מקודם באיזה ענין מעניני א"י כמו יש כח ביד נכרחי וכו' או קדושה א' וכו', שחשבתי למצוא בזה כעין חזוק נפשי, לעמות החלישות והקושי שיש לי בקבלת עטרה זו, ומצד עצם הנטיה והקשור לארץ חיינו ובהיותי בן הארץ

אוכל למצוא אמתלא לעסקי בהלכותיה לפני רבים וגדולים. או עתה אחרי הערת כקאאמו"ר ללמוד ענין זה דבר פדא ולהתבונן בדברים נתעוררתי שאולי אדרבה דוקא בקביעת צורה מיוחדת ארצישראלית זו יש בה משום יוהרא ויותר נכון לקחת באמת ענין זה שהוא סתם פרק בלימוד הגמרא, בדרך למודי לפני זמן קצר, ואחרי קבלתי את בקשתם והפצרתם ואחרי הערת כקאאמו"ר שי'. - ואני מסופק בזה ואחכה לבירור תשובתו במוקדם. וכן ייטיב נא מ"א להודיעני בבירור איך להתנהג במעשה בברכת לולב וביו"ט שני הבע"ל. יזכנו ד' מהרה לצאת מידי כל הספקות הללו במעשה עכ"פ ושימחנו בישועתנו.

נתעכב גם מכתבי זה לצערי, כמו שכתבתי, ע"י בקורי פעמיים את גולי אה"ק נתיני אמריקה ששהו בברן. ב"ה על ידיעות החיים והשלום של יקירינו שי' שקבלתי על ידם, אמנם כולם פה אחד דורשים עזרה והצלה, מכ"א לקרוביו ואח"כ לאחרים ולכלל, במשלוח כסף, שבו יוכלו למצוא צרכי אכל נפש ההכרחיים ולהחיות ולהציל נפשם. ואצא בקידה והשתחויה מול הדר"ק ובהרכנת ראש לקבלת ברכות קדשו ובהקדמת בכרות וצפיות ישועה ורחמים לצאת ולהתחדש השנה בכוח"ט לאלתר לחו"ש בסשצ"ג בישע עז ורוממות קרן צדק לשם ד' עמו ונחלתו כל חוכי ישעו ולנו בתוכם, בנו עבדו המתאבק בעפר"ק בחרד"ק אהוי"ר,

צ ב י ה ו ד ה

תתסב

ב"ה ד, ו כסלו תרע"ח רחבות

שלום ושלוח אחרית תקוה לכבוד מר אחי הגאון המפורסם מו"ר א"י הכהן קוק שליט"א וכמותו הרבנית הכבודה מרת רבקה תחי'.

עוד לא הגיע הזמן שאוכל להתנצל על מניעת מכתבי עד עתה, ולספר לכם כל הקורות אותנו במשך שלשת שני אפלה שעבר עלינו, אבל כבר הגיע

השעה שנוכל לבשר לכם בשמחה כי נצלנו, וכי כל בני משפחתי נשארנו ב"ה בחו"ש. ברוך שהחינו וקיימנו לזמן הזה, רחבות נגאלה עוד ביום ד' העבר ער"ח כסלו, וכעת כל הלבבות מלאות שמחה ותקוות טובות להכליל ולהפרט.

עוד ביום הראשון כתבנו לסלוצקין באלכסנדריא ובקשנו ממנו שיודיע לכם משלום כולנו, כי אליו שלחנו ע"י הזדמנות אך הפוסטה הסתדרה רק היום. באלה הימים הננו מחכים כבר לבשורה, כי ירושלים נגאלה. כן נזכה בקרוב לבשורה מהגליל ששם עיקר מהגרי יפו.

אני וביתי, ברכה ואסתר, פסח ובני ביתו הננו כולנו ברחבות. רבי יוסף, רבי ישראל ופ"ח, יונה ובתיה, הנם בפ"ת.

אני כפי הנראה אשאר ברחבות עד שיבא סלוצקין, כי כבר קבלתי ממנו ידיעה כי יבא בקרוב, אבל שאר המשפחה בטח תשוב בקרוב ליפו, כי כבר התחילו הגולים לשוב, אבל עד שיוסדר הקהילה והמוסדות בטח עוד יעבר זמן הגון.

בתקוה לכתוב בקרוב יותר הנני חותם בברכה שנזכה בקרוב לגאולה שלמה, ולהתראות בשמחה וטוב לב,

אחיכם ש"חקוק.

ד"ש של בני ביתי, כמובן הננו עדיין

טרודים ונדהמים מהתמורה הגדולה שבאה

עלינו פתאם אחרי יאוש מר.

תתעה

הרב זאב יעבץ, נולד לפולין ועלה לארץ ב 1887. היה מחברי ועד הלשון העברית והיה ממסדי תנועת המזרחי. הרב יעבץ סבר כי התרבות היהודית נועת ממקורות אלהיים, אי לכך הוא סבר כי יש לקיים בא"י מערכת חינוכית יהודית דתית. בעקבות כך, דחף לעסוק בתכנים יהודיים- תרבותיים.

באגרת זו, מתלונן הרב יעבץ בפני הרב קוק על אנשי "אגודת ישראל", אגודה שהוקמה בפולין שמטרתה הייתה "לפתור ברוח התורה והמצווה את כל השאלות שתעלינה יום ויום על הפרק בחיי עם ישראל". חלק מדעותיה של אגודת ישראל הוא עניין הגאולה השמימית, ועל כך כתב הרב יעבץ מכתב לרב קוק.

ב"ה. מוצש"ק, י"ב אדר תרע"ח.

שלום לרבי אלופי ומיודעי הגאון החכם החסיד שליט"א.

אם לא זכיתי לדבר לפני כבודו בקרוב, בשבתי בעיר מושב יקרו, אדברה נא אל כת"ר מרחוק, ששמה גליתי גולה בתוך גולה, אך מתוך הגולה הנני לדבר על דבר הגאולה.

והגאולה הזאת חשובה בעיני כבטוחה ומובטחת, אחר העיר ה' את לב מלכי תבל לקים בנו דברי הנביא "ולקחום עמים והביאום אל מקומם". אך מה יתחמץ לבבי בקראי בגליון דו"ואיש קרוניקל של שבוע זה, כי "אגודת ישראל" אשר אמרנו כי לנו תהיה, מתגודדת עלינו ומקהלת קהלות ברבים, להכריז בקולי קולות כי שיבת ציון בדרך הטבע נחשבת היא לקציעה בנטיעות בדתנו, ולהיות בטענה זו לזרוע לצורר האשכנזי, ולמליץ יושר לישמעאל, ולנעילת דלתות ארץ ישראל בפנינו. אוי לעינים שכך רואות ולאזנים שכך שומעות. ואין למלל את עלבונה של תורה אשר יצא מן העגל הזה בקהל צוררי דתנו אשר בקרבנו, באמרם אלינו "אלה הם צדיקכם שלומי אמוניכם המוכרים את עמם ביד אויביהם".

למראה הדבר הזה אני פונה אל הדר גאונו, בעצתי הדלה להתחזק בכל עז נגד השערוריה הזאת: בראשונה יש לנו לפתוח בשלום, ולהשתדל להמציא בדרך התר מכתב להם ביד London Central Zionist Organisation, אשר בו יוכיח הדר"ג אותם על מעשיהם בהבטיחו להם, כי אמרנו לתת להם מקום גדול במעשה החנוך האורתודוכסי בא"י ולשתף אותם בכל דברי משמרת הדת, ואיככה יוכלו לבעוט בנו ולשפוך את הקיתון בפנינו מבלתי העלות על לב כי בדבר הזה מוסרים הם את כל עתידות התורה והמצוה שבא"י ביד הפועל הצעיר ופועלי ציון, ועל זה רק הם עתידים לתת את הדין.

ובעצם הזמן ההוא יש לנו להכין מעשינו חיש מהר, להרבות את אגודות המזרחי בכל ארצות תבל וביחוד גמור ברוסיה ובאמריקה, עד שיהיו האלפים והרבבות שבאוכלוסי שתי הגליות האלה מתאחדים למחות בקולי קולות כנגד דעות כאלה, ולהתחיל תכף בקהלות אנגליה מצד חשיבותה בעיני ממשלתה יר"ה, הנוטלת חלק בראש ככרש מלך פרס בימיו, ובארץ ישראל מצד היותם הם בני פלטין, והציר אשר כל הענין סובב עליהם, ולהשתדל כי בראשי המחאות יהיו חתומים הרבנים הנדיבים והעסקנים המפורסמים וכל אנשי השם. וטוב יהיה לבא בהצעותינו לפני הממשלות האדירות מכל הצדדים ומכמה פנים.

(1) כי לא רק מצד הדת לבדה אנחנו באים לדרוש את ציון, כי אם גם מצד הצרך הנחוץ מאד להשיג לנו מקלט גם לגופינו בהיותנו גם עתה, בעת אשר אנחנו שופכים את דמנו כמים בעד העמים אשר אל ארצותיהם גלינו, כקוץ מונד בעיניהם, עד כי גם בעם האנגלי הנדיב יתגוללו עלינו העתונאים הפטריוטים שלהם, להבאיש את ריחנו בעיני האספסוף, ועל אחת כמה וכמה בשאר הארצות, ובכן גם גופנו וחיי גופנו צריכים למקלט. ואיפה נוכל למצוא מקלט קרוב ופנוי כארץ הזאת, כארץ אבותינו הנאמנת לנו, והמחזקת בברית אהבת נעוריה לישראל בחירה, אשר מיום גלותו מעליה לא נתנה דודיה לזרים.

(2) מצד יושבי הארץ אין עכוב בדבר, כי יד הערבים הלא תכון עמנו כמצוה עליהם מפי כהנם הגדול היושב במיכה. והתורכים הלא מתי מספר הם בארץ וגם אותם הלא אין אנחנו אומרים לנשל ממקומם, ככל אשר אין אנחנו באים להזיז שום איש ממקומו מאיזה עם ומאיזו דת שהוא.

(3) אחת מן הטענות שטוענים צוררינו מן החוץ ומהרסינו מבית, כי לא כל אחינו אומרים לעזוב את ארצות גלותם לשוב אל ארץ אבותינו. דבר זה אפשר להיות, כי בשנים הראשונות או בדור הראשון רק "שאר ישוב", והדבר הזה אפשר כי לא יזיק לנו הרבה, ואולי יועיל לנו, כי נוח הישוב להסתדר באין עוד המונים המונים שוטפים ובאים להתישב באין עוד המקומות פנויים והסדרים קימים. והלא גם בימי העלות הגולה בימי כרש, לא עלו בלתי כשנים וארבעים אלף נפש. וגם כתב הדת אשר יצא כיום מלכות אנגליה יר"ה אינה קוראה בלתי אם אל האנשים הרוצים או האנוסים ללכת, והשאר יבואו אי"ה בקרב השנים מאליהם.

ובכלל הדבר יש לדעת מה הם הטענות הערוכות כנגדנו מצד האגודה, ולהיות נכונים לקראתן ביום שידבר בנו. ומי לנו גדול והגון וראוי כרבנו גאון עוזנו, אשר אות שלח אלהים לפנינו לעמוד של אורה לנחותנו אל ארץ קדשנו וחמדתנו, לערוך נגדה נא לכל עמנו וכנגד כל העמים ספר גלוי קצר ונמרץ אשר ירוץ כל קורא בו כי "שקולה ישיבת ארץ ישראל כנגד כל מצות שבתורה" ולהוכיח דבר זה מן התורה ומן הנביאים, מתוך התלמוד והמדרש, מתוך דברי הרמב"ן ור"י הלוי וחבריהם, מתוך דברי הזהר והמקובלים. וידעתי כי בקום הדר"ג למשפט הזה, בכח תורתו הרחבה והמלאה, העמוקה והגבוהה, יחתו הננסים הקטנים ופניהם יחורו ויחפרו ולשונם תמק בפיהם, ובת ציון צהלה ושמחה. אך לדבר זה יש להדר"ג להפנות מכל עסקיו לעשותו לסדרו ולגמרו, למען יהיה לנו די שהות לתרגמו בלשון אשר בו ידבר בהקונגרס ולחלוק אותו לכל מליצי ישרנו גם בישראל גם בעמים.

חזק, רבנו, חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלהינו וה' הטוב בעיניו יעשה ומה טוב בעיני ה' משיבת בניו לגבולם?

בברכת שמחת פורים ובברכת שמחת יום גאולה שלמה אשר לא יאמר עוד "אכתי עבדי אחשוורוש אנן".

הנני חותם באהבה בכבוד ויקר תלמידו השותה בצמא את דבריו המצפה לתשובתו.

זאב יעבץ

עם הספר יואל נא הדר"ג להודיע לי בחסדו את שלומו ואת בריאותו היקרה לי מאד ואת שלום הרבנית הכבודה והחשובה שתחי'.

אדר תרעח

מה שעושה הזמן לא יעשה השכל, ברוך שהחיינו לזמן הזה אשר זכינו לחסות בצל בריטניא מלכות של חסד- והנה ירושלים היא פתוחה לפנינו אבל לדאבון לבבינו שאין לשער גודל העניות השוררת בתוכה ועל כולם סובלים העניים התלמידי חכמים הנחבאים אל הכלים שהם גוועים ברעב ואין איש יודע אתם עד מה. ובמדה שהם סובלים חרפת רעב הם סובלים חרפת שפלות כבוד התורה, כי התורה אזלא ומדלדלא, הבנים הם אומרם לאבותיהם, מה התורה הזאת לכם? הלא זה אלף ושמונה מאות וחמישים שנה ולא נגאלתם על ידה. מטיפים רבים פערו פיהם לבלי חק- ה' יסלח להם. לכן חושב אני לעת כזאת להציל את ירושלים ולומדיה כאשר נציל ריב"ז את יבנה וחכמיה ובהקדם לייסד בירושלים וועד של אגודת הרבנים שלנו שהיא מארבע מאות וששים רבנים והוועד הזה יובחר מכל הכתות, ספרדיים, פרושים, חסידים. וכאשר תהיה בירושלים וועד נכבד כזה- תהיה חיזוק התורה והיהדות ומקווים אחנו שנוכל להחזיק ישיבתם בקדש לעת

⁵⁸ באגרתו התייחס הרב קוק לשתי אגרותיו של המכותב. צירפנום כאן יחד למרות שהן שתי אגרות שונות.

כזאת, עד אשר תהיה הרווחה בעולם. ובכן אבקש מכת"ר שיחווה לי דעת קדשו במי מחכמי ירושלים לבחור ולמנותם לוועד האגודה, כי מי ככת"ר יודע ובקי בטיב חכמי ירושלים ועל בינתו אשען. - אחכה למעניתו, ידידו מאז דורש שלומו וטובתו בלב ונפש חפצה מוקירו ומכבדו

אהרן מענדל הכהן

ער"ח ניסן תרע"ח

ידידי כאח לי מאז ישעתיו ה"ה הרב הגאון המפורסם וכו' מוהרא"י קוק שליט"א.

עתה הגיע אלי מכתב מאת מחותנו המצוין ביהודים מוהרא"ם סלוצקין המתנווד כעת באלכסנדרי' תוכו רצוף אהבה הוא המגילה הז'רגנית המוצאת מאת כת"ר.

הן הרעיון הזה בעצמו כבר דיברתי עם מחותנו הנז' בהיותו בקיירה, אף גם זה השם "ירושלים" עלה בדעתי לקרוא את האגודה או בשם "ציונים דתיים" אבל מחותנו שיחי' הכריע את דעתי לקוראו בשם "שערי ציון" ובטלתי דעתי נגד דעתו. וקראתי אסיפה לכמה נכבדי קהילתנו ונתאספו בביתי ביום טו"ב לירח שבט ונתאחדנו לאגודה אחת לשם שמים עד אשר לא אוכל לתאר לכת"ר את השלהבת י-ה שנתעורר בלבות כאו"א לטובת היהדות ולשוב לארצנו עם התורה והאמונה יחד, ולדאבון לבי- ויבא השטן. איני יודע מה אכנהו ומה שמו רק שהוא אחד מהגולים מתושבי אלכסנדרי' אשר הטא את לב מחותנו- וישב אחור, ואיני יודע מה הי' לו, אשר ע"כ גם אנכי ישבתי בדד ואדום.

ועתה ידידי, אחרי שלא נתכוונתי לנחול כבוד ורק למען האמת רציתי בכל לב ונפש לייסד האגודה ההיא, בכך גם עתה אין הבדל בלבי אם אני הוא המחולל הרעיון, או כת"ר הוא המחולל הרעיון, הכל אחד אצלי- אני וכת"ר לב אחד בשני גופים, דו פרצופים. לכן הנני קורא אליו בקול גדול: הנני והנני! הרי בידי ה"דגל ירושלים" ולא ארפנו עד שהבאותיו לבית עולמים במהרה, אמן.

ידידי! אני הכהן הנושא "דגל ירושלים" בתור חבר אמיתי, ורצוני אחווה דעתי כי לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה לכן עתה ביפה שעה אחת קודם צריכים אנחנו לקבוע וועד הראשי, שהוא וועד הכללי, אשר המה יתנו דעתם ועיניהם לעבודת הקודש בכל תפוצות ישראל מלבד וועדים פרטיים

בכל אתר ואתר וכן במוקדם אפשרי להתאסף בלונדון הבירה, או אם באפשרות בירושלים הקדושה ולתקן פרוגראם לתוצאות העניין הנשגב הזה, ותיכף לנטילה ברכה לייסד יסוד אדני הכסף לבנין המשכן הקדוש הזה, ויתר הדברים אשמור אותם לדבר, אי"ה, כאשר נזכה להתאסף יחד. ואסיים בברכת ירושלים.

ידידו מוקירו ומכבדו מאד לנצח
אהרן מנחם בהר"ן הכהן

תתקמב+תתקמז⁵⁹

ב"ה \$\$\$\$ \$\$\$\$ כ"ה שבט עטר"ת

⁵⁹ הרב קוק עונה על אגרת זו באגרת תקמז' אך אגרת תקמב' עוסקת בנושא ולכן הוספנוה כאן.

\$\$\$\$ \$\$\$ הרב הגאון המפורסם וכו' וכו' מוהר"ר אברהם יצחק קוק שליט"א!
שלום אין קץ להדר"ק ולתורתו \$\$\$\$\$\$!

ברוך הנותן ליעף כח! בעזרת \$\$\$ אשר \$\$\$ דנו \$ התחזקתי וקראתי פה לאספה רבת עם שבה ב"ה נשאתי בהתלהבות משא אודות ה"דגל ירושלים" וב"ה נשאו דברי פרי ורכשתי פה כבר כתשעים חברים תמימי דעים עם הפרוגראממע \$\$\$\$\$ לפנייהם ואלה ראשי יסודי הפרוגראם כפי רוח \$\$\$\$\$ בתכלית המוסד החדש הזה:

(א) ההסתדרות "ירושלים" מתיחסת אל הסתדרות "ציון" כמו שהתיחסה בימים מקדם העיר ירושלים אל הרובע ציון: היא היתה יותר מקפת! כן מקיפה הסתדרות ירושלים לא רק את התכלית לקרוא מקלט בטוח לעם ישראל בארצו כי אם גם לתורת ישראל, כי גם התורה כמו העם זקוקה לקוממויות;

(ב) נסדלת היא מהמזרחי בזה שהמזרחי עומד ברשות עצמו רק פה אבל שם הוא זקוק לכפוף להרוב של ההמפלגה כי אין לו אמצעים וגם כח מוסרי לפרוק על דעת הרבים מעל צוארו, לא כן "דגל ירושלים" נכון הוא להשתעבד לכל החלטה של האספה המכוננת הראשונה בא"י מפני טובת הכלל, אבל לא ח"ו לשעבד את התורה ואם ח"ו למשל האספה המכוננת הראשונה בא"י תחליט לבלי ללמד בבתי הספר ספרי קודשנו אין אנחנו זקוקים וכפופים לה כלל וכלל ואדרבה בבתי ספר \$\$\$\$\$ נמשיך לימוד התורה בהתלהבות עוד יותר עצומה ולא נסתפק בזה חלילה שיתנו לנו \$ רשות לכונן בתי ספר פרטים.

זאת ועוד שנית: לא ררק שם בהחלטות הנוגעות לעניני התורה הננו לעצמנו אלא גם בדרך \$\$\$\$\$ שהדורשים אנו גם הכרעה בענין סדור הכניסה להמונים משלנו למען נוכל לרכזם ככל האפשר ולברוא בזה האופן מרכז ובסיס ארצי נכון לתורתנו הקדושה. אשר תוכל שם להגלות בכל קוממיותה וזיו הדרה ומשם יתפשטו קויה בכל הארץ. כמדומה לנו כי אלו הם התנאים היחודיים שיוכלו למשוך אליהם כל היראים והשלמים להשלים עם הציונות, ואנכי מקוה כי בע"ה אולי יעלה בידי על בסיב זה להשלים בין המזרחי לבין האגודה היינו להמשיך את המזרחי מעמדתו האוטונומית אל העמדה \$\$\$\$\$ \$\$\$\$\$ שלנו ביחס להציונות.

\$\$\$ \$ אלו שאלות בדבר ה"שקל" כי הציונים שואפים לזקק גם את חברי "דגל ירושלים" אל חובת השקל. לפי דעתי אפשר להזקק לשקל אם ל"הסתדרות ירושלים" יהיה יפוי כח לבחור מתוכה \$\$\$\$\$ אל ההנהגה

הראשית לפי מספר חבריה השוקלים כזה ממש שיש להציונים ונחוץ שווי זכויות גמור, כי אם לא \$\$\$\$\$ \$\$\$\$\$ לרשותם ולא ישאר לנו עוד כח להעמיד דרישותינו ולהביאן לידי מעשה. אני דמיתי התקשרותנו להציונים כהתקשורת האתרוג עם שאר המינים הוא באגודה אחת עם כ"א \$\$\$ \$\$\$\$ מעכה ובכל זאת הוא בפני עצמו ולא באגודה ממש עם השאר. \$\$\$ ה"דגל ירושלים" חלק בהאספה הציונית בלונדון שנקבעה ליום \$\$\$\$ לו היה בידי חפצתי גם אנכי לקחת בה חלק בכונה לתמוך ביד הדו"ק מהמעפילים המתאמצים להאפיל זהר דגלו. \$\$\$\$ \$\$\$\$ כי ב"ה כח השפעה יש לי! את כל תשובותיו ויכל \$\$\$ לערוך אלי אם אפשר ע"י \$\$\$\$ האנגלי כמו שאני עושה בעזרת ה', \$\$ ותתקבלנה כעבור ימים אחדים, ואם לא ייטיב לתת ע"י H הפוסט תשובה כהלכה לה' מיכאל זאבן \$\$\$\$ הצעות שונות בדבר \$\$\$\$ היה בלי איסור \$\$\$\$ \$\$\$\$ \$\$\$\$ \$\$\$\$\$ ישלח שמה ובטח יקבל מכתבו בקרוב.

נ.ב.

לפי דעתי לטובת הצלחת הרעיון דרוש יהיה לכונן בציריך \$\$\$ שתנהל היחסים להמרכז הלונדוני ואחר זמן לא"י ולהמרכזים שתיסד שמה ההסתדרות, כי העיקר הוא העבודה המעשית והפעולה הממשית לבלי נשאר בעולם האצילות בלי נגע אל העולם המעשי.

הנני מקוה כי מציריך תתפשט התנועה על פני כל ארץ שוויץ ומשם אולי תעבור הלאה הלאה בע"ה אלא שהרבה תלוי בהמרכז ובהדו"ק ובתקיפות דעתו הרחבה ובפזיזות המרץ שלו ללכת בהשקט ובבטחה אל הנקודה שאליה כונן צעדיו מראש וה' יהיה עמו!

\$\$\$\$ בזה ידי"נ דו"ש לשלום \$\$\$\$ באה"ר מוקירו ומכבדו בכבוד וביקר הראוי \$\$\$\$ אשר ה' קורא ז. פינס

כל ב"ב § דרושים בשלומם ביקר ובשלום כל ב"ב שיחיו